

ประสบการณ์ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
พฤษภาคม 2554

ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

พฤษภาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
พฤษภาคม 2554

ธรรมนันทิกา แจ่งสว่าง. (2554). *ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู* :

การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา. ปรินญาณิพนธ์ วิชาด.

(การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎิ โยเหลลา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปกรณั สิงห์สุริยา,

อาจารย์ ดร.นิยะดา จิตต์จรัส

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อพรรณาและบรรยายประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู และ 2) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู เป็นการศึกษโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา และได้ประยุกต์แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์ตามแนวของ อาเมเดโอ จิออ์จี(Amedeo Giorgi)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูในสายสอนที่ได้รางวัลในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน วิธีการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้แบบเจาะจง และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรองซึ่งเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน ขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลมี 2 ขั้นตอน คือ 1) การเขียนบรรยายข้อมูล ด้วยแบบสอบถามปลายเปิด มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งข้อคำถามในการสัมภาษณ์สร้างคำตอบของจากข้อเขียนที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยเป็นการเจาะลึกในรายละเอียด และใช้การสังเกตแบบไม่ได้มีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ เข้ามาช่วยให้สามารถทำความเข้าใจประเด็นที่ต้องการศึกษาได้ครอบคลุมและลึกซึ้ง ลงพื้นที่เก็บข้อมูลใน 3 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง

ผลจากการศึกษาพบโครงสร้างอันเป็นแก่นสาระของประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย 3 ช่วง ได้แก่

1. ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเกิดสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูขึ้นภายในตัวบุคคลแสดงให้เห็นถึงความหมายของ“การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ซึ่งประกอบด้วย การที่บุคคลมีความตระหนักรู้ในความเป็นครูปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา

2. ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจากผลของการศึกษาพบ มูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่า ส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวแบบจิตวิญญาณ แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู

มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และ
คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา

3. ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะที่สภาวะทางจิตและ
พฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูคงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งจากผลของการศึกษาพบ
มูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความ
เป็นครู เรียกว่า ส่วนที่ช่วยค้ำจุนการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข
ความภาคภูมิใจ ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

TEACHER SPIRITUALITY EXPERIENCE : A PHENOMENOLOGICAL STUDY

AN ABSTRACT

BY

THAMMANANTHIKA JANGSAWANG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Philosophy Degree in Applied Behavioral Science Research
at Srinakharinwirot University

May 2011

Thammananthika Jang sawang. (2011). Teacher Spirituality Experience :

A Phenomenological Study. Dissertation, Ph.D. (Applied Behavioral Science Research). Bangkok: Graduate school, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr.Dusadee Yoelao, Assist.Prof. Dr. Pagorn Singsuriya, Lecturer Dr.Niyada Chitcharas.

This research had two main objectives: 1) to describe and narrate teacher spirituality experience of teachers who received awards from the ideological and spiritual teacher project and 2) to understand the process of development of spirituality among teachers who were awarded for ideological and spiritual teacher project. This is a phenomenology study using the Empirical existential-phenomenology of Amedeo Giorgi.

Key Informants in this study were 3 teachers who are in service teachers and received awards by the Office of Basic Education as ideological and spiritual teacher. The method used was a purposive sampling. In addition 15 secondary key informants were selected for interviewing as regard to supporting information. The data collection process had two steps: 1) self-described experience was obtained with 3 open-ended questions; and, 2) in-depth interviews, during which questions were asked in the interview, and detailed written answers were given by the key informants. The study also used unstructured participant observation to help understand the issues needed to be comprehended and studied in depth. Data was collected from the three regions in Thailand- North, Northeast and Central regions.

The study results show core structure, which is the essence of the experience of teacher spirituality including 3 stages :

1. Being a teacher who has spirituality is an emerging of the mental state and behavior of spirituality within the person himself. The meaning of "Being teacher spirituality" includes awareness of being teachers and practice as a teacher with the goal of working for children, and treats them with love and compassion.

2. The development of teacher spirituality is a causes related to the development. The result shows five themes, including a model of teacher spirituality, incentives to enter teaching, experience in coping and facing difficult conditions in life, relationship between teacher and pupil, and basic psychological features.

3. The sustaining of teacher spirituality is founded to composed of happiness and pride, relationship between teacher and pupil, and faith on individuals who believe in the value of the homeland.

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความอนุเคราะห์และความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ โยเหลา ประธานกรรมการที่ปรึกษา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ สิงห์สุริยา และอาจารย์ ดร.นิยะดา จิตต์จรัส กรรมการที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำปรึกษา ให้ความรู้ ข้อคิดเห็น ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำวิจัยด้วยความเอาใจใส่ ให้กำลังใจและให้การ อบรมชี้แนะให้ผู้วิจัยรู้จักคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ รวมถึงการเป็นแบบอย่างของนักวิจัยที่ดีและ แบบอย่างของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งผู้วิจัยจะยึดถือเป็นแนวปฏิบัติในการทำงาน ต่อไปในอนาคต กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.จรรยา เศรษฐบุตร และอาจารย์ ดร.นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล ที่ได้กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ พร้อมทั้งกรุณา ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยและตัวผู้วิจัย

กราบขอบพระคุณ ครูผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ท่าน และผู้ให้ข้อมูลรอง 15 ท่าน ที่กรุณาให้ ความอนุเคราะห์ให้ข้อมูลอันเป็นประสบการณ์ทรงคุณค่าซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย รวมถึงความอนุเคราะห์อำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และให้ กำลังใจสนับสนุนให้ผู้วิจัยให้ดำเนินการวิจัยจนสำเร็จ ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ให้ทุนสนับสนุน การทำปริญญานิพนธ์ และกราบขอบพระคุณคณาจารย์ในสถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้การอบรมสั่งสอนตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในสถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์ จน ผู้วิจัยสามารถนำความรู้ต่างๆ ที่ได้รับการมาใช้ในการทำปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้ และนำความรู้ที่ได้ จากการศึกษาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในพัฒนาการทำงาน พัฒนาตนเอง และพัฒนาสังคมต่อไป ขอขอบพระคุณ อาจารย์พะเยาว์ ละกะเต็บ ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจความ สอดคล้องของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณ นางสาวเยาวลักษณ์ เตียวิสัย ที่ให้ ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีในการตรวจทานและจัดรูปปริญญานิพนธ์

ขอขอบคุณเพื่อนปริญญานิพนธ์ 5 และเพื่อนพี่น้องร่วมสถาบันวิจัยฯ ทุกคน สำหรับน้ำใจและ กำลังใจที่มีให้ตลอดการปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้ และขอบคุณ พ.ต.ดำรงค์ จันทร์ทอง ที่ให้ความ ช่วยเหลือในการประสานงานและอำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของผู้วิจัย รวมถึงการ สนับสนุนในทุกๆ ด้าน และเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดการทำปริญญานิพนธ์

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณมารดา-บิดาที่กรุณาให้อบรมเลี้ยงดู สนับสนุนให้การศึกษา ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และเป็นกำลังใจที่สำคัญที่สุดแก่ผู้วิจัย กราบขอบพระคุณคุณย่าผู้ให้การ สนับสนุนทุนทรัพย์ในการศึกษา และขอขอบพี่สาว น้องชาย น้องสะใภ้ และหลานๆ ที่คอยสนับสนุน และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาที่ศึกษา

ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
ความหมายของจิตวิญญาณ.....	10
แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณ.....	12
ครู ความเป็นครู และจิตวิญญาณความครู.....	16
คุณลักษณะของการเป็นครูที่ดี.....	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณและจิตวิญญาณด้านการศึกษา.....	24
ภูมิหลังทางปรัชญา.....	32
ลักษณะทั่วไปของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา.....	33
แนวทางศึกษาตามวิธีวิทยาแบบปรากฏการณ์วิทยา.....	35
การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์.....	36
3 วิธีดำเนินการวิจัย	38
แบบแผนการวิจัย.....	38
ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย.....	38
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	43
การจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล.....	53
การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล.....	54

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
ส่วนที่ 1 ภูมิหลังและบริบทของผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล.....	57
ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู	64
ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู	79
ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์จัดกลุ่มข้อมูลทั้งหมด.....	91
5 ผลการสังเคราะห์ประสบการณ์.....	94
ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู.....	95
ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู.....	106
ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู.....	117
สรุปผลจากการศึกษา.....	122
6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	124
สรุปผลการศึกษา.....	125
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	126
ข้อเสนอแนะ.....	127
บรรณานุกรม.....	130
ภาคผนวก.....	137
ภาคผนวก ก คำอธิบายการดำเนินงานวิจัย.....	138
ภาคผนวก ข แนวคำถามในการวิจัย.....	143
ภาคผนวก ค หลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกผู้ให้ได้รับรางวัล.....	146
ภาคผนวก ง สรุปคำตอบของผู้ร่วมวิจัยจากแบบสอบถาม.....	149
ภาคผนวก จ ตัวอย่างการสร้างคำถามจากคำตอบของผู้ร่วมวิจัย.....	156
ภาคผนวก ฉ ตารางแสดงการจัดประเด็นหลัก.....	161
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	163

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 สรุปลักษณะสำคัญที่ปรากฏในนิยาม.....	21
2 สรุปข้อกำหนดตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู.....	23
3 ผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลรอง.....	38
4 เปรียบเทียบหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล.....	40
5 เวลาในการดำเนินการเก็บข้อมูล.....	44
6 ตัวอย่างแบบบันทึกการสังเกต.....	47
7 ตัวอย่างการให้รหัสข้อมูล.....	51
8 ตัวอย่างตารางการจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ของทุกกรณีศึกษา.....	52
9 สรุปข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล.....	56
10 การจัดกลุ่มของหน่วยข้อมูล.....	92
11 การจัดประเด็น.....	94

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู.....	104
2 ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู.....	116
3 การดำรงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครู.....	121
4 สรุปลโครงสร้างของประสบการณ์การเป็นครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูของครูต้นแบบ.....	122

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

สภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ส่งผลเกิดการแข่งขันยื้อแย่งทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการปรนเปรอความต้องการส่วนตัว ทำให้เกิดช่องว่างในสังคมระหว่างคนรวยและคนจนเพิ่มขึ้น จากสังคมที่เคยให้คุณค่ากับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเปลี่ยนเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของนอกกายมากกว่าจิตใจ ก่อปัญหาต่างๆ ตามมากมายมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาด้านจิตใจ การเจ็บป่วยทางจิต ความเครียด ความทุกข์ และโรคภัยต่างๆ ซึ่ง พระไพศาล วิสาโล (2553: ออนไลน์) ได้ให้ทัศนะว่า รากเหง้าของปัญหาเกิดมาจากวิกฤตการณ์ทางจิตวิญญาณ หรืออีกนัยหนึ่งเกิดจากการถือ “ตัวตน” เป็นสำคัญ เพราะการยึดถือตัวตนทำให้เกิดการมองโลกอย่างแยกส่วน คือ มองตัวเองแยกจากคนอื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม การเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางย่อมทำให้เกิดทุกข์ได้ง่ายและมาก เพราะอะไรต่ออะไรก็มากระทบถึงตัวหมด กฤษณะ มูรติ (โกศล ช่อผกา. 2542; อ้างอิงจาก กฤษณะ มูรติ) ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาสภาพวิกฤตที่เกิดขึ้นว่า ต้องเริ่มต้นจากการปฏิวัติภายในจิตวิญญาณ (Spiritual Revolution) ของบุคคลก่อน เพราะความเป็นจริงสรรพสิ่งในโลกทั้งมนุษย์ สังคม และธรรมชาติล้วน เชื่อมโยงกัน ดังนั้น การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงจะส่งผลถึงวิถีชีวิตและการปฏิบัติดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่ง ศ.นพ.ประเวศ วะสี (2547) ได้อธิบายถึงการปฏิวัติทางจิตวิญญาณว่า จะต้องสร้างมิติทางจิตวิญญาณ (Spirituality) ขึ้นมาให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวบุคคล ทั้งประสบการณ์ กิจกรรมการทำงาน และการเรียนรู้ โยงกลับเข้าสู่การพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น และการช่วยสนับสนุนให้บุคคลนำเอาความสามารถนั้นออกมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูระบบสังคมให้มีความสมดุลย์เพื่อเยียวยาสังคมและสิ่งแวดล้อมถือเป็นการพัฒนาที่แท้จริง จิตวิญญาณจึงมีความสำคัญและเชื่อมโยงกับการพัฒนามนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันจึงได้มีความตื่นตัวในการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณ ทั้งในลักษณะของความเป็นวิชาการและการปฏิบัติ โดยมองว่าจะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) ได้บรรจุคำว่า Spiritual ไว้เป็นมิติหนึ่งขององค์รวมของชีวิต ซึ่งในเวลาต่อมาเริ่มมีการนำคำว่าจิตวิญญาณเข้ามาใช้ในประเทศไทย โดยเฉพาะในวงการแพทย์ ไฮฟิลด์ และคาร์สัน (บุปผา ชอบใช้. 2546 อ้างอิงจาก Highfield; & Carson.1983) อธิบายว่า จิตวิญญาณเป็นมิติหนึ่งของบุคคลที่เป็นพลังชีวิตแสดงถึงการยอมรับตนเอง การไว้วางใจในตนเอง โดยมีพื้นฐานมาจากการมีเป้าหมายในชีวิตสามารถสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สิ่งภายนอก และสิ่งที่เหนือตนเอง โดยมีความรัก ความไว้วางใจ และการให้อภัย จากการให้ความหมายและคำอธิบายแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วสะท้อนให้เห็นว่า

จิตวิญญาณเป็นมิติหนึ่งที่อยู่ในตัวบุคคลที่จะช่วยผลักดันให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลย์ ศ.นพ.ประเวศ วะสี (2552) ได้เสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับจิตวิญญาณที่เป็นประเด็นสำคัญว่า จิตวิญญาณอยู่ใกล้ตัวบุคคลทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ในการทำงานประจำวัน จิตวิญญาณจะอยู่ร่วมกับชีวิตและส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันและการใช้ชีวิตครอบครัวให้มีสุขภาวะที่ดีขึ้น เห็นคุณค่าและความหมายของการมีชีวิตอยู่ ฟาริดา อิบราฮิม (2534) ได้อธิบายถึง มิติที่ควบคุมหน้าที่และการทำงานของบุคคลให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข คือ มิติในสวนจิตวิญญาณ คนที่มีพัฒนาการในจิตวิญญาณดี จะมีมีโนธรรม คุณธรรม และจริยธรรม จนสามารถควบคุมจิตของตนเองให้มีสมาธิ ใช้ปัญญาในการแสวงหาความรู้แก่วิญญาน ด้วยเหตุด้วยผล มีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน เพราะมองสรรพสิ่งด้วยกระบวนการแก้ปัญหา มองด้วยความเข้าใจชีวิตและความทุกข์ รู้เหตุรู้ผล ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ด้วยความรู้เท่าถึงการณ์ เพราะรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น และรู้จักสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี จากความหมายสะท้อนให้เห็นว่าจิตวิญญาณมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานที่ดีและความสำเร็จในอาชีพ

อาชีพครูนั้นถือเป็นวิชาชีพชั้นสูง (Profession) มีความสำคัญมากต่อสังคม และในขณะเดียวกันก็ได้รับการคาดหวังจากสังคมมาก เนื่องจากบทบาทของครูทำหน้าที่เป็นผู้สร้างสรรค์เยาวชน เป็นผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม งานของครูเป็นการวางรากฐานความรู้ ความดี และความสามารถต่างๆ ด้านแก่เด็กและเยาวชน นพ.ดร.สกลสิงห์. (2550) กล่าวถึง ความเป็นครูว่า อาชีพครูมีความเชื่อ ศรัทธาในมนุษย์ ในความสามารถของการเยียวยาตนเอง พัฒนาตนเอง และก้าวไปข้างหน้า ครูใช้ความศรัทธาในการพยายามจะช่วยนักเรียนในการแสวงหาหนทางและความหมายของตนเอง ในอดีตที่ผ่านมา เรามักจะพบเห็นลักษณะครูอาชีพที่มีความเป็นครูโดยสมบูรณ์ทำงานด้วยใจรัก เป็นครูด้วยจิตและวิญญาณ มีความหวังใต้อศิษย์ดุษฎีของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ ปาเจคค์ และเบลล์ (Pajak; & Blaise. 1989) กล่าวว่า จิตวิญญาณครูจะทำให้ครูประกอบอาชีพครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครูที่มีจิตวิญญาณมักจะมีความเป็นมิตร ดูแลเอาใจใส่ เข้าใจ ยอมรับและอดทนต่อนักเรียนของตน ประกอบกับอาชีพครูถือว่าเป็นอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม และนำมีส่วนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของสังคมได้ และเพื่อให้สามารถผลักดันให้บุคลากรในสายอาชีพครูสามารถพัฒนามิติทางด้านจิตวิญญาณเพื่อให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์พร้อมในการช่วยเหลือผู้อื่นได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จิตวิญญาณในบริบทงานด้านการศึกษาคือ จิตวิญญาณของความเป็นครู

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2543) ได้กล่าวถึงครูใน 2 นัย คือ“อาชีพครู”และ“ครูอาชีพหรือครูวิชาชีพ” โดยมองว่าอาชีพครูเป็นอาชีพที่บุคคลทำเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนในการดำรงชีพหรือตามหน้าที่อย่างขาดจิตวิญญาณของความเป็นครูไม่ได้ทำเพราะใจรัก ส่วน “ครูอาชีพหรือครูวิชาชีพ” นั้นเป็นครูที่มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน คือ มีความรู้ ความสามารถ ทักษะในการศึกษาอบรมศิษย์ในทุกๆ ด้าน มีความประพฤติดี วางตัวดี เอาใจใส่ดูแลศิษย์ดี มีวิญญาณความเป็นครู และปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครู จากผลจากการติดตามการปฏิรูปการศึกษาในรอบ 6 ปี หลังการประกาศใช้ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 โดยประเมินจากคุณภาพภายนอกสถานศึกษา

17,562 แห่งทั่วประเทศ พบสาเหตุที่มีผลต่อการพัฒนาการศึกษาไทยในระดับผู้ปฏิบัติ คือ ทัศนคติต่ออาชีพครูที่มีความสำคัญน้อยและถูกดูแคลนจากคนในสังคม ทำให้ผู้ที่ต้องการเข้ามาเพื่อเป็นครูจริงๆ มีน้อยลงทุกวัน เมื่อไม่มีจิตวิญญาณในการเป็นครูแล้ว การจะสอนให้ได้ประสิทธิภาพดีก็น้อยลงตามความสำคัญ และสิ่งที่ตอกย้ำลงไปอีก คือ ค่าตอบแทนจากอาชีพการเป็นครูนั้นน้อย จนไม่เพียงพอต่อการครองชีพในสังคมปัจจุบัน ทำให้ครูส่วนหนึ่งสนใจที่จะหารายได้เลี้ยงครอบครัวมากกว่าการสอนหนังสือ เช่น การสอนพิเศษ ตั้งใจทำอาชีพเสริมมากกว่า ไม่เพียงเท่านั้น ครูที่เป็นครูด้วยจิตวิญญาณที่เหลือน้อยแล้ว ยังมีเรื่องของภาระประเมิณผล ความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ โดยเฉพาะการเลื่อนวิทยฐานะไม่ได้วัดจากความสำเร็จของนักเรียน แต่วัดจากผลงานทางวิชาการ ดังนั้น ครูบางส่วนจึงสนใจที่จะทำผลงานทางวิชาการมากกว่า การสอนเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้จริงๆ ดร.พนม พงษ์ไพบูลย์ (2550: ออนไลน์) กล่าวว่า ภาพลักษณ์ของครูในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นอาชีพครูไม่ใช่ครูอาชีพ เป็นปัญหาใหญ่ทางการศึกษา และเห็นว่าจิตวิญญาณของความเป็นครูน่าจะมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด เพราะจะเป็นตัวกำหนดให้ครูรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ ทุ่เมเสียหายเพื่อคุณภาพการศึกษาของศิษย์ ครูที่มีจิตวิญญาณคงไม่ประพฤตินอกนอกกลุ่มนอกทางจนเป็นที่ครหาในตาของผู้อื่น เพราะการทำเช่นนั้นจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้แก่ศิษย์ ครูที่มีจิตวิญญาณคงต้องรู้จักพัฒนาตน แสวงหาความรู้ใส่ตน เพื่อว่าตนจะได้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด และมีเทคนิคในการส่งเสริม สนับสนุนให้ศิษย์ได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและหลากหลาย ครูที่มีจิตวิญญาณย่อมรักใคร่ห่วงใย และมีความปรารถนาดีต่อศิษย์ โดยได้สรุปไว้ว่าต้นตอของการได้ครูดี ครูที่พึงประสงค์ “ครูอาชีพ” จึงน่าจะอยู่ที่จิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นในกลุ่มครูผู้ซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญของประเทศ เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ครูที่พึงประสงค์หรือ “ครูอาชีพ” ได้อย่างแท้จริง ซึ่งการที่จะพัฒนาจิตวิญญาณให้เกิดขึ้นในกลุ่มอาชีพครูนั้น จำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “จิตวิญญาณของความเป็นครู” ทั้งในแง่ของความหมาย และกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณ ซึ่งโดยในระบบการศึกษาไทยมีการกล่าวถึง จิตวิญญาณของความเป็นครู มาเป็นเวลานาน แต่ก็มีการใช้คำ และให้คำนิยามเชิงวิชาการของคำนี้ไว้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ. 2538) ใช้คำว่า วิญญาณครู หมายถึง ความเสียสละสิ่งที่เราทำได้ เพื่อประโยชน์ของศิษย์ โดยมุ่งหวังให้ศิษย์เกิดปัญญาความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง ในขณะที่ สุมน อมรวิวัฒน์ (2535) ให้ความหมายว่า จิตวิญญาณครู ประกอบด้วย การเป็นกัลยาณมิตร การเป็นผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ การมีความเป็นมนุษย์และดำรงคำจูนความเป็นไทย และมีศาสตร์ และศิลป์ในการสอน ส่วนพะยอม แก้วกำเนิด (2552) ให้ความหมายของคำว่า จิตวิญญาณของความเป็นครู ว่าหมายถึง เป็นความรู้สึกนึกคิดที่เกิดจากความตระหนักรู้ (เห็นคุณค่าตนเอง) และศรัทธา (ความเชื่อและความเคารพในความเป็นตนเอง) เป็นความเชื่อที่อยู่เหนือเหตุผล ให้ความสำคัญความมีคุณค่าของบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชน มีความผูกพันมุ่งมั่นกระทำหน้าที่ให้เกิดความสัมฤทธิ์สูงสุด ในงานวิจัยของ ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ได้ทำการสังเคราะห์ความหมายจิตวิญญาณความเป็นครูจากนักวิชาการไทยและต่างประเทศ ที่ได้กล่าวถึง

ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วยสิ่งที่เป็นสภาวะทางจิต อันเป็นแก่นของจิตวิญญาณที่อยู่ภายในตัวบุคคล และผลของจิตวิญญาณที่สะท้อนผ่านพฤติกรรมการทำงานและการใช้ชีวิตประจำวัน ในส่วนของสภาวะทางจิตนั้นเกี่ยวข้องกับ ความคิดที่มีต่อวิชาชีพตั้งแต่ระดับการให้ความสำคัญ การเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ รวมทั้งการมีศรัทธาในวิชาชีพ นอกจากนี้ยังรวมถึงความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะทำให้การทำหน้าที่ของครูเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อนักเรียนอย่างเต็มที่ อาทิ การเข้าใจในความต้องการและความแตกต่างของนักเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานด้านการสอนของครูต่อไป เช่น การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเมตตา ช่วยเหลือ เสียสละ อุดหนุน การเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งการพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม จากการใช้ความหมายที่กล่าวทั้งหมด แสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นเอกภาพของการใช้คำศัพท์ และการนิยามที่ทำให้ไม่สามารถระบุถึงจิตวิญญาณของความเป็นครูที่ชัดเจนได้

ในผลการศึกษาวิจัยในต่างประเทศ เช่น พาล์มเมอร์ (Palmer, 2003) ทำการศึกษาความสำคัญของผลที่เกิดจากการมีจิตวิญญาณของครู ซึ่งพบว่า ผลที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน สามารถสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกับเพื่อนร่วมงานและมีพลัง หรืองานวิจัยของ เคอร์โนชาน, แมคคอร์มิค และไวท์ (Kernochan, McCormick; & White, 2007) เป็นการศึกษาประเด็นของการใช้จิตวิญญาณในการจัดการชั้นเรียน โดยใช้คำนิยามทางจิตวิญญาณทางศาสนา ได้แก่ ความเมตตากรุณา และการเจริญสติ ผลการศึกษาพบว่า การสอนโดยใช้การเจริญสติ ทำให้การสอนมีความหมายมากยิ่งขึ้น และมีความเข้าใจถึงเข้าใจกันมากขึ้น และในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณของบุคลากรทางการศึกษาในประเทศไทยที่ศึกษาจากงานวิจัยของ ฌัญญุภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ที่ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู และ 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน และการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู จากนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในคณะครุศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ จำนวน 481 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากข้อมูลการสัมภาษณ์มีจำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และงานวิจัยของ ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องกำหนดความหมายของจิตวิญญาณ และการร่างแบบวัดและการประเมินจิตวิญญาณ สำหรับกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนในตำแหน่งครู การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่จัดขึ้นโดยมูลนิธิสตรียุติธรรม (มสย.) เป็นข้อมูลที่จัดเก็บกับกลุ่มตัวอย่างประมาณ 50 คน โดยแบ่งเป็นข้อมูล 4 กลุ่ม ครอบคลุมครูและผู้บริหาร จากโรงเรียนที่คัดเลือกตามเกณฑ์คุณภาพทุกภูมิภาค จำนวน 11 ครั้ง โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลเพื่อให้ได้ความหมายของจิตวิญญาณ และทำการสร้างเครื่องมือวัดแก่นของจิตวิญญาณและพฤติกรรม โดยผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ความหมายจิตวิญญาณ หมายถึง ภาวะทางจิตที่บุคคลเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งถึงการมีอุดมการณ์ในการ

ทำงาน เข้าถึงและเข้าใจตนเอง เข้าถึงและเข้าใจผู้อื่น ศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือในความจริงที่เหนือธรรมชาติ เข้าถึงคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ ในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “แก่นของจิตวิญญาณ” และได้ทำการสร้างเครื่องมือวัดแบบมาตราประเมินค่าเป็นแบบ Likert Scale 5 ระดับ ของตัวแปร 6 ชุด เครื่องมือวัดพฤติกรรม 2 ชุด และเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการประเมินระดับของแก่นและผลของจิตวิญญาณ โดยการใช้เครื่องมือประวัติชีวิต และการบันทึกเหตุการณ์สำคญ นอกจากนี้ยังพบการศึกษาของ อาภา จันทรสกุล และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การพัฒนาจิตวิญญาณเกิดขึ้นในครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจิตวิญญาณ ที่เกิดขึ้นในครูและผู้บริหาร ที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2) เพื่อเสนอแนะวิธีการประเมินการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจิตวิญญาณสำหรับครูและผู้บริหาร จากผลการศึกษา พบความหมายของการพัฒนาจิตวิญญาณ คือ การพัฒนาภาวะจิตด้านบวกที่ตึงงามและสมรรถนะจิตให้มีพลังเข้มแข็ง เป็นการพัฒนาชีวิตด้านในที่ลึกซึ้งของบุคคล ทำให้มีความสุขที่ประณีต การพัฒนาชีวิตด้านในดังกล่าว ทำให้บุคคลเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง รู้ชัดถึงเป้าหมายชีวิตของตนเอง ตระหนักว่า ชีวิตมีคุณค่า มีประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และธรรมชาติ และพบการพัฒนาของกลุ่มตัวอย่างในด้าน 1.คุณธรรม (คุณภาพจิต) พลังความเข้มแข็งของจิต (สมรรถภาพจิต) และความสุข (สุขภาพจิต) 2.ด้านพลังความเข้มแข็งของจิต (สมรรถภาพจิต) 3.ด้านความสุข (สุขภาพจิต) ทั้งนี้สำหรับนิยามความหมาย และการพัฒนาจิตวิญญาณที่ได้จากงานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง ยังพบว่า มีข้อจำกัดในแง่ที่ว่า กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาวิจัยไม่ได้ทำการศึกษากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลกรในอาชีพครูโดยเฉพาะ เพราะมีกลุ่มผู้บริหารและผู้บริหารคุณวุฒิในกลุ่มที่ทำการศึกษา และยังพบว่าวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลเป็นไปเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่ได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย (ในงานของ ดุษฎี โยเหลา และคณะ. 2553 ; อาภา จันทรสกุล และคณะ. 2553)

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูยังมีข้อจำกัดทั้งในแง่วิธีวิทยาในการศึกษาวิจัยและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานั้นยังไม่ปรากฏว่ามีศึกษาจากกลุ่มครูอย่างเฉพาะเจาะจง จึงทำให้ข้อมูลจากการศึกษานั้นยังไม่เพียงพอที่จะอธิบายถึงจิตวิญญาณของครูซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูง ซับซ้อน ลึกซึ้ง และกว้างขวางได้ทั้งหมด นอกจากนี้ยังพบว่า ในงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผ่านมายังไม่ปรากฏการศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2549) ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์หนึ่งในการทำงานเกี่ยวกับการเรียนรู้และสร้างเสริมด้านจิตวิญญาณไว้ว่า จะต้องมีการทบทวนและสะสมกรณีตัวอย่างต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมของแนวคิด การทบทวนและสะสมกรณีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมทั้งที่เป็นประสบการณ์ประวัตินวัตกรรม หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ทั้งในระดับสากลและในระดับท้องถิ่นจะทำให้เห็นรูปธรรมที่จะเชื่อมแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ การสะสมกรณีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม จะช่วยให้การประยุกต์ตัวอย่างเพื่อปรับใช้ในบริบทใหม่ได้ ประกอบกับการศึกษาเอกสารงานวิจัยยังไม่พบว่า มีงานวิจัยเรื่องใดที่

ศึกษาที่เป็นการศึกษาเชิงลึกเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มบุคลากรครูในสายการสอนหรือศึกษาจากบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นต้นแบบของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจริงๆ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับ “โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณของครู” ในกลุ่มข้าราชการครูที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นครูที่ดี และต้นแบบของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความ โดยศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยามาใช้ เพราะเป็นวิธีวิทยาที่มุ่งศึกษาประสบการณ์ชีวิตตามที่บุคคลประสบจริง ซึ่งเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของบุคคลได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาไปขยายองค์ความรู้จิตวิญญาณความเป็นครู และนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นพื้นฐานในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในกลุ่มบุคลากรด้านการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบททางอาชีพและสังคมไทย

คำถามการวิจัย

สำหรับคำถามการวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดประเด็นปัญหาวิจัยไว้ 2 ข้อ ดังนี้

1. จิตวิญญาณความเป็นครูคืออะไร
2. การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีกระบวนการพัฒนามาอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู โดยใช้แนวคิดการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู
2. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของจิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านวิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาที่ศึกษาประสบการณ์การมีจิตวิญญาณความเป็นครูและกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต (Observation) และแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์ของอาเมเดโอ จีออร์จี้ (Amedeo Giorgi)

ขอบเขตผู้ให้ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาประสบการณ์ชีวิตของบุคคลที่ประสบจริง จึงต้องทำการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ประสบกับเหตุการณ์ หรือมีประสบการณ์โดยตรง ผู้วิจัยจึงทำการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้อยู่ในสายสอน ที่ได้รับการรางวัล ในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระหว่างพ.ศ.2551 – พ.ศ.2553 จำนวน 3 คน และทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากบุคคลแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น นักเรียน เพื่อนร่วมงาน บังคับบัญชา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ จำนวน 15 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครู จึงทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณในบริบทอาชีพครูเป็นหลัก และทำการศึกษาเกี่ยวกับวิถีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยาเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาประวัติชีวิตและผลงานเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้ให้ข้อมูลหลัก เข้ามาใช้ประกอบในการศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิญญาณของครูเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งทำให้มองเห็นองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น
2. ได้ข้อมูลในเชิงการเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับบุคลากรด้านการศึกษาในบริบทของสังคมไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู หมายถึง ข้าราชการครูในสายสอนที่ได้รับการเสนอชื่อให้เข้ารับการคัดเลือกในระดับกระทรวงศึกษาธิการ ในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ได้แก่ มีการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูด้วยความทุ่มเท เสียสละ ช่วยเหลือดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ได้รับการยกย่องสรรหาจากนักเรียน เพื่อนครูและสังคมว่าเป็นต้นแบบของครูผู้มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู

ครู หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่ในการสั่งสอนศิษย์หรือถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ มีหน้าที่หลักทางด้าน การเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความรอบรู้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมทั้งให้เป็นผู้ที่มีศีลธรรม จริยธรรม ตามที่สังคมปรารถนา

ความเป็นครู หมายถึง การปฏิบัติงานในอาชีพครู ด้วยความรักในอาชีพ มีความรู้และหมั่นแสวงหาความรู้เพิ่มเติม มีความประพฤติดี มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ต้องยึดมั่นในคุณธรรมกัลยาณมิตรธรรม จึงจะทำให้ครูประสบความสำเร็จในวิชาชีพ พร้อมทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนดีมีความรู้ คู่คุณธรรมอีกด้วย

จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการทำงานที่สะท้อนถึงการเป็นครูที่ดี จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นคุณลักษณะทางจิตนี้จะเกี่ยวข้องกับความคิดที่มีต่อวิชาชีพครู ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ การมีศรัทธาในวิชาชีพ มีและยึดมั่นต่ออุดมการณ์ในการทำงานครู มีความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น ในขณะที่จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นพฤติกรรม ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเมตตาช่วยเหลือ เสียสละ อดทน การเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งการพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู ของบุคคลในอาชีพครู โดยใช้แนวทางในการศึกษาด้วยวิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมผสาน ผู้วิจัยได้ ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1. จิตวิญญาณและจิตวิญญาณความเป็นครู

- 1.1 ความหมายของจิตวิญญาณ
- 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณ
- 1.3 ครู ความเป็นครู และจิตวิญญาณความเป็นครู
- 1.4 คุณลักษณะของครูที่ดี
- 1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณและจิตวิญญาณด้านการศึกษา

ส่วนที่ 2. วิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (A Phenomenological Approach)

- 2.1 ภูมิหลังทางปรัชญา
- 2.2 ลักษณะทั่วไปของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา
- 2.3 แนวทางศึกษาตามวิธีวิทยาแบบปรากฏการณ์วิทยา
- 2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์

ซึ่งแต่ละส่วนมีสาระสำคัญลำดับดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1. จิตวิญญาณและจิตวิญญาณความเป็นครู

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาด้านจิตวิญญาณความเป็นครู จึงจำเป็นต้อง ทำการศึกษาทบทวนเอกสารเกี่ยวกับจิตวิญญาณ และแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณซึ่งเป็นสิ่งก้ำกึ่ง พื้นฐานที่เชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู โดยในการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการได้ใช้คำศัพท์และคำที่เกี่ยวข้องกับ “จิตวิญญาณ” ไว้หลากหลาย เช่น Spiritual หรือ Spirituality หรือ Spiritual health หรือ Spiritual well-being ส่วนคำแปลในภาษาไทยเองก็ได้มีการ แปลคำนี้ไว้แตกต่างกันไป เช่น จิตวิญญาณ สุขภาวะทางจิตวิญญาณ สุขภาวะทางปัญญา มิติทาง จิตวิญญาณของสุขภาพ สุขภาวะทางจิตปัญญา และพบว่ามีการศึกษาองค์ความรู้เรื่องจิตวิญญาณ ไปในลักษณะต่างจึงได้มีใช้คำศัพท์เพิ่มเติม เช่น ความฉลาดทางจิตวิญญาณ (Intelligent Spirituality) จิตวิญญาณในองค์กร (Spirituality in organizations) เป็นต้น โดยความหมายของคำ ว่าจิตวิญญาณนั้น ค่อนข้างหลากหลายแต่ก็มีลักษณะร่วมกันบางประการ ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของจิตวิญญาณ

คำว่าจิตวิญญาณ Spiritual หรือ Spirituality มีรากศัพท์มาจากคำว่า spiritus ในภาษาละตินหมายถึง ลมหายใจ และคำว่า entousiasmos ที่หมายถึง the god within หรือ พลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของชีวิต (โกมาทร จึงเสถียรทรัพย์. 2549) ส่วน spirit (n) spiritual (adj) และ spirituality (n) ในพจนานุกรมฉบับอังกฤษ-ไทย ให้ความหมายว่า วิญญาณ จิตใจ เกี่ยวกับใจ ความมองอาจเจตนา ผู้มีปัญญา ความอดทน และภูติผีปีศาจ (สอ เสถบุตร:ฉบับภาษาอังกฤษ-ไทย. 2541: 562)

องค์การอนามัยโลก (ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์. 2552; อ้างอิงจาก องค์การอนามัยโลก. 2537) กล่าวถึงมิติทางจิตวิญญาณของสุขภาพว่า มิติทางวิญญาณ หมายถึง ปรากฏการณ์ในส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ แต่หมายถึงของเขตของความคิด ความเชื่อค่านิยม และจริยธรรม ที่เกิดขึ้นในจิตใจและมโนธรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะความคิดดี ๆ ทั้งหมด

ศ.นพ.ประเวศ วะสี (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. 2544) ได้ใช้คำว่า จิตวิญญาณ เป็นคำแปลของ Spirituality โดยให้ความหมายว่า จิตชั้นสูง จิตที่ลดความเห็นแก่ตัว จิตที่เห็นแก่ผู้อื่น จิตที่เข้าถึงสิ่งสูงสุด คือ นิพพานหรือพระเจ้า (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. 2544: 155) ส่วนพรจันท์ สุวรรณชาติ (2534: 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า จิตวิญญาณ ที่นำมาใช้ในวิชาชีพการพยาบาลว่าหมายถึง พลังชีวิตของคนซึ่งแสวงหาจุดมุ่งหมายของสัมพันธภาพและการมีชีวิตรอด เป็นจิตวิญญาณที่แสวงหาจุดมุ่งหมายของความรัก ความไว้วางใจ ความหวัง และการให้อภัยแก่ตนเองและผู้อื่น

สันติกโรภิกขุ (ประเวศ ว.สี. 2547; อ้างอิงจาก สันติกโรภิกขุ. 2547) แปล Spirituality โดยใช้คำว่า “โพธิจิต” และให้ความหมายว่าเป็น จิตฝ่ายสูงหรือส่วนสูงของจิตที่แสวงหาสัจธรรมและความรักอันบริสุทธิ์เป็นไปเพื่อบรรลุสัจธรรมที่สูงที่สุด ทำให้ผู้ค้นพบหมดปัญหาและหมดความทุกข์

นพ.ดร.โกมาทร จึงเสถียรทรัพย์ (2545: 1) ใช้คำแปลว่า “จิตวิญญาณ” โดยแยกคำว่า จิต กับ จิตวิญญาณ ว่า จิต คือความสบายใจ ความสนุกสนาน ไม่เครียด คำว่าจิตวิญญาณ มีความหมายถึง เป้าหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร

อารยา พรายแยม และคณะ (2552) ได้สรุปความหมายของจิตวิญญาณ ว่าเป็นสิ่งที่แสดงออกเป็นแก่นแท้หรือสาระ (Essence) ของบางสิ่งหรือของคนบางคน โดยอยู่เหนือการมีสุขภาพทางอารมณ์และจิตใจที่ดีและมีความสุข โดยจะบอกถึง การรู้จักตนเอง (เราเป็นใคร) ความเป็นอยู่ของเรา (เรามีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไร) และจิตสำนึก (เราอยู่กับตนเองอย่างไรเราแสดงตัวตนของเราอย่างไร เรารับรู้ความรู้สึกของตนเองและของผู้อื่นอย่างไร) และความเป็นจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ การมองกลับเข้าไปภายในเพื่อค้นพบเอกลักษณ์ที่แท้จริงของเรา โดยเป็นการมองเพื่อค้นพบตัวตน คุณค่า ความหมายและเป้าหมายในชีวิต ให้ลึกซึ้งถึงแก่นแท้ของเรา นอกเหนือจากนั้นยังต้องเชื่อมโยงกับมนุษย์ทุกคน และรับรู้ถึงบางสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวเราเองโดยที่บางคนอาจพูดว่าเป็นประสบการณ์ของความสงบที่แสดงออกมาในรูปของความกรุณา

นงเยาว์ มงคลอิทธิเวช และคณะ (2552) ได้ให้ความหมายของสุขภาวะทางจิตวิญญาณว่าหมายถึง สภาวะสงบสุข ที่มีความประณีต เป็นความสุขที่แท้จริงที่หลุดพ้น จากการยึดติดกับวัตถุ แต่เป็นภาวะที่เปี่ยมล้นด้วยความปิติ อิ่มเอิบ อิ่มเต็มจากภายใน มีความอ่อนโยน เบิกบาน จิตใจสงบนิ่ง ไม่วุ่นวายสับสน มีพลังในการมีชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมาย มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน ฟุ้งพอใจในชีวิต มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงและมีความสามารถในการเผชิญและแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในภาวะวิกฤตได้อย่างเหมาะสม

มาร์กี้, ธิมาน และคิง (Marques, Dhiman; & King, 2007; cited in Webster) ให้คำจำกัดความของจิตวิญญาณ (Spirituality) ไว้ว่าจิตวิญญาณเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง (Relating) ประกอบ (Consisting) และมีผลกระทบต่อ (Affecting) จิตใจ (Spirit) เกี่ยวข้องกับค่านิยมของศาสนา เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กับจิตใจ (Spirit)

เบอร์ค (Burke. 1998 : P30) ได้กล่าวไว้ในการประชุมของ The American Counseling Association division of the Association for Spiritual, Ethic and Region Value in Counseling (ASERVIC) ได้ให้คำอธิบายที่สอดคล้องกันของ Spirituality ในปี 1995 งาน Counseling Today, entitle Summit Results in information of Spirituality Competencies ว่า จิตวิญญาณ หมายถึง เป็นแรงที่ทำให้มีชีวิตชีวาในการดำรงชีวิต เช่น การหายใจ ความเข้มแข็ง ความกล้าหาญ จิตวิญญาณเป็น Infusion และร่างกายเป็นภาพของ Spirit ในชีวิต เป็นประสบการณ์ที่มีทั้งกระบวนการที่กระตือรือร้นและกระบวนการหยุดนิ่ง และบางครั้งก็อาจอธิบายว่า จิตวิญญาณเป็นความสามารถที่จะได้รับ หรือนิสัยที่มีมาตั้งแต่เกิดและมีอยู่ในทุกคนเป็นลักษณะเฉพาะ จิตวิญญาณจะโน้มน้าวให้คนเข้าสู่ความรู้ ความรัก ความหมาย ความหวัง สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ การเชื่อมโยงกับสรรพสิ่ง และความเห็นอกเห็นใจ และอธิบายเพิ่มเติมว่า จิตวิญญาณ ยังรวมถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ การเติบโตและการพัฒนาระบบการให้คุณค่า ศาสนา Spiritual และความเป็นสาธารณะ

ดอมเบ็ค และคาร์ล (Dombeck; & Karl. 1987) ให้ความหมายว่า เป็นแรงขับหรือเป็นความปรารถนาที่ทำให้บุคคลมีความหมาย มีความมั่นคงภายในและมีความพยายามเพื่อความสำเร็จในชีวิต

อนันดารajah และไฮท์ (พีระศักดิ์ เลิศตระการนนท์. 2546: 1; อ้างอิงจาก Anandarajah and Hight) ได้ให้ความหมายว่าเป็นประสบการณ์ของมนุษย์ที่ซับซ้อนและมีหลายมิติประกอบด้วย 1) ด้านสติปัญญา (cognitive) ได้แก่ การค้นหาความหมาย วัตถุประสงค์และความจริงในชีวิต ความเชื่อและคุณค่าในสิ่งที่แต่ละบุคคลอาศัยอยู่ 2) ด้านประสบการณ์ (experience) ได้แก่ ความรู้สึกของการคาดหวัง ความรัก ความสัมพันธ์ ความสงบภายใน สิ่งปลอบใจและผู้ให้การสนับสนุน 3) ด้านพฤติกรรม (behavior) ได้แก่ สิ่งทีบุคคลแสดงออกมาจากความเชื่อทางจิตวิญญาณของแต่ละคน

จากการทบทวนเอกสารงานทำให้พอจะมองเห็นได้ว่า ในปัจจุบันการให้ความหมายของจิตวิญญาณนั้น ยังมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ของการใช้คำแปลและการให้ความหมาย โดยพบว่า มี

การใช้คำว่า จิตวิญญาณ และสภาวะทางจิตวิญญาณในความหมายที่ใกล้เคียงกัน หรือในบางครั้งก็ใช้ในความหมายเดียวกัน และยังพบว่า มีการให้ความหมายของจิตวิญญาณมีความหลากหลาย ลึกซึ้ง และแตกต่างกันไปตามบริบทต่าง ๆ ถึงแม้ว่านักวิชาการบางกลุ่มเห็นว่าไม่สามารถจะสรุปนิยามและแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณได้อย่างชัดเจน แต่ก็ปรากฏว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณในประเทศต่าง ๆ โดยมีให้คำนิยามและสร้างเครื่องมือวัดจิตวิญญาณไว้ สำหรับในประเทศไทย พบว่า มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตวิญญาณและสภาวะทางจิตวิญญาณค่อนข้างมากในทางด้านสาธารณสุข และเริ่มมีการศึกษาในกลุ่มบุคลากรด้านการศึกษา และเนื่องด้วยความหมายของจิตวิญญาณที่มีความหลากหลาย จึงทำให้มีแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณที่แตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน โดยผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณที่มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ เพื่อเพิ่มความเข้าใจในการเชื่อมโยงสู่จิตวิญญาณความเป็นครูต่อไป

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณ

จากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมา พบว่า จิตวิญญาณ มีการให้ความหมายในหลากหลายมิติ โดยมีผู้ที่พยายาม จัดประเภทของการให้ความหมาย และรวบรวมลักษณะร่วม ในความหมายของจิตวิญญาณ รวมทั้งมีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาจิตวิญญาณ ในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

จุมพล พูนภักทธีวิน (2546) ทำการศึกษาวิจัยนำร่องเกี่ยวกับสภาวะทางจิตวิญญาณได้ทำการรวบรวมอธิบายลักษณะการให้ความหมายของ จิตวิญญาณ ไว้ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การให้ความหมายแบบตรงไปตรงมา อธิบายว่า เป็นการให้ความหมายในลักษณะสั้น ซึ่งการตีความเพื่อทำความเข้าใจนั้นต้องขึ้นอยู่กับ Background (ความเข้าใจ ประสบการณ์ และวัฒนธรรม) ของแต่ละบุคคล เช่น จิตวิญญาณ คือ ความสุข, ความดี, จิตสูงสุด หรือจิตขั้นสูง หรือ direct experience of the Sacred คือมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งสูงสุดกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระเจ้าตามความเชื่อของศาสนา นั้นๆ โดยการให้ความหมายใน 2 ส่วนแรกเป็นการให้ความหมายในด้านความรู้สึกโดยทั่วไป ไม่ได้สื่อว่าเกี่ยวข้องกับปัญญา ส่วนในความหมายที่ 3 และ 4 นั้นจะเป็นความหมายที่มีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนา

ลักษณะที่ 2 การให้ความหมายในลักษณะเป็นกระบวนการ เช่น เป็นกระบวนการค้นหาคุณค่าและความหมายของชีวิต หรือเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงความจริงของสรรพสิ่ง ซึ่งการให้ความหมายในลักษณะเชิงกระบวนการนี้ถ้าดูโดยสาระของคำตรงๆ ความหมายจะไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา แต่ก็จะมีบางลักษณะที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา ดังนั้นการตีความหมายต้องขึ้นอยู่กับว่าจะนำไปใช้ในบริบทที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาหรือไม่

ลักษณะที่ 3 การให้ความหมายโดยอ้อม ซึ่งเป็นการบรรยายว่า จิตวิญญาณเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์หรือแสดงให้เห็นได้จากสิ่งใดบ้าง เป็นการพยายามชี้ให้เห็น ลักษณะสำคัญบางประการ ไม่ได้เป็นการให้ความหมายโดยตรง เช่น จิตวิญญาณเกี่ยวข้องกับชีวิต หรือเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม

โดย จุมพล พุณท์ทรีวิน (2546) ได้ทำการสรุปความหมายของจิตวิญญาณไว้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. เป็นเรื่องภายในเป็นเรื่องส่วนบุคคล ต้องปฏิบัติเองจึงจะรู้จะเข้าใจ
2. เป็นเรื่องภายนอก เกี่ยวข้อง เชื่อมโยง หรือสัมพันธ์กับสังคม กับวัฒนธรรม หรือเชื่อมโยงกับโลก กับจักรวาลและสรรพสิ่ง ซึ่งแยกออกจากกันไม่ได้ เป็นส่วนหนึ่งของมัน และเชื่อมโยงกัน
3. เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญญา ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับปัญญาและเหนือปัญญาทั่วไป
4. เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และบางส่วนก็เหนือศาสนา

ทัศนีย์ ทองประทีป (2548) ได้ทำการสรุปความหมายของคำว่า จิตวิญญาณ ไว้เป็น 2 ประเด็น คือ

1. จิตวิญญาณในมิติที่เกี่ยวข้องกับศรัทธา ปัญญา และคุณธรรม หมายถึง สภาพธรรมะที่เป็นนามธรรมที่มีอยู่ในบุคคล ถือว่าเป็นแก่นของชีวิต ทำหน้าที่เชื่อมประสานการทำงานในส่วนอื่นๆ ของร่างกาย เป็นส่วนหนึ่งของความนึกคิดที่ทำให้มนุษย์มีเหตุผลและรู้จักการควบคุมอารมณ์ จึงทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ Spirituality ยังเปรียบเสมือนพลังปัญญาหรือแหล่งของความหวังที่ช่วยให้มนุษย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อมุ่งสู่คุณค่าหรือเป้าหมายที่สูงส่งของชีวิต Spirituality ในส่วนนี้ยังเป็นพลังอำนาจที่ทำให้มนุษย์สัมผัสได้ถึงสัจธรรม ความงดงามและความดี มีศรัทธาต่อพระเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจที่อยู่เหนือความสามารถของมนุษย์

2. จิตวิญญาณในมิติของความสัมพันธ์ หมายถึง การที่มนุษย์เข้าใจตนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อมและ/หรือธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ทำให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์เพื่อนมนุษย์ สัตว์และสิ่งแวดล้อม ด้วยความเกื้อกูลหรือเมตตาต่อกัน

ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ได้ทำการสังเคราะห์นิยามของจิตวิญญาณ จากงานวิจัยในบริบทของงานสาธารณสุขและด้านองค์การ สรุปได้ว่า

1. จิตวิญญาณเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ของชีวิต เป็นสิ่งสนับสนุนที่สำคัญในการดำเนินชีวิตของบุคคลให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขไม่ว่าจะในการดำเนินชีวิตทั่วไปและบริบทการทำงาน

2. สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการมีจิตวิญญาณ คือ การข้ามพ้นตนเอง โดยบุคคลจะต้องเข้าใจตนเอง เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต รวมทั้งเป้าหมายของชีวิต

3. จิตวิญญาณเป็นพลังชีวิตหรือพลังภายในของบุคคล ที่ทำให้เกิดความแข็งแกร่งในการดำเนินชีวิต และเมื่อเผชิญปัญหาซึ่งอาจเห็นได้ชัดจากการเผชิญความเจ็บป่วยจึงเป็นความต้องการของผู้ป่วยที่ทั้งตนเอง และบุคลากรที่ให้บริการด้านสาธารณสุขจำเป็นต้องพยายามตอบสนอง

4. จิตวิญญาณเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ รอบด้านบุคคลทั้งสภาพแวดล้อม องค์การ หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องตามสถานภาพ เช่นผู้ป่วยกับแพทย์ พนักงานกับองค์การ การเชื่อมโยงจึงเป็น

คำสำคัญของจิตวิญญาณที่ช่วยให้ เกิดความสัมพันธ์อันดีบนพื้นฐานของความเห็นอกเห็นใจ เอาใจใส่การให้ความรัก เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

5. จิตวิญญาณมีความเกี่ยวข้องกับพลังเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อ ความศรัทธา เป็นพลังที่เกิดจากความรู้สึกที่อยู่ในส่วนลึกของจิตใจ ทำให้เกิดความรู้สึกที่สามารถติดต่อกับพระเจ้า หรือพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ การกระทำ การปฏิบัติ หรือวิธีการต่างๆ ที่บุคคลแสดงออกเพื่อเข้าถึงพลังเหนือธรรมชาติสามารถกระทำได้ตามแบบแผน การปฏิบัติทางศาสนา อาทิ การไหว้พระ สวดมนต์ สวดอ้อนวอนพระเจ้า ไหว้เจ้า การนั่งสมาธิเข้าฌาน การทำบุญใส่บาตร ไปโบสถ์ หรือการทำกิจกรรมทางศาสนา การอ่านหนังสือธรรมะหรือบทสวดในศาสนา การพูดคุยกับพระ นักบวชหรือบุคคลที่ตนนับถือ

6. จิตวิญญาณเป็นสิ่งที่บุคคลหนึ่งพยายามสนับสนุนให้เกิดกับอีกฝ่ายหนึ่ง ดังเช่นองค์การพยายามสนับสนุนประสบการณ์ทางจิตวิญญาณให้แก่พนักงาน

นพ.ดร.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2545) ได้เสนอว่า วิธีคิดในการแจกแจงสิ่งต่างๆ ออกเป็นองค์ประกอบนั้นมีรากฐานจากวิธีคิดที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะการคิดแบบ Reductionistic เป็นการแยกแยะองค์ประกอบออกเป็นส่วนย่อย เพื่ออธิบายคุณสมบัติของทั้งหมด โดยผ่านคุณสมบัติของส่วนย่อย ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ได้รับการวิพากษ์ว่าเป็นการลดทอนความเป็นองค์รวมให้เหลือเพียงคุณสมบัติย่อยๆ ขององค์ประกอบ จึงไม่เหมาะที่จะเอาวิธีดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาจิตวิญญาณ เพราะจิตวิญญาณเป็นคุณสมบัติที่เกิดจากการบูรณาการของชีวิต เมื่อนำมาทำการศึกษาแบบแยกส่วนจะทำให้คุณสมบัติบางประการซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อกำเนิดขึ้นจากความซับซ้อนในองค์รวมที่เป็นหนึ่งเดียวของชีวิตสูญหายไป ส่วนวิธีการคิดที่แยกแยะองค์ประกอบอีกลักษณะหนึ่งคือ การแจกแจงส่วนย่อยโดยเชื่อมโยงกับส่วนรวม โดยส่วนย่อยเป็นแค่เพียงสิ่งที่บ่งบอกว่ามีส่วนที่ใหญ่กว่าดำรงอยู่ และส่วนย่อยจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเป็นส่วนที่เชื่อมโยงกับส่วนรวมซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมในการศึกษาเรื่องจิตวิญญาณทั้งนี้ เป็นเพราะจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่มีความหมายกว้าง และหลากหลายมิติ ไร้ขอบเขต (Ultimate) การจะระบุองค์ประกอบใดๆ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์นั้นจึงเป็นไปได้ยาก

ปรภรณ์ สิงห์สุริยา (2552) ได้สังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการในระบบสุขภาพ ในกรอบแนวคิดเรื่องสุขภาวะด้านจิตวิญญาณ อธิบายว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ประกอบด้วยสมรรถนะทางจิตวิญญาณ และสภาวะทางจิตวิญญาณ ซึ่งสมรรถนะทางจิตวิญญาณ หมายถึง อำนาจที่จะยังให้เกิดผลบางอย่าง ส่วนสภาวะทางจิตวิญญาณ หมายถึง สภาพของจิตวิญญาณที่เป็นผลของสมรรถนะทางจิตมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการมีสุขภาวะเกิดจากสมรรถนะทางจิตวิญญาณที่ประกอบด้วย สมรรถนะทางความรู้สึก และสมรรถนะทางความคิดที่ทำงานประสาน ร่วมกันอย่างเหมาะสมภายใต้สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เป็นสิ่งเร้า ทำให้เกิดความตระหนักในความหมายสมรรถนะพิเศษแบบเหนือธรรมชาติ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า คำว่า จิตวิญญาณ จะมุ่งหมายถึงจิตวิญญาณแบบอัตถิ

ภาวะ จากแนวคิดที่ว่า จิตวิญญาณในความหมายนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากความหมายสู่ความมีความหมายนั้น เมื่อพิจารณาภายในกรอบการทำงานที่แยกแยะระหว่างสมรรถนะ กับ ภาวะ อาจมองได้ว่าจิตวิญญาณในความหมายนี้สามารถแยกได้เป็น 1. สมรรถนะที่ช่วยให้ความหมายกลายเป็นความมีความหมาย และ 2. ภาวะที่เกิดจากการเปลี่ยนจากความหมายสู่ความมีความหมาย โดยภาวะที่เกิดจากการเปลี่ยนจากความหมายสู่ความมีความหมายได้ชี้ให้เห็นว่าปกติเราจะอยู่ในภาวะของความมีความหมายอยู่แล้ว โดยสิ่งนี้ก็คือ โลกของเรา ซึ่งแสดงว่า เราอยู่ในภาวะทางจิตวิญญาณในความหมายนี้อยู่เสมอ เหมือนกับที่เราอยู่ในภาวะทางกาย ภาวะทางความรู้สึก หรือภาวะทางความคิดอยู่เป็นปกติ อย่างไรก็ตาม มีปัญหาว่าที่ผ่านมาเราเชื่อว่าจิตวิญญาณเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นหรือต้องทำให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของการทำงานที่เหมาะสมของความคิดและความรู้สึก จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่าเราจะอยู่ในภาวะทางจิตวิญญาณอยู่เสมอได้อย่างไร และถ้าภาวะร่างกายเป็นไปตามปกติ เราก็คงประเมินว่ามีสุขภาวะทางกาย หรือการมีภาวะทางกายที่มีสุข แต่ถ้าภาวะทางจิตวิญญาณเป็นอย่างที่เป็น คือ เข้าถึงความมีความหมายอยู่ในโลกอยู่แล้วไม่ว่าโลกนั้นจะกว้างหรือแคบ เราจะสามารถประเมินเช่นเดียวกันได้หรือไม่ว่า เรามีสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ในเมื่อข้อมูลในการวิเคราะห์ชี้ว่าบุคคลต้องผ่านกระบวนการต่างๆ ก่อนจนกระทั่งจิตวิญญาณในฐานะของการเปลี่ยนแปลงจากความหมายสู่ความมีความหมายนั้นได้เกิดขึ้นกับพวกเขา ซึ่งประเด็นเหล่านี้ทำให้เห็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของจิตวิญญาณ นั่นคือ ในการประเมินภาวะทางจิตวิญญาณว่าเป็นสุขหรือไม่นั้นจะต้องมีองค์ประกอบของพัฒนาการซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ว่าความตระหนักในความมีความหมายเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การมองจิตวิญญาณในแบบอัตถิภาวะนี้ทำให้สามารถ ทำความเข้าใจจิตวิญญาณในลักษณะที่เป็นรูปธรรมได้ โดยแนวความคิดจิตวิญญาณแบบอัตถิภาวะมีแก่นอยู่ที่การก้าวพ้นตัวตนอย่างต่อเนื่อง และการที่ความหมายจะเปลี่ยนเป็นความมีความหมายนั้นจะต้องมีความเหมาะสมระหว่างความคิดและความรู้สึก โดยรวมกล่าวได้ว่าสิ่งนี้ก่อให้เกิดได้ด้วยการผันแปรทางจินตนาการ การผันแปรนั้นอาจใช้วิธีการต่างกัน เช่น คิดเชิงบวก เอาใจเขามาใส่ใจเรา ทั้งนี้ การผันแปรทางจินตนาการต้องอาศัยความคิดเกี่ยวกับคุณค่าหรือทิศทางกำกับ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยต่างๆ สนับสนุนทั้งในส่วนของการผันแปรทางจินตนาการและทิศทาง เช่น ตัวแบบที่ดี สัมพันธภาพที่ดี ระบบขององค์กร

มาร์กี้, ธิมาน และคิง (Marques, Dhiman; & King. 2007) ได้มีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับจิตวิญญาณในที่ทำงานว่าเพื่อให้เกิดความสอดคล้อง (Consistency) และเกิดความเข้าใจในประเด็นร่วมกัน จึงได้กำหนดโครงสร้างของข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณ ดังนี้

1. ข้อสันนิษฐานแรก คือ จิตวิญญาณมีอยู่ในการทำงาน มีหลักฐานมากมายยืนยันว่าหัวหน้า และกลุ่มแรงงานในหลากหลายระดับ มีการยอมรับและวิพากษ์วิจารณ์กันเกี่ยวกับกระแสที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการปรากฏของจิตวิญญาณในการทำงานเพราะถือว่าสิ่งนี้เป็นความจริงที่มีอยู่

2. ข้อสันนิษฐานที่สอง คือ มีปัจจัย 2 ปัจจัยที่รวมอยู่ในแนวคิดของจิตวิญญาณในการทำงาน ได้แก่

2.1 จิตวิญญาณ เป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในตลอดการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยจิตวิญญาณมีความหมายถึงสิ่งที่แตกต่างกันสำหรับคนที่แตกต่างกัน

2.2 มีการให้คำนิยามของคำว่าที่ทำงานว่า เป็นสถานที่รวมกันของพนักงาน โดยความหลากหลายของที่ทำงานนั้นได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีต และมีการเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ของจำนวนที่ทำงาน ด้วยเหตุนี้ เราสามารถยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่า ที่ทำงานสามารถเกิดขึ้นได้โดยทั่วไป

3. สมมุติฐานที่สาม คือ ทุกคนมีจิตวิญญาณ ซึ่งจิตวิญญาณถือเป็นปัจจัยแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในที่ทำงานทุกที่ ดังนั้น จิตวิญญาณจึงสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ และเป็นประสบการณ์ให้กับทุกคนและทุกสถานที่ทำงาน

สรุปจากการประมวลแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณ แสดงให้เห็นว่า จิตวิญญาณเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ของชีวิต รวมทั้งบริบทของการทำงาน มีความแตกต่างกันไปตามบริบทของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม เป็นส่วนสนับสนุนในการดำเนินชีวิตของบุคคลทั้งบริบททั่วไปและบริบทการทำงาน เป็นพลังภายในของบุคคลที่ทำให้เกิดความแข็งแกร่งในการดำเนินชีวิตและเมื่อเผชิญปัญหา การมีจิตวิญญาณ คือ จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับการข้ามพ้นตนเอง ความเข้าใจตนเอง เข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่ง และมีเป้าหมายของชีวิต เป็นความเชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆ ทั้งบุคคล สภาพแวดล้อม องค์กร มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องพลังเหนือธรรมชาติ หรือเหนือไปจากการรับรู้ปกติ โดยผ่านประสบการณ์และการปฏิบัติทางศาสนาหรือความเชื่อ ซึ่งยังเป็นกรอบที่กว้างและยากแก่การจะศึกษาให้ชัดเจนได้ในเวลาอันจำกัด ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาจิตวิญญาณผ่านบริบททางอาชีพการทำงานของคุณ

1.3 ครู ความเป็นครู และจิตวิญญาณความเป็นครู

ในทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณพบว่า มีการนำองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณมาใช้กับบุคลากรในสายงานอาชีพต่างๆ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่มีความเป็นเอกภาพในการศึกษาและยังไม่พบข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ และเนื่องจากคำว่า จิตวิญญาณ เป็นคำที่มีนามธรรมสูงในการศึกษาวิจัยจิตวิญญาณความเป็นครูครั้งนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจทั้งเรื่องบริบททางอาชีพและบริบททางสังคมเกี่ยวกับวิชาชีพครูเพิ่มเติม โดยต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจความหมายของคำว่า ครู และความเป็นครู ซึ่งได้มีผู้ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1.3.1 ความหมายของครู และความเป็นครู

คำว่า “ครู” มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า “ครุ-คุรุ” หรือมาจากภาษาสันสกฤตว่า “คุรุ” เป็นคำนามหมายถึงความว่า ผู้สั่งสอนศิษย์ หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2525: 168) นอกจากนี้คำว่า “ครู” ยังได้มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายไว้ในทัศนะต่างๆ ได้แก่ พระเทพวิสุทฺธิ

เมธี (พุทธทาสภิกขุ) (2529: 92-94) อธิบายความหมายของครูและความเป็นมาของครูไว้ว่าในอดีตครูนั้นเป็นตำแหน่งที่สังคมยกย่อง เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ วิญญาณศิษย์ทั้งหลายยังปิดอยู่ด้วยอวิชชา เป็นการช่วยให้ศิษย์ได้ทำลายอวิชชาทั้งหลาย เพื่อได้พัฒนาความเป็นมนุษย์ มีชีวิตจิตใจที่สูงกว่าสัตว์ทั้งหลายแต่เดิยวันนี้ได้กลายมาเป็นผู้ประกอบวิชาชีพหนึ่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542: 4) ให้ความหมายของคำว่า “ครู” ว่า “ครู” คือ บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลัก ทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ 2542: 3) กล่าวว่า “ครู” หมายถึง บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

พจนานุกรมศัพท์การศึกษาของ Good (1973: 586) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ครู” (Teacher) ไว้ว่า 1) ครู คือ บุคคลที่ทางราชการจ้างไว้เพื่อทำหน้าที่ในการแนะนำ และจัดประสบการณ์ในการเรียนสำหรับนักเรียนหรือนักศึกษา ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน 2) ครู คือ บุคคลที่มีประสบการณ์หรือการศึกษาดี หรือมีทั้งประสบการณ์และการศึกษาดีเป็นพิเศษ ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งที่สามารถทำให้บุคคลเกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาการ ก้าวหน้าได้ 3) ครู คือ บุคคลที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันการฝึกหัดครู และในการฝึกอบรมนั้นได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ โดยมอบประกาศนียบัตรทางการสอนให้แก่บุคคลนั้น 4) ครู คือ บุคคลที่สั่งสอนและอบรมคนอื่น ๆ

ส่วนคำจำกัดความของความเป็นครูนั้น พบว่า ไม่ได้มีผู้ที่กล่าวถึงความหมายของ “ความเป็นครู” ไว้อย่างชัดเจน แต่จะกล่าวถึงคุณลักษณะและจรรยาบรรณของครูที่ดีไว้ ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2543) ได้กล่าวว่าครูต้องมีคุณลักษณะที่ดี ในด้านเกี่ยวกับการเป็นครูชั้นวิชาชีพโดยครูต้องเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครู โดยการเขียน การพูด และการค้นคว้าในด้านวิชาการ เป็นสมาชิกที่ดีของสมาคมวิชาการ ยึดถือขนบธรรมเนียมของครูอย่างเคร่งครัด ส่งเสริมตัวเองให้งอกงามในวิชาศึกษาศาสตร์อยู่เสมอ แนะนำผู้ที่เข้ามาเป็นครูใหม่และนักเรียน ฝึกสอนในโรงเรียน

พระพรหมคุณาภรณ์ (2548: 204) กล่าวว่า ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ครูพึงมี คือ คุณธรรมกัลยาณมิตรธรรมไว้ว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ

พระมหาอดิสร ธิรสโล (2542: 2) ที่กล่าวถึงคุณธรรมกัลยาณมิตรธรรมว่า เป็นธรรมที่เป็นคุณลักษณะของครูที่ดี ซึ่งเป็นธรรมที่จำเป็นสำหรับคนที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีสติปัญญาและคุณธรรมเป็นคุณงามความดีที่ครูได้ประพฤติเพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิตความเป็นครู

ในการศึกษาของ ฌฎฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) เพื่อพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ได้ทำการรวบรวมคุณลักษณะของครูที่ดีที่สอดคล้องกัน 4 ท่าน

ได้แก่ อารุง จันทวานิช, มัณฑนา ศังชะกฤษณ์, วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา และสุน อมรววิวัฒน์ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ครูที่ดีต้องเป็นผู้มีความรักและปรารถนาดีต่อผู้เรียน หมั่นแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ประพติดีและมีคุณธรรม มีเมตตาศิษย์และเอาใจใส่ช่วยเหลือ มีความรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนใฝ่รู้ สอนโดยเน้นผู้เรียน ต้องมีการทำงานด้วยความเต็มใจในการพัฒนาศิษย์ มีความคิดดี ทำดี มีคุณธรรม รักงานสอนและทุ่มเทให้การสอนอย่างเต็มที่ เป็นกัลยาณมิตร การเป็นผู้นำทางปัญญา และวิญญาน การมีความเป็นมนุษย์และดำรงคำจุนความเป็นไทย และการมีศาสตร์และศิลป์ในการสอน

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปความหมายของคำว่า “ครู” ได้ว่า ครู คือ บุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่ในการสั่งสอนศิษย์หรือถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ มีหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมทั้งให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม ตามที่สังคมปรารถนา และสรุปความหมายของความเป็นครูได้ว่า ความเป็นครู คือ การปฏิบัติงานในอาชีพครู ด้วยความรักในอาชีพ มีความรู้และหมั่นแสวงหาความรู้เพิ่มเติม มีความประพติดี มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ต้องยึดมั่นในคุณธรรมกัลยาณมิตรธรรม จึงจะทำให้ครูประสบความสำเร็จในวิชาชีพ พร้อมทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนดีมีความรู้คู่คุณธรรมอีกด้วย

1.3.2 จิตวิญญานความเป็นครู

สำหรับ “จิตวิญญานความเป็นครู” นั้นจากการทบทวนเอกสารพบว่า มีการใช้คำศัพท์ และให้ความหมายของคำว่ามีการใช้คำที่ค่อนข้างหลากหลาย ได้แก่ วิญญานครู วิญญานความเป็นครู จิตวิญญานความเป็นครู แตกต่างกันไป ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ใช้คำว่า วิญญานครู หมายถึง ความเสียสละสิ่งที่เราทำได้เพื่อประโยชน์ของศิษย์ โดยมุ่งหวังให้ศิษย์เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง

ยนต์ ชุมจิต (2524) ใช้คำว่า วิญญานครู โดยให้ความหมายว่า ความสำนึกในความ เป็นครู นั่นคือ รู้ถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูอยู่ตลอดเวลา และได้ปฏิบัติหน้าที่ของครูโดยยึดถืออุดมการณ์ของครูเป็นแนวทางเสมอ

สุน อมรววิวัฒน์ (2535) ให้ความหมายว่า จิตวิญญานครู ประกอบด้วย การเป็นกัลยาณมิตร การเป็นผู้นำทางปัญญาและวิญญาน การมีความเป็นมนุษย์และดำรงคำจุนความเป็นไทย และมีศาสตร์และศิลป์ในการสอน

พลามเมอร์ (Palmer. 2003) ให้ความหมายว่า ไม่ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กด้อยโอกาส เด็กที่เรียนอ่อน ให้เขาเหล่านั้นได้ค้นพบตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง ภาคภูมิใจในตนเอง อย่างเสียสละและทุ่มเท และเชื่อว่าเราสามารถเปลี่ยนหรือพัฒนาจิตวิญญานได้

ธวัชชัย เฟ็งพิณิจ (2550) ให้ความหมายจิตวิญญานครูว่าหมายถึง จิตสำนึก ความคิดทัศนคติ พฤติกรรมการแสดงออกที่ดี ลุ่มลึกสงบเย็น เป็นประโยชน์ตามกรอบของจริยธรรม

คุณธรรม ค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคม อันเป็นองค์รวมธาตุแท้ของบุคคลผู้ใฝ่รู้ ค้นหา สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลูกฝัง และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ซึ่งมีขึ้นได้ในทุกคนไม่เฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพครูเท่านั้น

เคอร์โนชาน, แมคคอร์มิค และไวท์ (Kernochan, McCormick; & White. 2007) ให้ความหมายว่า มีความเมตตากรุณา (Compassion) สติ (Mindfulness) และอนัตตา (Selflessness) ในการเรียนการสอน ความเมตตากรุณาเป็นการกระทำเพื่อการหยุดความทุกข์ ลำบากของตนเอง ผู้อื่น เป็นการละวางเกณฑ์ความถูกต้องของตนเอง ไม่ไปตัดสินว่าผู้อื่นมีหรือเป็นน้อยกว่าที่ตนเองมี หรือเป็นกระทำให้สิ่งใดโดยไม่คำนึงว่าจะส่งผลอย่างไรต่อผู้อื่น หรือสิ่งอื่น ๆ ในห้องเรียน ครูอาจต้องสอนนักเรียนที่มีความเห็น ความเชื่อ ความสามารถ แตกต่างจากครู แต่ความมีเมตตากรุณาจะทำให้ครูสามารถเข้าใจ และให้ความช่วยเหลือ มากกว่าการไม่พอใจหรือการปล่อยให้ผู้เรียนต้องฝ่าฟันอุปสรรคโดยลำพัง ส่วนการมีสติคือการอยู่กับปัจจุบันอย่างรู้เนื้อรู้ตัว การไม่ปล่อยให้จิตพะวงถึงอดีตและอนาคต การสอนนักเรียนนั้น ถ้าผู้สอนมีสติจะทำให้การสอนมีทิศทาง มีความหมายมากขึ้น เพิ่มความสามารถในการเข้าอก เข้าใจความต้องการของผู้เรียน ช่วยทำให้การสอนมีความสุขสำหรับครู เมื่อครูต้องสอนผู้เรียนที่ไม่ร่วมมือในการสอน เช่น ผู้เรียนที่ไม่ตั้งใจ ผู้เรียนที่ก้าวร้าว และช่วยทำให้ครูก้าวข้ามความคาดหวัง อคติของตนเองที่มีต่อนักเรียน ไปสู่ความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และอัตตาเป็นลักษณะที่มุ่งความเป็นตัวตน ความต้องการของตนเองเป็นหลัก อนัตตาเป็นการละลายขอบเขตของตัวตนกับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ดังนั้นจึงทำให้ความเป็นตัวตนของเราลดลง ในห้องเรียน ครูอาจมีขอบเขตของความเป็นครู ความเป็นนักเรียน การละลายขอบเขตนี้โดยการที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก อย่างเท่าเทียม เป็นการสร้างให้เกิดความเชื่อมประสานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน

พระนอม แก้วกำเนิด (2552) ให้ความหมายของคำว่า จิตวิญญาณของความเป็นครู ว่า หมายถึง เป็นความรู้สึกนึกคิดที่เกิดจากความตระหนัก (เห็นคุณค่าตนเอง) และศรัทธา (ความเชื่อและความเคารพในความเป็นตนเอง) เป็นความเชื่อที่อยู่เหนือเหตุผล ให้ความสำคัญความมีคุณค่าของบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชน มีความผูกพันมุ่งมั่นกระทำหน้าที่ให้เกิดความสัมฤทธิ์สูงสุด

ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ให้ความหมายว่า ลักษณะและภาวะทางจิตที่บุคคลเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงการมีอุดมการณ์ในการทำงานครู เข้าถึงและเข้าใจตนเอง เข้าถึงและเข้าใจผู้อื่น ศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือในความจริงที่เหนือธรรมชาติ เข้าถึงคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ

นอกจากนิยามที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในสังคมตะวันตกมองว่า จิตวิญญาณของครูเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเป็นครูที่ดี และครูควรได้รับการบ่มเพาะ ให้เป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนจบการศึกษาและก่อนการประกอบอาชีพครู เนื่องจาก จิตวิญญาณความเป็นครูนี้ เป็นความปรารถนาขั้นสูงสุดของบุคคลในการที่จะเชื่อมโยงกับสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าความเป็นตัวตน ความเห็นแก่ตน ดังนั้น ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู แสดงออกโดยครูมิได้ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กด้อยโอกาส เด็กที่

เรียนอ่อนให้เขาเหล่านั้นได้ค้นพบตนเอง เชื่อมมั่นในตนเองภาคภูมิใจในตนเอง และอย่างเสียสละและทุ่มเท และเชื่อว่าเราสามารถเปลี่ยนหรือพัฒนาจิตวิญญาณได้ (Palmer, 2003) นอกจากนี้ความเห็นของนักวิชาการตะวันตก บางท่านกล่าวถึงจิตวิญญาณทางการศึกษาว่าประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 2 ส่วนคือ transcendence ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลเปลี่ยนแปลงไปสู่การเข้าถึงความจริงตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจน การพยายามก้าวผ่านความความไม่รู้ ไปสู่การรู้ความหมายของความหมายอย่างต่อเนื่อง และส่วนที่ 2 คือ ความรักความเมตตากรุณา โดยครอบคลุมความรัก (ที่มีใช้รักแบบฉาบฉวย) กล่าวคือ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากรัก จะโยงเราเข้าสู่การรู้จักชีวิต ความรู้และผู้เรียนรู้จะผสานกันด้วยความสุขที่เกิดจากการรู้และความรับผิดชอบต่อการรู้ แต่ความอยากรู้ที่อยู่ในกรอบของการบังคับมิใช่ความรัก จะทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นแยกบุคคลออกจากผู้อื่นและจากสิ่งต่างๆ ในการศึกษาของ อานาจ อยู่คำ (2550-2551: 96) ระบุคุณลักษณะทางจิตวิญญาณของผู้บริหาร 3 คุณลักษณะย่อยที่สามารถจำแนกความเป็นผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบได้ ได้แก่ การแสวงหาความรู้มาพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ความเชื่อมั่นในตนเอง และการมุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ส่วนในเอกสารของโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครูของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้ระบุถึงคุณลักษณะของการเป็นครูด้วยจิตวิญญาณครูไว้ว่า ต้องมีศรัทธาในวิชาชีพ มีความอดทนและรับผิดชอบ มีความเสียสละ มีความรักเมตตาและปรารถนาดีต่อศิษย์ ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม แบ่งครึ่งชีวิตให้กับตนเองและสังคม เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม รวมทั้งสร้างค่านิยมให้สังคม

จากการทบทวนเอกสารจะพบว่า การใช้คำและการให้คำนิยามของจิตวิญญาณความเป็นครูยังมีความแตกต่าง ไม่เป็นเอกภาพ จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาโครงสร้างของประสบการณ์ของจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของจิตวิญญาณความเป็นครู ให้มีความชัดเจนมากขึ้น แต่จากการทบทวนเอกสารทำให้ผู้วิจัยได้กรอบของนิยามชั่วคราวของจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญในการนิยามจิตวิญญาณความเป็นครูอาจได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบไปด้วย คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการทำงานที่สะท้อนถึงการเป็นครูที่ดี ซึ่งนิยามของนักวิชาการข้างต้น ปรากฏลักษณะสำคัญที่บ่งชี้การมีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

ตาราง 1 สรุปลักษณะสำคัญที่ปรากฏในนิยาม

คุณลักษณะทางจิต	พฤติกรรม
<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งหวังให้ศิษย์เกิดปัญญาความรู้ - เห็นคุณค่าตนเองและเคารพในความเป็นตนเอง - ให้ความสำคัญ และคุณค่าของบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชน - ผูกพัน มุ่งมั่นกระทำหน้าที่ให้เกิดความสัมฤทธิ์สูงสุด - เชื่อมมั่นในตนเอง - มีสติ รู้ตัว - มีจิตสำนึก ความคิด เจตคติ พฤติกรรมตามกรอบของจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคม - ศรัทธาในวิชาชีพ - เข้าใจความต้องการของผู้เรียน และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> - ความเสียสละ - ใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ - มุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน - เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม - ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม - มีความรัก เมตตา ปรารถนาดีต่อศิษย์ เข้าใจ และให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน - อุดทน และรับผิดชอบ - ไม่ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กและช่วยให้เด็กได้ค้นพบตนเอง เชื่อมมั่นในตนเอง ภาคภูมิใจในตนเอง อย่างเสียสละและทุ่มเท และเชื่อว่าเราสามารถเปลี่ยนหรือพัฒนาจิตวิญญาณได้ - เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก อย่างเท่าเทียม

จากข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่า จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นคุณลักษณะทางจิตนี้จะเกี่ยวข้องกับความคิดที่มีต่อวิชาชีพครู ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ การมีศรัทธาในวิชาชีพ มีและยึดมั่นต่ออุดมการณ์ในการทำงานครู มีความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น ในขณะที่จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นพฤติกรรม ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเมตตา ช่วยเหลือ เสียสละ อุดทน การเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งการพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม จากการสังเคราะห์นิยามยังพบข้อมูลเพิ่มเติมว่า จิตวิญญาณความเป็นครู มีประเด็นของคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับตัวตน และประเด็นที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ที่มีต่อลูกศิษย์ การสอน และบริบทแวดล้อมด้วย ซึ่งข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะสำคัญที่ปรากฏในนิยามนี้ ผู้วิจัยได้นำไปใช้เป็นกรอบในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

1.4 คุณลักษณะของการเป็นครูที่ดี

จากการทบทวนเกี่ยวกับการนิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู พบว่า คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการทำงานที่สะท้อนถึงการเป็นครูที่ดี ผู้วิจัยจึงได้ทำการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพรวมของคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดีไว้พอสังเขป พบว่า คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์มีวิวัฒนาการมาตามลำดับ โดย ยนต์ ชุมจิตต์ (2550: 136) ได้ทำการรวบรวมคุณลักษณะ

ของครูที่ดีตามทัศนะของบุคคลทั่วไป หมายถึง คุณลักษณะที่ดีของครูที่ได้จากความคิดเห็นของนักการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนบุคคลในอาชีพต่างๆ ไว้ 21 คุณลักษณะ ได้แก่ มีลักษณะท่าทางดี มีความประพฤติดี มีอัธยาศัยดี มีความมธุธรรม เข้ากับคนได้ทุกชนชั้น เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของศิษย์ พัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความสามารถในการทำงาน มีความเป็นผู้นำ มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีความสามารถในการสอน มีสุขภาพอนามัยที่ดี เป็นตัวของตัวเอง มีจริยธรรมสูง เข้มแข็งอดทน คล่องแคล่วว่องไว ยืดหยุ่นผ่อนปรน สติปัญญาดี มีวิจารณ์ญาณ ไม่มัวเมาในอบายมุขทั้งปวง และในการศึกษาของ ชมพูนุท ร่วมชาติ (2548: 26) ได้ทำการผู้วิจัยสังเคราะห์คุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ไว้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1) ด้านความรู้ ซึ่งคุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ จะต้องมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนหรือวิชาเอกตามสาระการเรียนรู้ ความรู้ด้านวิชาชีพครู ซึ่งควรมีความรู้ในด้านจิตวิทยา ด้านหลักสูตร ด้านการศึกษา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านเทคโนโลยีและสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผลและด้านการวิจัย ส่วนในด้านความรู้ทั่วไปในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องนั้น เน้นให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คอมพิวเตอร์ วิทยาศาสตร์ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองท้องถิ่นและชุมชนที่ตนเองสอน เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ท้องถิ่น อาหาร/โภชนาการ เด็กและครอบครัวและภาษาอังกฤษ

2) ด้านทักษะและเทคนิควิธี ประกอบด้วย ทักษะและเทคนิควิธีทางการสอน การใช้สื่อ การจัดการเรียนการสอนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การใช้เทคโนโลยีการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน การทำหลักสูตร การประเมินผล การรายงานผลการพัฒนาผู้เรียน การทำแผนการสอน การตั้งคำถาม การออกแบบการเรียนการสอน การยกตัวอย่าง การสร้างความสนใจ และการแนะแนว

3) ด้านบุคลิกภาพ ต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เจตคติที่ดีต่อครู มีวิญญานความเป็นครู ใฝ่หาความรู้ ความเป็นผู้นำ เฉลียวฉลาด รักและศรัทธาในอาชีพครู มีวิสัยทัศน์ มีกระบวนการคิดขั้นสูง ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีสุขภาพกายและจิตที่ดี

4) ด้านสัมพันธภาพกับสังคม ครูควรจะเป็นผู้ที่มีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้เรียน เพื่อนร่วมงานผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน พัฒนาชุมชน และปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

เนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบันมีการพัฒนามากขึ้น การเพิ่มของจำนวนบุคลากรในการศึกษาก็มีเพิ่มขึ้น จึงได้มีการกำหนดจรรยาบรรณในวิชาชีพครู (Code of Ethics) ไว้สำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพครู และเป็นข้อกำหนดที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการเป็นวิชาชีพชั้นสูง อาชีพครูได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการให้เป็นวิชาชีพตาม พระราชบัญญัติสภาครู

และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2546 และได้มีการกำหนดจรรยาบรรณอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในปี พ.ศ.2506 โดยหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล และได้มีการปรับปรุงมาจนกระทั่งถึงฉบับที่ 5 เรียกว่า ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพและแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพนั้น ประกอบด้วยข้อกำหนดจำนวน 9 ข้อ ดังนี้

ตาราง 2 สรุปข้อกำหนดตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู

ข้อกำหนด	จรรยาบรรณ
1. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ	จรรยาบรรณต่อตนเอง
2. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ	จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ
3. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า	จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ
4. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ	
5. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ	
6. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์และผู้รับบริการ	
7. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ	

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อกำหนด	จรรยาบรรณ
8. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ	จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
9. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	จรรยาบรรณต่อสังคม

จรรยาบรรณของครูแบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ จรรยาบรรณต่อตนเอง จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ จรรยาบรรณต่อสังคม โดยจรรยาบรรณในข้อที่ 1 – 7 หากครูไม่ปฏิบัติตามหรือละเมิดข้อกำหนดถือว่ามีความผิดทางวินัยหรืออาญาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองทาง ส่วนจรรยาบรรณข้อที่ 8 – 9 เป็นข้อกำหนดที่ไม่ถือว่าเป็นวินัยแต่เป็นลักษณะของข้อพึงปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพและสังคม (ยนต์ ชุมจิต.2550)

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณและจิตวิญญาณด้านการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจิตวิญญาณความเป็นครูพบว่า มีงานวิจัยที่เป็นการศึกษาในลักษณะของการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณ รวมถึงการสร้างเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดระดับการพัฒนาจิตวิญญาณทั่วไป (บริบทอาชีพอื่นๆ) และพบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณด้านการศึกษา ดังนี้

1.5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับจิตวิญญาณ

ปกรณ์ สิงห์สุริยา (2552) ตีสังเคราะห์ความรู้ทางการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการในระบบสุขภาพ ในกรอบแนวคิดเรื่องสุขภาวะด้านจิตวิญญาณ และได้สรุปว่า สุขภาวะทางจิตวิญญาณ คือภาวะที่เกิดจากการกลายเป็นสิ่งที่เป็นอย่างอื่นหรือการก้าวพ้นตัวตนได้อย่างต่อเนื่อง และในการศึกษาในครั้งนี้ได้นำจิตวิญญาณมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ 2 กรอบแนวคิด ได้แก่ กรอบแนวคิดเกี่ยวกับ จิตวิญญาณแบบเหนือธรรมชาติ และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ จิตวิญญาณแบบอัตถิภาวะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

กรอบแนวความคิดที่ 1 สมรรถนะทางจิตวิญญาณแบบเหนือธรรมชาติสามารถมีอิทธิพลก่อให้เกิดสุขภาวะทางจิตและสุขภาวะทางกายได้ โดยความเชื่อทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สามารถทำให้เกิดสมรรถนะทางจิตวิญญาณแบบเหนือธรรมชาติ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงว่าสมรรถนะดังกล่าวน่าจะเกิดขึ้นหลังจาก บุคคลมีภาวะทางจิตวิญญาณแบบอัตถิภาวะ คือเห็นความมีความหมายของบางสิ่ง และสมรรถนะที่เกิดขึ้นนี้สามารถก่อสุขภาวะทางจิตและทางกายได้เช่นกัน และการคิดเชิงบวกสามารถก่อให้เกิดสิ่งที่คล้ายสมรรถนะทางจิตวิญญาณแบบเหนือธรรมชาติ และสมรรถนะนี้ก่อให้เกิดสุขภาวะทางจิต การที่ความคิดความรู้สึกของคนกลายเป็นหนึ่ง สามารถก่อให้เกิดสมรรถนะทางจิตวิญญาณแบบเหนือธรรมชาติ และสมรรถนะนี้ก่อให้เกิดสุขภาวะทางจิต

กรอบแนวความคิดที่ 2 จิตวิญญาณแบบอัตถิภาวะมีแก่นอยู่ที่การก้าวพ้นตัวตนอย่าง ต่อเนื่อง โดยการก้าวพ้นตัวตน เป็นการแปลงสิ่งที่เป็นอื่น หรือสิ่งที่แปลกแยกให้มาเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนอาจมองเป็นการละทิ้งตัวตนเดิมและได้มาซึ่งตัวตนใหม่ หรือมองเป็นการขยายตัวตนออกไป ซึ่งประสบการณ์การก้าวพ้นตัวตนพบได้เมื่อมีกรณีของการที่ความหมายกลายเป็นความมีความหมาย กระบวนการนี้อาจตรงไปตรงมา คือ สิ่งที่เคยมีเพียงความหมายกลายเป็นสิ่งที่มีความมีความหมายสำหรับบุคคล หรืออาจเป็นกระบวนการที่ต้องต่อสู้กับความมีความหมายดั้งเดิม และการที่ความหมายจะเปลี่ยนเป็นความมีความหมายนั้นจะต้องมีความเหมาะสมระหว่างความคิดและความรู้สึก โดยรวม กล่าวได้ว่าสิ่งนี้ก่อให้เกิดได้ด้วยการผันแปรทางจินตนาการ การผันแปรนั้นอาจใช้วิธีการต่างกัน เช่น คิดเชิงบวก เอาใจเขามาใส่ใจเรา ทั้งนี้ การผันแปรทางจินตนาการต้องอาศัยความคิดเกี่ยวกับคุณค่า หรือ ทิศทาง กำกับ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยต่างๆ สนับสนุนทั้งในส่วนของการผันแปรทางจินตนาการและทิศทาง เช่น ตัวแบบที่ดี สัมพันธภาพที่ดี ระบบขององค์กร

ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องการกำหนดความหมายของจิตวิญญาณ และการร่างแบบวัดและการประเมินจิตวิญญาณ สำหรับกลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข โดยมีวัตถุประสงค์คือ การกำหนดความหมายของจิตวิญญาณ และการร่างแบบวัดและการประเมินจิตวิญญาณ สำหรับกลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข ซึ่งใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่จัดขึ้นโดยมูลนิธิสิดศรี-สฤษดีวงศ์ (มสส.) เป็นข้อมูลที่จัดเก็บกับกลุ่มตัวอย่างประมาณ 50 คน โดยแบ่งเป็นข้อมูล 4 ภูมิภาค จำนวน 12 ครั้ง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของการสร้างทฤษฎีจากข้อมูล เพื่อให้ได้ความหมายของจิตวิญญาณที่กลมกลืนกับข้อมูลจริงมากกว่าการยึดแนวทฤษฎีใดเป็นกรอบกำหนดการวิเคราะห์ หลังจากได้ความหมายของจิตวิญญาณ ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือวัดแก่นของจิตวิญญาณ และพฤติกรรม โดยใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพและเครื่องมือเชิงปริมาณ และผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือจากคณะผู้วิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

1. ความหมายจิตวิญญาณ หมายถึง ภาวะที่บุคคลเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความหมายและเป้าหมายของชีวิต ความตระหนักรู้เกี่ยวกับความตาย เข้าถึงและเข้าใจตนเอง เข้าถึงเข้าใจผู้อื่น ศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือในความจริงที่เหนือธรรมชาติ เข้าถึงคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ ในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “แก่นของจิตวิญญาณ”

2. เครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินค่าเป็นแบบ Likert 5 ระดับ ของตัวแปร 8 ชุด ประกอบด้วย 1) แบบวัดความหมายและเป้าหมายของชีวิต 2) แบบวัดการมีอุดมการณ์ 3) แบบวัดศรัทธาในความจริงที่เหนือธรรมชาติ 4) แบบวัดความเชื่อในพลังจิต 5) แบบวัดการเข้าถึงเข้าใจตัวเอง 6) แบบวัดการเข้าถึงเข้าใจผู้อื่น 7) แบบวัดจิตรับรู้ความทุกข์ 8) แบบวัดเข้าถึงคุณค่าของจิต (มีใช้วัด) และเครื่องมือวัดพฤติกรรม 3 ชุด ประกอบด้วย 1) พฤติกรรมช่วยเหลือ 2) พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน 3) พฤติกรรมการปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรี และเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการประเมินระดับของแก่น และผลของจิตวิญญาณ โดยการใช้ เครื่องมือประวัติชีวิต และการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ พร้อมตัวอย่างการประเมินและการให้คะแนน

นางเยาว์ มงคลอิทธิเวช และคณะ (2552) ได้ทำการสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ : พัฒนาการทางจิตวิญญาณและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ระดับของสุขภาวะทางจิตปัญญาตามคุณภาพของจิตออกได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่ ชั้นแห่งความทุกข์ ชั้นแห่งความสุข ชั้นแห่งความสงบสุข และชั้นแห่งความอิสระ และพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์จำนวนมากทั้งที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันออกไปโดยสิ้นเชิง ในที่นี้ได้รวบรวมคุณลักษณะเด่นที่สอดคล้องกัน ได้รวม 18 คุณลักษณะ และแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม ตามคุณสมบัติของสุขภาวะทางจิตปัญญา ได้แก่ ความสุข สงบ อิสระ 1. กลุ่มความสุข (Happiness) ได้แก่ เมตตากรุณา อยากร่วมมือ (being kind) จิตใจอ่อนโยน เข้าใจ เห็นอกเห็นใจคนอื่น (being gentle) เป็นมิตร เป็นกันเอง เข้าถึงได้ง่าย (being friendly) รับผิดชอบ (being responsible) ยืดหยุ่น ปรับตัวง่าย (being flexible) เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (respect of other being) 2. กลุ่มความสงบ (Peacefulness) ได้แก่ จัดการ ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนเองได้ (being able to control one's feeling) เข้มแข็ง อดทน (being hardily) เสียสละ (being devoted) มุ่งมั่น ทุ่มเท (being committed) มองโลกในแง่ดี (being optimistic) ยอมรับและให้อภัย (accept other being and being forgiving) 3. กลุ่มความอิสระ (Independence) ได้แก่ มีพลังแห่งการเรียนรู้ (being empowered) กล้าหาญ (being courageously) คิดสร้างสรรค์ คิดนอกกรอบ (being creative) อ่อนน้อมถ่อมตน (being humble) ประสานความแตกต่าง (being compromised) พอเพียง (being sufficient)

ในการสังเคราะห์ความรู้พบว่า การพัฒนาจิตปัญญาเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อนต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนานโดย มีปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการพัฒนา 5 ประเด็น ได้แก่ 1) พื้นฐาน หรือต้นทุนในวัยเด็ก 2) การถูกปลูกฝังจริยธรรม การลดประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 3) การเรียนรู้จากการทำงานที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์ของผู้คน 4) การปรับตัวเพื่อการ

ดำเนินชีวิตที่มีเป้าหมาย 5) การมองว่าชีวิตอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ และพบปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตปัญญา ได้แก่

1. ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่อยู่ภายในตัวบุคคลแต่ละคน ที่เป็น “Impression” หรือ “Individual” เป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ทั้งที่ยังไม่ได้เรียนรู้ใดๆ เหมือนกับมีบุคลิกภาพที่มีคุณธรรมดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายในที่สำคัญ ความสามารถในการเผชิญความทุกข์ยากลำบาก สามารถพลิกอุปสรรค ภาวะวิกฤตินั้นเป็นการสร้างโอกาส โดยจะมีคุณลักษณะของความเข้มแข็ง อดทน อดกลั้น ไม่ย่อท้อต่อปัญหา มีความเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งการมองโลกในแง่บวก สามารถอยู่กับความทุกข์โดยมองว่า “มันไม่ได้เป็นเช่นนี้ตลอดไป” และมีความหวังว่า “แล้วมันจะผ่านไป” และปัจจัยภายในประการสุดท้าย คือประสบการณ์การทำงานที่ได้เห็นความทุกข์ของผู้อื่น และเกิดความเมตตา สงสาร ขึ้นภายในจิตใจ จึงสามารถซึมซับความทุกข์ของคนอื่นได้ คุณธรรมที่มีภายใน คือ ความรักที่ไม่มีเงื่อนไข ความเห็นอกเห็นใจ และการสร้างสรรค์ที่เป็นแรงผลักดัน ทำให้ไม่สามารถนิ่งเฉยอยู่ได้ ดังนั้นจึงกระทำการสิ่งที่ดีงามเพื่อผู้อื่นอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยแรงบันดาลใจที่มีอยู่ในตัวเอง

2. ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาทางจิตปัญญา ได้แก่ การขัดเกลาหล่อหลอมจากครอบครัว โรงเรียน สังคม รวมทั้งการมีแบบอย่างที่ดี การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ยาวนาน ลักษณะการทำงานที่ยาก ทำหาย งานที่อยู่ในภาวะวิกฤติของชีวิต งานที่ละเอียด ซับซ้อน และงานที่ต้องประสานความร่วมมือ ประสานความแตกต่าง ทำให้ต้องแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และมีส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ บรรยากาศในการทำงาน การมีกัลยาณมิตร การได้รับความรู้สึกที่เป็นสุข อิ่มเอิบใจที่อาจไม่ใช่เป็นวัตถุสิ่งของและไม่สามารถตีราคาเป็นเงินได้

รัตติกรณ์ จงวิศาล และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษาและพัฒนาเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดสุขภาวะทางจิตวิญญาณเพื่อการพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางจิตวิญญาณ การพัฒนาเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินสุขภาวะทางจิตวิญญาณเพื่อการพัฒนาของบุคลากรในระบบสุขภาพและระบบการศึกษา และจัดทำคู่มือการประเมินสุขภาวะทางจิตวิญญาณเพื่อการพัฒนาของบุคลากรในระบบสุขภาพและระบบการศึกษา โดยเลือกใช้นิยามจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยแบบวัดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ 18 องค์ประกอบ และกรณีศึกษา ซึ่งนำไปตรวจสอบคุณภาพโดยการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 13 ท่านและนำแบบวัดสุขภาวะทางจิตวิญญาณไปเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 855 ตัวอย่าง ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบ องค์ประกอบที่เป็นตัวชี้วัดสุขภาวะทางจิตวิญญาณทั้งหมด 7 องค์ประกอบ ได้แก่ กล้ายืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้อง เมตตากรุณา มีเป้าหมายและพอเพียง ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ อ่อนน้อมถ่อมตน ให้อภัย และมีความเป็นมิตร แบบวัดที่ได้มีค่าความเชื่อมั่น และมีอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และสร้าง

คู่มือการประเมินสุขภาพทางจิตวิญญาณ ประกอบไปด้วยการประเมิน 3 ส่วน ได้แก่ แบบวัดสุขภาพทางจิตวิญญาณ แบบสอบถามปลายเปิด และการประเมินโดยใช้กรณีศึกษา ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือประเมินเพื่อการพัฒนาสุขภาพทางจิตวิญญาณและได้นำคะแนนมาสร้างเกณฑ์ปกติจากกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในระบบสุขภาพและระบบการศึกษา

ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องทำการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู และสามารถวางกรอบแนวทางในการศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูได้ชัดเจนมากขึ้น

1.5.2 งานวิจัยจิตวิญญาณด้านการศึกษา

ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องการกำหนดความหมายของจิตวิญญาณ และการร่างแบบวัดและการประเมินจิตวิญญาณ สำหรับกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนในตำแหน่งครู การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่จัดขึ้นโดยมูลนิธิศรัทธาธรรม (มสส.) เป็นข้อมูลที่จัดเก็บกับกลุ่มตัวอย่างประมาณ 50 คน โดยแบ่งเป็นข้อมูล 4 กลุ่ม ครอบคลุมครูและผู้บริหารจากโรงเรียนที่คัดเลือกตามเกณฑ์คุณภาพทุกภูมิภาค จำนวน 11 ครั้ง โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลเพื่อให้ได้ความหมายของจิตวิญญาณและทำการสร้างเครื่องมือวัดแก่นของจิตวิญญาณและพฤติกรรม โดยผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. ความหมาย จิตวิญญาณ หมายถึง ภาวะทางจิตที่บุคคลเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงการมีอุดมการณ์ในการทำงาน เข้าถึงและเข้าใจตนเอง เข้าถึงและเข้าใจผู้อื่น ศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือในความจริงที่เหนือธรรมชาติ เข้าถึงคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ ในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “แก่นของจิตวิญญาณ”

2. เครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินค่าเป็นแบบ Likert Scale 5 ระดับ ของตัวแปร 6 ชุด ประกอบด้วย 1) แบบวัดการมีอุดมการณ์ 2) แบบวัดความศรัทธาในความจริงที่เหนือธรรมชาติ 3) แบบวัดการเข้าถึงเข้าใจตัวเอง 4) แบบวัดการเข้าถึงเข้าใจผู้อื่น 5) แบบวัดการเข้าถึงคุณค่าของจิต 6) แบบวัดการทำภารกิจในชีวิตอย่างมีพลัง เครื่องมือวัดพฤติกรรม ประกอบไปด้วย 1) พฤติกรรมการปฏิบัติต่อศิษย์โดยเมตตา-กรุณา 2) พฤติกรรมการสร้างจิตวิญญาณให้แก่นักเรียนและเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการประเมินระดับของแก่นและผลของจิตวิญญาณ โดยการใช้เครื่องมือประวัติชีวิต และการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ พร้อมตัวอย่างการประเมินและการให้คะแนน

ณัฐวรรณ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู และ 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน และ

การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู จากนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในคณะครุศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ จำนวน 481 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากข้อมูลการสัมภาษณ์มีจำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี 2) แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่พัฒนาขึ้นเป็นแบบวัดประเภท ลิเคิร์ตสเกล 5 ระดับ ภายหลังจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ มีจำนวน 4 องค์ประกอบย่อย จำนวน 21 ข้อคำถาม ได้แก่ การปฏิบัติตนตามหน้าที่ครู การปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาค ความเชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ ความเสียสละในงานครู ผลการตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามพบว่า ข้อคำถามมีอำนาจจำแนก ด้วยการวิเคราะห์สถิติทดสอบ ที่สามารถจำแนกกลุ่มสูงกลุ่มต่ำได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และเมื่อวิเคราะห์ตามวิธี Graded-Response Model มีค่าอำนาจจำแนกมากกว่า .50 จำนวน 20 ข้อ ผลการตรวจสอบความเที่ยงทั้งฉบับมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .852 โดยมีค่าความเที่ยงขององค์ประกอบย่อยอยู่ตั้งแต่ .475 ถึง .877 ผลการตรวจสอบความตรงตามเกณฑ์สัมพันธของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู และแบบวัดเจตคติต่อวิชาชีพครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันในระดับสูงมีค่าเท่ากับ .853 ซึ่งเป็นค่าที่มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อาภา จันทรสกุล และคณะ (2553) ทำการศึกษา เรื่อง การพัฒนาจิตวิญญาณเกิดขึ้นในครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจิตวิญญาณที่เกิดขึ้นในครูและผู้บริหาร ที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2) เพื่อเสนอแนะวิธีการประเมินการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจิตวิญญาณสำหรับครูและผู้บริหาร จากผลการศึกษาพบ ความหมายของการพัฒนาจิตวิญญาณ คือ การพัฒนาภาวะจิตด้านบวกที่ดีงามและสมรรถนะจิตให้มีพลังเข้มแข็ง เป็นการพัฒนาชีวิตด้านในที่ลึกซึ้งของบุคคล ทำให้มีความสุขที่ประณีต การพัฒนาชีวิตด้านในดังกล่าว ทำให้บุคคลเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง รู้ชัดถึงเป้าหมายชีวิตของตนเอง ตระหนักว่า ชีวิตมีคุณค่า มีประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และธรรมชาติ และพบการพัฒนาของกลุ่มตัวอย่างในด้าน 1.คุณธรรม (คุณภาพจิต) พลังความเข้มแข็งของจิต (สมรรถภาพจิต) และความสุข (สุขภาพจิต) ได้พัฒนาขึ้นในจิตวิญญาณของครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ส่งผลให้จิตใจของครูและผู้บริหารเกิดการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นใน จิตวิญญาณของครูและผู้บริหาร 2.ด้านพลังความเข้มแข็งของจิต (สมรรถภาพจิต) คือ คุณลักษณะต่างๆ ที่ทำให้จิตมีพลัง มีความเข้มแข็ง มีความเพียรพยายาม อดทน ตั้งใจมั่นต่อจุดมุ่งหมาย ไม่วันทนไหว ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค 3.ด้านความสุข (สุขภาพจิต) คือ ภาวะจิตที่ดีงาม ทำให้เกิดความเบิกบานใจ ความผ่อนคลาย ความเอิบอิ่มใจ ความผ่อนคลาย สงบเย็นในใจ มีความสุข สำหรับความสุขเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ เพราะเป็นเป้าหมายของชีวิต ความสุขที่เกิดขึ้นในจิตวิญญาณของครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ปิยะมาศ ยินดีสุข (2548) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการศึกษาของ โรงเรียนวิถิพุทธ 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนสัมมาสิกขาสันตโตโสภและโรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาในแนวคิดการพัฒนาทางเลือกและแนวคิดการพัฒนา กระแสหลัก โดยผู้วิจัยศึกษาหลักการแนวคิดทางพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การจัดการศึกษาแนวพุทธ วิธีการจัดการเรียนการสอน ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนและ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผล การศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนสัมมาสิกขาสันตโตโสภ เน้นการพัฒนาด้านคุณธรรม ศีลธรรมผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของโรงเรียน วัดและชุมชน จากการประกอบกิจกรรมต่างๆ ใน ชีวิตประจำวันและกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมประจำปีของชาวอโศก นักเรียนที่ผ่านการศึกษารูปแบบของชาวอโศกจะได้รับการฝึกหัดและพัฒนาด้านศีลธรรม คุณธรรมและงานวิชาชีพเพื่อให้ สามารถช่วยเหลือและเลี้ยงตัวเองได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ทั้งผู้ปกครอง และนักเรียนรวมทั้งบุคลากรทางการศึกษามีความพึงพอใจในการจัดการศึกษาของชาวอโศก เพราะ เป็นการจัดการศึกษาที่สร้างและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเห็นที่ถูกต้องในเรื่องต่างๆของชีวิตตาม แนวทางของพุทธศาสนา (สัมมาทิฐิ) โดยมีบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน วัดและชุมชนเป็น แบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้และพัฒนา แต่จากการศึกษาพบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการ การศึกษาก็คือ การขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษาที่จะมาทำหน้าที่ในการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และการที่ชุมชนและสังคมภายนอกชุมชนที่มีรูปแบบ พัฒนาตามแนวคิดการพัฒนากระแสหลัก ให้ความสนใจในวิถีชีวิตและการศึกษาของชาวอโศก ก็มี ส่วนทำให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนลดลง การนำวิถิพุทธเข้าสู่โรงเรียนมัธยมวัดบึง ทองหลาง เป็นการเริ่มต้นของการนำพุทธศาสนาเข้าสู่โรงเรียนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ ไทย โดยเริ่มจากการให้บุคลากรในโรงเรียนเกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวิถิพุทธ วิถีธรรมที่มี ความสำคัญเพราะมีส่วนช่วยในพัฒนา ป้องกันตลอดจนแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของนักเรียนใน ปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยการบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่การเรียนรู้ทุกด้านของ โรงเรียน โดยมีสถาบันทางศาสนาให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการฝึกอบรมนักเรียน นักเรียนจึง ได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยมากขึ้น จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านศีล สมาธิ ปัญญา ตามแนวทางพุทธศาสนา แต่สิ่งที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาก็คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของพุทธ ศาสนาให้ซึมซับลงสู่ตัวครูต้องใช้เวลา เพราะแนวคิดและการปฏิบัติในพุทธศาสนาซึ่งมีมิติทั้งในด้าน กว้างและด้านลึก จึงต้องอาศัยบุคลากรที่มีความเข้าใจในพุทธศาสนาและการศึกษาเป็นอย่างดี สามารถนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้อย่างกลมกลืน ซึ่งในทางปฏิบัติโรงเรียนวิถิ พุทธก็ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะมาดูแลและให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

อำนาจ อยู่คำ (2550) ศึกษาเรื่อง จิตวิญญาณของผู้บริหารในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับจิตวิญญาณของผู้บริหารในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ โรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย โรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไป และค้นหาคุณลักษณะทางจิตวิญญาณของผู้บริหารที่สามารถจำแนกความเป็นผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบจากผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย และผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไป โดยมีตัวแปรที่ศึกษา คือ จิตวิญญาณของผู้บริหารด้านความรักความปรารถนาดี ด้านความจริงใจเสียสละ ด้านความสามารถทางปัญญา ด้านความเป็นผู้นำ และด้านแรงบันดาลใจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 985 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 93 คน ครูจำนวน 892 คน ในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ 31 โรงเรียน โรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย 31 โรงเรียนและโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไป 31 โรงเรียน ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งตั้งอยู่ใน 25 จังหวัด ผลการวิจัย พบว่าระดับจิตวิญญาณของผู้บริหาร โดยภาพรวม ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ ผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย และผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไป อยู่ในระดับสูงและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คุณลักษณะทางจิตวิญญาณของผู้บริหารด้านความรักความปรารถนาดีและด้านแรงบันดาลใจ สามารถจำแนกความเป็นผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบจากผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย และผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไปได้

ณัฐวรรณ คำแสน (2552) ทำการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการสอน การพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์-ความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษา กับพฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณ ตามการรายงานของนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ศึกษาพฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล และศึกษาปัจจัยคัดสรรคือ บทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ ความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษา ในการพยากรณ์พฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ นักศึกษาพยาบาล หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 ในวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข 14 แห่ง จำนวน 400 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับปานกลาง ($x = 3.46$, S.D. = 0.49) 2. ค่าเฉลี่ยบทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ ตามการรายงานของนักศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($x = 3.08$, S.D. = 0.74) 3. ค่าเฉลี่ยความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับสูง ($x = 3.78$, S.D. = 0.48) 4. บทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ ความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวก กับพฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = 0.54$, $r = 0.52$ ตามลำดับ) 5. ตัวแปรที่ร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณ ของนักศึกษาพยาบาลได้ ได้แก่ บทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ และความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษา ซึ่งร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล ได้ร้อยละ 40 ($Ry.1,2 = 0.40$)

จากการศึกษาพบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านการศึกษาเป็นการวิจัยในลักษณะการหาความสัมพันธ์ของจิตวิญญาณและสุขภาพทางจิตวิญญาณของบุคลากรที่ทางการศึกษา และพบการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูโดยตรงจำนวน 2 เรื่อง ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะในการพัฒนาตัวบ่งชี้ และพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจากงานวิจัยทั้ง 2 เรื่องนั้นทำการศึกษานบนพื้นฐานนิยามความหมายของจิตวิญญาณที่แตกต่างกัน โดยงานของ ฌ็อง-ฌัก กูว์ลาร์ และปิแยร์-ฌัก อ็องรี (2553) ได้ทำการพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน และการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู จากนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในคณะครุศาสตร์ ในขณะทำงานของ ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ได้ทำการกำหนดความหมายของจิตวิญญาณ และการร่างแบบวัดและการประเมินจิตวิญญาณ จากข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่จัดขึ้นโดย มูลนิธิสตรี-สตรีดิวซ์ (มสส.) ของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนในตำแหน่งครูและผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การได้มาซึ่งนิยาม และตัวบ่งชี้ของจิตวิญญาณความเป็นครู ของงานวิจัยทั้ง 2 เรื่อง ยังมีข้อจำกัดของการศึกษาวิจัยในแง่การกำหนดความหมายและตัวบ่งชี้จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ปฏิบัติงานโดยตรง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรจะต้องทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวให้มีความชัดเจนจากกลุ่มครูซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นครูต้นแบบ มีความเป็นครูมืออาชีพ เพื่อทำความเข้าใจกับความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู และเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณความเป็นครูว่ามีกระบวนการเป็นอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวทางของเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการประเมินระดับของแก่นและผลของจิตวิญญาณ โดยการใช้เครื่องมือประวัติชีวิต และการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ในงานของ ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) มาใช้เป็นแนวในการสร้างข้อคำถามในสัมภาษณ์ด้วย

ส่วนที่ 2. วิธีการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (A Phenomenological Approach)

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา เข้าใช้ในมาศึกษาเนื่องจากเป็นวิธีการที่มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและทำได้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างลึกซึ้ง จึงได้ทบทวนแนวคิดและหลักการทางปรากฏการณ์วิทยาเพื่อกำหนดทิศทางการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ภูมิหลังทางปรัชญา

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาได้อิทธิพลจากแนวคิดจากปรัชญาด้านปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเริ่มต้นในราวศตวรรษที่ 20 ระยะเริ่มต้นในช่วง ค.ศ.1838 – 1917 ผู้มีบทบาทสำคัญคือ แฟรงซ์ เบรนท์ฮาน (Franz Brentano) แนวคิดสำคัญของเขาก็คือการอธิบายว่าลักษณะสำคัญของจิตสำนึก (consciousness) คือ “การมีเป้าหมาย” (intentionality) เช่น จิตมนุษย์ไม่อาจเชื่อได้ หากไม่มีเป้าหมายอันได้แก่วัตถุแห่งความเชื่อรองรับ (Streubert; & Carpenter. 2007: 78; citing Cohen.

1987) แนวคิดดังกล่าวเปิดทางให้แก่การพัฒนาเป็นปรากฏการณ์วิทยาในสมัยต่อมา ช่วง ค.ศ. 1859-1938 ซึ่งผู้นำในระยะนี้ได้แก่ เอ็ดมันด์ ฮูสเซิร์ล (Edmund Husserl) ซึ่งเป็นบิดาแห่งปรากฏการณ์วิทยา แนวคิดที่สำคัญ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับ “แก่น” หรือ “สารัตถะ” (essences) ของประสบการณ์จริง (lived experience) ที่เข้าถึงได้โดยอาศัย “วิธีการลดทอนเชิงปรากฏการณ์วิทยา” (Phenomenological reduction) ซึ่งรู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “การพักมุลบท” (bracketing) (Streubert; & Carpenter. 2007: 78; citing Spiegelberg. 1965)

สารัตถะคือโครงสร้างของปรากฏการณ์หรือประสบการณ์ที่ศึกษา ซึ่งจะหยั่งรู้ได้เมื่อใช้วิธีการพักมุลบท นั่นคือ การรับรู้ปรากฏการณ์ต่างๆ ตามที่เป็นอยู่จริง โดยพักมุลบทที่มีอยู่ก่อน ได้แก่ อคติ ความเชื่อ หรือการคิด หรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้นๆ กระบวนการดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยต้องแยกความคิด ความเชื่อ อคติ หรือการคาดการณ์ล่วงหน้าของตนเอง ออกจากปรากฏการณ์จริงที่เป็นอยู่ จุดมุ่งหมายของกระบวนการดังกล่าวก็เพื่อให้เข้าถึงปรากฏการณ์อย่างที่ปรากฏต่อ “การหยั่งรู้” (intuiting) โดยปราศจากอคติใดๆ เคลือบแฝงอยู่ ดังนั้นในช่วงก่อนและระหว่างการศึกษา ผู้วิจัยต้องตรวจสอบความคิดเห็นหรือความเชื่อของตนเองเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา และแยกความคิดเห็นหรือความเชื่อนั้นออกจากสิ่งที่ได้รับรู้โดยตรงจากการตรวจสอบปรากฏการณ์นั้น ปกติคนจะมี “ท่าทีเชิงธรรมชาติ” (natural attitude) ที่ทำให้ไม่สามารถรับรู้ปรากฏการณ์อย่างที่ปรากฏนี้ การพักมุลบทจะช่วยให้ละวางท่าทีดังกล่าวได้ท้ายสุดแล้ว วิธีการนี้จะช่วยให้สามารถหยั่งรู้และพรรณนา “แก่น” หรือโครงสร้างของของปรากฏการณ์อย่างที่มีนัยเป็นได้

วิธีการของฮูสเซิร์ลเรียกอีกอย่างว่า “ปรากฏการณ์วิทยาเชิงพรรณนา” (descriptive phenomenology) ซึ่งมุ่งบรรยายโครงสร้างของปรากฏการณ์หรือประสบการณ์อย่างที่มีนัยเป็น ต่อมาช่วงค.ศ. 1889-1976 มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) ศิษย์เอกของฮูสเซิร์ลได้พัฒนาอีกแนวทางหนึ่งที่แตกต่างออกไป เรียกว่าปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (Hermeneutic Phenomenology) ความเห็นแย้งสำคัญที่ไฮเดกเกอร์มีต่อฮูสเซิร์ลก็คือไฮเดกเกอร์เชื่อว่าการพักมุลบทเป็นสิ่งที่ไม่อาจกระทำได้ แนวทางของฮูสเซิร์ลและไฮเดกเกอร์ต่างก็มีอิทธิพลต่อนักวิจัยเชิงคุณภาพที่อาศัยวิธีทางปรากฏการณ์วิทยา จึงก่อให้เกิดสำนักคิดที่แตกต่างกัน เมื่อนักวิจัยเหล่านี้รับแนวคิดทางปรัชญาปรากฏการณ์วิทยามา ก็นำมาปรับใช้จนกระทั่งเป็นวิจัยวิทยาตามแบบของตนเอง และมีความแตกต่างไปจากนักปรัชญาที่เป็นต้นความคิด

2.2 ลักษณะทั่วไปของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่ “...ศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ในชีวิต จากทัศนะของผู้ที่ได้ประสบกับสถานการณ์นั้นโดยตรง” (ชาย โพธิ์สิตา. 2547: 86; อ้างอิงจาก Baker. 1992: 7) การศึกษาในเชิงปรากฏการณ์วิทยานี้เน้นการให้ความหมายของบุคคลผู้มีประสบการณ์ การศึกษาวิจัยจึงไม่สามารถทำการศึกษาโดยแยกบุคคลออกจาก

ปรากฏการณ์ได้ และถือว่าความจริงหรือความรู้จากการศึกษานั้นมีความเป็นอัตวิสัย ขึ้นอยู่กับบริบทหรือแหล่งที่มาของความจริงหรือความรู้

จุดมุ่งหมายสำคัญของการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาคือการมุ่งไปที่ทำความเข้าใจว่าปัจเจกบุคคลสร้างประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของเขาอย่างไร และการกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันมีความหมายสำหรับตัวผู้กระทำอย่างไร แต่ในการจะทำความเข้าใจว่าเหตุใดคนถึงทำสิ่งนั้น หรือเหตุใดเขาจึงทำอะไรอย่างที่เขาทำอยู่ เราจำเป็นต้องเข้าใจก่อนว่าคนให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ อย่างไร และให้ความหมายต่อการกระทำของตนเองในเรื่องนั้นๆ อย่างไร ดังนั้น ความหมายจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการวิจัย

การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยายังมีลักษณะของการเน้นข้อมูลมากกว่าตัวเลข มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายเหตุการณ์เฉพาะมากกว่าการตัดสินความเป็นสากลในวงกว้าง (Morse. 1992: 2) ซึ่ง คลาร์ค(Clark. 1994: 58–59) ได้กล่าวถึง จุดเน้นและประเด็นสำคัญของการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ไว้ดังนี้

1. การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยามีจุดเน้นที่ปรากฏการณ์ ตามคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล
2. การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาให้ความสำคัญกับองค์รวม
3. การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นการค้นหาความหมาย หรือการทำความเข้าใจประสบการณ์ แนวคิด การตัดสินใจ และความเข้าใจของบุคคล ผ่านกระบวนการหยั่งรู้ (intuition) และการทวนไตร่ตรอง (reflection)
4. การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยามีความมุ่งมั่นที่จะอธิบายประสบการณ์ ซึ่งต้องบรรยายให้ตรงกับความเป็นจริงของสิ่งที่เกิดขึ้นมากที่สุด และควรอธิบายอย่างตรงไปตรงมาด้วยคำพูดของผู้ให้ข้อมูลว่าเกิดอะไรขึ้น ซึ่งคำพูดเหล่านี้จะแสดงให้เห็นถึงมโนภาพ ความรู้สึกทั้งในทางที่ดีและไม่ดีตามความเป็นจริง ไม่ใช่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้ศึกษา
5. ในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ผู้ศึกษาต้องมีการใช้คำถามที่เหมาะสม เพื่อค้นหาความหมายของประสบการณ์ และมีการใช้ข้อมูลจากหลายแหล่ง จากความทรงจำ ประวัติในอดีต บันทึกต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและกำลังดำเนินไปถึงอนาคต
6. ในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา สามารถนำข้อมูลจากคำบอกเล่า (subjective data) และข้อมูลที่ได้จากการวัดและสังเกต (objective data) มาใช้ร่วมกันเพื่อยืนยันซึ่งกันและกัน
7. การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา เป็นการศึกษาค้นคว้าปรากฏการณ์ในทุกๆ ประเด็น (all points) เพราะการรับรู้ของบุคคลในทุกๆ ประเด็นจะมีความหมายและมีคุณค่า
8. ผลการศึกษาที่ได้เกิดจากการคิด การหยั่งรู้ การสะท้อนคิดพิจารณา และการตัดสินใจเลือกข้อมูลภายใต้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้องตามหลักการทางวิทยาศาสตร์
9. การศึกษาจะผ่านกระบวนการมองเห็น (seeing) สะท้อนคิดพิจารณา (reflection) จนเกิดความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์ทั้งในระดับต้นและลึก (knowing)

คลาร์ค (Clark. 1994: 59–60) ได้กล่าวถึง การทำงานของนักวิจัยว่า จะต้องตื่นตัวในการเก็บข้อมูล เพื่อจะได้ความหมายของปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างแท้จริง ในช่วงที่พบกับผู้ให้ข้อมูล จะต้องพยายามตั้งใจฟัง คิดไตร่ตรองว่าได้ข้อมูลอะไรบ้างและมีความหมายว่าอย่างไร ต้องสังเกตความขัดแย้ง การตัดสินใจ รวมทั้งน้ำเสียงของผู้ให้ข้อมูล เพราะแม้กระทั่งเมื่อผู้ให้ข้อมูลเงียบก็อาจจะมีความหมาย ซึ่งต้องอาศัยการตรวจสอบข้อมูลจนแน่ใจก่อนที่จะทำการให้ความหมายของประสบการณ์นั้นๆ

2.3 แนวทางศึกษาตามวิธีวิทยาแบบปรากฏการณ์วิทยา

2.3.1 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา มักใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposeful sampling) โดยเลือกบุคคลที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ได้ดีตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา มีการสร้างสัมพันธภาพก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งการยินยอมเข้าร่วมในการวิจัยและยินยอมให้บันทึกเทป ซึ่งเป็นการยินยอมด้วยวาจาหรือเซ็นในใบพิทักษ์สิทธิ์ก็ได้ ควรมีการศึกษานำร่องก่อนการศึกษาดำเนินการเพื่อจะได้ฝึกเทคนิคและทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล และการถอดเทปข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะทำให้ได้ทราบจุดบกพร่องของการศึกษา (Streubert & Carpenter. 2007) และสามารถนำไปปรับปรุงในการเก็บข้อมูลคราวต่อไป ซึ่งปัญหาที่อาจเกิดได้ เช่น การใช้คำถามไม่ชัดเจน การขาดการเจาะลึกในบางประเด็น เป็นต้น

2.3.2 แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้หลากหลายวิธี และมักใช้หลายวิธีการร่วมกัน เช่น การสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิดร่วมกับการบันทึกเทป ซึ่งจะช่วยเพิ่มความถูกต้องของข้อมูลที่รวบรวมได้ นอกจากนี้ยังต้องมีการบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็นได้ด้วย (field notes) เพื่อเอาไปใช้ในการยืนยันความตรงของข้อมูลที่ได้อาจมาจากการสัมภาษณ์ ภายหลังการสัมภาษณ์ควรฟังเทปให้เร็วที่สุดเพื่อจะได้ทราบว่าได้ข้อมูลอะไรบ้างแล้ว และมีประเด็นใดบ้างที่ต้องไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมในครั้งต่อไป และเมื่อเก็บข้อมูลได้แล้วจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลไปด้วย เริ่มตั้งแต่ในช่วงของการฟังคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล วิเคราะห์ว่าเกิดอะไรขึ้น มีความหมายเบื้องต้นว่าอย่างไร ไปทบทวนวรรณคดีดูว่าสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดใดบ้าง หรืออาจใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวนักวิจัยเองมาวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้เบื้องต้นได้เช่นกัน (Streubert; & Carpenter. 2007)

ในการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูล นักวิจัยจะต้องช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าประสบการณ์ออกมาอย่างอิสระ โดยไม่ใช้คำถามนำ ควรใช้คำถามปลายเปิดที่ชัดเจน เช่น เมื่อคุณได้ยินคำว่าคุณภาพชีวิตคุณนึกถึงอะไร และควรใช้คำถามอื่นๆ เพิ่มเติมเรื่อยๆ เพื่อเจาะลึกให้ได้คำตอบที่ชัดเจน เรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกที่จะพูดอาจให้เขาเขียนแทนก็ได้ การสัมภาษณ์เจาะลึกจะช่วยให้เราสามารถเข้าไปอยู่ในโลกของบุคคลอื่นได้ และทำให้ได้ข้อมูลที่มีคุณค่า สิ่งที่เราควรคำนึง

ขณะทำการสัมภาษณ์คือ คุณค่าและความถูกต้องและความเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งจะต้องเคารพและจริงจังกับผู้ให้ข้อมูล ตั้งใจฟังเพื่อติดตามข้อมูลให้ได้ครบถ้วน และไม่ใช้คำถามแทรกในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลกำลังเล่าประสบการณ์อยู่ การเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ จะดำเนินต่อไปจนนักวิจัยเห็นว่าข้อมูลมีความอิ่มตัวแล้ว (saturation of data) คือ ไม่มีประเด็นหรือสาระสำคัญเพิ่มขึ้น และข้อมูลที่ได้รับใหม่มีความซ้ำซ้อนกับข้อมูลในช่วงที่ผ่านมา (Streubert; & Carpenter. 2007: 43-44) นอกจากนี้ มอร์ส (Streubert; & Carpenter. 2007: 44; citing Morse. 1989) ยังกล่าวว่าในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ถ้าเราไปสัมภาษณ์บุคคลอื่นที่มีประสบการณ์เดียวกัน ต่างเวลากันก็จะได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นอีก ดังนั้นความอิ่มตัวของข้อมูลในที่นี้ หมายถึงความอิ่มตัวในกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มนี้ ในเวลาเฉพาะช่วงที่เก็บข้อมูลเท่านั้น จึงมีสิ่งที่น่าสนใจเชิงปรากฏการณ์วิทยาการศึกษาต่อไป คือ การศึกษาในมุมมองของบุคคลที่มีประสบการณ์คล้ายกันในกลุ่ม ที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน อายุต่างกัน และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อที่จะได้ค้นพบสาระสำคัญของปรากฏการณ์ในภาพกว้างระหว่างแต่ละกลุ่มบุคคล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์

อาเมเดโอ จิอออร์จี (Amedeo Giorgi) เป็นนักจิตวิทยาคนสำคัญที่ได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์วิทยาเชิงพรรณนา เขาได้พัฒนาวิธีวิทยาที่เรียกว่า “การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์” (empirical existential-phenomenological research) ซึ่งเป็นวิธีที่เสนอมาเพื่อเป็นทางเลือกที่แตกต่างจากวิธีการที่ใช้กันในสาขาจิตวิทยาการทดลอง (experimental psychology) จิอออร์จี (Giorgi) ได้วางรากฐานในเรื่องนี้ไว้จำนวนมาก เช่น ในงาน 2 ฉบับ ได้แก่ “An Application of Phenomenological Method in Psychology” (1975a) และ “Convergence and Divergence of Qualitative Methods in Psychology” (1975b) สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จิอออร์จี (Giorgi) พัฒนาขึ้นคือขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล (Ron Valle. 1998: 21)

จิอออร์จี (Giorgi, 1985) ได้กำหนดขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมดเพื่อให้หยั่งรู้ถึงภาพรวมอันเป็นเอกภาพของข้อมูล ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยต้องพักมูลบท โดยพยายามได้มาซึ่งความหมายนั้นโดยไม่อาศัยความคิด ความเชื่อ หรือความคาดหวังใดๆ ที่มีมาก่อน ผู้วิจัยต้องมุ่งหาความหมายมาจากตัวข้อมูลเอง

2) ผู้ทำวิจัยอ่านรายละเอียดเดิมอย่างช้าๆ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะในการค้นหากลุ่มความหมายในมุมมองทางจิตวิทยา โดยมุ่งไปที่ปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยศึกษา ซึ่งขั้นตอนนี้ผู้วิจัยก็จะได้รูปแบบของกลุ่มความหมาย หรือองค์ประกอบ (Constituent) หมายถึง ความแตกต่างของแต่ละส่วนที่ผู้เขียนระบุไว้ จากนั้นทำการตัดข้อความที่ซ้ำซ้อนออกแต่ประเด็นยังต้องอยู่ครบ จากนั้นอธิบายความหมายขององค์ประกอบ (Constituent) ด้วยการเชื่อมต่อบรรยากาศประกอบข้ออื่นๆ เข้าด้วยกัน และยังคงคำนึงถึงโทนของเรื่องราวในภาพรวม นอกจากนี้ขั้นตอนนี้ยังอธิบายว่าทำไมความหมายเฉพาะเจาะจงในขั้นตอนนี้จึงถูกรับรู้

3) ผู้ทำวิจัยจะต้องตรวจสอบว่าคำอธิบายที่ ผู้วิจัยได้อธิบายองค์ประกอบ (Constituent) นั้น ยังคงอยู่ในกรอบของหัวข้อ และทำการบรรยายหน่วยความหมายต่างๆที่ได้ด้วย ชุดของข้อความที่เป็นภาษาทั่วไป/ภาษาวิชาการ

4) ผู้วิจัยพิจารณาข้อความต่างๆ ที่ได้และสังเคราะห์เป็นคำบรรยายโครงสร้าง ประสบการณ์ผู้ให้ข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย แก่น และความสัมพันธ์ของแก่น มันคือการสังเคราะห์ของการเปลี่ยนรูปหน่วยความหมาย ให้รวมอยู่ในแก่นเดียวกัน

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และทำความเข้าใจส่วนที่สำคัญและจำเป็นของการมีจิตวิญญาณของความเป็นครู และเพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการที่ครูต้นแบบให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจะทำการศึกษาในกลุ่มข้าราชการครูที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบของครูที่เป็นมืออาชีพ และมีแนวโน้มที่จะเป็นคนที่มีการพัฒนาในด้านจิตวิญญาณ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์ในชีวิตตามที่กลุ่มตัวอย่างประสบจริง ซึ่งเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงได้เลือกการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์ของจิออร์จี (Giorgi) ซึ่งเป็นการรูปแบบของการประยุกต์การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยามาใช้ในการศึกษาวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Study) เพื่อศึกษาโครงสร้างประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แบบแผนการวิจัย

ในการศึกษาผู้วิจัยมุ่งที่จะทำความเข้าใจกับโครงสร้างประสบการณ์ของจิตวิญญาณความเป็นครู รวมทั้งศึกษากระบวนการในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูว่ามีเงื่อนไขและบริบทใดที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในกลุ่มของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ดำเนินการศึกษาด้วยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา โดยนำวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์ของอาเมเดโอ จีอออร์จี่ (Amedeo Giorgi) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

2. ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

2.1 ลักษณะผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informance) ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูในสายสอนที่ได้รางวัลในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน และผู้ให้ข้อมูลรองซึ่งเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน ดังตาราง

ตาราง 3 ผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลรอง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผู้ให้ข้อมูลรอง
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1	นักเรียนปัจจุบันและศิษย์เก่า 2 คน
	เพื่อนร่วมงาน 2 คน
	ผู้บริหารโรงเรียน 1 คน
	ผู้ปกครองนักเรียน 1 คน
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2	นักเรียนปัจจุบัน 2 คน
	เพื่อนร่วมงาน 2 คน
	ตัวแทนผู้บริหาร 1 คน

ตาราง 3 (ต่อ)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก	ผู้ให้ข้อมูลรอง
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3	นักเรียนปัจจุบัน 2 คน
	เพื่อนร่วมงาน 1 คน
	ผู้บริหาร 1 คน

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยนี้เป็นแบบเฉพาะเจาะจง (purposeful sampling) โดยเน้นเลือกบุคคลที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ได้ดีตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา (Streubert; & Carpenter. 2007) ในการศึกษานี้จึงเน้นข้อมูลที่ได้มาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองเลือกผู้ที่มีความใกล้ชิดและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็นำมาตรวจสอบในบางประเด็น เช่น ประเด็นด้านความสัมพันธ์ ประเด็นด้านการปฏิบัติหน้าที่ ประเด็นด้านพฤติกรรมที่แสดงออก เน้นที่ความครอบคลุมในประเด็นที่ตรวจสอบเป็นหลัก จึงทำให้จำนวนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาตามความเหมาะสมและการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองในแต่ละพื้นที่ที่มีประกอบด้วย

2.2 การเลือกผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยคำนึงถึงผู้มีประสบการณ์ตรงกับเรื่องที่ศึกษา มีความสมบูรณ์ในตัวเองสามารถสะท้อนส่วนประกอบที่สำคัญของการมีจิตวิญญาณความเป็นครู และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

สำหรับการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เริ่มจากผู้วิจัยทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้ลักษณะของสำคัญที่ปรากฏในนิยามที่เป็นพฤติกรรม เนื่องจากสามารถสังเกตจากพฤติกรรมการแสดงออกชัดเจน เพื่อนำข้อมูลมากำหนดกรอบหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

- 1) เป็นบุคลากรครู ที่ปฏิบัติงานในสายการสอน
- 2) ความเสียสละ มุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- 3) ใฝ่รู้และแสวงหาความรู้
- 4) เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม
- 5) มีความรัก เมตตา ปรารถนาดีต่อศิษย์ เข้าใจ ให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก อย่างเท่าเทียม
- 6) อุดหนุน และรับผิดชอบต่อหน้าที่

7) ไม่ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กและช่วยให้เด็กได้ค้นพบตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง ภาควุมิใจในตนเอง อย่างเสียสละและทุ่มเท และเชื่อว่าเราสามารถเปลี่ยนหรือพัฒนาจิตวิญญาณได้

8) ได้รับการยกย่องและยอมรับจากสังคมว่าเป็นต้นแบบของผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีผลงานการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูที่ดีเป็นที่ประจักษ์ เช่น ได้รับรางวัลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

หลังจากได้หลักเกณฑ์แล้วจึงพิจารณาหากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์ พบว่า รางวัลในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นโครงการที่มอบรางวัลให้แก่บุคลากรทางการศึกษา เริ่มตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ.2553 มีบุคคลที่ได้รับรางวัลจำนวนทั้งสิ้น 13 คน เป็นบุคลากรครูในสายการสอน 5 คน (เสียชีวิตไปแล้ว 1 คน) และเป็นบุคลากรครูในสายงานบริหารสถานศึกษาทั้งหมด 8 คน มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่ได้รับรางวัลในโครงการ 6 ข้อ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ พบผลดังนี้

ตาราง 4 เปรียบเทียบหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

หลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด	หลักเกณฑ์การคัดเลือกในโครงการฯ
1.เป็นบุคลากรครูที่ปฏิบัติงานในสายการสอน	1.เป็นข้าราชการครูสายงานการสอนหรือข้าราชการครูสายงานบริหารสถานศึกษา ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน 3.มีเวลาปฏิบัติราชการไม่น้อยกว่า 3 ปีต่อเนื่อง โดยไม่จำกัดว่าเป็นโรงเรียนเดียวกันหรือไม่ แต่ทั้งนี้ต้องปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนปัจจุบันไม่น้อยกว่า 1 ปีการศึกษา
8.ได้รับการยกย่องและยอมรับจากสังคมว่าเป็นต้นแบบของผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีผลงานการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูที่ดีเป็นที่ประจักษ์	4.เป็นบุคคลผู้เป็นที่ศรัทธา ยกย่อง ยอมรับ ของนักเรียน เพื่อนครูและสังคมว่า เป็นต้นแบบของผู้มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู และสร้างค่านิยมให้สังคมยอมรับ

ตาราง 4 (ต่อ)

หลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด	หลักเกณฑ์การคัดเลือกในโครงการฯ
2. ความเสียสละ มุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน	2. ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ ที่มีชุมชนและสังคมที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม มีปัญหาภัยทางสังคมหรือความมั่นคงของประเทศ มีความเสี่ยงต่อการปฏิบัติงาน
3. ใฝ่รู้และแสวงหาความรู้	
4. เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม	5. เป็นผู้ทุ่มเทเสียสละ ช่วยเหลือดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ โดยนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบส่วนใหญ่มีผลการประเมินมาตรฐานในเกณฑ์ดีหรือมีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ
5. มีความรัก เมตตา ประารถนาดีต่อศิษย์ เข้าใจ ให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียน และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก อย่างเท่าเทียม	
6. อดทน และรับผิดชอบต่อหน้าที่	
7. ไม่ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กและช่วยให้เด็กได้ค้นพบตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง ภาคภูมิใจในตนเอง อย่างเสียสละและทุ่มเท และเชื่อว่าเราสามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาจิตวิญญาณได้	6. เป็นผู้ไม่เคยถูกลงโทษทางวินัย หรืออยู่ในระหว่างการดำเนินการทางวินัย ใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงาน ร่วมกิจกรรมอื่นที่ส่งผลและเกิดประโยชน์ต่อนักเรียน โดยประเมินผลสัมฤทธิ์ได้

จากตารางเปรียบเทียบหลักเกณฑ์ พบว่า หลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้รับรางวัลในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ในข้อ 2 4 5 และ 6 มีความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น (ข้อ 2 – 7) จากการทบทวนเอกสาร และเมื่อพิจารณาถึงขั้นตอนในการสรรหาและคัดเลือกของโครงการฯ (ตามภาคผนวก ค) พบว่า มีขั้นตอนและกระบวนการคัดเลือกมีมาตรฐาน จึงมีความน่าเชื่อถือได้ว่า บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลดังกล่าวมีความเหมาะสมจะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มข้าราชการครูในสายการสอนที่ได้รับรางวัลในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 3 คน เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง

ในการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง คือ กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์กว้างๆ ในการเลือกไว้ดังนี้

1. นักเรียนหรือศิษย์เก่าที่เคยเรียนหรืออยู่ในความดูแลของผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. เพื่อนครูที่มีการทำงานร่วมกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก
3. ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาของผู้ให้ข้อมูลหลัก
4. บุคคลที่ใกล้ชิดในครอบครัวหรือบุคคลรอบข้างอื่นๆ

สำหรับจำนวนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองนี้ มีทั้งหมด 15 คน ซึ่งพิจารณาตามความเหมาะสมและความสะดวกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยเน้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองในข้อ 1 และ 2 เนื่องจาก

เป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดสามารถสะท้อนประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลหลักได้มากกว่า ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรองในข้อ 3 และ 4 นั้น เนื่องจากการเข้าถึงข้อมูลในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลต้องยึดหยุ่นตามลักษณะของการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลในแต่ละพื้นที่ โดยยึดความครอบคลุมและครบถ้วนของประเด็นข้อมูลที่ต้องการจะตรวจสอบเป็นหลัก จึงทำให้จำนวนผู้ให้ข้อมูลรองในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน

2.3 วิธีการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ในการการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคลากรครูที่ได้รับรางวัลโครงการ “ตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู” ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.3.1 ประสานขอรายชื่อผู้ที่ได้รับรางวัล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2553 จากสำนักพัฒนาครูและบุคลากรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นเจ้าของโครงการ “ตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู”

2.3.2 ค้นหาข้อมูลและช่องทางในการติดต่อผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย และทำการติดต่อประสานขอความร่วมมือทางโทรศัพท์จากผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละรายโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาและชี้แจงวิธีการดำเนินงานแก่ผู้ให้ข้อมูลทราบในเบื้องต้น ซึ่งได้รับการตอบรับที่จะให้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด

2.3.3 ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการจากมหาวิทยาลัยถึงต้นสังกัดและผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยแจ้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยและขั้นตอนการทำวิจัย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักและต้นสังกัดเข้าใจและเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ลักษณะของเครื่องมือ

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.1.1 แบบสอบถามปลายเปิด (open-ended questionnaire)

3.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยนำเอาประเด็นที่ได้จากการพรรณนาของผู้ให้ข้อมูลมาสร้างประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เพื่อขยายความ

3.1.3 การสังเกตแบบไม่ได้มีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ (Observer-as- Participant)

3.2 การสร้างและหาคุณภาพแบบสอบถามปลายเปิด

3.2.1 ผู้วิจัยทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามในแบบสอบถามปลายเปิด โดยจัดทำเป็นแบบสอบถามปลายเปิดประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เขียนบรรยาย หลังจากทำการสร้าง

แบบสอบถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยส่งแนวคำถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความครบถ้วนครอบคลุมประเด็นในการวิจัย (ตัวอย่างแบบสอบถาม ตามภาคผนวก ก)

3.2.2 หลังจากได้ทำการปรับแก้ไขตามความเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้นำแนวคำถามไปทดลองใช้กับบุคคลที่มีอาชีพครู 1 คน เพื่อทดสอบแนวคำถามและทดสอบกระบวนการในการเก็บข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัย

3.3.3 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามปลายเปิดให้กับผู้ให้ข้อมูลทุกราย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลคำถาม

3.3 การสร้างข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกต

สำหรับข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) ข้อคำถามที่สร้างจากการสร้างจากคำตอบของผู้ให้ข้อมูล หลังจากได้รับคำตอบจากแบบสอบถามปลายเปิดของผู้ให้ข้อมูลหลักเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการอ่านทบทวนคำตอบที่ได้ตัวอย่างละเอียด และสร้างประเด็นคำถามจากคำตอบที่ได้ของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย (ตัวอย่างข้อคำถามในภาคผนวก จ)

2) ร่างข้อคำถามที่สร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารงานวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการร่างแนวข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกไว้ส่วนหนึ่ง (ตามภาคผนวก ข) ซึ่งได้ทำการหาคุณภาพของเครื่องมือไปพร้อมกับกระบวนการสร้างแบบสอบถามปลายเปิด ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างข้อคำถามจากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น อาจจะไม่ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษาทั้งได้ทั้งหมด ผู้วิจัยจึงได้ทำการสร้างแนวคำถามนี้มาเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เพิ่มเติม

3) แบบบันทึกการสังเกต ผู้วิจัยสร้างแบบบันทึกการสังเกตรายบุคคล เพื่อใช้ในการบันทึกสิ่งที่สังเกตได้จากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม (ตามภาคผนวก ฉ)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

4.1 ขั้นตอนการดำเนินการก่อนการเก็บข้อมูล

ก่อนดำเนินการวิจัยในภาคสนาม ทำการส่งแบบสอบถามเบื้องต้นทางไปรษณีย์ให้กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ท่านให้ตอบโดยไม่ได้ทำการกำหนดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีเวลาคิดทบทวนและเขียนบรรยายคำตอบได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก่อนการลงสนามวิจัยผู้วิจัยติดต่อประสานแจ้งความคืบหน้าของขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลทราบเป็นระยะ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจให้กับผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย

4.2 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลในภาคสนาม

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยเดินทางลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง เริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 21 ตุลาคม 2553 ถึง 15 ธันวาคม 2553 เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลในแต่ละรายปฏิบัติงานอยู่ในภาคต่างๆ ของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงวางแผนการใช้เดินทางและการใช้เวลาเก็บข้อมูลให้เหมาะสม ด้วยการติดต่อนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนโดยยึดเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนสะดวกที่จะให้ข้อมูลเป็นหลัก แสดงระยะเวลาของการลงพื้นที่ ดังนี้

ตาราง 5 เวลาในการดำเนินการเก็บข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	ระยะเวลา	สถานที่	วัตถุประสงค์
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1	วันที่ 19 ตุลาคม 2553	โรงแรมที่พักในกรุงเทพฯ	เพื่อแนะนำตนเอง ชี้แจงกระบวนการการดำเนินวิจัย และสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้น (ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง)
	ระหว่างวันที่ 21 – 28 ตุลาคม 2553	โรงเรียนและบ้านพักของผู้ให้ข้อมูล	เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (ใช้ระยะเวลาครั้งละ 2 – 4 ช.ม.)
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2	วันที่ 25 กันยายน 2553	โรงเรียนและหอพักของผู้ให้ข้อมูล	เพื่อแนะนำตนเอง ชี้แจงกระบวนการการดำเนินการวิจัย (ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง)
	ระหว่างวันที่ 31 ตุลาคม ถึงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2553	โรงเรียนและหอพักของผู้ให้ข้อมูล	เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (ใช้ระยะเวลาครั้งละ 2 – 4 ช.ม.)
	วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2554	สนามแข่งขันกีฬา กรุงเทพมหานคร	เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติม และสังเกตการปฏิบัติงาน (ใช้ระยะเวลาประมาณ 4 ช.ม.)
ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3	ระหว่าง วันที่ 15 ถึงวันที่ 19 พฤศจิกายน 2553	โรงเรียนผู้ให้ข้อมูล	เพื่อแนะนำตนเอง ชี้แจงกระบวนการการดำเนินการวิจัย และสัมภาษณ์เชิงลึก (ใช้ระยะเวลาครั้งละ 2 – 4 ช.ม.)
	ระหว่างวันที่ 29 ถึงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2553	โรงเรียนผู้ให้ข้อมูล	เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่มเติม (ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 ช.ม.)

ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายนี้ ได้ทำการสัมภาษณ์ในพื้นที่ปฏิบัติงานจริงของผู้วิจัยทุกคนอย่างน้อย 1 รอบ เนื่องจากพื้นที่ปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนนั้นเป็นพื้นที่ในถิ่นทุรกันดารในการเดินทางจึงต้องมีการเผื่อเวลาให้ไปถึงก่อนวันนัด 1 วัน และพยายามจัดหาที่พักที่ใกล้เพื่อความสะดวกในการลงพื้นที่ศึกษา

กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกเริ่มขึ้นหลังจากที่ผู้วิจัยได้รับคำตอบของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน มาเรียบร้อยแล้ว และได้สร้างข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ละราย เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะ พุดคุยทำความเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ซึ่งแจ้งขั้นตอนในการ สัมภาษณ์ โดยเน้นการพุดคุยทำความเข้าใจให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกมีอิสระในการตอบคำถามและสามารถ สนวนสิทธิ์ที่จะไม่เปิดเผยข้อมูลแก่ผู้วิจัยได้ และพุดคุยสอบถามเรื่องทั่วไปเพื่อสร้างความเป็นกันเอง เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกผ่อนคลาย รวมทั้งขออนุญาตในการบันทึกเทปและบันทึกภาพ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยหลีกเลี่ยงภาษาที่เป็นทางการ ทำการสัมภาษณ์ในสถานที่ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสะดวก ที่จะให้ข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ขออนุญาตติดตามผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายไปทำกิจกรรม โดยอาสา ช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ เท่าที่ทำได้ และอาศัยช่วงเวลาในการทำกิจกรรมนั้นพุดคุยสอบถามข้อมูล และสังเกตไปด้วย ผู้วิจัยคำนึงถึงความยืดหยุ่นในการสนทนากระทำโดยไม่เร่งรีบ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมี เวลาในการทบทวนเหตุการณ์ต่างๆ และสามารถเปิดเผยได้อย่างตรงไปตรงมาและแสดงความคิดเห็น อย่างเต็มที่ ในขณะที่สัมภาษณ์ผู้วิจัยตั้งใจฟังด้วยความใส่ใจและแสดงกริยาตอบรับในเชิงรับรู้ และจด บันทึกข้อมูลไปพร้อมๆ กันด้วยตนเอง และสังเกตโดยทำการสรุปและจดรายละเอียด (Memo) เกี่ยวกับ เนื้อหาและข้อสังเกตที่เป็นสาระประโยชน์ต่อข้อมูลการวิจัย และเมื่อมีประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการ เปิดเผยผู้วิจัยต้องละคำถามที่เกี่ยวข้องนั้นไป รวมถึงงดการบันทึกเสียงเมื่อผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการให้ บันทึกข้อมูลในช่วงนั้น ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณ 2 – 4 ชั่วโมง ยืดหยุ่นตามความ สะดวกของผู้ให้ข้อมูลในแต่ละครั้งที่ให้สัมภาษณ์ และจำนวนครั้งในการสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับความ ละเอียดลึกซึ้งและพอเพียงของข้อมูล ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 ครั้งขึ้นไป ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยระมัดระวังการแทรกแซง ชี้นำ หรือเข้าไปมีอิทธิพลต่อระบบความคิด ของผู้ให้ข้อมูล และคำนึงถึงจรรยาบรรณของนักวิจัยตลอดดำเนินการสัมภาษณ์

การสังเกต (Observation) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่ได้มีส่วนร่วมโดย สมบูรณ์ (Observer-as- Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตร่วมกับการสัมภาษณ์เป็นหลักโดยการเข้าไป มีส่วนร่วมนั้นจะเป็นเฉพาะบางกิจกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลอนุญาตให้เข้าร่วมได้เท่านั้น เพราะอาจเป็นการ ครอบงำการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มคนแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูลมากเกินไป ในการสังเกต ผู้วิจัยได้กำหนดโครงเค้าโครงไว้ล่วงหน้าแบบหลวมๆ เน้นที่กิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ ทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลักและบริบทที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- บริบทแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สถานที่ทำงาน โต๊ะทำงาน บันทึกการสนทนา ผลงานทางวิชาการ ใบบางกิจกรรมต่างๆ รางวัลประกาศเกียรติคุณ รูปถ่าย หรือสิ่งของที่มีความหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
- สังเกตบุคคล ได้แก่ สถานภาพ บุคลิกภาพ ลักษณะทางกายภาพของบุคคล และ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เนื้อหาคำพุด ภาษาที่ใช้ ท่าทาง น้ำเสียง และอากัปกิริยาต่างๆ ที่ผู้ให้ข้อมูล แสดงออกในขณะที่สัมภาษณ์

ข้อมูลจากการสังเกตเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจประสบการณ์ตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละรายได้ชัดเจนขึ้น รวมถึงเข้าใจสภาพบริบททางกายภาพซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ โดยผู้วิจัยได้ทำการบันทึกสิ่งต่างๆ ที่ได้สังเกตไว้ในแบบบันทึกการสังเกตรายบุคคล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตาราง 6 ตัวอย่างแบบบันทึกการสังเกต

ข้อมูลจากการสังเกต		ข้อมูลจากการสัมภาษณ์/สังเกต	Reflective ข้อมูล	Reflective ตัวผู้วิจัย
ข้อมูลทั่วไป	ข้อมูลความสัมพันธ์			
<p>ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 20 ต.ค.53 -ที่พักเป็นบ้านพักแบบ Home stay อยู่ห่างจากบ้านพักของผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 ประมาณ 300 เมตร อยู่ห่างจากบริเวณโรงเรียน ประมาณ 500 เมตร ขณะนั้นโรงเรียนอยู่ช่วงปิดเทอม</p> <p>- สภาพอากาศเป็นช่วงฤดูฝนต่อฤดูหนาว วันที่ไปถึงฝนตก ลมแรง มีหมอกกลางหนา และอากาศหนาวมาก</p> <p>- ลักษณะพื้นที่เป็นเขาสูงชัน มีเนินสูงๆ ต่ำๆ สลับกันไป เลยจากบริเวณหมู่บ้านเป็นป่า</p>	<p>-เจ้าของ Home stay ภรรยาและลูก ต่างก็เป็นลูกศิษย์ของผู้ให้ข้อมูลคน</p> <p>- ชาวบ้านและเด็ก ๆ ทุกคนที่รู้จักผู้ให้ข้อมูลหลัก(คุณครูเป็นอย่างดี)</p> <p>-ชาวบ้านทั่วไปค่อนข้างมีอัธยาศัยดี ส่วนใหญ่จะรับรู้การเดินทางมาของผู้วิจัยในฐานะแขกของผู้ให้ข้อมูล</p> <p>- มีชนเผ่าอาศัยอยู่ที่นี้ แต่เผ่าก็จะอาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านไม่ปะปนกับเผ่าอื่น</p>	<p>- สภาพโรงเรียน มีถนนจากปากทางผ่ากลางโรงเรียนเข้าหมู่บ้าน แยกพื้นที่โรงเรียนเป็น 2 ฝั่งด้านซ้ายมือ(หันหน้าเข้าหมู่บ้าน) มีบ้านพักครู 4 หลัง อาคารเกษตร อาคารชั้นเด็กเล็ก อาคารสหกรณ์ ลานดินสำหรับจอดรถ มีแปลงผักที่มีลักษณะเป็นขั้นบันได ด้านขวามือมีอาคารปูน 3 ชั้น เสาธงลานปูน อัจฉริยะ อาคารห้องสมุด (ห้องพักของครู) ห้องเก็บเครื่องมือเกษตรหลังเก่า ห้องครัว ห้องน้ำ และสวนเกษตรสาธิต เลยโรงเรียนไปจะเป็นสามแยกเข้าหมู่บ้าน มีอาคารศิลปะ ซึ่งจัดแสดงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและชนเผ่า ถนนด้านสว่างตรงข้ามกับหอสมุดจะมีบ้านพักครูอีกส่วนหนึ่ง ตั้งอยู่ (เป็นบ้านพักที่ครูพักอยู่)</p>	<p>- สภาพโรงเรียนมีทั้งอาคารที่เพิ่งสร้างใหม่ โดยเฉพาะบ้านพักครูตรงถนนทางเข้า มีการจัดสวนปลูกต้นไม้สวยงาม ครูที่พักอาศัยในบ้านพักที่สร้างใหม่จะมีผอ. และครูใหม่ๆ ส่วนบ้านพักที่ครูพักอยู่นั้นสภาพเก่าแล้ว</p> <p>- มีอาคารบางหลังมีสภาพเก่าเหมือนไม่ค่อยได้มีการใช้งาน เช่น ห้องเกษตรและอาคารสหกรณ์</p> <p>- ช่วงเวลานี้เริ่มมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในหมู่บ้านพอสมควร ทั้งชาวบ้านและเด็ก ๆ ในหมู่บ้านพยายามจะขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวหรือบุคคลแปลกหน้าที่เข้ามาในหมู่บ้านตลอดเวลา</p>	<p>-วันแรกที่เดินทางมาถึงพื้นที่ปฏิบัติงานค่อนข้างลำบากเนื่องจากต้องนั่งรถขึ้นมาบนดอย ฝนตกตลอดทางอากาศเย็นมาก และมีลมแรงตลอดเวลา เมื่อมาถึงทางเข้าหมู่บ้านมีต้นไม้หักล้มขวางเส้นทางเข้าอยู่ จึงต้องรอให้ทหารและชาวบ้านใช้เวลาเป็นชั่วโมงกว่าจะเอาต้นไม้ที่ล้มขวางทางออกไปได้ ต้องนั่งรออยู่ในรถ รู้สึกเหนื่อยไม่รู้ว่าจะทนกับสภาพอากาศแบบนี้ไปได้สักกี่วัน</p> <p>- ขนาดว่าปัจจุบันแถวนี้ได้รับการพัฒนาแล้ว แต่ก็ยังก็รู้สึกว่าเป็นอยู่ยังลำบากเลย แล้วเมื่อ 27 ปีก่อน สมัยที่ยังไม่มีถนน ไม่มีไฟฟ้า อากาศก็หนาวเย็น มันคงทรมาณกว่านี้</p> <p>- คุณครูน่ารักมากตัวยังไม่ขึ้นมา แต่โทรมาถามถึงความเป็นอยู่ เป็นห่วงกลัวว่าจะอยู่คนเดียวไม่ได้ พรุ่งนี้มันนัดกับครูไปทำบุญที่วัดแต่เช้า</p>

ตาราง 6 (ต่อ)

ข้อมูลจากการสังเกต		ข้อมูลจากการสัมภาษณ์/สังเกต	Reflective ข้อมูล	Reflective ตัวผู้วิจัย
บริบททั่วไป	บริบทความสัมพันธ์			
<p>ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 20 ต.ค.53 (ต่อ)</p> <p>- ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นแบบบ้านชั้นเดียวยกพื้น ส่วนใหญ่เป็นไม้มุงหลังคาสังกะสีปลูกบ้านกระจายกันทั่วบริเวณหมู่บ้านเป็นชั้นบันได หลายบ้านมีจานดาวเทียม มีไฟฟ้าเข้าถึง</p> <p>-รอบบริเวณหมู่บ้านจะมีแปลงเกษตรที่ปลูกพืชเมืองหนาวเป็นลักษณะชั้นบันได</p> <p>- ชาวบ้านส่วนใหญ่ถ้ามีอายุเกิน 30 ปีขึ้นไปจะพูดภาษาไทยไม่ได้</p> <p>-การแต่งกายผู้สูงอายุจะใส่เสื้อผ้าแบบชนเผ่า แต่เด็กและวัยทำงานใส่เสื้อผ้าธรรมดา</p>		<p>- ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรมปลูกพืชผักส่งให้กับโครงการหลวงและมีอาชีพเสริมคือการทำของที่ระลึกประเภทกำไลห้อยธำมรงค์และตุ๊กตาขาย</p> <p>-บริเวณโรงเรียนมีจุดพักผ่อนที่สามรถมองเห็นวิวหมู่บ้านได้โดยรอบ มีรถของนักท่องเที่ยวมาแวะจอดชมวิวเป็นระยะเท่าที่ได้พูดคุยกับนักเรียนของโรงเรียนได้</p> <p>ข้อมูลเพิ่มเติมว่า "ในช่วงหน้าหนาวพื้นที่ของโรงเรียนจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมาก และต้องเปิดพื้นที่ของโรงเรียนให้เป็นที่พักแรมในช่วงที่มีวันหยุดยาว"</p> <p>-โรงเรียนมีโครงการมัคคุเทศก์น้อยให้นักเรียนในชั้น ป.4 – ป.5 ที่ได้รับการอบรมแล้วเป็นมัคคุเทศก์จะแต่งกายในชุดชนเผ่าคอยต้อนรับแนะนำสถานที่และประวัติของหมู่บ้านให้กับนักท่องเที่ยว โดยจะกระจายอยู่ตามจุดชมวิวต่างๆ</p>	<p>- เด็กนักเรียนที่อยู่ในโครงการมัคคุเทศก์น้อยนี้ส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง มีความกล้าแสดงออก และมีความรู้เกี่ยวกับประวัติต่างๆ ดี</p>	<p>- วันนีว่างฝนตก ไม่มีทีวี ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ คิดว่าต้องออกไปเดินสำรวจพื้นที่ แต่ว่าอากาศเย็นมากจนแทบจะยืดอกไม่ออก รอให้ฝนหยุดตกก่อนค่อยออกไปสำรวจบริเวณแถวนี้ดีกว่า</p> <p>- เดินสำรวจบริเวณพื้นที่ใกล้ๆ โรงเรียน รู้สึกว่าชาวบ้านจะมองและเรียกว่าคุณครู คุณกะชาวบ้านที่สูงอายุหน่อยก็คุยไม่รู้เรื่องฟังภาษาเขาไม่ออก การสื่อสารเริ่มจะมีปัญหาอาจจะต้องทบทวนเรื่องของการใช้ภาษากับชาวบ้านและเด็ก ๆ แล้ว</p> <p>- ในช่วงเวลากลางวันหมู่บ้านค่อนข้างเงียบเพราะช่วงนี้ปิดเทอม และชาวบ้านส่วนใหญ่ก็จะไปอยู่ที่แปลงเกษตร</p> <p>- ในช่วงเวลากลางคืนที่นี้เงียบมาก ไม่มีคนออกมาเดินกันเลยต่างคนต่างอยู่ในบ้านของตัวเองกันหมด ที่บ้านพักไม่มีทีวีอากาศตอนกลางคืนหนาวกว่าตอนกลางวันเยอะมาก ๆ</p>

ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวก ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพเข้ามา โดยทุกครั้งที่ทำการบันทึกเสียงหรือภาพผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้ง

ในทุกวันหลังจากเสร็จการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลด้วยการฟังจากเทปบันทึกเสียง และจดประเด็นที่เป็นข้อสงสัยหรือข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วนไว้ เพื่อใช้เป็นคำถามเพิ่มเติมในวันถัดไปของการสัมภาษณ์

เมื่อได้ข้อมูลในระดับหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เบื้องต้นก่อน โดยทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลพิจารณาร่วมกับบริบทของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย พร้อมทั้งทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลที่ได้อีก หากพบความคลุมเครือไม่ชัดเจนในประเด็นใด ก็จะย้อนกลับไปเพื่อเพิ่มเติมในประเด็นนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สุด แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนสุดท้ายจะทำการเชื่อมโยงเพื่อดูความสัมพันธ์ของข้อมูลกับการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาจากทฤษฎีที่มีอยู่ และประสบการณ์ทางภาคสนามของผู้วิจัย

5. การจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับในขั้นตอนของการจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูลนี้ เริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) โดยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้อีกจากการจดบันทึกข้อมูล และการถอดเทปบันทึกเสียงมาจัดกลุ่มข้อมูล แล้วนำมาจัดพิมพ์รายละเอียดของข้อมูลทั้งหมดนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดรูปข้อมูลนำข้อมูล โดยทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีกทั้งหมด จึงมีกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.1 ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากผู้วิจัยได้นำเอากระบวนการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยามาใช้ ซึ่งมีขั้นตอนของการปักหมุดบท (bracketing) ที่จำเป็นต้องทำก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการสำรวจ ความรู้ กรอบความคิด ความเชื่อเดิมของผู้วิจัย ละวางออกจากเรื่องที่จะศึกษาวิจัย เพื่อสำรวจว่า ประสบการณ์ตามการรับรู้ (consciousness) ของผู้ให้ข้อมูลนั้นเป็นอย่างไร เนื่องจากผู้วิจัยเคยมีประสบการณ์ทำงานวิจัยเกี่ยวกับจิตวิญญาณ ดังนั้นจึงต้องละวางหรือหลีกเลี่ยงการตั้งสมมติฐาน อันเกิดจากความรู้อันเดิม ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความหมายและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

- จิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วยสิ่งที่เป็นสภาวะทางจิต อันเป็นแก่นของจิตวิญญาณที่อยู่ภายในตัวบุคคล และผลของจิตวิญญาณที่สะท้อนผ่านพฤติกรรมการทำงาน

- องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูเป็นลักษณะร่วมกันของลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความรักในอาชีพ ความรับผิดชอบ การคุณค่าของบทบาทหน้าที่ การมีศรัทธาในวิชาชีพ

- สังเกตที่เกี่ยวข้องกับแก่นของจิตวิญญาณ คือ แรงแบบดาลใจสู่การมีจิตวิญญาณ ผลของจิตวิญญาณ และสุขภาวะทางจิตของผู้มีจิตวิญญาณ

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

- ผู้ประกอบวิชาชีพครูได้รับการปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยระบบการศึกษา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู

- ประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับศาสนาและสามารถใช้ในการแสดงพฤติกรรมตามบทบาทของครูที่มีต่อนักเรียนเป็นส่วนเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลของ อาเมเดโอ จีอออร์จิ (Amedeo Giorgi, 1985: p10-19) ได้ระบุขั้นตอน 4 ขั้นตอนมาใช้ ผู้วิจัยดำเนินการกระทำได้ทันทีที่เก็บข้อมูลจากสนามวิจัยได้จำนวนหนึ่ง ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะแรกนี้ ผู้วิจัยใช้เป็นตัวกำหนดทิศทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งต่อไป และใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุง หรือกำหนดประเด็นคำถามย่อยของการวิจัยขึ้นใหม่ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกัน

5.2.1 ผู้ทำวิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมดเพื่อให้เข้าใจภาพรวมของข้อมูลก่อน ในงานวิจัยนี้เป็นข้อมูลจากการถอดเทปคำสัมภาษณ์และการเขียนพรรณนาของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งแต่ละรายศึกษามีความยาวไม่ต่ำกว่า 100 หน้า ซึ่งผู้วิจัยจะต้องทำความเข้าใจโดยพยายามขจัดอคติและการตัดสินล่วงหน้า ทำความเข้าใจความหมายผ่านการเขียนพรรณนา การอ่านนี้ทำหลายรอบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าใจ มองเห็นภาพรวมๆ ของประสบการณ์การทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย

5.2.2 ผู้ทำวิจัยอ่านซ้ำโดยเก็บรายละเอียดอย่างซ้ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อจำแนก หน่วยของข้อมูลที่มีความหมาย (meaning units) โดยกำหนดหลักในการจำแนกหน่วยของข้อมูล คือ หน่วยของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ จิต สังคม หรือพฤติกรรม ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้ให้ข้อมูลหลัก ในกระบวนการนี้ผู้วิจัยสร้างหน่วยของข้อมูลที่มีความหมายโดยไม่ระบุคำจำกัดความไว้ล่วงหน้า หน่วยของข้อมูลที่มีความหมายนี้จะถูกวิเคราะห์ต่อในขั้นที่ 3

5.2.3 ผู้ทำวิจัยแปลงหน่วยข้อมูลที่มีความหมายให้เป็นแก่นของประสบการณ์ทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ ผ่านการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง (frame reflection) และการใช้จินตนาการ (imaginative variation) คิดทบทวนจากการใช้มุมมองที่หลากหลายเพื่อเข้าใจความหมายที่เป็นคำอธิบายแก่นของปรากฏการณ์ แล้วกลั่นกรองให้เหลือเฉพาะที่เป็นแก่นตรวจสอบความสอดคล้องในการแปลงหน่วยความหมายกับผู้วิจัยท่านอื่นที่มีประสบการณ์วิจัยด้านจิตวิญญาณ 1 ท่าน ตามตัวอย่างดังนี้

ตาราง 7 ตัวอย่างการให้รหัสข้อมูล

ข้อความจากการสัมภาษณ์	การให้รหัสของผู้วิจัย	การให้รหัสของผู้วิจัยท่านอื่น
“การรู้จักตัวเองเช่นเราเนียเป็นครูวิธีการวางตัวเรา เราเป็นครูเราก็เหมือนแบบอย่างอย่าง ถ้าเรารู้ตัวเองเป็นครู ถ้าเราทำตัวไม่เหมาะสมมันก็เป็นแบบอย่างที่ไม่ดี การเป็นครูตรงเนี่ยการทำตัวการวางตัวลำบากคุณครูก็มีเทคนิคคือว่าส่วนมากครูจะไม่นอนบ้านโรงเรียน แทบจะไม่ได้นอนบ้าน เพราะมีผู้หญิงคนเดียวในพื้นที่เราต้องวางตัวให้เหมาะสมหน่อย”	- เป็นตัวแบบที่ดีในวางตัวอย่างเหมาะสม	-การรู้จักตนเองคือการวางตัวให้เหมาะสม
การทบทวน : การให้รหัสข้อมูลของผู้วิจัยไม่ตรงกัน แต่มีความสอดคล้องในประเด็นของการวางตัว ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะให้รหัสของข้อมูลนี้ว่า “การวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี”		
“แรกก็ทำหน้าที่ของเราอย่างเช่นว่าเราเนียเป็นครูรุ่นๆ เก่าๆ เนอะ พอเราจบมาพัฒนาที่ว่าเราก็ต้องนำตัวเองถึงเราจะอยู่ป้าอยู่ดอยเราก็ต้องรู้ว่าในระบบการศึกษาคนเป็นครูต้องพัฒนาอย่างไร ก็ต้องไปเรียนต่อ เราก็ต้องรู้จักพัฒนาตนเองเพื่อที่จะนำความรู้ การออกไปเนี่ยได้นำสิ่งอะไรใหม่ๆ มาให้เขา การนำความรู้การนำอะไรมาทำต่างๆ อย่างเรื่องเทคโนโลยีต่างๆ เรื่องสื่อสารต่างๆ เราสามารถถ่ายทอดให้กับเด็กได้รับรู้สิ่งที่อยู่ภายนอกได้ นั่นคือการพัฒนาของคนเป็นครู ถึงเราจะอยู่ป้าอยู่ดอยเราก็ต้องทันกับเหตุการณ์ทุกอย่างเพื่อสิ่งเหล่านั้นเข้ามาเราจะได้ออกข่าวกับเด็กของเราได้”	- การพัฒนาตนเองเพื่อเด็ก - การพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์เพื่อการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก	- พัฒนาตนเองเพื่อสร้างความพร้อมในการถ่ายทอดให้กับเด็ก
การทบทวน : การให้รหัสข้อมูลของผู้วิจัยความสอดคล้อง ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะให้รหัสของข้อมูลนี้ว่า “การพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์เพื่อการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก” เนื่องจากในคำให้สัมภาษณ์มี key word สำคัญ คือ การพัฒนาตนเอง ถ่ายทอดให้กับเด็ก ยังมีคำว่า “ทันกับเหตุการณ์” ด้วย หากใส่ key word นี้เพิ่มลงไปจะทำให้รหัสข้อมูลสะท้อนข้อมูลได้ชัดเจนขึ้น		

โดยผู้ทำวิจัยตรวจสอบว่าคำอธิบายที่ได้อธิบายส่วนนั้น ยังคงอยู่ในกรอบของหัวข้อหรือไม่ แล้วแปลงภาษาที่ใช้ให้ในรูปแบบของภาษาจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ เท่าที่จะทำได้เพื่อแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ในแต่ละรายกรณีศึกษา จนกระทั่งครบทั้ง 3 ราย

หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการจัดหน่วยของข้อมูลที่สอดคล้องจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย ให้เข้าหมวดหมู่สร้างเป็นข้อสรุปในชุดย่อย ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำเอากระบวนการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เข้ามาช่วยให้การจัดกลุ่มและจำแนกข้อสรุปเป็นชุดย่อย ตามตัวอย่างดังนี้

ตาราง 8 ตัวอย่างตารางการจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ของทุกกรณีศึกษา

การจัดกลุ่ม	ส่วนประกอบย่อยในกลุ่ม	ตัวอย่างรหัสข้อมูล
ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู นิยาม : การกระทำหรือการแสดงออกที่อยู่ในแนวทางที่ดีที่ครูควรปฏิบัติ	วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี นิยาม : การที่ครูมีการปฏิบัติตนถูกต้องตามระเบียบสังคมและมีความประพฤติที่เหมาะสมกับกาลเทศะเป็นตัวอย่างให้แก่ผู้อื่นปฏิบัติตามได้	“วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี” “ทำตัวแบบอย่างในการเอื้ออาทรต่อผู้อื่นให้กับเด็ก” “วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก”
	พัฒนาตนเอง นิยาม : การที่ครูมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงและ แก้ไข ในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครูเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ดีขึ้น	“การพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์เพื่อการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก” “ใฝ่หาความรู้มาพัฒนาความสามารถของตนเอง” “ใฝ่หาความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง”

การให้คำจำกัดความของรหัสข้อมูลและส่วนประกอบย่อยในกลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้ยึดจากลักษณะข้อมูลที่มาจากสนามวิจัยเป็นหลักโดยไม่ได้สร้างคำขึ้นใหม่ หรือหากต้องมีการนำเอาคำทางวิชาการมาใช้ก็จะทำการให้คำจำกัดความของคำนั้นให้อยู่ในขอบเขตของข้อมูลที่ศึกษา หลังจากนั้นในการตีความความหมายถึงการพยายามดึงความหมายออกมาจากข้อมูลที่มีอยู่ เริ่มจากการหาความเชื่อมโยงของข้อมูล ดูความสัมพันธ์ต่างๆ ที่ปรากฏ โดยตั้งเป็นคำถาม แล้วพยายามรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากปรากฏการณ์หลายๆ อย่าง เพื่อมาพิสูจน์และหาข้อสรุปที่ประเด็นนั้นๆ เมื่อได้ข้อสรุปของแต่ละประเด็นที่พิสูจน์แล้วว่าเป็นข้อเท็จจริง นักวิจัยก็ดูว่าข้อสรุปนั้นสามารถตอบคำถามงานวิจัยหรือตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วหรือไม่ โดยเลือกใช้การตีความแบบบรรยายเป็นการอธิบายปรากฏการณ์โดยการบรรยายถึงองค์ประกอบหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ที่จะบอกถึงความเป็นมา สาเหตุ และผลลัพธ์ของการศึกษา

5.2.4 ผู้ทำวิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลใน 3 ขั้นตอนข้างต้น จนหมดทุกกรณีศึกษาแล้วจึงเริ่มทำการสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 3 ทั้งหมด โดยนำเอาหลักการลำดับเวลา (time-series analysis) มาจัดแบ่งเวลาออกเป็นช่วงเพื่อทำให้มองเห็นแบบแผน โครงสร้างและ

เงื่อนไขที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในแต่ละช่วง (เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติจ์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552) ซึ่งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้แสดงผลไว้ในบทที่ 4 และ 5

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล (Trustworthiness)

ในการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วย โดยมีรายละเอียด

6.1. ความเชื่อถือได้ของข้อมูล (Credibility) สำหรับความเชื่อถือได้ของข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยอย่างมีกระบวนการ ดังต่อไปนี้

6.1.1 การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล หลักฐานเชิงประจักษ์ต่างๆ ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องรอบข้าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาใช้ยืนยันความสอดคล้องของข้อมูล ได้แก่ นักเรียนหรือศิษย์เก่าของผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อนร่วมงาน หัวหน้างานหรือผู้บริหารโรงเรียน และส่วนในกระบวนการจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยทบทวนข้อมูลทั้งหมดจากถอดเทปสัมภาษณ์ทั้งหมด ด้วยการฟังเทปซ้ำ รวมทั้งรวบรวมการบันทึกที่ผู้วิจัยกระทำในขณะการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง

6.1.2 การทำวิจัยอย่างมีขั้นตอนและเป็นกระบวนการ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์แนวทางการวิจัยปรากฏการณ์วิทยาของอาเมเดโอ จีออร์จี่ (Amedeo Giorgi) มาใช้ในโดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนที่ระบุไว้ และทุกขั้นตอนของการวิจัยอยู่ภายใต้ความคุ้มครองกรรมการควบคุมปริญญา นิพนธ์

6.1.3 มีการตรวจสอบการดำเนินการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญ (Peer debriefing) ในขั้นตอนก่อนการดำเนินการวิจัยได้ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และกรรมการผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก

6.2 ความไว้วางใจได้ (Dependability) ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและอธิบายให้เห็นถึงขั้นตอนการทำวิจัยอย่างชัดเจน นำเสนอข้อมูลครบถ้วนและครอบคลุมทำ ในทุกกระบวนการในการทำการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล การสร้างประเด็นซึ่งได้รับการตรวจสอบจากประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

6.3 การยืนยันผลการวิจัย (Confirmability)

6.3.1 ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกไว้อย่างเป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ ทั้งการบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์ด้วยเทปบันทึกเสียง การถอดเทป การสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ ข้อมูลการสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนโดยการอ่านบันทึกการถอดความพร้อมกับการฟังเทปซ้ำ

6.3.2 มีการทำ บันทึกภาคสนาม (Field note) ในแบบ โดยจดบันทึกความคิด ความรู้สึก เหตุการณ์ รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นในสนามเป็นรายวัน เพื่อนำมาเตือนความทรงจำ

เกี่ยวกับเหตุการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ นำมาใช้ในการบรรยายแปล ความและวิเคราะห์ข้อมูลตามความเป็นจริง

6.3.3 การอ้างคำพูด (Quotation) ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการนำเสนอข้อมูล โดยการใช้ถ้อยคำของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด การตัดคำพูดบางส่วนไปจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการสื่อความหมายที่กระชับชัดเจนขึ้น โดยยังต้องคงความหมายเดิม

6.3.4 การสรุปข้อมูลในขั้นตอนต่างๆ เช่น ในขั้นตอนของการให้รหัสข้อมูล (Coding) ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลส่วนหนึ่งเพื่อทำการลงรหัสร่วมกับผู้วิจัยท่านอื่น ซึ่งมีประสิทธิภาพในการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของการให้รหัสข้อมูล ในขั้นตอนการจัดกลุ่มข้อมูล (Category) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล การค้นหาแก่นโครงเรื่อง (Theme) การแปลความหมาย จะผ่านการตรวจสอบและทบทวนจากอาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

6.4 ความสามารถในการนำไปศึกษาหรืออธิบายกรณีอื่นที่มีลักษณะหรือเงื่อนไขที่คล้ายคลึงกัน (Transferability) กล่าวคือ การวิจัยนี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการอ้างอิงไปยังประชากร แต่อาจนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับกลุ่มที่มีบริบทใกล้เคียงกับผู้ให้ข้อมูลได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้นำผลการวิจัยไปใช้

7. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

ก่อนทำการเก็บข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการส่งถึงผู้ให้ข้อมูลหลักและต้นสังกัดเพื่อขออนุญาตและชี้แจงกระบวนการในการทำวิจัยให้กับผู้ให้ข้อมูลหลักได้รับทราบ และได้ทำการโทรศัพท์ติดต่อโดยตรงถึงผู้ให้ข้อมูลแต่รายอีกครั้ง เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้เกิดความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล และสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน โดยได้รับการยินยอมด้วยวาจาจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะให้ความร่วมมือในการวิจัยและเผยแพร่ข้อมูลได้ แต่ทั้งนี้เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุด ผู้วิจัยจึงละเว้นที่จะอ้างถึงตัวบุคคลอย่างเฉพาะเจาะจง ละเว้นที่จะระบุถึงบุคคลอื่นๆ หรือสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในคำสัมภาษณ์

ในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพทุกครั้งก่อนเริ่มต้นการสัมภาษณ์ และแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ โดยมีสิทธิตอบหรือไม่ตอบคำถามในประเด็นที่ไม่ต้องการเปิดเผยโดยแจ้งให้ผู้วิจัยทราบ รวมถึงสามารถแจ้งให้หยุดการบันทึกภาพและเสียงในบางสถานการณ์ได้ โดยผู้วิจัยได้ปฏิบัติตามคำขอของผู้ให้ข้อมูลอย่างเคร่งครัด ส่วนการรักษาความลับของข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้จัดเก็บข้อมูลในส่วนที่ได้การสัมภาษณ์ และการบันทึกภาพไว้ในที่ปลอดภัย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ซักถามข้อข้องใจเพิ่มเติมจนกระจ่าง และมีเวลาในการคิดทบทวนก่อนตัดสินใจให้คำตอบด้วยความสมัครใจ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาเป็นวิธีการหนึ่งในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะการให้ความสำคัญกับมุมมองตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล (emic perspective) เป็นการเน้นที่การศึกษาโครงสร้างของประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นก่อนที่ผู้วิจัยจะนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปผล จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละรายกรณีก่อน ซึ่งในบทนี้จะเป็นการนำเสนอผลการศึกษารายกรณีออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ภูมิหลังและบริบทของผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์จัดกลุ่มข้อมูลทั้งหมด

ผลการศึกษารายกรณี

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามปลายเปิด และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล (ผู้ให้ข้อมูลหลัก) จำนวน 3 คน และทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม (ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล) จากกลุ่มบุคคลแวดล้อมอีกจำนวน 15 คน

ซึ่งในการนำเสนอผู้วิจัยจะทำการนำเสนอข้อมูลด้านภูมิหลังและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครูของผู้ให้ข้อมูลแต่ละท่าน โดยเน้นแสดงให้เห็นประเด็นที่สำคัญๆ ที่มีความสำคัญในประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายกรณีคน เพื่อเป็นการปูพื้นความเข้าใจและเห็นความสำคัญของประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลแต่ละท่าน ดังนี้

ตาราง 9 สรุปข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ข้อมูลพื้นฐาน	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 (p1)	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 (p2)	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 (p3)
ข้อมูลส่วนบุคคล	เพศหญิง อายุ 56 ปี สถานภาพสมรสไม่มีบุตร	เพศชาย อายุ 47 ปี สถานภาพโสด	เพศชาย อายุ 57 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 2 คน
การศึกษา	ปริญญาโท	ปริญญาตรี	ปริญญาตรี
อายุงาน	27 ปี	30 ปี	35 ปี
ตำแหน่ง	ครูชำนาญการพิเศษ 3	ครูชำนาญการ 2	ครูชำนาญการพิเศษ 3
หน้าที่ความรับผิดชอบ	รับผิดชอบสอนวิชาสังคมศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นประถมปีที่ 1 – 6	รับผิดชอบดูแลที่มวอลเลย์บอลหญิงของโรงเรียน	รับผิดชอบสอนวิชาคณิตศาสตร์ และภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6
บริบทโรงเรียน	เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดกลาง มีนักเรียนทั้งหมดประมาณ 300 คน มีครูประจำการทั้งหมด 10 คน	เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขนาดใหญ่มีนักเรียนทั้งหมดประมาณ 2,000 คน มีครูประจำการทั้งหมด 200 คน	เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก มีนักเรียนประมาณ 120 คน มีครูประจำการทั้งหมด 6 คน
บริบทแวดล้อมของพื้นที่	โรงเรียนตั้งอยู่บนดอยบริเวณชายแดนภาคเหนือติดประเทศพม่า สภาพทั่วไปของเด็กนักเรียนเป็นเด็กชนเผ่า ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 4 เผ่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีอาชีพทำไร่	โรงเรียนตั้งอยู่ในอำเภอเล็กๆ ในจังหวัดขอนแก่น สภาพทั่วไปของเด็กนักเรียนในที่มวอลเลย์บอลเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ทำอาชีพรับจ้างใช้แรงงาน	โรงเรียนตั้งอยู่ในอำเภอเล็กๆ ใกล้แนวชายแดนประเทศพม่า สภาพทั่วไปของเด็กนักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ทำไร่

ส่วนที่ 1 ภูมิหลังและบริบทของผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล

สำหรับข้อมูลในส่วนภูมิหลังนี้ เป็นการนำเสนอข้อมูลส่วนตัว ประวัติ และการทำงานที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคลโดยย่อ เพื่อปูพื้นให้เห็นความเป็นมาของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 (p1)

ภูมิหลัง

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 อายุ 56 ปี เป็นครูชำนาญการพิเศษ ระดับการศึกษาสูงสุดปริญญาโท มีอายุงาน 27 ปี สมรสแล้วไม่มีบุตร เกิดที่จังหวัดในภาคกลาง เป็นบุตรคนที่ 11 จากของพี่น้องทั้งหมด 12 คน ครอบครัวฐานะปานกลาง สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ปกศ.สูง) ก่อนจะเข้าสู่อาชีพครูผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 เคยมีประสบการณ์การทำงานด้านอื่นมาก่อน ได้แก่ เป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์แขนขาเทียมของโรงพยาบาล และเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิรูปของหน่วยงานราชการ เริ่มต้นอาชีพครูครั้งแรกที่โรงเรียนนานาชาติเอกชนแห่งหนึ่ง สอนในรายวิชาภาษาไทย และย้ายมาเป็นครูที่โรงเรียนเอกชนอีกแห่งหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ.2527 ผู้ให้ข้อมูลได้รับการตัวจากโครงการหลวงฯ ให้เข้ามาทำงานในตำแหน่งครูอาสา จึงตัดสินใจลาออกจากโรงเรียนที่สอนเพื่อมาทำงานเป็นครูอาสาของโครงการหลวงฯ ในทางภาคเหนือ โดยผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 เป็นครูอาสาคนแรกที่เข้าไปทำงานยังพื้นที่ของหมู่บ้าน

บริบททั่วไป

ผู้ให้ข้อมูลพักอาศัยอยู่ในบ้านพักครูของโรงเรียน โดยมีเด็กผู้หญิงอายุประมาณ 15 ปี ซึ่งเคยเป็นนักเรียนของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ซึ่งเรียนจบไปแล้วมาอยู่เป็นเพื่อน ช่วยดูแลบ้านรวมถึงช่วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การรับรองแขกของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลจะให้ค่าตอบแทนและสนับสนุนให้เรียน กศน. ส่วนสามีเคยทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงฯ แต่ปัจจุบันลาออกไปทำกิจการส่วนตัวโดยเปิดร้านของชำตรงทางขึ้นและพักอาศัยอยู่ที่ร้าน ประมาณ 2 - 3 วัน จะเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวขึ้นมาบนดอย เพื่อเยี่ยมและนำเอาของใช้จำเป็นต่างๆ ขึ้นมาให้กับผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือมารับผู้ให้ข้อมูลไปธุระในเมือง แต่หากสามีไม่ว่างผู้ให้ข้อมูลก็จะอาศัยรถของเพื่อนครูหรือรถโดยสารประจำทางเดินทางเข้าไปในเมือง ในการเดินทางไปทำงานในแต่ละวันของผู้ให้ข้อมูลหลักในปัจจุบันนั้นใช้วิธีการเดินไปเนื่องจากบ้านพักครูอยู่ในบริเวณเดียวกับโรงเรียน

ถึงแม้ในปัจจุบันพื้นที่นี้จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและได้รับการพัฒนาให้มีสาธารณูปโภคพื้นฐานพอสมควรทำให้การเดินทางสะดวกกว่าเดิม แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่อยู่สูงเขาสูงในช่วงฤดูฝนการเดินทางจึงค่อนข้างมีความเสี่ยงเนื่องจากมีเหตุดินถล่มตามทางขึ้นเขาบ่อยครั้งจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ปฏิบัติงานในพื้นที่พบว่า ปัญหาต่างในพื้นที่ เช่น ปัญหาเส้นเขตแดน ปัญหาบุคคลไร้สัญชาติ ปัญหายาเสพติด ก็ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน

บริบทการทำงานในอดีต

เนื่องจากพื้นที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย บนพื้นที่ดอยสูง สภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็นทั้งปี ไม่มีสาธารณูปโภคทั้งถนน น้ำประปา ไฟฟ้า มีชาวเขาชนเผ่าต่างๆ อาศัยอยู่ มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมประเพณีค่อนข้างมาก ประกอบกับสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นแนวชายแดนที่มีทั้งปัญหาเส้นเขตแดน ปัญหาบุคคลไร้สัญชาติ ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน ฯลฯ

การเริ่มต้นของผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 เป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากโรงเรียนยังไม่มีทั้งตัวอาคารเรียนและนักเรียน การทำงานทุกอย่างจึงต้องเป็นการเริ่มต้น ซึ่งส่วนที่ยากที่สุดคือการรวบรวมกลุ่มเด็กๆ ให้เข้ามาเรียนหนังสือ เนื่องจากความเชื่อของผู้ปกครองซึ่งเป็นชาวเขาชนเผ่าที่ยากจน ไม่นิยมให้ลูกเรียนหนังสือแต่ต้องการให้เด็กช่วยทำงานมากกว่า ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 จึงใช้วิธีออกเดินไปยังหมู่บ้านต่างๆ เพื่อจะชักชวนให้เด็กในหมู่บ้านเข้ามาเรียนหนังสือ โดยใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น การวาดรูประบายสี แจกขนม ดึงความสนใจของเด็กๆ และต้องทำเช่นนี้อยู่เป็นเวลาเกือบ 1 ปีกว่า จนสามารถรวบรวมเด็กนักเรียนให้เข้ามาเรียนในหนังสือร่วมกันและก่อตั้งเป็นโรงเรียนได้ นอกจากการปฏิบัติงานด้านการสอนปกติแล้ว ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ยังต้องมีการให้ความช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลโดยขอความช่วยเหลือจากเพื่อนให้ส่งยาต่างๆ มาใช้ช่วยชาวบ้านเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนว่าตนเองไม่ได้มีเจตนาร้าย และทำให้เกิดไว้วางใจที่จะได้ส่งลูกหลานมาเข้าเรียนหนังสือ

ในปี พ.ศ.2529 โรงเรียนได้รับการโอนจากโครงการหลวงเข้ามาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โดยในขณะนั้นมีการดำเนินงานในลักษณะเป็นโรงเรียนสาขา และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ก็ได้ถูกโอนจากเจ้าหน้าที่โครงการหลวง มาบรรจุเป็น ข้าราชการครูในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจะมีครูอาสาของโครงการหลวง 1 คนเข้ามาช่วยสอน แต่จะเป็นในลักษณะผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาเนื่องจากไม่มีใครที่เข้ามาทำงานอยู่ได้นาน ต่อมาในปี พ.ศ.2535 ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ได้มีโอกาสรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งจากการที่มีโอกาสรับเสด็จในครั้งนั้น ได้สร้างความภาคภูมิใจและแรงบันดาลใจให้กับผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างมาก ต่อมาในปี พ.ศ.2541 โรงเรียนได้มีการแยกตัวเอกเทศจากโรงเรียนต้นสังกัด และดำเนินงานอย่างเต็มรูปแบบได้มีการส่งผู้บริหารและครูเข้ามาประจำที่โรงเรียน ซึ่งในช่วงแรกผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีการปรับตัวกับการทำงานในระบบราชการทำให้เกิดความท้อใจจนคิดจะลาออก แต่ในเวลาต่อมาก็สามารถแก้ไขปัญหามาและปรับตัวจนผ่านพ้นมาได้

บริบทของโรงเรียนในปัจจุบัน

ปัจจุบันโรงเรียนเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดกลาง มีนักเรียนประมาณ 300 กว่าคน ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ดำรงตำแหน่งเป็นครูชำนาญการพิเศษ (ระดับ 3) โดยรับผิดชอบสอนในสาระสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6 โดยลักษณะการสอนของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 และรับผิดชอบเป็นที่ปรึกษาในโครงการกิจกรรมคุณธรรม(ชมรม)ของโรงเรียน นอกจากนี้ต้องรับผิดชอบทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนรับผิดชอบงานด้านพัฒนา

บุคลากรของโรงเรียน และทำหน้าที่เป็นผู้ทำการแทนผู้บริหารโรงเรียนตามที่ได้รับมอบหมาย ร่วมทั้งคอยให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กนักเรียน และให้คำแนะนำด้านการทำงานต่างๆ แก่ครูรุ่นน้อง

เนื่องจากสภาพพื้นที่ของโรงเรียนตั้งอยู่ในจุดที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้ในช่วงฤดูหนาวของทุกปี จะมีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในหมู่บ้าน หรือมาเยี่ยมโรงเรียนเป็นประจำ ทำให้โรงเรียนจะต้องจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นการต้อนรับแขกที่มาท่องเที่ยว เช่น มีกิจกรรมการแสดงของชนเผ่าโดยนักเรียน กิจกรรมมัคคุเทศน์น้อย รวมถึงต้องมีการเปิดพื้นที่ของโรงเรียนเพื่อเป็นที่พักค้างแรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 และครูของโรงเรียนทุกคนจะมีกิจกรรมเหล่านี้ที่จะต้องทำเพิ่มจากภาระงานสอนในช่วงฤดูหนาว

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 (p2)

ภูมิหลัง

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 เป็นครูชำนาญการ (ระดับ 2) อายุงาน 30 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี สาขาสังคมศึกษา สถานภาพโสด เกิดที่จังหวัดในภาคกลาง ต่อมาครอบครัวได้ย้ายมาอยู่จังหวัดในภาคอีสาน (ซึ่งเป็นบ้านเกิดของมารดา) เป็นบุตรคนที่ 3 จากของพี่น้องทั้งหมด 4 คน บิดามีอาชีพเป็นข้าราชการลูกจ้าง มารดามีอาชีพเป็นช่างเย็บเสื้อ ในชีวิตช่วงวัยเด็กค่อนข้างลำบากเนื่องจากครอบครัวมีฐานะค่อนข้างยากจน ต้องดูแลตัวเองและช่วยเหลืองานในบ้าน

หลังจากสำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง (ปกศ.สูง) จากคณะศึกษาศาสตร์ วิชาเอกสังคม ก่อนเข้าสู่อาชีพครูผู้ให้ข้อมูลเคยทำงานเป็นนักดนตรีในกรุงเทพฯ ประมาณ 3 ปี เริ่มต้นอาชีพครูครั้งแรก ในปี พ.ศ.2523 โดยผู้ให้ข้อมูลสอบบรรจุเป็นข้าราชการครูในตำแหน่งครูบรรณรักษ์ โดยได้เลือกไปบรรจุยังโรงเรียนแห่งหนึ่ง

บริบททั่วไป

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 พักอาศัยอยู่ในหอพักนักกีฬาซึ่งมีลักษณะเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น โดยจะพักอยู่ชั้นล่างของหอพัก เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่มีบ้านพักอาศัยข้างนอกจึงจะพักอยู่ที่หอพักนักกีฬาเป็นประจำยกเว้นในช่วงที่จะต้องเดินทางน่านักกีฬาไปแข่งกีฬาในต่างจังหวัด ผู้ให้ข้อมูลจะทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการรับประทานอาหาร ฝึกซ้อม อ่านหนังสือร่วมกันเด็กนักกีฬาของทีม ในการเดินทางไปทำงานนั้นให้วิธีการเดิน เนื่องจากหอพักนักกีฬาตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน เว้นแต่มีกิจกรรมที่จะต้องเดินทางไปอื่นผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 จะใช้วิธีโดยสารประจำทางเดินทางเข้าไปในเมือง อาศัยรถของเพื่อนร่วมงานหรือรถของโรงเรียนเพื่อเดินทางไปทำกิจกรรม เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่มีรถส่วนตัว

ปัจจุบันนี้ที่มวอลเลย์บอลของโรงเรียนมีนักกีฬาประมาณ 50 คน (มีตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 6) โดยโรงเรียนจะจัดให้นักกีฬาเรียนอยู่ในห้องเดียวกันทั้งหมดเพื่อความสะดวกในการดูแลการจัดตารางเวลาในการเรียน ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 มีห้องทำงานเป็นห้องชมรม

วอลเลย์บอลโดยเฉพาะ โดยมีเพื่อนครูทำหน้าที่ประสานงานด้านธุรการ 2 คน และครูผู้ช่วยโค้ช 1 คน นอกจากนี้ยังมีครูอาสาจากหน่วยงานอื่นที่เข้ามาช่วยผู้ให้ข้อมูลในการดูแลการฝึกซ้อมอีก 1 คน ที่มวอลเลย์บอลได้รับงบประมาณจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหลายในการพัฒนาทีม และอยู่ในระหว่างการจัดตั้งเป็นสโมสรวอลเลย์บอลอาชีพของจังหวัด

บริบทการทำงานในอดีต

สำหรับโรงเรียนแรกและผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 เลือกไปบรรจุนั้น เป็นพื้นที่ทุรกันดารมากที่สุดของจังหวัดในขณะนั้น สภาพพื้นที่ไม่มีสาธารณูปโภคทั้งถนน น้ำประปา ไฟฟ้า รวมถึงสภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวของโรงเรียนส่วนใหญ่ค่อนข้างมีฐานะยากจน ที่โรงเรียนจึงทำโครงการหอพักนักเรียนบ้านไกล โดยมีผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 เป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบโครงการ และพัฒนาจนได้รับรางวัลหอพักดีเด่นของจังหวัด และจัดหาทุนการศึกษาโดยระดมทุนจากเพื่อนและเครือข่ายที่ตนเองรู้จักเพื่อให้เด็กมีโอกาสได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ในขณะเดียวกันก็พัฒนาตนเองโดยไปเรียนต่อจนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากคณะศึกษาศาสตร์

หลังจากทำงานที่โรงเรียนแรก 11 ปี ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ได้ขอย้ายจากโรงเรียนแรกมายังโรงเรียนที่ 2 ที่เป็นโรงเรียนในระดับชั้นประถมถึงมัธยมต้น โดยสอนในวิชาสังคมศึกษา เป็นครูประจำหอพัก และได้เริ่มต้นทำกิจกรรมกีฬาวอลเลย์บอลที่โรงเรียนนี้ ซึ่งในขณะนั้นตัวผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ยังไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับวอลเลย์บอล โดยเริ่มต้นจากการนำเด็กมาฝึกและได้ติดต่อกับเพื่อนที่เป็นครูพลศึกษาช่วยสอน และพยายามหาทางพัฒนาตัวเองจากการอ่านหนังสือหรือตำราต่างๆ เกี่ยวกับวอลเลย์บอล รวมทั้งมีการจดบันทึกและสอบถามจากผู้รู้เป็นประจำ และเพื่อจะได้ดูแลเด็กให้ใกล้ชิดมากขึ้นจึงคิดนำเอาเด็กที่เล่นวอลเลย์บอลมาอยู่ในหอพักนักเรียน เพื่อให้มีเวลาซ้อมและไม่เสียการเรียน ทำให้เด็กที่ทำกิจกรรมวอลเลย์บอลมีพัฒนาการในด้านกีฬา และพฤติกรรมต่างๆ ดีขึ้นตามลำดับ และผลงานที่มวอลเลย์บอลของโรงเรียนเริ่มมีชื่อเสียง โดยทำงานอยู่ที่โรงเรียนที่ 2 นี้เป็นเวลา 8 ปี

ต่อมาผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ขอย้ายตัวเองเข้ามาอยู่ใกล้บ้านมากขึ้น เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเดินทางไปดูแลมารดา ซึ่งในขณะที่เขียนขอย้ายก็ได้มีโรงเรียนต่างๆ เสนอที่จะรับผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 เข้าทำงานในโรงเรียนที่ 3 (โรงเรียนปัจจุบันที่ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ทำงานอยู่) โดยในการตัดสินใจย้ายโรงเรียนนั้น ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ได้นำเอาเรื่องไปปรึกษากับเด็กนักกีฬาที่มวอลเลย์บอลของตนเอง เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดีที่เด็กจะได้มีที่เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และได้เริ่มต้นการทำงานเป็นโค้ชในกิจกรรมกีฬาวอลเลย์บอลอย่างเต็มตัว โดยในช่วงต้นของการทำงานค่อนข้างประสบปัญหาอุปสรรคต่างๆ ทั้งความไม่พร้อมของสถานที่พักและที่ฝึกซ้อมสำหรับนักกีฬา งบประมาณสนับสนุนในการทำมวอลเลย์บอล และยังมีปัญหาเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอน รวมถึงได้รับการต่อต้านจากเพื่อนร่วมงาน แต่เพราะความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการทำงาน ความอดทน และการเสียสละความสุขสบายส่วนตัวเพื่อเด็กนักเรียนในทีมวอลเลย์บอล ประกอบทัศนคติในเชิงบวกต่อปัญหาต่างๆ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 สามารถเผชิญปัญหาและแก้ไขทุกอย่างจนผ่านพ้นไปได้

บริบทการทำงานในปัจจุบัน

โรงเรียนปัจจุบันที่ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ทำงานอยู่นี้ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ (พิเศษ) มีจำนวนนักเรียนประมาณ 2,000 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักมีตำแหน่งเป็นครูบรรณารักษ์ประจำห้องสมุดไม่มีวิชาสอน แต่หน้าที่หลักคือ เป็นโค้ชของทีมวอลเลย์บอลของโรงเรียน ลักษณะการทำงานของผู้ให้ข้อมูลนั้น จะมีการวางแผนการแข่งขัน คัดเลือกนักกีฬาเข้าทีม และกำหนดตารางในการซ้อมโดยในเทอมที่ 1 จะแบ่งเด็กเป็น 3 กลุ่มตามลำดับความสามารถจะมีตารางซ้อมในแต่ละวันที่ชัดเจนว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ส่วนในเทอม 2 จะยุบเหลือเด็กเพียง 2 กลุ่ม วางระบบรุ่นพี่-รุ่นน้องให้มีการดูแลซึ่งกันและกัน มีการจัดที่พักอาศัยในรูปแบบของหอพักนักกีฬาของโรงเรียน โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วยครูและนักกีฬาที่มีการเลือกตั้งกันเพื่อจัดระบบการดูแล มีดูแลควบคุมการรับประทานอาหารให้ได้รับคุณค่าครบตามหลักโภชนาการ ดูแลเรื่องการเรียนของนักกีฬาโดยจะมีการจัดตารางเวลาในการอ่านหนังสือและทำการบ้านและจะคอยควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

นอกจากที่จะต้องทำหน้าที่เป็นทั้งโค้ชและผู้ปกครองเด็กแล้ว ผู้ให้ข้อมูลจะต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและช่วยแก้ไขปัญหาให้กับเด็ก รวมไปถึงผู้ปกครอง เนื่องจากเด็กนักกีฬาในทีมทุกโดยส่วนใหญ่เป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่ค่อนข้างลำบากจึงมีปัญหาทั้งเรื่องของความขัดสนในด้านการเงิน รวมทั้งยังมีปัญหาอื่นในครอบครัว ทำให้ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ต้องทำหน้าที่เป็นผู้แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อตัวเด็ก โดยในการทำงานจะร่วมมือกับผู้ปกครองและครอบครัวของเด็กอย่างใกล้ชิดในการแก้ไขปัญหา รวมถึงต้องดูแลการฝึกพฤติกรรมให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือเพื่อนในทีม รวมทั้งมีการปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องของการมีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลการให้ความรักความเมตตา ให้โอกาสผู้อื่น ความอดทน และการวางตัวในสังคม ให้กับเด็กในทีมทุกคนอยู่เสมอ

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 (p3)

ภูมิหลัง

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 ปัจจุบันเป็นครูชำนาญการพิเศษ (ระดับ 3) อายุงาน 35 ปี สถานภาพสมรสแล้ว มีบุตร 2 คน เกิดที่จังหวัดในภาคกลาง ครอบครัวมีฐานะยากจน บิดามีอาชีพเป็นข้าราชการกรมสรรพากร มารดาไม่มีอาชีพ ในชีวิตช่วงวัยเด็กอาศัยอยู่กับยายและช่วยยายทำงานทุกอย่าง จนกระทั่งยายเสียชีวิตได้ย้ายกลับมาอยู่กับมารดา เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาได้ย้ายเข้ามาศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมที่จังหวัดใกล้กรุงเทพฯ โดยบิดาได้เอามาฝากเป็นลูกศิษย์วัน เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมได้สอบเข้าที่คณะทางด้านเกษตรแต่มีเหตุจึงทำให้ไม่สามารถเรียนไม่จบได้ (ข้อมูลในส่วนนี้ผู้ให้ข้อมูลขอสงวนสิทธิ์ในการให้สัมภาษณ์) บิดาจึงให้ไปเรียนต่อทางด้านการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.) แต่เพราะไม่ชอบงานครูจึงทำให้เรียนไม่จบ ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 พยายามที่จะลงทุนทำการเกษตรแต่ถูกบิดาคัดค้าน ผู้ให้ข้อมูลจึงเดินทางเข้ามาทำงานในกรุงเทพ ก่อนการเข้าสู่อาชีพครู ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 เคยทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟ พนักงาน

โรงแรมในกรุงเทพฯ ช่วงหนึ่งจนกระทั่งในปี พ.ศ.2517 ก็ได้เข้ามาสมัครสอบเข้าเป็น ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ได้ประมาณ 1 ปีกว่า

เริ่มเข้าสู่อาชีพครูครั้งแรกใน ปีพ.ศ.2518 เนื่องจากมีโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดน เปิดใหม่อยู่ในพื้นที่จังหวัดที่ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 ปฏิบัติงานอยู่ เมื่อผู้ให้ข้อมูลทราบว่า ตชด. มีโรงเรียน ซึ่งอยู่ภายใต้พระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีความศรัทธาในพระองค์ท่านจึงตัดสินใจสมัครเข้ามาทำงานเป็นครู ตชด.

บริบททั่วไป

ปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลสอนอยู่ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดเล็ก มีนักเรียนประมาณ 120 คน มีครูประจำการทั้งหมด 6 คน และมีครูอาสาเข้ามาช่วยสอนกิจกรรมและภาษาอังกฤษอยู่บ้างเป็นครั้งคราว มีอาคารเรียนจำนวน 3 หลัง อาคารห้องสมุด 1 หลัง อาคารห้องประชุม 1 หลัง สระเลี้ยงปลา อาคารโรงอาหารและห้องน้ำที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งจากการสังเกตพบว่า ห้องน้ำของโรงเรียนสะอาดไม่มีกลิ่นไม่พึงประสงค์ พื้นที่รอบบริเวณโรงเรียนสะอาดไม่มีเศษขยะและมีการจัดตกแต่งสวนไม้ประดับไว้โดยรอบ นอกจากนี้พบว่า สถานที่ของโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกับวัด ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมักจะมาใช้พื้นที่สนามฟุตบอลของโรงเรียนในการจัดทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การแข่งขันกีฬา หรือเป็นที่สำหรับจอดรถสำหรับไปทำกิจกรรมที่วัด ประกอบกับพื้นที่ของโรงเรียนไม่ได้มีการทำรั้วกันเขตอย่างชัดเจน ทำให้มีผู้คนเข้า-ออกในพื้นที่โรงเรียนบ่อยครั้ง

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 พักอาศัยอยู่ในบ้านของตนเอง ซึ่งมีระยะทางห่างจากโรงเรียนประมาณ 10 กิโลเมตร โดยในการเดินทางไปทำงานผู้ให้ข้อมูลหลักใช้รถส่วนตัวคนละคันกับภรรยา ทำให้การเดินทางไป-กลับหรือการเดินทางไปทำธุระในที่ต่างๆ ทั้งนี้แม้บางครั้งจะเป็นวันหยุดราชการ แต่ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 มักจะมาทำงานที่โรงเรียนเป็นประจำ

บริบทการทำงานในอดีต

ในช่วงแรกของการเริ่มทำงานในฐานะครู ตชด. ของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 นั้น เต็มไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากในเวลานั้นพื้นที่บริเวณนี้ถือเป็นพื้นที่ที่สี่ชมพู และมีเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่บ่อยครั้ง ประกอบกับความไม่พร้อมในทุกๆ ด้านของโรงเรียน จึงทำให้การดำเนินการเรียนการสอนมีความยากลำบากต้องอาศัยศาลาวัดเป็นห้องเรียน และเพราะมีครูอยู่เพียงแค่ 2 คน หลังจากนั้นชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้นมาก และในเวลาต่อมานิสิตนักศึกษาที่มาจากค่ายอาสาจึงมาช่วยสร้างเป็นอาคารโรงเรียน นอกจากภารกิจด้านการเรียนการสอนแล้ว ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 ยังต้องทำหน้าที่ให้การดูแลด้านสาธารณสุขแก่คนในชุมชนด้วย ในระหว่างการทำงานผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 สังเกตว่า เด็กของโรงเรียนเมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้วก็ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อในระดับมัธยม เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจนและไม่เก่งด้านวิชาการ ผู้ให้ข้อมูลจึงคิดนำกิจกรรมกีฬาเข้ามาพัฒนาเด็กนักเรียน เพราะเห็นว่าเด็กนักเรียนมีพื้นฐานร่างกายที่แข็งแรง และได้ส่งเด็กเข้าแข่งกีฬาคจนประสบความสำเร็จ ทำให้เด็กหลายคนได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และสร้างความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนได้เพิ่มขึ้นด้วย ในช่วงที่ทำงานเป็นครูตชด. ผู้ให้ข้อมูลเองก็ยังไม่

มีวุฒิการศึกษาทางด้านครู จึงได้เข้าศึกษาต่อโดยในตอนแรกเข้าอบรมหลักสูตร ประกาศนียบัตร ประโยคครูมัธยมพิเศษ (พ.ม.) และประกาศนียบัตรครูพิเศษทางการศึกษา (พ.กศ.) โดยใช้เวลา ในช่วงวันหยุดเข้ามาอบรมและทำการสอบ ซึ่งก็สามารถสอบผ่านทั้ง 2 หลักสูตร

ปี พ.ศ.2532 เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานต้นสังกัด ประกอบกับ ช่วงนั้นภรรยาของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 กำลังท้องจึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจขอโอนย้ายจากการเป็นครู ตชด.มาเป็นครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา(สพฐ.) หลังจากโอนย้ายมาอยู่ในโรงเรียนแรกในสังกัด สพฐ. ผู้ให้ข้อมูลยังคงนำเอาแนวทางของการใช้กิจกรรมกีฬาพัฒนาเด็กนักเรียนอยู่ แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากในการพัฒนาด้านกีฬาจะต้องให้เวลาในการฝึกซ้อมเต็มที่ ซึ่งสภาพของโรงเรียนรัฐบาลนั้นจะเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเป็นหลักไม่เอื้ออำนวยต่อการฝึกซ้อมอย่างทุ่มเท จึงทำให้ไม่สามารถทำงานพัฒนาเด็กได้เท่ากับช่วงที่อยู่โรงเรียน ตชด.

ปี พ.ศ.2540 ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 ได้โอนย้ายมาอยู่โรงเรียนแห่งที่ 2 (ในสังกัด สพฐ.) ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 พยายามหากิจกรรมที่สามารถจะพัฒนาเด็กได้อย่างเหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียน และนึกไปถึงครั้งหนึ่งผู้ให้ข้อมูลเคยมีโอกาสไปเห็นการแข่งขันสวดมนต์ทำนองสรภัญญะในงานวันวิสาขบูชาที่สนามหลวง จึงคิดนำเอากิจกรรมสวดมนต์-นั่งสมาธิมาใช้ในการพัฒนาเด็ก จากนั้นผู้ให้ข้อมูลก็เริ่มศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ โดยการสืบถามจากผู้รู้ หาเทปอุปกรณ์ต่าง ๆ มาช่วย ทุ่มเทเวลาในการฝึกซ้อมพัฒนาเด็กและส่งเข้าแข่งขัน จนกระทั่งประสบความสำเร็จได้รับรางวัลในระดับประเทศ 2 ปีติดกันในปี พ.ศ.2544-2545

สภาพการทำงานในปัจจุบัน

ปีพ.ศ.2546 ผู้ให้ข้อมูลทำเรื่องขอย้ายมาอยู่โรงเรียนแห่งที่ 3 (ในสังกัด สพฐ.ซึ่งเป็นโรงเรียนปัจจุบันที่ผู้ให้ข้อมูลปฏิบัติงานอยู่) เพื่อมาช่วยภรรยาของผู้ให้ข้อมูล (ผอ.โรงเรียน) ทำงาน เนื่องจากโรงเรียนแห่งนี้มีปัญหาหลายด้านและกำลังจะถูกยุบเนื่องจากจำนวนนักเรียนน้อยลง จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรค แต่ด้วยความที่เป็นคนที่ทำงานอย่างทุ่มเทจริงจัง มีการวางแผนรอบคอบ เป็นคนใจเย็น และมีบุคลิกภาพที่สุ่ม จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ สำเร็จลงได้ โดยการดึงความร่วมมือจากผู้ปกครองและชาวบ้านในชุมชนเข้ามาร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมถึงได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายต่าง ๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลได้เคยให้ความช่วยเหลือไว้ หลังจากที่สามารแก้ไขปัญหาค้นฐานของโรงเรียนได้แล้ว โรงเรียนก็ได้เริ่มพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยผู้ให้ข้อมูลจึงได้นำเอารูปแบบของกิจกรรมสวดมนต์มาใช้พัฒนานักเรียนในโรงเรียน จนกระทั่งประสบความสำเร็จในการแข่งขันระดับประเทศอีก นอกจากนี้ยังทำการส่งเสริมจนโรงเรียนสามารถพัฒนาโรงเรียนในทุกๆ ด้าน ทั้งวิชาการ กิจกรรม และสุขภาพ เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระเทพฯ ในปี 2551 และได้รับรางวัลอื่นๆ อีกหลายรางวัล

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์แก่นของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

หลังจากได้จัดกระทำกับข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยเริ่มทำการจำแนกหน่วยของข้อมูลที่มีความหมาย (meaning units) ที่เกี่ยวข้องกับจิต หรือพฤติกรรม ที่สะท้อนแก่นของจิตวิญญาณความเป็นครูจากประสบการณ์ทำงานของผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคลจนกระทั่งครบทั้ง 3 รายการนี้ หลังจากนั้นจึงนำหน่วยของข้อมูลที่มีความหมายของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 รายการนี้มาจัดกลุ่มเป็นหน่วยของข้อมูล โดยพิจารณาความสอดคล้องของหน่วยข้อมูลย่อยของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนร่วมกันได้ประเด็นของหน่วยความหมายในภาพรวมทั้งหมด 16 ประเด็น ตามลำดับ ดังนี้

มองเห็นคุณค่าในอาชีพครู

มองเห็นคุณค่าในอาชีพครู ในที่หมายถึงการที่ครูให้ความสำคัญ ตระหนักว่าอาชีพของตนเองนั้นสร้างประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลคนทั้ง 3 ราย มีความเข้าใจและให้คุณค่าต่ออาชีพครูที่มากกว่าแค่การทำงาน โดยมองว่า อาชีพครูเป็นต้นกำเนิดของอาชีพต่างๆ ในสังคม เพราะจะต้องผ่านการเรียนซึ่งครูคือบุคคลที่สำคัญในฐานะผู้อบรมสั่งสอนให้บุคคลมีความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพได้

“อาชีพครูเป็นอาชีพที่สร้างบุคลากรในอาชีพทุกอาชีพ ดังนั้นถ้าเรามีความตั้งใจที่จะให้ความรู้หรือทำให้การอบรมสั่งสอนศิษย์อย่างดี อย่างมีคุณธรรมในจรรยาบรรณของครู คือว่าเด็กเขาก็จะได้รับการถ่ายทอดที่ดีออกไป”(p2)

นอกจากนี้การทำงานบนพื้นที่ที่รกร้างร่วมกับเด็กที่ด้อยโอกาส มีส่วนที่ช่วยสร้างให้ผู้ให้ข้อมูลได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของอาชีพครูอีกด้วย

“การที่เราได้มาเป็นครูสอนเด็กชาวเขา การเป็นครูสอนเด็กที่ด้อยโอกาสทุกทาง การเป็นครูที่สอนเด็กที่ไม่รู้อะไรเลยให้รู้หนังสือ ทำให้เรารู้คุณค่าของความเป็นครูว่าความเป็นครูในที่ๆ เขาต้องการเราเนี่ยยิ่งใหญ่มาก การที่ๆ เราเป็นทุกๆ สิ่งของเขา”(p1)

ความเชื่อว่าอาชีพครูคือการทำบุญ

ความเชื่อว่าอาชีพครูคือการทำบุญ คือ การที่ครูยอมรับว่าการทำงานในอาชีพครูเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง และยอมรับว่าผลของการตั้งใจปฏิบัติงานครูอย่างดีทำให้ตนเองได้รับผลแห่งการทำดีตามมา จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 รายมีความเชื่อที่สอดคล้องกันว่า การที่ตนเองได้มาทำงานในอาชีพครูถือว่าเป็นบุญ การทำงานในอาชีพครูเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ และการตั้งใจทำงานอย่างดีก็เป็นการใช้บุญตลอดเวลา โดยความเชื่อของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย ต่างอ้างอิงจาก

หลักของพุทธศาสนาเรื่องของการให้ธรรมะเป็นทาน และเชื่อว่าผลบุญจากความตั้งใจทำงานในหน้าที่ครูอย่างเต็มที่ทำให้ตนเองและครอบครัวได้รับสิ่งดี

“เวลาเราเชื่อเรื่องบุญกุศล อาชีพอื่นเนี่ยทำแล้วไม่ได้กุศลเท่ากับอาชีพครูหรือ เพราะถ้าอาชีพครูเหมือนกับทำทาน เพราะถ้าจะทำทานให้ได้กุศลมากก็คือธรรมทาน ก็คือการให้วิชาความรู้เป็นทาน อันนี้คือพระพุทธเจ้าบอก ให้อำมิสทานคือทานที่เขาให้เป็นพวกวัตถุ สู้การให้ที่เป็นธรรมะไม่ได้ การให้ที่เป็นธรรมะก็ดูตั้งแต่ทำงานเป็นครูมาเราตั้งใจทำงานตรงเนี่ยมาตลอด ให้โดยที่ไม่ได้คิดอะไรนะ แล้วก็เราตั้งใจทำงานแล้วเสร็จ มันมีอันสงสัยที่กลับมาที่ตัวเรา มีแต่สิ่งดีๆ นะ เห็นกับตัวเองเลยว่า ทุกวันเนี่ยเรามีความเป็นอยู่ดี มีครอบครัวที่ดีไม่ได้มีปัญหาอะไรเลยนะ มันเนื่องจากเราได้อันสงสัยจากตรงนี้ แล้วอันสงสัยที่ได้ยังส่งไปถึงลูกๆ ก็ดีไม่เกรงทุกคนก็ดีนะ” (p3)

หัวใจในการทำงานอยู่ที่ลูกศิษย์

หัวใจในการทำงานอยู่ที่ลูกศิษย์ คือ การที่ครูมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเป็นการพัฒนาเด็ก และมีการปฏิบัติโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของเด็กเป็นหลัก ในการศึกษาประสบการณ์การทำงานของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย พบว่า หัวใจในการทำงานครูของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน คือ ต้องการจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กนักเรียนของตนให้ดีขึ้น

“คือถ้าหัวใจเราอยู่ที่ลูกศิษย์ใจใช้ใหม่ซะ เราต้องค้นคว้าวิชาเหล่านี้ดีๆ เพื่อไปสั่งสอนลูกศิษย์ ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์อย่างถ่องแท้ เรียงลำดับการถ่ายทอดให้เขาได้ซึมซับความรู้เหล่านี้อย่างแท้จริง..เหมือนของพี่ เราปรารถนาดีที่อยากจะให้เด็กเขาเล่นเก่ง คือพยายามให้กำลังใจเขาขึ้นมาให้ได้ ตรงนี้คือจิตใจของลูกศิษย์แล้ว พี่ว่านี่คือจุดสุดยอดของครูแล้ว อย่าไปห่วงอย่างอื่น บางทีมีปัญหาอะไรก็ช่าง พอเข้าไปในห้องต้องยิ้มแล้ว มีความปรารถนาเราต้องสอนเนื้อหาเต็มวิชากับเขา แล้วให้เขาได้รับความรู้อย่างจริงๆ ไม่ใช่สอนแค่ครบนเนื้อหาวิชาแต่เด็ก ไม่ได้อะไรเลยอย่างเงี้ย เด็กไม่เข้าใจวิชาในเนื้อหาที่เรียน คือ ต้องเอาลูกศิษย์เป็นที่ตั้งในจิตใจ ในหัวใจของเราเนอะ” (p2)

ซึ่งความต้องการที่จะพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนี้ เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลได้เรียนรู้จากการทำงานในสภาพที่ขาดแคลนไม่มีความพร้อม ทำให้เกิดความต้องการที่จะพัฒนาเด็กนักเรียนที่อยู่ในบริบทเหล่านี้ได้รับการพัฒนามากขึ้น

“เปลี่ยนแต่มันไม่เหมือนกัน..ที่นั่นเราสอนให้เขาดีเขาก็มีรางวัลมาให้กับเรา แต่ที่นี่เราต้องให้ ไม่ใช่เขาให้เรา มันต่างกัน คือต้องให้ทางนี้เราต้องให้อย่างเดียว ให้เพื่อจะได้ใจเขามา.. มันไม่เหมือนกันเลย อันนี้คือสิ่งที่ขาดอันนี้คือสิ่งที่เราต้องเติม”(p1)

เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้กำหนดเป้าในการทำงานของตนเองอย่างชัดเจนแล้ว ก็แสดงออกถึงความการกระทำที่มุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น แม้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ต่างๆ ในการทำงานหรือการเผชิญต่ออุปสรรคต่างๆ ซึ่งผลต่อรูปแบบการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลบ้าง แต่ทิศทางในการปฏิบัติงานก็ยังคงมุ่งไปสู่เป้าหมายในการทำงานของตนเอง คือ ทำงานเพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุด

“ในการมาเป็นครูที่นี่หรือการเป็นครูอยู่ ดชด.เนี่ย อย่างนี้ เราก็คืออุทิศตัวเพื่อเด็ก ถึงลักษณะการทำงานมันจะต่างกันบ้าง แต่เป้าหมายมันไม่ต่างกัน คือเป้าหมายเนี่ยเราจะอยู่ที่เด็ก”(p3)

ความมุ่งมั่นทำงานเพื่อเด็ก

ความมุ่งมั่นทำงานเพื่อเด็ก คือ การที่ครูมีความตั้งใจอันเปี่ยม ด้วยการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ สติปัญญา เวลา และทรัพยากร โดยไม่ย่อท้อ ในการกระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อช่วยเหลือให้เด็กได้ประสบความสำเร็จและได้รับการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ถึงแม้ว่ามีบริบทและลักษณะการทำงานแตกต่างของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 รายจะมีความแตกต่างกัน แต่จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกรายมีการแสดงออกถึงความตั้งใจมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อนักเรียนในลักษณะคล้ายคลึงกัน ด้วยการทุ่มเทเวลาในการสอนหนังสือให้ความรู้กับเด็กนักเรียนอย่างเต็มที่ พยายามให้ความช่วยเหลือเด็กตลอดเวลา

“ครูของที่นี่มันต้องเป็นทุกๆ อย่าง บางทีคำว่าครูของเราตรงนี้ก็ก็ต้องเป็นถึงครูของพ่อแม่เด็กด้วย เราสอนลูกเขาเสร็จเรียบร้อย อย่างไปบ้านเด็กเป็นเหาอย่างเงี้ย เราไปบ้านเขาเราก็ไปบอกพี่แม่เขาว่าให้รักษาเหาที่หัวเขาด้วย เพราะถ้าเขาไม่รักษาเหาลูกเขาที่เป็นลูกศิษย์ของเราก็จะไปติดแล้วกลับมาที่โรงเรียนอีก เราสอนลูกเขาเราก็ต้องไปเป็นครูที่บ้านเขาด้วย เรื่องการกิน การอยู่ เราก็ต้องสอนเขาทางอ้อม เพราะมันเชื่อมโยงถึงนักเรียนของเรา”(p1)

รวมทั้งเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์ โดยมองข้ามความเป็นหน้าที่ การต่อต้าน กาวีพากษ์วิจารณ์ การได้หรือเสียประโยชน์ส่วนตน ซึ่งการความมุ่งมั่นที่จะให้

การช่วยเหลือต่อเด็กนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแต่เด็กนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้ให้ข้อมูลในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือกับเด็กนักเรียนที่เรียนจบไปแล้วด้วย

“จุดเด่นคือเก่งนะ คือจะมองดูเวลาแกลยู่สนามใหญ่ คือเราดูออกว่าเก่ง เก่ง แล้วเป็นคนที่ทุ่มเทมาก ทุ่มเทให้กับเด็กนักเรียนหมด เมื่อก่อนก็ไม่มีใครเข้าใจ แต่เดี๋ยวนี้แกเข้าใจแล้วละ ผู้บริหารก็สนับสนุน” (หัวหน้างาน p2)

“อย่างพี่เขาเป็นคนทุ่มเทเรื่องการทำงานมาก ๆ เลย เขาก็ต้องการให้เด็ก ได้จริง ๆ เราทำงานร่วมกับเขา เรารู้เลยว่าเด็กต้องได้แบบนั้น เพราะพี่ทำงานไม่เคย เหนื่อยเลย ไม่เคยได้ยินจากปากเขาเลย”(เพื่อนร่วมงาน p3)

ทำงานด้วยความต้องการจากภายใน

ทำงานด้วยความต้องการจากภายใน ในที่นี้คือ การที่ครูกระทำกรสิ่งหนึ่งสิ่งใดตาม ความต้องการหรือความพึงพอใจของตนเองโดยไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจจากภายนอก ซึ่งใน ประสพการณ์การทำงานของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย แสดงให้เห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกจะทำกิจกรรม ต่างตามความต้องการจากภายในของตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของหน้าที่ที่กำหนด ไม่ขึ้นอยู่กับ ผลประโยชน์อื่นใดได้เข้ามาเกี่ยวข้อง

“ความต้องการที่ออกมาจากใจของตัวเอง คืออยากสั่งสอนศิษย์ มีความ อยากโดยไม่ต้องมีอะไรมาเป็น condition มาล่อ ต้อง 2 ชั้นนะ ไม่ใช่เป้าหมายอย่าง นั้น เห็นศิษย์คนนี้เขาเรียนไม่เก่ง ทำยังไงให้เขาเรียนเก่งขึ้นมาได้ ครอบครัวเด็กคน นี้ขาดแคลนจะทำยังไงให้พัฒนาคุณภาพชีวิตเขาดีขึ้น ไม่ให้เขาขาดแคลนเหมือนที่ เขาเป็นอยู่ บางวันเด็กไม่มีเงินมาโรงเรียนเลยอย่างเงี้ย เราอยากไปพัฒนา อยากให้ เขา ไปซื้อของให้เห็นว่าเรามีโอกาสนะลูก เรามีโอกาสขอแต่เราไม่ท้อไม่น้อยเนื้อต่ำใจ ว่าเราเป็นคนจนนะ โดยมีความขยันการพัฒนาตัวเองเนี่ยตรงนี้มากกว่า”(p2)

และพบว่า การทำงานด้วยความต้องการจากภายในของผู้ให้ข้อมูลนี้ มีลักษณะของ การทำงานตามความพอใจ ไม่มีเวลามาเป็นเครื่องกำหนดการเริ่มต้นหรือจะสิ้นสุดของงาน แต่ คำนี้ถึงความสำเร็จจากงานเป็นหลัก

“คือถ้าหากว่าเวลาเราทำงาน ทุกวันนี้ที่ทำงานไปโดยที่มันไม่ได้คิดถึง เวลา คือเวลา มันไม่ใช่เครื่องกำหนด ไม่ใช่เครื่องกำหนดว่าพอถึง 4 โมงแล้วมันหมด เวลาแล้ว แต่เราจะทำตามอารมณ์ที่เราอยากทำ เราทำตามความพอใจที่เราอยากทำ แต่ว่าไอ้ความพอใจของเรานั้นมันก็คืองานแหละ บางทีเรามาทำงานที่โรงเรียนเนี่ย เช่น ปลุกต้นไม้ในโรงเรียนเนี่ยมันไม่เสร็จ เราก็ทำต่อให้มันเสร็จ มันจะเสร็จเมื่อไหร่

ไม่เสร็จก็ต่อเสาร์-อาทิตย์ เพราะว่าเวลาปกติเรามาทำไม่ได้อยู่แล้วใช่ไหม ก็ต้องทำ เย็นๆ ถ้าเราไม่ปลูกใครจะปลูกนักการก็ไม่มี เนี่ยจะทำสวนย่อมนะทำอะไรอย่างเงี้ย นะ ก็ต้องลงเองลงมือเองหรือการทำสื่อการสอนอะไรก็ดี มันก็ต้องทำเอง เราก็ต้อง ทำงานของเราไปด้วย”(p3)

มีแรงพลังในการทำงาน

มีแรงพลังในการทำงาน ในที่นี้คือ การกระทำในกิจกรรมต่างๆ ของครูที่แสดงให้เห็นถึง การทำงานอย่างทุ่มเท มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และเป็นการทำงานอย่าง มีความสุข ซึ่งข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน ที่แสดงออกผ่าน การกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความ สนุกสนาน มีความสุขและสบายใจที่ได้ทำงาน มีความกล้าหาญที่จะต่อสู้กับอุปสรรค และอดทนไม่ ท้อถอยต่อความยากลำบากรวมทั้งสามารถที่จะสร้างกำลังใจขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับงานด้วยการมอง ผลงานที่ตนเองได้ทำผ่านมานำมาใช้เป็นแรงผลักดันให้ทำงานต่อไป

“ครูมีความรู้สึก ว่า ถ้าได้คิดแล้วได้ทำตามที่ได้คิดแล้วเห็นผลงานรู้สึกมี ความสุข สนุกมาก ถ้างานมีปัญหาเยอะ แล้วถ้าเราสามารถเข้าไปแก้ปัญหของงาน ได้เนี่ย มันจะได้มาก ได้น้อย โอเค แสบปี่มากเลย..ถ้าเป็นงานเราต้องเองงานที่มี ความรู้สึกออกจากใจ ทำให้เรารู้สึกว่าเราทนมันได้ใหม่ ถ้าเราไม่ได้เราต้องเพิ่ม กำลังใจ เพิ่มหาวิธีการสู้กับมันทำมันให้ได้ เราก้าวไปได้แต่ก้าวหนึ่งแล้วก้าวไปอีก ไม่ได้เพราะมันมีอะไรขวางอยู่ เราจะต้องทำสิ่งที่มันขวางอยู่ให้หายไปเพื่อเราจะก้าว ได้ อีกนิดหนึ่งก็ยังดี มันเป็นพลังอย่างหนึ่งในการทำงาน ถ้าทำงานแล้วมันสำเร็จ มัน เริ่มจุดประกายให้เราก้าวต่อไป ไม่ได้คิดจะต้องได้ทั้งหมด หนึ่งเราก็พอใจ”(p1)

เป็นครูตลอดเวลา

เป็นครูตลอดเวลา คือการที่ครูใช้เวลาทั้งหมดให้กับการปฏิบัติหน้าที่ครู ตระหนัก ถึงบทบาทและการทำหน้าที่ และความตั้งใจในการทำหน้าที่ครูให้กับผู้เรียนตลอดชีวิตหรือเท่าที่ ตนเองจะสามารถทำได้ จากการศึกษาประสบการณ์การทำงานของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย พบว่า ผู้ให้ ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงการทำหน้าที่การเป็นครูตลอดเวลา โดยมองว่าการเป็นครูนั้นไม่ใช่เป็นเพียง การทำงานในช่วงเวลาราชการเท่านั้น แต่ครูต้องทำหน้าที่ของตนเองตลอดเวลา ทั้งในเวลาและ นอกเวลาเรียน ต้องรู้จักและเข้าใจไปถึงครอบครัวของนักเรียนด้วย

“ระหว่างการสอนหนังสือในห้อง แต่ภาระสิ่งต่างๆ ที่มันมาจากตัวเด็ก ทำ ให้เรารู้ว่าการเรียนไม่ใช่อยู่ในเฉพาะห้องเรียน เราสอนเด็กคนหนึ่งเราก็ต้องเรียนรู้อ ไปถึง พ่อแม่เขาสภาพความเป็นอยู่ครอบครัวเขา เพราะเด็กมาเรียนหนังสือ จาก

มองหาเราในแววตาของเขา บางคนสดใส บางคนร่าเริง บางคนเศร้า บางคนมีอะไร บางคนมีอาหารกิน บางคนไม่มีอาหารกิน ทำให้เราอยากรู้ว่านอกเหนือจากตรงนี้ไป แล้วเนี่ย เด็กมีปัญหาอะไร มันก็เลยทำให้เราเข้าไปดูแลศึกษา เพื่อที่จะดูแลช่วยเหลือนักเรียนของเราตรงนี้ แก่ไขไป เพราะฉะนั้นคำว่าครูไม่ใช่เฉพาะสอนอยู่ในห้อง เราก็ต้องออกไปข้างนอก เพื่อเรียนรู้สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับนักเรียนของเรา” (p1)

ดังนั้นในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คน นอกจากการทำกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนแล้ว ยังมีการติดตามดูแลเด็กนักเรียนนอกเวลาเรียน ด้วยการเยี่ยมบ้าน สืบหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กนักเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการที่จะให้ความช่วยเหลือ เปิดโอกาสให้เด็กสามารถพูดคุยขอคำปรึกษากับตนเองได้ตลอดเวลา

“เราดูแลเขาทุกเรื่องไม่ใช่ว่าเรื่องเรียนอย่างเดียว มันต้องนอกเวลาด้วย เราต้องสามารถเป็นครูได้ทั้งในเวลาและก็นอกเวลา เป็นครูนอกเวลาหมายความว่าไปเจอเด็กที่ไหนมีปัญหาเราก็ช่วยเหลือดูแลเขาตลอด และก็คอยอบรมสั่งสอนเขา คือสามารถจะพูดกันได้ 24 ชั่วโมง ตอนไหนก็ได้ไม่ใช่ว่าตอนอยู่หน้าโรงเรียนยังคุยกันดี แต่พอออกไปแล้วเนี่ยไม่รู้จักกัน หรือกลายเป็นคนอื่น ต้องสอนได้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน”(p3)

นอกจากการให้การดูแลช่วยเหลือเด็กนักเรียนทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียนแล้ว แม้แต่เด็กนักเรียนที่เรียนจบออกไปจากโรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลก็ยังคอยติดตามข่าว ให้ความช่วยเหลือ หรือให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ อยู่เสมออีกด้วย

“ที่มชาติเดี๋ยวนี้อยู่ ชุดที่เขาชนะจีนนี้แหละ ชนะจีน 3-1 ดังไปทั่วโลก เขามีแฟน มีแฟนในมหาวิทยาลัยนะ เขากลัวว่าโค้ชจะไปดูเขา เขาก็งอนไม่ค่อยพูดไม่ค่อยคุยกับเรา แต่พอเขาขึ้นปี 3 ตอนเนี่ย เขาเลิกกับแฟน คนแรกที่เขาโทรหาคือเรา”(p2)

นอกจากนี้ในผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คนยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างก็แสดงความหวังจะทำหน้าที่ครูของตนเองต่อไปแม้ว่าจะเกษียณอายุราชการแล้วก็ตาม โดยมองว่าหน้าที่ของความเป็นครูนั้นเป็นภารกิจเป็นการให้ จึงจะต้องทำไปตลอด

“ความสำเร็จมันไม่มีหรอกในอาชีพครูเนี่ย มันคือครูก็มีแต่จะให้เนอะ คือความสำเร็จมันไม่มีหรอก มันก็ต้องทำเรื่อยไป ก็บางคนก็บอกว่าตราบเท่าที่เราจะปลดเกษียณ แต่สำหรับครูมันก็ตราบเท่าที่ชีวิตมันจะหาไม่ คือตราบจนเท่าที่เราจะมีแรงทำ” (p3)

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลต่างมองว่า ตนเองยังมีความรู้ความสามารถอยู่ และคาดหวังอยากที่จะนำความรู้ความสามารถที่ตนเองมีให้ความช่วยเหลือแก่ เด็กนักเรียน โรงเรียน และสังคม โดยไม่รับค่าตอบแทน

“ครูคิดว่าถ้าเกษียณแล้วเนี่ยนะ..ครูอาจจะนั่งอยู่ข้างๆ หรือไม่มีที่นั่งก็ไม่เป็นไร แต่อยากมาทำเช่นว่าถ้าครูเขาไปธุระไม่อยู่ วิชาอะไรให้เราสอนได้ เราไม่คิดเงินเดือนไม่เอาอะไรเลย แต่เราก็จะเป็นครูสอนให้เขา ช่วยครูเขาบางครั้ง ที่เราอยู่ตรงนี้ บางทีมีชาวบ้านมีงานเราก็จะไปช่วยชาวบ้านเขียนโครงการให้เขา วาดอะไรให้เขา แล้วดูแลศูนย์ศิลปะไป มีพิพิธภัณฑ์จัดอะไรให้เขา ให้เด็กได้เรียนรู้ คืออยู่กันไปเพราะเราไม่มีใครสอนพระพุทธศาสนาเราก็จะสอนเรื่องพุทธศาสนาให้เขา ช่วยครูนั่นครูคนนี่คือความรู้สึกของตัวเองอยากทำ”(p1)

“เกษียณแล้วก็ยังคงอยู่ในวงการวอลเลย์บอลต่อไป ก็อาจจะเป็นวอลเลย์บอลลีคอาชีพ เราก็ต้องอยู่ในวงการวอลเลย์บอล เพื่อที่จะพัฒนาสโมสรให้เป็นสโมสรอาชีพขึ้น เพื่อให้เด็กเราได้มีงานทำได้มีการศึกษาที่ดีต่อไป ยังคงทำงานกับเด็กเหมือนเดิมซะ”(p2)

วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี คือ การที่ครูมีการปฏิบัติตนถูกต้องตามระเบียบสังคมและมีความประพฤติที่เหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นตัวอย่างให้แก่ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย ต่างให้ความสำคัญเรื่องการเป็นแบบอย่างที่ดีโดยมองว่า การเป็นครูถือเป็นแบบอย่างของสังคม การปฏิบัติตัวของครูนั้นจะมีคนในสังคมคอยมองอยู่เสมอ จึงทำให้ต้องมีการระมัดระวังและรู้จักวางตัวให้เหมาะสม

“เราเนี่ยเป็นครูต้องรู้จักวิธีการวางตัวเรา เราเป็นครูเราก็เหมือนแบบอย่างอย่างหนึ่ง ถ้าครูเราทำตัวไม่เหมาะสมมันก็เป็นแบบอย่างที่ไม่ดี วันหนึ่งมีคนมองเราอย่างไร..การเป็นครูตรงเนี่ยการทำตัวการวางตัวลำบาก..เพราะมีผู้หึงคนเดียวในพื้นที่ต้องวางตัวให้เหมาะสมหน่อย” (p1)

ทั้งนี้การที่ครูวางตัวได้เหมาะสม มีภาพลักษณ์ที่ดี จะสร้างความน่าเชื่อถือและความศรัทธาจากเด็กและผู้อื่นได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมองว่าความเชื่อถือและความศรัทธาจะทำให้การสอนเด็กนักเรียนทำได้ง่ายขึ้น

“อบรมเด็กปกติแล้วก็จะทำตัวให้เด็กเขาเห็น แล้วเขาก็ศรัทธาก่อน คือ ทำตัวเองก่อน ถ้าเด็กเห็นเราแล้วไม่ศรัทธาในตัวเรา เขาไม่เชื่อมั่นในตัวเราเนี่ย จะสอนยังไงจะอบรมยังไงมันไม่ฟังหรอก คุณครูหันหลังไปแหะไปล้ออีกใช่ไหม โดยเฉพาเด็กโตนะ เวลาครูพูดทีแอบไปซุบซิบนินทาครูอีก แต่ว่าเด็กประหม่นี่จะไม่ค่อยมี จะง่ายหน่อย อันดับแรกมันต้องทำตัวเราก่อนนะ ถ้าตัวเราดี เราพูดให้เด็กเขาฟังเขาศรัทธาแล้วเนี่ย คือเขาเห็นแบบอย่างที่ดีแล้วการสอนก็ง่ายขึ้น” (p3)

ผู้ให้ข้อมูลต่างมีความเข้าใจต่อการเป็นแบบอย่างที่ดีในฐานะของการเป็นครู จึงให้ผู้ให้ข้อมูลมีความระมัดระวังการแสดงออกของตนเอง และตั้งใจปฏิบัติตัวดีในเรื่องต่างๆ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่เด็กนักเรียนและผู้อื่น เช่น ไม่กินเหล้าสูบบุหรี่ ระมัดระวังตัวและวางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นแบบอย่างในการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อผู้อื่น

“เขามาอยู่กับเราเนี่ยอยากให้เรามีความรู้สึก ว่า ไค้ชห่วงใยเขาเนอะ เอื้ออาทร ปรารถนาอยากให้เรามีความสุข ปรารถนาอยากให้เราดี เราก็ต้องทำเป็นตัวอย่าง ไปได้ก็มาและ ลองกอง 40 กิโล ทุกวันๆ ก็ซื้อกลับมา 200 กิโล ให้ครูบาอาจารย์เขา” (p2)

มีความรักและเมตตาต่อเด็ก

มีรักและเมตตาต่อเด็ก คือ การกระทำของครูต่อเด็กด้วยความรักเสมือนเป็นลูกของตนเอง ดูแลอย่างใกล้ชิด มีความปรารถนาดีต่อเด็ก การช่วยเหลือให้เด็กได้รับโอกาสที่ดีขึ้น ให้โดยผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย แสดงให้เห็นจาก ความพยายามในการให้ความช่วยเหลือดูแลเด็กในทุกๆ เรื่อง เอาใจใส่ ให้ความสนทนสนม ไม่แสดงการรังเกียจเด็ก ให้ความสำคัญ ให้ความรักและความอบอุ่นกับเด็ก

“ก็เวลาสอนเด็กถึงสภปรกมอมแมมยังไง เรายังอยู่ใกล้เขาได้ เรายังพาเขาไปสอนเซ็ดซี้มูก ล้างหน้า มีเหาเต็มหัวเอาหรีที่เราซื้อมาสางให้..ซี้มูกเนอะเขี้ยวบางที่... ถ้าคนอื่นเขาเห็นจะกินข้าวไม่ลงใช่ไหมคะ แต่เราไม่ใช้อย่างนั้น เอาซี้มูกออกก่อนเซ็ดออกก่อน แล้วมาคุยกับเรา ความรู้สึกเราทำกับข้าวเขากินเรากิน เขากินกันมอมแมมเราก็สามารถที่จะกินกับเขาได้ ตะกร้าสานแล้วมีข้าวแข็งๆ อยู่ เขาหยิบไป เรายังหยิบมากิน ถึงเขาจะสามารถมอมแมม เรายังมีใจที่อยู่กับเขาแล้ว... ถ้าเรารักใครสักคนเขาจะเป็นอะไรเราก็รักเขาอยู่มันก็ยังเป็นอะไรที่ ที่ทำให้ใจเราพร้อม

จะอยู่กับเขาได้ ถึงเขาบางทีเขาอยากตดเขาก็ตดตรงนั้นเลยแล้วเขาก็มีกลิ่นเหม็นไปหมดทั่วห้องอย่างนี้ คือเขาอยากทำอะไรเขาก็ทำ ซึ่งถ้าเป็นแต่ก่อนเราจะดูเด็ก หรือทำอย่างนั้นมันไม่ถูกมันไม่ดี แต่เขาไม่เข้าใจเพราะว่าบ้านเขาไม่มีสภาพแบบนั้น อย่างเนี้ยแหละอยู่กับเขามาอย่างนี้” (p1)

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลยังมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็กนักเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนรู้สึกว่ามีครูฟังให้กับเด็กได้ มีความเข้าใจในตัวเด็ก เป็นพวกเดียวกัน และสามารถทำกิจกรรมร่วมกับเด็กได้

“คือเราต้องเข้าไปครองใจเด็กให้ได้ ให้เขามีความรู้สึกว่าเราเป็นทุกอย่างของเขา เป็นเพื่อน เป็นพี่ เป็นพ่อ เป็นครูอาจารย์เขาอย่างนี้อะ ตรงนี้วิธีการครองใจก็คือ...เราต้องไปเยี่ยมเขาที่บ้านอะ คุยกับผู้ปกครอง เขาไปไร่ ไปนา เราก็จะไปทำกับเขา ไปด้วย..แล้วเราก็เป็นคนชอบอ่านหนังสือไง เราก็แนะนำหนังสือให้อ่าน เล่มนี้ให้อ่านนะลูก..เด็กเหล่านี้ก็เลยชอบอ่านหนังสือเหมือนเรา ชอบเขียนหนังสือ เด็กก็เลยเกิดความรู้สึกว่ามีทัศนคติเดียวกันกับเขา”(p2)

สังเกตและเอาใจใส่เด็ก

สังเกตและเอาใจใส่เด็ก คือ การที่ครูให้การห่วงใย เอื้ออาทร ต่อเด็ก และใช้ความสามารถในการใช้ประสาทสัมผัสไปสัมผัสกับความรู้สึกและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดกับเด็ก เพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเด็ก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย มีข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่และสังเกตเด็ก โดยใช้การสังเกต สีหน้า แววตา และอัปภิวาของเด็กร พยายามให้ความใกล้ชิด และติดตามหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อหาทางช่วยเหลือเด็ก นอกจากนี้การสังเกตยังช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลเห็นความสามารถที่ซ่อนอยู่ในตัวเด็กแต่ละคน และสามารถส่งเสริมเด็กได้อีกด้วย

“มันก็ต้องดูแล การที่เด็กเดินเข้ามาหาเราเนี้ย บางทีเด็กบางคนมันมีเรื่องเดินเข้ามาเขาจะไม่พูดนะ เขาจะยืน ถ้าเรามองเราถามมาทำอะไร ผมมาเดินเล่นมาเดินแล้วแถวนี้ครับ เอ..มันจะมาแล้วแถวนี้ทำไม ถ้าเราไม่มีเวลามัวแต่สนใจทำงานอย่างอื่น ไม่ได้ย้อนไปถาม เราอาจเสียโอกาสในการช่วยเด็กคนหนึ่งโดยไม่รู้ตัว แต่ถ้าเราเห็นเด็กมายืนเนี้ยเราถาม อ้าวเธอมาทำอะไร มีธุระอะไรรีไรว เธอต้องมีอะไรแน่เลย มาสิมาคุยกัน เด็กจะเริ่มพูด ..เราก็เลยรู้ว่าถ้าเราไม่หันไปถามเขา บางทีเราไม่ได้สนใจมัวแต่ทำงาน ถ้าเราถามเราจะรู้ว่าเด็กคนนี้มายืนทำอะไร นักเรียนธรรมดาเขาจะไม่มายืน”(p1)

โดยจะมุ่งเป้าความสนใจเป็นพิเศษกับเด็กที่มีผลการเรียนต่ำหรือมีพฤติกรรมเป็นปัญหา โดยจะพยายามให้ความใกล้ชิดและติดตามหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อหาทางช่วยเหลือเด็ก หรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กที่ตนเองรับรู้มาแก่ครูที่มีหน้าที่ดูแล โดยมองว่า หากครูรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กอย่างถูกต้องแล้วจะสามารถช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาได้

“พี่ได้สอนเด็กคนหนึ่ง..เขามาเทอมแรก ม.1 - ม.2 เขาติดศูนย์เป็น 10 ตัวเลย ไม่รู้เกิดไรขึ้นกับเด็กคนนี้ เราตามไปที่บ้านเขาว่าเขามีปัญหาอะไรส่วนตัวใหม่ มีปัญหาของพ่อแม่ใหม่ พ่อเราทราบปัญหา พ่อแม่อาจจะไม่มีเวลาคูกับลูกยังเงี้ย ทำไรทำงาน เราก็เข้าไปเป็นตัวเชื่อมของพ่อแม่ก็คุยกับเขาเนี่ย พอขึ้นม.3 เทอมต้นนะ เขาก็ป้ออังกฤษกับคณิต ท้อปชั้นนะไม่ใช่ของห้อง ครูคณิตศาสตร์ยังไม่เชื่อเอาเด็กมาสอบใหม่..พอสอบใหม่เด็กคนนี้ก็ทำข้อสอบได้”(p2)

นอกจากนี้แล้วผู้ให้ข้อมูล ยังมีการสังเกตพฤติกรรมของเด็กในแง่ของความสามารถพิเศษ และเมื่อเห็นแววความสามารถของเด็กที่แสดงออก ก็จะทำให้การสนับสนุนให้เด็กด้วยการฝึกฝนทักษะและความชำนาญในความสามารถนั้นๆ และส่งเสริมให้เด็กได้มีการแสดงความสามารถ เช่น การส่งเข้าประกวดหรือแข่งขันในเวทีต่างๆ

“ก็ดูจากที่เขาแสดงออกไ้ เวลาที่เราอยู่กับเด็กเนี่ยเราจะรู้เลยว่าไอ้คนเนี่ยมันชอบอะไร ไอ้คนเนี่ยเขาชอบเขียนเนี่ย เขาก็จะเขียนเขาก็จะตั้งใจเขียนในขณะที่คนอื่นเล่น วาดรูปในขณะที่คนอื่นเล่น แล้วก็บางที่เขาทำเนี่ยผลงานเขาจะออก เด็กคนไหนที่เขาชอบร้องเพลงเนี่ย เขาจะเดินร้องเพลงของเขาเนาะ เขามีความสุขเขาจะเดินร้องเพลงของเขาไป ครูก็เรียกมานี่มาร้องให้ครูฟัง เอ้าเดี่ยวให้บาท 2 บาท 5 บาท ไอ้ตงไอ้ตมอะไรให้เขาร้องเดี่ยวครูเปิดซาวด์ให้เปิดคาราโอเกะให้เขาร้อง”(p3)

ใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก

ใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก คือ การที่ครูรู้จักใช้การให้เหตุผลเพื่ออธิบาย ชี้แจงให้เห็นถึงเหตุและผลของการกระทำที่เด็กทำผิดก่อนการลงโทษ สำหรับการลงโทษ สำหรับประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย มีความเห็นว่า การลงโทษเด็กยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อยู่ เพราะการลงโทษจะทำให้เด็กจดจำและลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง และต้องชี้แจงเหตุผลในการลงโทษ รวมทั้งแจ้งผู้ปกครองให้ทราบเพื่อขอความร่วมมือในการปรับพฤติกรรมเด็กด้วยโดยวิธีการลงโทษเด็กนั้นจะมีความมากน้อยตามระดับของพฤติกรรมของเด็ก

“มีหลายอย่างบางคนลงโทษให้มาจัดห้องสมุด บางทีก็ทำความสะอาด แต่ถ้าเขี้ยวมาก ๆ หนึ่งที่ วิธีการของครูไปหยิบไม่มากเอง เธอไม่ทำจึงต้องโดนลงโทษ เพราะครูเป็นคนพูดจริงทำจริง คือถ้าเราลงโทษเราต้องให้เขาหลายจำ ถ้าลงโทษเด็กมีเกราะ เอาแม่เธอมาเอาพ่อเธอมานั่งตรงนี้ เอาไม่เรียวมาด้วย เอ..ถามแม่เธอว่า แม่เธอจะตีเองหรือว่าจะให้ครูตี ถ้าเป็นความผิดถ้าร้ายแรง ตีต่อยกัน ต้องบอกผู้ปกครองเขารู้ว่าลูกเขาผิดอะไร และต้องอธิบายให้เขาก่อน ซึ่งแม่ก็ลูกศิษย์เรานั้นแหละ แม่มันกลัวยิ่งกว่าลูกมันอี เพราะสมัยก่อนคุณนะ”(p1)

การพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์เพื่อการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก

การพัฒนาตนเองให้ทันต่อเหตุการณ์เพื่อการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็ก คือ การที่ครูมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง และแก้ไข ในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครูเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ดีขึ้น จากข้อมูลพบว่าผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย มีการพัฒนาตนเองในลักษณะต่าง คือ การพัฒนาความรู้เชิงวิชาการเพื่อเพิ่มคุณวุฒิให้กับตนเอง

“ในขณะที่เป็นครู ตชด. เราเป็นครูจริง แต่ว่าเรื่องของหลักสูตรเรื่องของวิธีการสอนเนี่ยเราต้องพัฒนาตัวเอง ในส่วนของตชด. เขาก็มีการอบรมแต่อบรมแล้วไม่มีวุฒิทางครูเราได้แต่เพียงความรู้ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องหาวุฒิเพื่อมาพัฒนาตัวเองเพื่อมาใส่ตัวเอง เราไม่มีวุฒิทางการศึกษาแล้วก็ต้องไปสอบ ทีนี้สอบไม่ได้ก็ต้องไปติวสอบ บางคอสเราต้องเรียนกว่าที่จะผ่านวุฒิในแต่ละชั้นมา พม.เนี่ย ผมก็ต้องไปเรียนที่ๆ มหาวิทยาลัยนี้ แล้วก็วุฒิ พกศ. ก็ไปเรียนที่มหาวิทยาลัยอีกที่หนึ่ง” (p3)

การพัฒนาตนเองในด้านความรู้อื่นๆ อีก เช่น พยายามติดตามข่าวสารสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการสอน และตั้งรับกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่จะเกิดขึ้น

“เราเนี่ยเป็นครูรุ่นเก่า เราก็ต้องพัฒนา เราก็ต้องนำตัวเองถึงเราจะอยู่ป่าอยู่ดอยเราก็ต้องรู้จักพัฒนาตนเองเพื่อที่จะนำความรู้ นำสิ่งอะไรใหม่ๆ มาให้เขา อย่างเรื่องเทคโนโลยีต่างๆ เรื่องสื่อสารต่างๆ เราสามารถถ่ายทอดให้กับเด็กได้รับรู้สิ่งที่อยู่ภายนอกได้ นั่นคือการพัฒนาของคนเป็นครู เราต้องทันกับเหตุการณ์ทุกอย่าง เพราะเมื่อสิ่งเหล่านั้นเข้ามาเราจะได้ออกข่าวกับเด็กของเราได้ว่า อันนั้นอันนั้นมันคืออะไร หน้าที่เราสอนเด็ก แต่เราก็ต้องรู้โลกข้างนอกนั้นก้าวไปไกล เราเคยอยู่ในสถานที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนเคยอยู่เมืองหลวงมา เรารู้ว่า ทุกยุคทุกสมัยมันต้องก้าวขึ้นไปเราต้องพร้อมออกไปดูข้างนอก พร้อมเอามาพัฒนาเตรียมรับสิ่งที่เกิดขึ้น เพราะเหล่านั้นต้องเข้ามาเปลี่ยนแปลงแน่นอน”(p1)

นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อผู้ให้ข้อมูลต้องรับผิดชอบในงานที่ตนเองไม่มีความถนัดหรือคุ้นเคย หรือต้องการจะทำกิจกรรมที่ตนเองไม่มีความรู้ ผู้ให้ข้อมูลก็จะพยายามศึกษาเรียนรู้ในเรื่องนั้นให้มีความรู้จากแหล่งต่างๆ เพื่อพัฒนาความสามารถของตนเองในเรื่องนั้นให้เพิ่มขึ้น รวมทั้งจะพยายามประยุกต์เอาความรู้พื้นฐานด้านอื่นที่ตนเองมีเข้ามาใช้ด้วย

“แต่พอเรามาจับเรื่องของสวดมนต์แล้วก็ไม่มีความรู้นะ แต่ว่าใจเนี่ยอยากทำก็ไปสืบหาว่าใครในจังหวัดราชบุรีเขาแข่งขัน เราก็ไปสืบหาว่า อ้อ โรงเรียนเนี่ยนะ สมัยก่อนนี้เขาก็เก่งเรื่องนี้มาก เราก็ไปหาเขา ไปดูเขา ไปศึกษาเขา เราก็ไปหารูปแบบไปหาอะไร เราก็กลับมาพัฒนาเด็กของเรา อ้าว มาหัดสวด ไปหาเทปบ้าง หาอะไรบ้าง เสร็จแล้วพอเราทำ เราก็ไปหาใครที่เป็นกรรมการ ก็เอาไปให้เขาฟัง ก็พัฒนาเริ่มทำมาปี 2542 ที่จับเป็นเรื่องเป็นราวนะ”(p3)

ให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกที่ดี

ให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึก คือ การที่ครูเห็นว่าการอบรมปลูกฝังความคิดและการกระทำเกี่ยวกับความดีกับเด็กเป็นสิ่งสำคัญ จากข้อมูลพบความสอดคล้องในการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย คือ การทำงานด้านการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เด็กนักเรียน ในคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักแต่จุดเน้นคุณธรรมที่ปลูกฝังนั้นมีความแตกต่างกัน จากข้อมูลพบว่า ในการปลูกฝังจิตสำนึกในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและประเพณี ผู้ให้ข้อมูลเลือกที่จะปลูกฝังคุณธรรมที่เป็นกลาง ได้แก่ ความรัก ความเมตตา ความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อ มารยาททางสังคม และสำนึกของความรักชาติ โดยใช้วิธียกตัวอย่างให้เด็กได้คิดวิเคราะห์ และหลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบหลักการความเชื่อต่างๆ

“การเป็นครูสามารถปลูกในเรื่องจิตสำนึก ใช้หลักศาสนาสอนที่ตนนับถือ มีความรู้และเข้าใจในศาสนาที่ตนนับถือ เราไม่แยกว่าเป็นศาสนาอะไร เราถือว่าตรงกลาง สามารถสอนให้คนทุกคนมีความรัก ความสามัคคี ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อสำนึกรักชาติเราสอนเด็กได้ เด็กถือผีประเพณีของเขาเราไม่ได้ไปก้าวก่าย แต่เราให้เด็กรู้จักวิเคราะห์แล้วคิด ..เราจะสอนเขาโดยวิธีการเหล่านี้ อันนี้คือจุดที่เราจะปลูกจิตสำนึกแก่เขาได้ แต่ถ้าเราไปเปรียบเทียบหรือไปขัดแย้งกับเขามันก็จบ” (p1)

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 จะเน้นการปลูกฝังเรื่องของความเอื้ออาทร การช่วยเหลือและตอบแทนสังคม เพราะเชื่อว่าเมื่อคนมีความรู้สึกดีต่อสังคมก็จะทำให้สังคมมีความสุข โดยสร้างระบบพี่น้องให้ทุกคนในทีมได้มีความช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน เพราะระบบนี้จะช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันผูกพันต่อสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่

“คือต้องสร้างจิตด้วยระบบพี่น้องให้ได้ซะ ให้พี่เขามาดูแลน้องเยอะๆ แล้วน้องก็พยายามติดต่อประสานงานกับพี่เยอะๆ ให้น้องขอคำปรึกษาจากพี่ ขอความช่วยเหลือจากพี่เนี่ยพอพี่เข้ามาดูแลน้องเยอะมันจะเกิดความผูกพัน”(p2)

และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 เน้นที่จะปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบและวินัยในตนเองให้กับเด็กในโรงเรียน เพราะเห็นว่าการมีความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นพื้นฐานในการพัฒนาในเรื่องอื่นๆ ได้ต่อไป

“อย่างแรกเลยก็คือการมีวินัยในตัวเอง ความรับผิดชอบ ตอนเข้ามาถึงโรงเรียนบ๊อบทุกคนจะต้องจับไม้กวาด ต้องทำงานในบริเวณที่ตัวเองรับผิดชอบ คือทุกคนจะต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตัวเอง ถ้าทุกคนรับผิดชอบในหน้าที่ได้ มีวินัยในตนเองแล้วอย่างอื่นมันสอนง่าย อะไรมันก็ดีไปหมด คือเราทำให้เด็กคุ้นเคยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม”(p3)

เชื่อในความสามารถและเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนา

เชื่อในความสามารถและเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนา คือ การที่ครูยอมรับในความสามารถของแต่ละบุคคล และยอมรับว่าบุคคลมีความสามารถที่แตกต่างกัน รวมถึงหาช่องทางให้เด็กแสดงความสามารถ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขความสามารถของตนเองให้ดียิ่งขึ้น จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ทั้ง 3 รายมีความเชื่อ ในเรื่องความสามารถที่มีอยู่ในตัวเด็กทุกคน และเห็นว่าหากได้รับการส่งเสริมอย่างถูกต้องก็จะทำให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองขึ้นไปในระดับสูงได้ จึงให้ความใส่ใจสังเกตเด็กและพยายามที่จะดึงเอาศักยภาพของเด็กแต่ละคนออกมา ทำการฝึกฝนทักษะขั้นพื้นฐาน และหาพื้นที่ให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความสามารถเพื่อเป็นการพัฒนาตัวเอง รวมทั้งคอยให้คำชี้แนะและให้กำลังใจ เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองได้

“ศักยภาพของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน คือความสามารถของเด็กแต่ละคนต่างกัน หากว่าเราจะมาสอนเด็กรวมกันทั้งหมดมันไม่เกิดประโยชน์ต่อเด็กจริงๆ หรือเด็กบางคนเขาหัวไม่ดี ต้องให้เขาเรียนเลข เก่งเลข พอถึงเวลาเรียนมันไม่ยอมเรียน เด็กบางคนอ่านหนังสือไม่คล่องแต่เราก็ให้เขาอ่านๆ เขาก็ขี้เกียจใช้ไหม ..ต้องเช็คเด็กเขาชอบอะไร บางคนเขาเผลอแป็บนึงโน่นอยู่ในสนาม เผลอแป็บโน่นเตะฟุตบอลตุ้มๆ หรือว่าบางทีเราให้เด็กร้องเพลงเสียงดีนะ สิ่งเหล่านี้บางทีเราคิดว่าเด็กบางคนเนี่ยเขามีพรสวรรค์ แล้วเราก็นำสิ่งที่เขามีอยู่ในตัวมาเพิ่มทักษะให้เขา มาเพิ่มความชำนาญให้เขา จับมาสอน basic พอได้ทักษะ เอลองไปแข่งสิ ไปประกวดสิ”(p3)

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมมีผลในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ด้วยความเชื่อเหล่านี้ทำให้ผู้ให้ข้อมูล มีการแสดงออกต่อเด็กด้วยการให้โอกาสกับเด็กนักเรียนทุกคนที่อยากจะพัฒนาตัวเอง รวมถึงให้โอกาสกับเด็กที่กระทำความผิดได้กลับตัว พยายามร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องรอบๆ ตัวเด็ก เช่น ผู้ปกครอง เพื่อน เข้ามาเป็นตัวช่วยในการปรับพฤติกรรมของเด็กให้ดีขึ้น

“พี่ว่าคนเราไม่มีใครเลวโดยความตั้งใจ พี่ว่ามันมีปัจจัยอย่างอื่นมากกว่าที่ทำให้เขาทำอย่างนั้น มีเด็กคนหนึ่งไปงัดตู้ขโมยของเพื่อนหมดเลย 7 ใบเลย เพื่อนจับได้เขาจะลาออก พี่ถามทำไมเธอจะออกเธอไม่งัดไม่ได้หรอก ก็เลยมาตามไปคุยกับพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่รู้พฤติกรรมโดยที่ครูไม่รู้ เขาก็จะทำพฤติกรรมนั้นอยู่ ในทางกลับกัน ถ้าโค้ชรู้พฤติกรรมของเขาโดยที่พ่อแม่ไม่รู้ เขาก็ยังทำพฤติกรรมนั้นอยู่ แต่ถ้าพ่อแม่รู้ โค้ชรู้ เขารู้แล้วว่าพ่อแม่จะรู้ โค้ชจะรู้ เขาจะหยุดพฤติกรรมนั้น พี่ทำกับเด็ก 20 ปี เห็นเลยว่า เขาจะลดพฤติกรรมนั้นลง ดังนั้นถ้าผู้ปกครองกับโค้ชให้ความร่วมมือเมื่อไหร่เด็กเขาก็จะหยุด หยุดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเขาตรงเนี่ย”(p2)

ถ่ายทอดความรู้ที่มีโดยไม่ปิดบัง

ถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบัง คือ การที่ครูเต็มใจถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีให้เด็กหรือผู้อื่นได้รับความรู้อย่างเต็มที่ สอนหรือให้ความรู้เต็มความสามารถของตน จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูล 2 ใน 3 ราย ซึ่งมีลักษณะปฏิบัติงานสอนในรายวิชาเรียนเหมือนกัน ให้ข้อมูลที่สะท้อนถึงการถ่ายทอดความรู้ที่มีโดยไม่ปิดบังในลักษณะคล้ายคลึงกันคือ การเป็นครูต้องถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีให้กับกับนักเรียน โดยคำนึงถึงความต้องการและความสามารถในการรับการถ่ายทอดของผู้เรียนด้วย ซึ่งเนื้อหาของความรู้นั้นสามารถเป็นได้ทั้งความรู้ในเชิงวิชาการและทักษะในการดำเนินชีวิต

“ก็มีความรู้สึกที่เราเป็นครู เขาอยากรู้อะไรเราก็ให้อาจารย์รู้อะไรนั้นเรื่องนี้หรืออะไรก็ตามแต่ ครูขานุญาตอ่านเรื่องนี้อ่านเรื่องนั้น ครูขานุญาตให้พิมพ์ได้ให้ แต่ก็สอนวิธีการรักษาดูแลให้เขา อย่างเด็กที่เขาอยู่กับครูอยากทำกับข้าวเราสอนเขา ตำน้ำพริกต้องตำให้ละเอียดนะลูก คนเป็นครูสอนไม่ปิดบัง ไม่อำพรางมีอะไรก็ต้องบอกเขาหมด” (p1)

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีก 1 ราย ซึ่งมีลักษณะการทำงานเป็นการปฏิบัติงานที่เป็นการทำงานกิจกรรมด้านกีฬาไม่ได้เน้นความรู้ในเชิงวิชาการที่ชัดเจน ลักษณะของการถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบังจึงแสดงออกผ่านการให้คำแนะนำหรือการให้ความช่วยเหลือต่อที่นักกีฬาอื่น

“โค้ชที่เขาทำทีมใหม่ๆ เหมือนกัน ถ้าต้องการความช่วยเหลืออะไรบอกตอนนี้ดูแลทีมหนึ่งอยู่ ให้คำแนะนำสิ่งที่เรารู้เราบอก ช่วยหารองเท้า อุปกรณ์สนับสนุนให้เขา เราเป็นที่ 1 ของโลกสักวันก็ต้องถูกโค่น ก็ต้องมีคลื่นลูกใหม่ที่ต้องการไปโค่นอันดับ 1 ของโลกให้ได้ เราจะต้องชนะทุกทัวร์นาเมนต์ไม่ได้ เราจะต้องโดนคนอื่นคอยโค่นอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราไม่ถ้าเราไปพะวงตรงนี้ เราก็ไม่มีความสุขในการทำงานของเรา ถ้าเรามัวแต่ดูว่าทีมนี้จะมาชนะเรานะ” (p2)

ถึงแม้รูปแบบของการให้ความรู้โดยไม่ปิดบังของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน ถึงแม้จะมีลักษณะการแสดงออกที่ต่างกันอย่างบ้างตามลักษณะการทำงาน แต่ส่วนที่เหมือนกันก็คือ ความเต็มใจที่ถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดที่ตนเองมีให้กับเด็กหรือผู้อื่น

ยึดหลักเสมอภาคและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม

ยึดหลักเสมอภาคและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม คือ การที่ครูยอมรับในความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์ ไม่มีความอคติหรือลำเอียง เลือกปฏิบัติกับนักเรียน คำนี้ถึงความรู้สึกและเคารพในสิทธิที่เด็กควรจะได้รับ ซึ่งจากข้อค้นพบแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ 2 ใน 3 ราย มีการยึดหลักการปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียมกัน โดยมองเห็นว่า ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันนี้เป็นหลักการสำคัญที่ครูควรยึดถือปฏิบัติ โดยต้องคำนึงถึงความรู้สึกและสิทธิที่เด็กควรจะได้รับเป็นสำคัญ

“แต่ข้อคิด 4 เนี่ยสำคัญ ก็คือความลำเอียง เป็นครูเนี่ยมันจะลำเอียงไม่ได้ มันมี 2 มาตรฐานไม่ได้ ลำเอียงเพราะรัก-ไม่รัก ลำเอียงเพราะโกรธ ลำเอียงเพราะหลง และก็ลำเอียงเพราะกลัว ทั้งหมด 4 อย่าง ถือว่ามันมีความสำคัญสำหรับครู แต่คนอื่นคิดยังไงไม่รู้แหละ แต่ว่าถ้าเราจะตัดความลำเอียง ตาซึ่งยังต้องตรงเลย รักเด็กก็ต้องรักเสมอกัน จะให้เงินหรือจะให้ขนมเนี่ยมันต้องให้เสมอกัน..เวลาที่เราจะให้แจกของมันต้องเสมอกัน ก็คือถ้าได้ก็คือได้ ถ้าคือไม่ได้ก็คือไม่ได้ ต้องเฉลี่ยเท่ากัน ไม่ใช่ว่าคนนี้รวยแล้วเอาไปน้อยหน่อย ไอ้คนนี้คนจนเอาไปมากหน่อย แต่เด็กมันไม่คิด รวยคิดจนหรือจน เด็กเนี่ยมันอยากทั้งนั้นแหละ ความรู้สึกของเขาเนี่ยทำไมเราถึงได้น้อย แต่ครูบอกว่าพ่อแม่เธอรวยแล้วเธอไม่ต้องเอา อันนั้นมันเรื่องของพ่อแม่เรื่องของเขา แต่ตัวเด็ก เขาคิดนะบางทีเขาก็อยากได้นะใช่ไหม แต่ถ้าเราให้เขาบอกว่า ครูครับผมไม่เอาหรือครับ ที่บ้านผมมีแล้ว โอ้โฮ เด็กคนนี้ประเสริฐมากเลย ถ้าให้เขาแล้วเขาบอกว่าเขาไม่เอา อันนั้นเป็นสิทธิ์ของเขา..เรื่องของความลำเอียง มันเป็นเรื่องสำคัญเลยละสำคัญสำหรับครูนะ”(p3)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพการปฏิบัติงานที่อยู่ภายใต้บริบทที่มีความแตกต่างและหลากหลาย ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม การปฏิบัติต่อเด็กนักเรียนโดยไม่เท่าเทียมจะกลายเป็นแบบอย่างในเรื่องการแบ่งแยกชนชั้นและสร้างความแตกแยกให้กับเด็กในอนาคต

“ฉันครูถึงบอกปัจจุบันนี้มันมีเด็กที่เป็นเด็กไทย ทั้งเด็กชนเผ่า เผ่านี้ได้บัตรประชาชน แต่อีกเผ่าบางคนนี่ยังเป็นต่างด้าวยังไม่ได้ บางเผ่าก็ยังไม่ได้เลย แต่เขาก็มาเป็นนักเรียนเรา เราก็ต้องไม่แบ่งแยกว่าเด็กคนไหนคนนั้นเป็นแตกต่างกัน เรามีความรู้สึกว่า เขาคือนักเรียนของเราหมดเลย เพราะสภาพพื้นที่มันหลากหลายเราต้องทำให้เขารู้ เธออย่าลืมว่าเธอคือคนไทย อยู่ในแผ่นดินไทยจะเชื้อชาติอะไรนั่นแล้วแต่เธอ แต่เธอคนไทย เราจะต้องย้าเราต้องสร้างให้เขารักเพื่อจะไม่เป็นอันตรายแผ่นดินเรา” (p1)

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

ในส่วนนี้ได้ทำการจำแนก หน่วยของข้อมูลที่มีความหมาย (meaning units) ที่เกี่ยวข้องกับ จิต สังคมหรือพฤติกรรม ที่สะท้อนกระบวนการพัฒนาของจิตวิญญาณความเป็นครู ประสพการณ์ทำงานของผู้ให้ข้อมูลเป็นรายบุคคลออกมา จนกระทั่งครบทั้ง 3 รายการนี้ หลังจากนั้นจึงนำหน่วยของข้อมูลที่มีความหมายของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 รายการนี้ มาจัดกลุ่มโดยพิจารณาความสอดคล้องของหน่วยข้อมูลย่อยของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนรวมกัน ได้เป็นหน่วยของข้อมูลที่มีความหมายในภาพรวมทั้งหมด 14 ประเด็น ตามลำดับดังนี้

แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู

แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู ในที่นี้หมายถึง การที่ครูมีเหตุผลผลักดันให้เลือกที่จะเข้าทำงานในอาชีพครู ซึ่งผู้ให้ข้อมูล 2 ใน 3 รายมีสิ่งที่เป็นเหตุผลผลักดันจากภายนอกได้แก่ การทำเพื่อคนในครอบครัวหรือบุคคลที่ตนเองศรัทธาทำให้เลือกที่จะเข้ามาทำงานครู

“ก็สงสารแม่สะ แม่เขาบอกว่าถ้าเราเรียนอะไรมาอยากให้ประกอบอาชีพอย่างนั้น..แต่หลอกแม่ไปก็หายไปสองสามปีแหละ พี่เขยไปตามไปเจอ ไปเล่นดนตรีอยู่กรุงเทพ เสร็จเขาก็พาแม่ไปตามบอกว่า อยากให้ประกอบอาชีพที่ตัวเองเรียนมาเราก็ไม่เคยทำให้แม่ภูมิใจ ซักครั้งหนึ่งในชีวิตของลูกอยากทำให้แม่ภูมิใจก็เลยมาสอบบรรจุ แล้วก็สอบได้เลยนะคับ”(p2)

ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีก 1 ราย มีความตั้งใจมุ่งมั่นที่อยากจะเข้าทำงานครูตั้งแต่เรียนจบเพื่อแสดงความสามารถในการสอน ซึ่งสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจภายใน

“อุดมการณ์ที่ตั้งไว้ตั้งแต่เรียนจบ.. ตอนครูเรียนจบต้องเป็นครูสอนหนังสือ ต้องสอนหนังสือเด็ก มีความรู้สึกว่ายากแสดงความสามารถ...แล้วตอนมาอยู่ โรงเรียนก่อนนี้เป็นโรงเรียนอนุบาลเขียมนั้นมีความสุขนะ.. พอเป็นโรงเรียนที่สองมัน โรงเรียนราษฎร์นี่เขาค่อนข้างเข้มเรื่องการสอน พอผู้ปกครองย้อนกลับมาบอกว่า ขอขอบคุณครูมากเลยนะค่ะที่สอนให้ลูกชั้นอ่านหนังสือได้ เขาเป็นคนจีนเขาไม่ค่อย รู้หนังสือไทยลูกเขาสอนเขา เขาดีใจมากที่ลูกเขาสอนเขาอีกทีได้ เราารู้สึกว่าอันนี้มัน คือครู”(p1)

มีต้นแบบจิตวิญญาณความเป็นครู

มีต้นแบบจิตวิญญาณความเป็นครู ในที่นี้หมายถึง การที่ครูเคยได้พบเห็นหรือ ใกล้ชิดกับต้นแบบที่มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง que แสดงถึงการมีจิตวิญญาณความเป็นครู แล้วทำให้เกิดความใส่ใจ รู้สึกว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งดี และต้องการจะทำตาม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 รายให้ ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ตนเองมีครูที่เป็นต้นแบบจิตวิญญาณความเป็นครู และความประทับใจในครู ที่เป็นต้นแบบทำให้ต้องการจะนำเอาแบบอย่างของครูมาปฏิบัติกับนักเรียน

“อาจารย์จะเป็นคนที่พร้อมจะปกป้องลูกหรือลูกศิษย์คนไหนตลอด อาจารย์ แม่ก็เอาลูกศิษย์ที่นำภูคิลปีมาสอนเราให้ได้ เพราะครูต้องมาสอนเด็กที่นี้รำ คือมีความรู้สึกว่ายากอาจารย์แม่เป็นแบบอย่างคือไม่ทิ้งคนเป็นลูกศิษย์ พอเรามาเป็นครูนี้ รู้สึกว่าอ้อ ความรักของคนเป็นครูที่มีให้กับคนเป็นลูกศิษย์นี้มันเป็นแบบนี้” (p1)

การที่ผู้ให้ข้อมูลได้มีโอกาสเข้ามาทำงานในอาชีพครู ทำให้มีความเข้าใจและซาบซึ้ง ในการแสดงออกที่ครูต้นแบบเคยปฏิบัติไว้มากยิ่งขึ้น ซึ่งความซาบซึ้งดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วย กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการทำงานของครูต้นแบบ โดยนำเอาพฤติกรรม เหล่านั้นมาใช้ปฏิบัติเมื่อตนเองได้มาทำหน้าที่ครู

“ครูประจำชั้นอะ ท่านจะห่วงใยนักเรียนทุกคน ท่านไปถึงบ้านทุกคนเลย ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะรวยจน โดยที่ปัจจุบันนี้เลียนแบบนะไปเยี่ยมบ้านนักเรียน.. มี กิจกรรมอะไรท่านพยายามจะไป เรารับรู้ถึงความรักที่ท่านมีนะ ตอนนั้นพวกพี่จะขึ้น ภูกระดึง ท่านสุขภาพไม่ดี ท่านตามเราไปถึงภูกระดึง ปีนไม่รู้ก็กิไล ก็ภูขึ้นไป นี่ครู คิดถึงพวกเราเป็นห่วงพวกเรา ไอ้ให้ หัวใจของท่านนะ เขารักเราไม่รู้จักแบบไหน เปรียบอะไรไม่ได้ ไม่สามารถจะตีค่าได้ แล้วตอนที่พี่เกเร ตอนเรียนหนังสือนั้นล่ะ มี ท่านไปให้กำลังใจ กินข้าวกับครู ตอนเที่ยงกินข้าวกับครู ไปซื้อข้าวให้ครูเหนื่อยมา กินด้วยกัน ท่านขำลงมาหาเราอะ จนเราเรียนจบมัธยมปลาย..พี่ก็เลยคิดว่าถ้าเราทำ

อย่างไร้ได้ ทำได้เหมือนท่านก็น่าจะดี ท่านคงมีความสุขนะ มีลูกศิษย์สักคนหนึ่งที่ทำตรงเนี่ยพี่ว่า”(p2)

การทบทวนตนเอง

ทบทวนตนเอง ในที่นี้คือ การที่ครูมีการคิดไตร่ตรองถึง ความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเองเองเพื่อหาจุดบกพร่อง แล้วทำการแก้ไขปรับปรุง ซึ่งจากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล ทั้ง 3 ราย แสดงให้เห็นถึง การทบทวนตนเองทุกครั้งเมื่อเกิดปัญหาขึ้น โดยผู้ให้ข้อมูลจะการจะตั้งคำถามกับตนเอง คิดทบทวนถึงการกระทำของตนเองตั้งแต่ในอดีต เพื่อหาคำตอบในให้กับตนเอง

“เราท้อก็ถามตัวเองว่ามาทำอะไร เพื่ออะไร สบสน ทำงานก็ไม่ดี ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน คำตอบก็คือ the show must go on ชีวิตต้องดำเนินต่อไป ถ้าชีวิตไม่ดำเนินต่อไปแล้วสิ่งที่เราทำมาล่ะ ไม่มีเวลาดูแลพ่อแม่แต่มาสร้างเด็กกลุ่มหนึ่ง ถ้าเราล้มไปยุบไป แล้วสิ่งที่เราทำมามันจะไม่มีค่าอะไรเลย แล้วยังมีเด็กอีกเยอะในประเทศไทยที่จะรอเราในปีต่อๆไปเรื่อยๆ เขายังรอเราอยู่ ตรงเนี่ยเขายังรอเราอยู่ ต้องกลับไปทำหน้าที่เป็นครูที่ดีให้เด็ก เป็นโค้ชที่ดีสำหรับเขา”(p2)

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลมีการเปรียบเทียบความรู้สึกที่เคยเผชิญมาในอดีต เพื่อช่วยให้ตนเองมีกำลังใจมากขึ้นในการเผชิญสิ่งที่เป็นปัญหาในปัจจุบันของตนเองได้

“ตอนที่เราแบบมีปัญหา จะนึกถึงวันแรกที่เรามา มันลำบากยากเย็นขนาดไหน ไ้วันเนี่ยดีกว่าวันนั้นพันเท่า แล้วทำไมต้องมาเศร้าโศกเสียใจท้อถอย วันนั้นเธอตั้งใจมาเป็นครู มาเองนะ ไม่มีใครให้เธอมา และวันนี้เธอจะละทิ้งไปได้เช่นไร เพราะมีวันนี้จึงมีวันนี้ ทำให้เวลามีปัญหามีอะไรต่างๆ ให้นึกถึงวันแรกที่มามันก็เลยเป็นแรงบันดาลใจจนทุกวันนี้ว่าต้องทำหน้าที่”(p1)

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูล ยังใช้กลวิธีในการชะลอปัญหา ด้วยการหยุดคิดถึงปัญหาเหล่านั้น และหาสิ่งอื่นทำให้ตนเองเกิดความสบายใจก่อน แล้วจึงค่อยย้อนกลับทบทวนการกระทำ และผลของการกระทำ และทำความเข้าใจยอมรับกับผลของการกระทำบางอย่างที่แก้ไขไม่ได้

“ปุ่ชุนนะหนู ไม่ท้อได้ยังไงไม่ใช่พระอิฐพระปูน แต่ว่าเวลาเราท้อ คือ จะหยุดทั้งหมดหยุดคิดมาตั้งหลักใหม่ คือทุกอย่างที่มันมีปัญหา จะลืมนไปเลย ปล่อยตัวเองให้สบายๆ ไปเที่ยวบ้าง ไม่เอาปัญหาติดตามตัวไป จนสบายเมื่อไหร่ ให้เวลามันเป็นเครื่องชะลอ พอสมองเราโล่งก็ค่อยกลับมาทบทวน กลับมาทบทวนว่าเราควร จะเริ่มต้นยังไง ปัญหาที่มันเกิดขึ้นนะมันเกิดขึ้นยังไง ทุกครั้งก็จะเป็นอย่างนั้น”(p3)

จากข้อมูลยังพบ กลวิธีเผชิญของผู้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน คือ การน้อมนำเอาธรรมะที่เข้ามาใช้ในการมองปัญหาและทำใจกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ด้วยการไม่ตอบโต้ ใช้ธรรมะในการล้างจิตใจตนเองทำรู้สึกว่าคุณเองอยู่เหนือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และใช้วิธีการนั่งสมาธิช่วยให้จิตใจสงบ

“มีคำพูดของพระพุทธองค์ที่บอกว่า ต้องทำจิตให้หนักแน่นตั้งแผ่นดิน คือ แผ่นดินเราย่ำเราเหยียบ เราก็มั่นไปมันก็ยังเป็นแผ่นดินอยู่ ถ้าเราทำจิตให้เหมือนแผ่นดินก็เป็นดินได้..บางครั้งมันก็เป็นไฟเราก็ต้องพยายามเก็บ หลวงตาเคยบอก ว่าเหมือนสาดโคลนเข้าหากันเลอะทั้งคู่ ไม่ต้องไปสาดเขาสาดมาเราก็ล้างออก เราก็ไม่เลอะ ล้างกายล้างได้ แต่จิตใจเราล้างด้วยธรรมะ จิตใจการพัฒนาตัวเองล้างด้วยความรู้สึกของเราเอง ก็ผ่านมันมาเรื่อยๆ เหมือนความรู้สึกตอนเนี่ย ไม่ใช่คนเหนือ แต่มันมีความรู้สึก ปัญหาเราอยู่เหนือมันแล้วจะ รู้สึกเองของครูนะ”(p1)

“ตอนเวลาที่เราไม่สบายใจหรือมีปัญหาเนะ ส่วนมากก็จะทำที่บ้านนะเจ้าห้องพักส่วนตัวไปนั่งทำสมาธิไปนั่งทำให้จิตสงบ นั่งปกติเลยก็ไม่ได้คิดอะไรนะ เวลาเราทำสมาธิเนี่ย งดคิดทุกสิ่งทุกอย่างเลย ก็คือทำปล่อยใจให้ว่าง บางคนเขาก็เข้า พุทธ บางคนก็เข้า พงยุบ”(p3)

นอกจากกลวิธีเผชิญปัญหาด้วยธรรมะแล้ว ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเลือกที่จะมองปัญหาในเชิงบวก ใช้วิธีการยิ้มทำให้มีความสบายใจ และมองปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถแก้ไขได้

“ปัญหา มันเยอะ ก็ยิ้มก่อน ทำงานมา 20 ปี ถ้าเรามองว่ามันเป็นปัญหา มันก็เป็นปัญหาทั้งหมด ถ้าเรามองว่ามันเป็น case หนึ่งที่เราจะต้องเข้าไปดูแลและเข้าไปแก้ไขไปให้ความช่วยเหลือ มันก็ไม่ใช่ว่าปัญหาเลยอะ”(p2)

ความพอเพียงในตนเอง

ความพอเพียงในตนเองในที่นี้หมายถึง การที่ครูรู้จักประมาณตนเอง ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ใช้เหตุผล รู้จักการบริโภคอย่างพอดี ไม่ทะเยอทะยาน อยากได้ในวัตถุสิ่งของต่างๆ มีความซื่อสัตย์สุจริต จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สมถะ ไม่มีปัจจัยที่เป็นของฟุ่มเฟือยเกินจำเป็น ไม่มีความต้องการทะเยอทะยาน และจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การแต่งกายของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนเป็นแบบเรียบง่าย ไม่มีเครื่องประดับ ไม่มีอุปกรณ์ของใช้ฟุ่มเฟือย ผู้ให้ข้อมูล 2 ใน 3 รายพักอาศัยอยู่บ้านพักหรือหอพักของโรงเรียน ภายในที่พักมีอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง การมีความพอเพียงในตนเอง

“เราทำงานด้วยอาชีพชีวิตต้องดำรงอยู่ได้ตามระบบคนที่มันจัดมาให้เรา แต่เราก็ต้องมีความพอดีต่อตนเองไม่ใช่ได้แล้วละโมบ และไม่ใช่ยึดมั่นมัน ฉันมีเท่าไร”(p1)

“ค่าใช้จ่ายโรงเรียนเป็นนอกบ้าง สปอนเซอร์บ้าง อาจารย์แกออกเงินเอง บ้าง คือแกไม่มีอะไรหรอก รถก็ไม่มี บ้านก็ไม่มี แกวิวек อายุประมาณห้าสิบกว่าคน อื่นเขามีรถ มีบ้าน มีอะไร แกรถก็ไม่มี ไปแข่งขันก็ใช้รถของโรงเรียน” (เพื่อนร่วมงานของ p 2)

ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน ในที่นี้หมายถึง การที่ครุมีความเชื่อในตัวบุคคลที่เป็นผู้ประกอบกิจกรรมที่ทรงคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติ จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน ต่างก็มีศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดินที่ตนเองยึดถือ โดยผลจากความศรัทธานี้ส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลใน 2 ลักษณะ คือ 1)ส่งผลการตัดสินใจสมัครเข้าสู่อาชีพครู

“ก๊าน ดชด. เมื่อก่อนเนียไม่ค่อยมีใครเขามองเห็น ก็มีแต่สมเด็จพระย่า ที่มองเห็น แล้วก็โดยเฉพาะโรงเรียน ท่านจะช่วยเหลือโรงเรียน ดชด. ตลอด แล้วก็ตัวเองเนียมีความศรัทธาในตัวสมเด็จพระย่า อยู่แล้ว เราก็ต้องทำงานสนองพระองค์ท่าน ทำงานให้กับท่าน ท่านจะช่วยแต่ไม่มีคนทำงาน ก็ไม่ยากจะให้ท่านๆ เสียใจอะนะ”(p3)

2) ส่งต่อแรงบันดาลใจในการทำงานของผู้ให้ข้อมูล โดยมีการน้อมนำเอาแนวทางในการดำเนินชีวิต และแนวทางในการปฏิบัติงานมาปฏิบัติ และต้องการจะทำงานเดินตามแนวทางของบุคคลที่ตนเองมีความศรัทธาด้วย

“ครั้งหนึ่งที่คุณครูรับเสด็จในหลวง แล้วคุณครูได้สัญญากับตัวเองว่าคุณครู คิดว่าจะทำงานอยู่ตรงนี้ จะต้องให้เด็กเขารู้จักที่จะอนุรักษ์รักเหง้าที่แท้จริงของเขาในหลวงฯ ท่านบอกว่าปิดทองหลังพระเราก็ต้องอดทน” (p1)

“เราก็ศรัทธาในการทำงานของในหลวงฯ แทนที่ท่านจะอยู่อย่างสุขสบาย แต่ท่านกับมาทุ่มเทให้สภานิกของ ท่าน ได้มีความสุขคือหวังใยประชาชนทุกคนตรงเนี่ย ท่านเป็นพระมหาชีวิต เราก็คงอยากจะทำงานตอบแทนคุณท่าน นิดนึ่งก็ยังดี สิ่งที่เราทำเป็นตัวเล็ก ๆ แค่มืดทรายเม็ดหนึ่งเท่านั้นถ้าเทียบกับพระองค์ท่าน” (p2)

รู้สึกสะท้อนใจต่อความยากลำบากของเด็ก

รู้สึกสะท้อนใจต่อความยากลำบากของเด็ก ในที่นี้หมายถึง ความรู้สึกความสะท้อนใจจากการได้พบเห็นสภาพชีวิตของเด็กที่ยากจน ลำบาก และขาดโอกาส จนเกิดความต้องการอยากช่วยเหลือให้พ้นจากสภาพความยากลำบากนั้น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน ให้ข้อมูลตรงกันว่า เมื่อพบเห็นความยากลำบากของเด็กทำให้เกิดความรู้สึกเศร้าสะเทือนใจ และเกิดความรู้สึกเห็นใจ ต้องการอยากช่วยให้เด็กมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

“สะท้อนว่า ยังมีเด็กหลายคนที่ยังขาดโอกาสที่จะให้ครูเข้าไปให้ความช่วยเหลือเขาในเรื่องวิสัยทัศน์ที่เป็นมุมมองของเขาที่มีต่อสังคมเหี้ย เพราะเด็กบางคนเรียนจบ เธอจะเรียนถึงไหนลูก..หนูคงเรียนจบแค่ ม.3 แม่ไม่มีเงินส่งเรียน แล้วคงทำงานกรุงเทพแล้วส่งเงินให้แม่ใช้..เราก็บอก ยังมีโอกาสนะลูก มีทุนการศึกษา มูลนิธิตรงนั้นนะ..เราก็บอกอยากขอให้เด็กคนนี้ได้เรียนหนังสือ เด็กเขาก็ใช้ได้ ครอบครัวเขาบางทีพ่อแม่หย่าร้าง พ่อเสียชีวิตไป ถ้าเด็กคนนี้ได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ในระดับสูงขึ้นคุณภาพชีวิตเขาก็จะดีขึ้น เรามองตรงนั้น มีการงานทำ ยิ่งขึ้นๆ ที่มันคงในตัวเขาเอง เราก็บอกไปหาทุนให้เขา ไปหาโควตาเข้าเรียนให้เขา” (p2)

ทั้งนี้ความรู้สึกสะท้อนใจจากการได้พบ สภาพความด้อยโอกาสของเด็ก ให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของตนเอง มองเห็นคุณค่าของการทำงานเพื่อเด็ก เกิดความต้องการจะให้ความช่วยเหลือเด็กให้มีโอกาสทางการศึกษาเพื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ในที่นี้หมายถึง การที่ครูมีการคิดพิจารณา และเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป มากกว่าจะนึกถึงความสุขหรือความพอใจของตนเอง จากข้อมูลพบคุณลักษณะสอดคล้องกันของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย ดูได้จากการที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนยินดีที่จะเสียสละผลประโยชน์ต่างๆ ที่ตนควรจะได้

“มันก็มีเหมือนกันนะ แต่ว่าเราคิดถึงส่วนรวมเป็นหลัก ถ้าเราเสียสละสักคนหนึ่งเหี้ย เรื่องอื่นๆ มันจะจบ แล้วก็ทุกสิ่งทุกอย่างมันจะเดินหน้าไปได้ ถ้าเราไม่เสียสละตัวเราเองเหี้ย ทุกอย่างมันไม่จบ แล้วมันเดินหน้าต่อไปไม่ได้ อย่างเช่น ที่เราได้อยู่ที่โรงเรียนนี้ ถ้าบอกว่าเราเป็นคนทำงานอย่างนั้นอย่างนี้ ต้อง 2 ชั้นนะ ปีนี้ครูขออะครุต้องได้ 2 ชั้น แล้วน้องๆ ใครเขาอยากจะมาทำงาน ไซ้ใหม่ เราให้ห้องๆ เขาช่วยทำงานเหี้ยใครเขาอยากจะช่วย แต่ถ้าเราเสียสละไม่ไปเสนอตัวเองหรือว่าไม่ไปต้องการในสิ่งที่อยากได้ 2 ชั้น ทุกคนมันก็อยากทำงาน”(p3)

นอกจากผู้ให้ข้อมูลจะยอมเสียผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้แล้ว ยังพบว่า แม้แต่ผู้ให้ข้อมูลก็ยังเสียสละบางสิ่งบางอย่างที่ตนมีเพื่อให้ผู้อื่นหรือได้รับประโยชน์ โดยจะคำนึงถึงผู้อื่นมากกว่าจะนึกถึงความสบายของตนเอง

“บางครั้งก็ตกลงแบบในกระเป๋าเงินตัวเองเหลือเงิน 700 กว่าบาท เด็กมาบอก อาจารย์คะหนูจะไปกรุงเทพจะหาพ่อแม่ที่กรุงเทพ ไม่มีเงิน สมัยนั้นรถไปกรุงเทพ 75 บาท ก็ อ้าวทำยังไงดีล่ะ นี่เอาเงินครูไปก่อนนลูก เราก็อำนาจเงินให้เขา 200 เราเหลือ 500 กว่าบาท เด็กเขาก็ไปกำลังจะจูงจักรยานผ่านไป เราก็เรียกเขากลับมาใหม่ เขาก็มีอาจารย์มีใครคะ ครูขอเงินคืน คือเราคิดในใจแล้วว่า ถ้าเด็กไปกรุงเทพแล้วไม่เจอพ่อแม่ทำไง จะเอาเงินค่ารถไหนกลับมา จะเอาเงินที่ไหนกินข้าว เราก็เลยขอ 200 คืน แล้วเอา 500 ของเราให้เขา คำนวณแล้วว่า สมมุติถ้าเขาไม่เจอพ่อแม่ พ่อแม่เขาไปทำงานต่างจังหวัดต่ออีกทีหนึ่ง ‘ไม่รู้นะสงสารเด็ก’”(p2)

นอกนี้ยังพบข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ใกล้ชิดผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ต่างก็ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันถึงความเสียสละเพื่อส่วนรวมของผู้ให้ข้อมูล

“ในการทำงานของครูนี้ เพราะถือว่าเขาเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการเรียกว่าช่วยดูแลน้องๆให้มีอะไรครูก็จะช่วยชี้แนะ ถือว่าครูเป็นตัวอย่างที่ดีของน้องในเรื่องการเสียสละ ครูจะอยู่ที่นั่นตลอด ปิดเทอมนี้ห้องๆ เขาขอกลับบ้าน ครูก็อยู่เวรแทนห้องเขา ก็ถือว่าครูผ่านในส่วนของผู้เสียสละในการทำงานอย่างเต็มที่” (ผู้บริหารโรงเรียนของ p1)

ให้เกียรติและเปิดโอกาสให้กับผู้อื่น

ให้เกียรติและเปิดโอกาสให้กับผู้อื่น ในที่นี้หมายถึง การที่ครูให้ความยอมรับ เข้าใจ เปิดช่องทางให้บุคคลอื่นได้แสดงความสามารถหรือได้รับประโยชน์ต่างๆ ซึ่งประสบการณ์การทำงานของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนจะแสดงออกถึงการยกย่องผู้อื่นอยู่เสมอ

“โดยตรงก็ยกย่องเขาด้วยครับ ไม่ใช่เราเป็นโค้ชทีมชาติ เราจะเป็นแชมป์ประเทศไทยตรงนี้ เคารพที่ตัวเขาเนี่ย เราก็ต้องไปยกย่องเขาด้วย เช่นกิจกรรมไปลง น้องดีนะอย่างเจ็ย เต็ยวมีอะไรให้พี่ช่วยไหม เต็ยวพี่รับงานช่วย เต็ยวพี่หาสปอนเซอร์ช่วยอย่างเจ็ยสะ คือเราต้องไป เมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จ เราก็ต้องไปเชียร์เขา ไปชื่นชมยินดีเขา สิ่งเรานี้จะกลับมาหาเรา เขาก็จะชื่นชมยินดีเราเหมือนกันตรงเนี่ยสะ”(p2)

จากการสัมภาษณ์กับบุคคลที่ใกล้ชิดผู้ให้ข้อมูลต่างก็ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ผู้ให้ข้อมูลทุกคนล้วนต่างมีคุณลักษณะที่สะท้อนการเปิดโอกาสให้ผู้ได้แสดงความสามารถ มีการเคารพต่อตัดสินใจและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน ให้โอกาสและให้ความสำคัญกับผู้อื่นได้มีส่วนร่วมในการทำงานและรับความสำเร็จของงานเท่าๆ กับตนเอง เป็นต้น

“ทำงานด้วยกันมานานเหมือนจะรู้มือกันแล้วนะ บอกให้ทำนี่ทำนั่นก็ทำกันได้เลย แต่ก็เปิดโอกาสให้ได้ทำอะไรใหม่ๆ อยู่เรื่อย แกก็จะคอยดูแลสนับสนุนให้ทำ” (เพื่อนร่วมงานของ p1)

“ก็ได้ประสบการณ์จากพี่เขาเยอะมาก ๆ อย่างเราทำงานบางทีก็น้อยใจ คนอื่นมีเงินเดือนสามหมื่น สามโหม่งครึ่งเขากลับบ้านยังงี้ แล้วเราเงินเดือนหมื่นกว่าทำงานถึงสามทุ่มสี่ทุ่ม พอผลงานเราไม่ได้รับรางวัลเราก็น้อยใจ พี่แกก็บอกว่าอย่าไปคิดอย่างนั้น เรามาที่หลังเขาแล้วค่อยไตร่ตรองออกไป ให้กำลังใจตลอด พี่เขาวางแผนเก่ง เวลาถึงงานอะไรถ้าเราทำงานตามที่พี่เขาวางไว้เป๊ะๆ ได้หมดเลย ไม่มีปัญหาอะไรเลย” (เพื่อนร่วมงานของ p3)

นอกจากข้อมูลที่สะท้อนการให้เกียรติผู้อื่นแล้ว ยังพบข้อมูลที่เป็นอีกด้านหนึ่งของพฤติกรรมการให้เกียรติผู้อื่น คือ ถ่อมตนเองและการไม่ถือตนเองว่าอยู่เหนือผู้อื่นของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งแสดงออกผ่านการกระทำที่นอบน้อมต่อบุคคลอื่น การให้ความสำคัญต่อบุคคลรอบข้าง ร่วมทั้งการปฏิบัติตัวในกิจกรรมต่างๆ เช่นเดียวกับคนในชุมชน

“ก็ถึงแม้เราจะเป็นครู แต่เราคือ ข้าแผ่นดิน ข้าราชการ ก็คือ ข้าของประชาชน เราต้องทำหน้าที่ไม่ต้องแสดงตัวว่าเป็นครูนะ ไปที่ไหนเขาก็นับถืออยู่แล้ว ยกมือไหว้ เราก็นอบน้อมคนเฒ่าเราก็อ้วไหว้ตอบ บางทีไหว้ลุ่มแกก่อน ไหว้ป่าแกก่อนถึงเขาจะเป็นแค่ชาวบ้าน ตาสี ตาสา ก็ตามแต่เป็นนับถือเขา เขาก็ต้องนับถือ เป็นนี่กะ มันก็ต้องวางตัวไม่ใช่ยกตัวเองเนอะ ไปถึงงานบับ เขายกอะไรมาเราก็กิน บางทีเราก็บอกไม่ต้องยกมาถือจานข้าวไปนั่งกินกับคนนี่ คนนั้น ให้เขารู้ว่าครูเนี่ยคือใจดีเนอะ...คือเราต้องทำตัวเองเข้าไปไม่ต้องไปรังเกียจเขา”(p1)

สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

การสร้างความสัมพันธ์ คือ การที่ครูรู้จักวิธีการสร้างความเข้าใจอันดีต่อผู้อื่น จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย แต่แสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่สะท้อนถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ด้วยการให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ แสดงความชื่นชมยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น ในการทำงานก็อาศัยความสัมพันธ์แบบพี่น้องไม่ได้ยึดถือการสั่งการตามระบบ

“ความเป็นพี่เป็นน้อง ก็คือเราอยู่แบบพี่แบบน้องกัน ไม่ได้มองว่าเราเป็นอาจารย์ 3 นี้เป็นผอ.อะไรอย่างเงี้ยนะ เราก็อยู่กันแบบเป็นพี่เป็นน้อง กินด้วยกัน ล้าปากด้วยกัน เทียวด้วยกัน เฮฮาด้วยกัน เล่นเหมือนเด็กๆ เวลาประชุมก็คือเวลาที่เรากินข้าว ค่อยกันบ้าง ค่อยกะเช้าเข้าแห่กันไป เชิงงานอะไรไป ไม่ต้องมีการสั่งการ อย่างแบบสมมติว่า แยกจะมาวันนี้ ก็นั่งกินข้าวค่อยกันไป พี่ดูแลเรื่องน้ำหนอย พี่เป็นธุระซื้ออาหารเบรกได้ใหม่ ก็ค่อยกันอย่างเงี้ย เรารู้ว่ามันก็ดีนะเพราะว่าทุกวันก็กินข้าวหม้อเดียวกัน” (p3)

นอกจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงานแล้ว ในข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย ยังพบ การสร้างสัมพันธ์ที่ต่อชุมชนด้วย ซึ่งจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทพื้นที่ของผู้ให้ข้อมูล เช่น ในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงภัย

“ก็ครูจะมีกระเป๋ายา ครูก็ไปของครู ก็รักษาไปเรื่อยจะเป็นใครครูก็ไม่รู้นะ เจอเขาก็เอายาให้ เจอเขาเห็นเป็นแผลก็ทายาให้ ตรงนี้บางที่มันก็รักษาตัวเราทางอ้อม แต่ก็มีทหารป่าเขาส่งชาวบ้านมาบอกว่า เป็นสิ่งเฮามาบอกครูว่าครูสอนไปเถอะ เขาไม่ยะยังครูหรอก เราก็ไม่รู้ว่าเขาเป็นใคร เขารู้ว่าเป็นครูเขาก็ไม่ทำอะไร”(p1)

ทั้งนี้การสร้างความสัมพันธ์นอกจากจะสร้างความไว้วางใจให้กับชาวบ้าน ยังเป็นการเกราะป้องกันตัวเพื่อสร้างความปลอดภัยในการทำงานทางอ้อมให้กับผู้ให้ข้อมูลอีกด้วย โดยในการสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่นนั้น จำเป็นต้องอาศัย ความจริงใจ ความอดทนและต้องใช้เวลา ยาวนาน กว่าที่จะทำให้ผู้อื่นเข้าใจและเกิดความรู้สึกดี แต่ผู้ให้ข้อมูลก็แสดงให้เห็นว่าไม่เคยมีความย่อท้อในการจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

“พี่คนหนึ่งเราหวัดดี เขาก็หันหน้าหนี บางเขาหันหน้าหนีก่อนที่เราจะยกมือไหว้ด้วยซ้ำ แต่เราก็ไหว้เขามา 5 ปี..พี่ใช้ตรงนี้นะ ถ้าเรารักเขาสักวันหนึ่งเขาก็ต้องรักเราอะ..เธอไม่เป็นพวกฉัน ฉันเป็นพวกเธอก็ได้ หลังจากนั้นมาพอปีที่ 6 เขาปรับใจเรา..ตอนเข้าค่ายครูต้องแสดงละคร เราไปขอที่ไม่มีใครยอมแสดง แต่ปรากฏว่าพี่คนนี้บอกว่า ถ้าไม่มีใครแสดงพี่เล่นก็ได้ละ พี่ไม่ซีเรียสเลย มีความสุขเลยจากที่เขาหันหน้าหนีเราตรงเนี่ย 5 ปี” (p2)

ทำงานโดยไม่ได้หวังผลตอบแทน

ทำงานโดยไม่ได้หวังผลตอบแทนในที่นี้หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ครูกระทำไม่คาดหวังผลหรือประโยชน์ตอบแทนใดๆ จากการกระทำนั้น จากข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน ยินดีที่จะทำงานหรือให้ความช่วยเหลือเด็กนักเรียนและผู้อื่นโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

“รู้สึกว่าเป็นคนมีน้ำใจเสียสละ แก่บัดเด็กที่มชาติมากก็เยอะ แต่แกไม่เคยเรียกร้องนะคะ อยู่กับเด็กเลยไปไหนก็ได้ โลกส่วนตัวของแกแทบจะไม่มีเลย ชีวิตแกก็ไม่เห็นดีขึ้นแกก็อยู่ของแกไปใช้ใหม่ พี่มองแกก็อยู่กับแกมายี่สิบกว่าปี” (เพื่อนร่วมงานของ p2)

“ไปช่วยสอนสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ ที่สถานพินิจเป็นศูนย์ที่คุมเด็กและเยาวชนของจังหวัด...ที่แรกเขามาติดต่อเป็นกรรมการก่อน ให้เป็นกรรมการตัดสินก็เลยบอกว่าถ้าเป็นกรรมการตัดสินผมไปตัดสินได้นะ...แต่บอกเขาว่า ถ้าอยากให้ผมช่วยมากกว่านั้นผมไม่เป็นกรรมการนะ แต่ผมจะไปช่วยพัฒนาเด็กตรงนี้ให้ จะไปเป็นผู้ฝึกสอนให้...เขาดีใจมากเลย เราไปสอนเขาในช่วงปิดเทอมเกือบ 2 เดือน อยู่ห่างจากที่นี้ประมาณเกือบ 40 กว่ากิโล ไปสอนเขาทุกวัน วันละ 2 ชั่วโมง เขาให้ค่ารถก็ไม่เอา เติมน้ำมันให้ก็ไม่เอา เพราะเราอยากจะทำบุญ อยากจะช่วยเด็ก ๆ” (p3)

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลทุกคนให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า สิ่งที่ตนเองได้รับกลับคืนมาจากการกระทำสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น คือ ความสุขใจที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข หรือพ้นจากสภาพความทุกข์ยาก

มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก

มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก คือ การที่ครูได้เผชิญกับสภาพและสัมผัส หรือได้พบเห็นถึงสภาพการณ์ที่มีความทุกข์ยากของชีวิตของเด็กนักเรียน และผู้อื่น ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวสร้างให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ เกิดความเห็นอกเห็นใจ และต้องการอยากจะช่วยเหลือ จากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย พบความสอดคล้องกันคือ ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน ต่างมีประสบการณ์ที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในพื้นที่ปฏิบัติงาน ต้องใช้ความอดทนอย่างมากในการต่อสู้จิตใจของตนเองและสภาพการณ์ที่ต่าง ๆ จนทำให้สามารถปรับตัวเองให้ทำงานอยู่ในถิ่นทุรกันดารได้

“พวกทหารเขาก็อยู่มุด้านโน้น ด้านนี้ของครู บ้านอะไรเขาไม่รู้ก็จะทำบ้านง่าย ๆ เวลาลมแรงสังกะสีดังมันก็ตึง ๆ น่ากลัว หนาวทรมาณใจมาก คินแรก ๆ ต้องหลับตอนกลางวัน ครูไปกราบหลวงตาท่านก็บอกว่า เอ็งไปนะ เอ็งต้องอดทนนะ ปีแรก ๆ อดทน ลำบากจริง ๆ เข้ามาจะกินอะไรดีหนอ จะทำกับข้าวตรงไหน...มีเหตุการณ์ที่ผ่านเข้ามาชั้นวิกฤตแต่ละครั้ง ๆ กว่ามันจะผ่านได้ มันทรมาณนะกว่าจะหลับ...ส่วนหนึ่งความอดทน ความมั่นคง ความสำเร็จถึงจะมาถึงวันนี้ได้”(p1)

“เลิกเรียน คือตอนเช้า 6 โมงเช้า ทั้งครูหญิง ครูชาย ลงไปแหละรถเข็นคนละคัน ลำบากมาก อยู่ที่นี่ 11 ปี โรงเรียนแรก...โรงเรียนอื่นเค้ามีน้ำมีไฟฟ้า โรงเรียน

แรกที่พี่ไปเนี่ย ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปา ไปเข็นน้ำในหนองนั่น เอารถเข็นน้ำลงไป
เอาน้ำใส่กระติก ใส่ถังน้ำแล้วขึ้นใส่รถก็เข็นขึ้นมาอาบ”(p2)

ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์

ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ ในที่นี้หมายถึง ทศนคติหรือความรู้สึกของผู้ครูที่
เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับลูกศิษย์เป็นความรู้สึกในด้านบวก เป็นความสัมพันธ์ที่หนาแน่นและ
ผลักดันให้ครูเต็มใจที่จะอุทิศตนเอง เพื่อสร้างสรรคให้ประโยชน์ให้แก่ศิษย์ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน
ได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า การมีโอกาสได้ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด สร้างให้เกิดความผูกพันระหว่าง
ตัวผู้ให้ข้อมูลกับเด็ก ซึ่งทำให้ผู้วิจัยทุกคนเกิดความรู้สึกรักและผูกพันต่อเด็ก เห็นความสำคัญของ
งาน และเกิดแรงบันดาลใจที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มที่เพื่อเด็ก

“เด็กน่ารักมาก คือ เขาจะแบบซื่อบริสุทธิ์เลย แค่ปลาดุกตัวเดียวที่เขาอย่าง
มาใส่ถุงพลาสติกมาจากบ้าน เขาเอามาให้ครู ข้าวเหนียว เอามาให้ครูก็บอกต้องซื้อ
นะ แต่เขาไม่ยอมเอามาให้เราโดยที่ว่าเขาไม่มีความสุข โอ้โหในสังคมเราไม่ได้เจอ
อย่างนี้ ก็เลยเกิดติดเด็กน้อยเลย ชอบ โดยเปลี่ยนความคิดเปลี่ยนวิถีชีวิตเลย จาก
เล่นดนตรีไปพับตอกลางคืน เปลี่ยนเลย มีความสุข”(p2)

ทั้งนี้ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์นั้น เกิดขึ้นมาจากการที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ชีวิตอยู่
ประจำกับเด็กนักเรียน ซึ่งเป็นเวลาที่มากกว่าแค่การเรียนการสอนในห้อง จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า
ผู้ให้ข้อมูลทุกคนเคยมีประสบการณ์ที่จะต้องพักอาศัยร่วมกันกับเด็กนักเรียน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้
สภาพชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิดนั่นเอง

“เมื่อก่อนเนี่ยก็เอาเด็กมาซ่อมกีฬา ก็เอาเด็กมาอยู่โรงเรียน มานอน
โรงเรียน เอาเด็กผู้ชาย มานอนโรงเรียนกัน แต่พอเวลามาอยู่กับเขาคุยกับเขาพูดกับ
เขาอะไรกับเขาด้วยนะ ความสัมพันธ์มันเกิดนะ ความผูกพันกับเด็กมันเกิด..ก็คือ
ในๆ แ่งความเห็นอกเห็นใจกันและกัน ในแง่ความไร้เดียงสาของเขา เพราะเด็ก ๆ
เนี่ยเขาจะมีความไร้เดียงสาในตัวเอง และเราก็ต้องใช้จิตวิทยาที่จะต้องเข้ากับเขาให้
ได้”(p3)

ความสุขใจ

ความสุขใจ หมายถึง การที่ครูมีความรู้สึกสบายใจ รู้สึกปิติ ต่อสิ่งที่ตนเองได้ประสบ
ซึ่งความรู้สึกในเชิงบวกในเชิงบวก เป็นความทราบซึ่งใจอันเกิดมาจากได้รับรู้ถึงความสุขของผู้อื่นที่
ตนเองได้มีส่วนช่วยให้ผู้อื่นได้ประสบความสำเร็จ มีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า ซึ่งผู้ให้ข้อมูลทั้ง

3 ราย ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันคือ การได้เห็นเด็กนักเรียนประสบความสำเร็จ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุข มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อผู้อื่น เป็นคนดีของสังคม

“คือมันอึดเมื่อเราเห็นเด็ก เหมือนที่ครูเห็นเมื่อกี้ คือมีความรู้สึกว่าเขา สดใส ร่าเริง เขาเล่น เขาพอใจกับสิ่งที่เขาได้รับ เขาได้ขนม เขาได้เงินถึงแม่ไม่มากมีเงิน 20 บาท 40 บาท เราก็มองว่าวิชาที่เขาเรียนมา มันสามารถทำประโยชน์กับเขาได้ 1)ทำให้เขารักวัฒนธรรมของเขา 2)ทำให้คนอื่นชื่นชม รางวัลที่ได้มา มันไม่มาก เป็นรางวัลที่ได้จากตัวเอง เราก็มีความรู้สึกว่าเด็กมีความสุข เขามีแววตาที่มีความสุข เรามองดูเขาแล้วเห็น เขาอยู่ท่ามกลางผู้คนเขามีความสุข เขายิ้ม เราเป็นคนถ่ายรูปเขา เราก็มีความรู้สึกว่า เออเขาทำได้ เขาเก่ง มันมีความสุข เขามีความสุขขึ้นแจ่มใสเวลาเล่น เราก็มักเล่นกับเขา มันเป็นความอึดตรง คือเราไม่สามารถอธิบายได้ มันปิติ มันมีความสุขในใจ”(p1)

นอกจากนี้ความสนใจที่เกิดขึ้นนั้น ยังมาจากการกระทำที่ผู้ให้ข้อมูลได้ทำเพื่อผู้อื่น การได้เป็นผู้ให้ ได้ช่วยเหลือผู้อื่น หรือการได้พบเห็นความเอื้ออาทรในสังคม

“คือการได้ให้อะ ได้ให้มีความสุขมาก ไม่รู้สึกว่าเราจะต้องได้อะไรกลับมา ลูกศิษย์เขาจะมาทำดีกับเราไหมเงี้ย แต่ความสุขของเราคือ เราได้ถ่ายทอดอะไรให้เขา เราได้ให้บทเรียนอะไรกับเขาอย่างจึ้งมากกว่า”(p2)

และความสนใจที่มากจากการที่เด็กนักเรียนยังระลึกถึงตนเองอยู่ การได้รับข่าวสารจากเด็ก การที่เด็กติดต่อกลับมาแสดงให้เห็นว่าเด็กมีความรักความผูกพันกับครู

“พอเวลาเราเห็นเขามีความสุขนะ พอโตมาเนี่ยเห็นเขามีความสุขแล้วก็เห็นเขามีครอบครัวมีงานมีการทำมันก็ดีใจ พอเขาเจอเราแล้วเขาก็ยกมือไหว้ ไปที่ไหนเด็กก็เข้ามาหา บางทีก็จำเขาไม่ได้ เขาวิ่งเข้ามาหา บางคนก็เข้ามาทัก ก็ดีนะ รู้สึกดี มันหายากสำหรับวงการอื่นนะ ตอนเล็ก ๆ โดนตีแล้วโดนตีอีก เวลาพอจบไปแล้วอู้ยมันรักเราจึ้งเลย”(p3)

ความภาคภูมิใจ

ความภาคภูมิใจ ในที่นี้หมายถึง ความรู้สึกที่ครูมีต่อตนเองในทางที่ดี ที่ตนเองสามารถจะกระทำสิ่งต่างๆให้ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย จากข้อมูลพบว่า ความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นในตัวผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คนนั้น แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ ความภาคภูมิใจของการที่ตนเองรู้สึกว่าสามารถทำงานที่ตนเองตั้งใจจนสำเร็จ การได้รับรางวัลตอบได้รับการยกย่องจากผลงานที่

ตนเองได้ทำ การรู้สึกว่าคุณได้มีส่วนช่วยให้ลูกศิษย์ของตนเองมีความสำเร็จ และการได้มีส่วนในการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานให้แก่ผู้อื่น

“รางวัลนี้คือรางวัลแห่งการทำงานที่มีส่วนประกอบต่างๆ เพราะฉะนั้นครูถึงตั้งไว้เตือนตัวเองอยู่เสมอว่าเธออย่าลืมนะว่า เธอคือคนๆหนึ่งเธอไม่ได้เลิศเลอ เธอไม่ได้ยิ่งใหญ่หรืออะไรมาจากไหน เธอคือครูคนหนึ่งที่เป็นครูสอนหนังสือเธอเป็นคนที่น่าความคิดตัวเองมาสร้างสรรค์ให้สิ่งที่ออกไปนั้นดูงดงาม เด็กเขานำไปใช้คือเราคือคนเริ่มต้นให้เขา จุดประกายให้กับเด็กคนนั้นอีกที ให้เขาก้าวไป เขาจะก้าวไปในแนวทางใดก็ตามแต่เราคือผู้มองในจุดนั้น คือผู้ปั้น แต่ใครจะนำสิ่งที่เราปั้นนั้นไปใช้อย่างไร เราไม่รู้ แต่เมื่อเราเห็นในสิ่งที่เราทำไปแล้วเนี่ย มันไปเกิดคุณค่าและทำประโยชน์เนี่ย มันก็ย้อนกลับมาให้เราภูมิใจ”(p1)

และความภาคภูมิใจที่เกิดจาก ความสำเร็จของเด็กนักเรียน การได้เห็นนักเรียนมีความสุข มีความเป็นอยู่ที่ดี มีอนาคตที่ก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดีขึ้น

“ไม่ได้คิดว่าเราเก่งมาก เราทุ่มเทมากไม่ได้เคยคิดอะ เขาถามว่าภาคภูมิใจไหมที่ได้รางวัล เราก็บอกว่าความภาคภูมิใจคือส่วนหนึ่ง แต่เราภูมิใจว่าเด็กของเราประสบความสำเร็จ เราอยากให้เด็กของเราประสบความสำเร็จมากกว่า ได้รางวัลดีใจไหมก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ไม่ใช่มันไม่ใช่ทั้งหมด เพราะว่ามันไม่ใช่สิ่งที่เราต้องการ มันไม่ใช่ในสิ่งที่เราต้องการ” (p2)

“แล้วสิ่งที่เราดีใจมากที่สุดก็คือ น้องๆ ที่อยู่ในศูนย์ฝึกทั้งหมด 10 กว่าคน เขาได้รับการปล่อยตัว เพราะว่าคือเขาทำผลงานดี แล้วก็ได้รับการพิจารณาปล่อยตัวกลับ นอกจากเราจะช่วยสถานพินิจแล้ว ยังช่วยเด็กอีก 10 กว่าคน คือเรายังช่วยเด็กกลุ่มนี้ได้ ให้เขาได้รับการมีอิสรภาพเร็วขึ้น นี่คือสิ่งที่เราคิดว่าเราภูมิใจที่สุดนะภูมิใจที่สุดว่า เราภูมิใจมากกว่าได้อาคารหลังนี้อีก เราภูมิใจมากกว่าได้โรงอาหารอีก”(p3)

ส่วนที่ 4 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำการวิเคราะห์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง (บุคคลแวดล้อมผู้ให้ข้อมูลหลัก) จำนวน 15 คน พบ ประเด็นของหน่วยความหมายในภาพรวมที่เกี่ยวกับแก่นของจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งหมด 16 ประเด็น และประเด็นของหน่วยความหมายในภาพรวมที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งหมด 14 ประเด็น ผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มของหน่วยข้อมูลทั้งหมดสร้างเป็นประเด็นข้อค้นพบได้ทั้งหมด 3 ประเด็น ตามตารางดังต่อไปนี้

ตาราง 10 การจัดกลุ่มของหน่วยข้อมูล

ประเด็นหลัก	ประเด็นรอง	หน่วยความหมาย
การเป็นครูผู้มีจิต วิญญานความเป็นครู	ตระหนักรู้ในความเป็นครู	มองเห็นคุณค่าในอาชีพครู
		มีเชื่อว่าอาชีพครูคือการทำบุญ
		เป็นครูตลอดเวลา
	ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู	วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
		การถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบัง
		พัฒนาตนเอง
	มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก	หัวใจในการทำงานอยู่ที่ลูกศิษย์
		ความมุ่งมั่นทำงานเพื่อเด็ก
		มีแรงพลังในการทำงาน
		ทำงานด้วยความต้องการจากภายใน
	การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและ ความเมตตา	เชื่อในความสามารถและเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนา
		มีความรักและเมตตาต่อเด็ก
การสังเกตและการเอาใจใส่เด็ก		
การใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก		
ส่วนที่นำไปสู่การเป็น ครูผู้มีจิตวิญญาน ความเป็นครู	แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู	ยึดหลักความเสมอภาคและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม
		มีอุดมการณ์ที่จะเป็นครู
		เป็นครูเพื่อแม่
	เป็นครูเพราะแรงศรัทธา	
	การมีตัวแบบจิตวิญญานความเป็นครู	
มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก		
ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์		
คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา	ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน	การเข้าถึงเข้าใจตนเอง
		การเข้าใจผู้อื่น
		การเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ
ส่วนที่คำจุนการจิต วิญญานความเป็นครู	ผลและการสะท้อนกลับสู่จิต	ความสุมใจ
	วิญญานความเป็นครู	ความภาคภูมิใจ
	ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์	
	ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน	

การจัดกลุ่มของหน่วยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ สร้างเป็นข้อสรุปหลักได้ทั้งหมด 3 ประเด็น คือ การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ส่วนที่นำไปสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู และส่วนที่ค้ำจุนการจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งข้อสรุปหลักทั้ง 3 ประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ผลของข้อสรุปทุกประเด็นเข้าด้วยกัน และสร้างเป็นรูปแบบที่เป็นโครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยนำเสนอผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดไว้ในบทต่อไป

บทที่ 5

ผลการสังเคราะห์

ประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ในบทนี้เป็นการพรรณนาโครงสร้างของประสบการณ์ตามแนวคิดปรากฏการณ์ (Phenomenology) ของอาเมเดโอ จิออร์จี่ (Amedeo Giorgi) ในการตีความข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 โดยนำเอาหลักการวิเคราะห์โดยแบ่งเวลาออกเป็นช่วง (time-series analysis) มาใช้ในการพิจารณาเชื่อมโยงกลุ่มข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา แล้วจัดเป็นโครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ตามตาราง

ตาราง 11 การจัดประเด็น

การลำดับช่วงเวลา	ข้อสรุปหลัก	กลุ่มข้อมูล
ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู	การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู	ตระหนักรู้ในความเป็นครู
		ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู
		มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก
		การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา
ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู	ส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู	แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู
		การมีตัวแบบจิตวิญญาณความเป็นครู
		มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก
		ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์
ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู	ส่วนที่ค้ำจุนการจิตวิญญาณความเป็นครู	ผลและการสะท้อนกลับสู่จิตวิญญาณความเป็นครู
		ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์
		ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

ซึ่งผลจากการศึกษา โดยสามารถจัดข้อสรุปหลักตามลำดับช่วงเวลาได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู และช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเกิดสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูขึ้นภายในตัวบุคคล จากการศึกษาพบข้อสรุปหลักที่แสดงถึง “การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ของผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ ตระหนักรู้ในความเป็นครู ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตาที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1.1 ตระหนักรู้ในความเป็นครู

ตระหนักรู้ในความเป็นครู คือ สภาวะทางจิตเกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึก ความคิด และความปรารถนาที่ครูมีต่ออาชีพครูของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึก การรับรู้ การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่ออาชีพครู เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของตัวเองเกี่ยวกับการเป็นครู ซึ่งการรวมกันของประเด็นจากข้อค้นพบจากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ประกอบด้วย มองเห็นคุณค่าในอาชีพครู มีความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพครู และเป็นครูตลอดเวลา คำอธิบายดังต่อไปนี้

“มองเห็นคุณค่าในอาชีพครู” ของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ การมองเห็นความสำคัญในอาชีพครู มองเห็นประโยชน์ในอาชีพที่ตนเองทำว่ามีประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักคนทั้ง 3 รายต่างก็มองเห็นความสำคัญในอาชีพครู โดยมองว่า อาชีพครูเป็นต้นกำเนิดของอาชีพทุกอย่าง เพราะทุกอาชีพจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียนจะต้องมีครูเป็นผู้บรมสั่งสอน ดังนั้นคุณค่าของอาชีพครูจึงมีมากกว่าแค่การสอน แต่เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีปัญญา มีความประพฤติที่ดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

“คิดว่าครูเป็นอาชีพที่ดีที่สุด เพราะทุกอาชีพออกมาจากตรงนี้ละ ทุกอาชีพในโลกนี้ ในประเทศไทยนี้ต้องผ่านการบรมสั่งสอนจากอาชีพครูทั้งหมด ตรงเนี่ย นับว่าเป็นอาชีพที่โอ้โห้ หน้าที่กว้างใหญ่ไพศาลมากอะ สร้างคนขึ้นมา”(p2)

“มีเชื่อว่าอาชีพครูคือการทำบุญ” คือ การที่ผู้ให้ข้อมูลหลักยอมรับว่าการทำงานในอาชีพครูเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง และยอมรับว่าผลของการตั้งใจปฏิบัติงานครูอย่างดีทำให้ตนเองได้รับผลแห่งการทำดีตามมา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายได้แสดงออกถึงความเชื่อนี้ว่า การที่ตนเองได้มาทำงานในอาชีพครูถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่ง และการตั้งใจทำงานอย่างดีก็เป็นการทำบุญตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีเชื่อว่าผลบุญจากความตั้งใจทำงานในหน้าที่ครูอย่างเต็มที่ทำให้ตนเองและครอบครัวได้รับสิ่งดี ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักอิงอยู่บนแนวคิดของพุทธศาสนาเรื่องของการให้ธรรมะเป็นทาน

“การมาทำงานคุณนี่มันไม่ใช่การทำงานเพียงเพื่อได้รับค่าตอบแทน แต่มันเป็นการทำงานเพื่อที่เราพัฒนาคน เป็นการทำงานที่เป็นบุญเป็นกุศลด้วย เป็นคุณนี่ เหมือนกับการให้ชีวิต คือ เราให้ชีวิตในทางที่ดีกับเขา”(p3)

“เป็นคุณตลอดเวลา” ในที่นี้หมายถึง การที่ครูเข้าใจและรู้สึกว่าเป็นคุณต้องอุทิศเวลาทั้งหมดที่มีให้กับการปฏิบัติหน้าที่ครู และคาดหวังในการทำหน้าที่ครูถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนตลอดไป ซึ่งจากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย แสดงให้เห็นจากดูแลอบรมสั่งสอนเด็กทั้งในและนอกเวลาเรียน ให้ความช่วยเหลือกับเด็กทุกๆ ด้าน และคอยติดตามข่าว ให้ความช่วยเหลือกับลูกศิษย์ทุกคน แม้ว่าจะจบการศึกษาไปแล้ว นอกจากนี้ยังผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ต่างแสดงความหวังที่จะทำงานในฐานะครูต่อไปแม้ว่าตนเองจะเกษียณอายุราชการไปแล้ว ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกรายต่างมองว่า จะยังคงนำความรู้ความสามารถที่ตนเองมีให้ช่วยเหลือแก่เด็กนักเรียนและโรงเรียน โดยไม่รับค่าตอบแทน

“เราดูแลเขาทุกเรื่องไม่ใช่ว่าเรื่องเรียนอย่างเดียว มันต้องนอกเวลาด้วย เราต้องสามารถเป็นครูได้ทั้งในเวลาและก้นอกเวลา เป็นคุณนอกเวลาหมายความว่าไปเจอเด็กที่ไหนมีปัญหาเราก็ช่วยเหลือดูแลเขาตลอด และก็คอยอบรมสั่งสอนเขา คือสามารถจะพูดกันได้ 24 ชั่วโมง ตอนไหนก็ได้ไม่ใช่ว่าตอนอยู่หน้าโรงเรียนยังคุยกันดี แต่พอออกไปแล้วเนี่ยไม่รู้จักกัน หรือกลายเป็นคนอื่น ต้องสอนได้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน”(p3)

ตระหนักรู้ในความเป็นคุณ ที่ค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ อธิบายด้วยกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) ได้ว่า เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักได้รับการกระตุ้นต่อสิ่งเร้า (สภาพแวดล้อมในการทำงาน) แล้วการเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความเป็นคุณและทำให้เกิดความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ครู (ตระหนักในความเป็นคุณของตนเอง) นำไปสู่พฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลหลักที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นคุณผู้มีจิตวิญญาณความเป็นคุณ ซึ่งข้อค้นพบจากการศึกษานี้มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบการปฏิบัติตนตามหน้าที่ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาแบบวัตจิตวิญญาณความเป็นคุณ ของ ณีฎฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียดจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่า การตระหนักรู้ในความเป็นคุณนี้มีมิติที่ลึกสะท้อนให้เห็นถึงความผูกพันต่อบทบาทการเป็นคุณ นอกจากการทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเท่าหรือการทำตามบทบาทแล้ว ความตระหนักรู้ในความเป็นคุณที่ได้จากการศึกษายังกินความไปถึงการครองตนอยู่ในบทบาทความเป็นคุณตลอดเวลา แสดงให้เห็นได้จากการที่ผู้ให้ข้อมูลมีความพร้อมที่จะให้การอบรมสั่งสอน และความช่วยเหลือต่อเด็กนักเรียนอยู่ตลอดเวลา และความตั้งใจว่าจะยังปฏิบัติหน้าที่เป็นคุณอยู่ต่อไป แม้จะสิ้นสุดการทำหน้าที่ตามกรอบเวลาที่หน่วยงานได้กำหนด(เกษียณอายุราชการ)แล้วก็ตาม

1.2 ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู

ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู คือ การกระทำหรือการแสดงออกที่อยู่ในแนวทางที่ดีที่ครูควรปฏิบัติ สำหรับการรวมกันของประเด็นย่อยซึ่งเป็นข้อค้นพบจากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ที่สะท้อนความหมายของสำนักในการเป็นครูนี้ ประกอบด้วย วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ถ่ายทอดความรู้ที่มีโดยไม่ปิดบัง และพัฒนาตนเอง คำอธิบายดังต่อไปนี้

“วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี” หมายถึง การที่ครูมีการปฏิบัติตนถูกต้องตามระเบียบสังคม และมีความประพฤติที่เหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นตัวอย่างให้แก่ผู้อื่นปฏิบัติตามได้ ซึ่งพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ได้ให้ความสำคัญเรื่องการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก โดยมองว่าการเป็นครูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี การที่ครูวางตัวได้เหมาะสมมีภาพลักษณ์ที่ดีจะสร้างความน่าเชื่อถือและความศรัทธาจากเด็กได้ซึ่งจะทำให้การอบรมสั่งสอนเด็กเป็นไปได้ง่าย จึงจะเห็นได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายต่างปฏิบัติตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก เช่น ไม่กินเหล้าสูบบุหรี่ รมัดระวางตัวเรื่องชู้สาว หรือเป็นตัวอย่างในการช่วยเหลือผู้อื่น

“อบรมเด็กปกติแล้วก็จะทำตัวให้เด็กเขาเห็น แล้วเขาก็ศรัทธาก่อน คือ ทำตัวเองก่อน ถ้าเด็กเห็นเราแล้วไม่ศรัทธาในตัวเรา เขาไม่เชื่อมันในตัวเราเนีย จะสอนยังไงจะอบรมยังไงมันไม่ฟังหรอก คุณครูหันหลังไปเหยงไปล้ออีกไซ้ใหม่ โดยเฉพาะเด็กโตนะ เวลาครูพูดที่แอบไปซุบซิบนินทาครูอีก แต่ว่าเด็กประถมนี้จะไม่ค่อยมี จะง่ายหน่อย อันดับแรกมันต้องทำตัวเราก่อนนะ ถ้าตัวเราดี เราพูดให้เด็กเขาฟังเขาศรัทธาแล้วเนีย คือเขาเห็นแบบอย่างที่ดีแล้วการสอนก็ง่ายขึ้น” (p3)

“การถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบัง” คือ การที่ครูทำการถ่ายทอดความรู้ให้เด็กได้รับความรู้อย่างเต็มที่ สอนหรือให้ความรู้จนเต็มความสามารถของตน ยกย่องศิษย์ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความประพฤติดีให้ปรากฏ ซึ่งข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 ใน 3 รายได้แสดงความเห็นถึง การถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบัง โดยมองว่า การเป็นครูควรจะต้องถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดที่มีให้กับผู้เรียน แต่จะต้องคำนึงถึงความต้องการและความสามารถในการรับการถ่ายทอดของผู้เรียนด้วย ซึ่งเนื้อหาของความรู้นั้นสามารถเป็นได้ทั้งความรู้ในเชิงวิชาการและทักษะในการดำเนินชีวิต ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอีก 1 ราย ซึ่งมีลักษณะการทำงานเป็นการปฏิบัติงานที่เป็นการทำงานกิจกรรมด้านกีฬาไม่ได้เน้นความรู้ในเชิงวิชาการที่ชัดเจน จะแสดงถึงลักษณะของการถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบัง ด้วยการให้คำแนะนำหรือการให้ความช่วยเหลือต่อที่มนักกีฬาอื่น

“มีความรู้อย่าหวงความรู้ แล้วแต่เวลาเราสอน ก็ต้องดูว่าเด็กของเราเนียจะรับได้ไหม จะทำได้ไหม ถ้าทำไม่ได้ เราก็ต้องพัฒนาเขาไป เพราะต้องให้เด็กทุกคนต้องได้ความรู้เหมือนกันหมด” (p3)

“พัฒนาตนเอง” หมายถึง การที่ครุมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงและ แก้ไข ในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานครูเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ดีขึ้น จากข้อมูลพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย มีการพัฒนาตนเองทั้งในลักษณะของการพัฒนาความรู้เชิงวิชาการเพื่อเพิ่มคุณวุฒิให้กับตนเอง และในด้านความรู้ด้านอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการพัฒนาเด็ก ได้แก่ ความรู้ด้านเทคโนโลยี ความรู้ในด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (วอลเลย์บอล สวดมนต์)

“เราเป็นคนชอบเลคเชอร์ เราชอบอ่าน อยากรู้ว่าเอ๊ะทำไมมันแพ้ ทำไมมันอย่างนี้ ..ซื้อหนังสือมาเลย แบบวิชา พ.101 ซื้อหนังสือวอลเลย์บอลมาเลย เปิดอ่านดูว่าครูวอลเลย์บอลเขาสอนอะไรในวิชาที่เรียนวิชาพลະ แบบฝึกวอลเลย์บอลอย่างง่ายอะไร แบบฝึกวอลเลย์บอลมากกว่า 1 พันแบบอะไรอย่างนี้”(p2)

เมื่อเทียบกับผลการศึกษาก่อนหน้านี้พบว่า การปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู ในส่วนย่อยของการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความสอดคล้องในการศึกษาของกับองค์ประกอบการปฏิบัติตนตามหน้าที่ ในการศึกษาการพัฒนาแบบวัตจิตวิญญาณความเป็นครู ของ ญัตฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) และข้อมูลจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องความเป็นครู พบว่า ประเด็นย่อยด้านการวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี และการพัฒนาตนเอง มีความสอดคล้องกับจรรยาบรรณครูข้อที่ 1 (จรรยาบรรณต่อตนเอง : ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ) และจรรยาบรรณครูข้อที่ 5 (จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ : ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ) ส่วนในประเด็นย่อยของข้อค้นพบด้านการถ่ายทอดความรู้ที่มีโดยไม่ปิดบัง มีความสอดคล้องกับตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. 2526 ในข้อ 6 กำหนดไว้ว่า ครูต้องถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่บิดเบือนและปิดบังอำพรางไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนเองไปใช้ในทางที่ทุจริตหรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ (ยนต์ ชุ่มจิต. 2550: 76)

1.3 มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก

มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก คือ การคิดและเข้าใจถึงเป้าหมายในการทำงานของตนเอง และใช้เพื่อกำหนดทิศทางในการดำเนินไปสู่บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจากข้อค้นพบจากการศึกษาประสบการณ์การทำงานครูของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย พบความสอดคล้องกันของประเด็นย่อยต่างๆ ที่ประกอบกันเป็นความหมายของประเด็นนี้ ได้แก่ หัวใจในการทำงานอยู่ที่ลูกศิษย์ ความมุ่งมั่นทำงานเพื่อเด็ก ทำงานด้วยความต้องการจากภายใน มีพลังในการทำงาน เชื่อในความสามารถและเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนา และการให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกที่ดี

“หัวใจในการทำงานอยู่ที่ลูกศิษย์” หมายถึง การที่ครูมีการกำหนดเนื้อหาของเป้าหมายในการทำงานของตนเองอย่างชัดเจน และมีการกำหนดทิศทางปฏิบัติโดยมุ่งไปที่เป้าหมายในการทำงานของตนเองเป็นหลัก จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีการตั้งเป้าหมายของการทำงานที่ตรงกัน คือ การทำงานเพื่อเด็ก โดยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายได้ให้ข้อมูลถึงการวางเป้าหมายในการทำงานของตนเองโดยยึดที่เด็กเป็นหลัก และกำหนดทิศทางของการทำงานเป็นการพัฒนาให้เด็กนักเรียนของตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น เมื่อเป้าหมายของการทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลักมีความชัดเจนทั้งเนื้อหาและทิศทาง การตอบสนองต่อเป้าหมายในการทำงานที่วางไว้จึงเป็นไปได้ในลักษณะของการปฏิบัติงานจึงมุ่งไปสู่ประโยชน์ที่เด็กจะได้รับเป็นสำคัญ

“อยู่ที่เด็กเลยอะ ของพี่..หัวใจในการทำงานอยู่ที่เด็ก ใจเราห่วงเด็ก เรามีความปรารถนาดีกับเขาอยากให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มันก็เลยทำให้เรา เหนื่อยต้องทำนะ โดยพี่ไม่ได้คิดเรื่องท้อไม่ท้อนะ ท้อไม่มีอยู่ในสมองเลย..คิดแต่ว่าเราจะทำงานให้ดีขึ้น” (p2)

“ความมุ่งมั่นทำงานเพื่อเด็ก” ที่นี้หมายถึง การตอบสนองต่อเป้าหมายที่วางไว้ด้วยการที่ครูมีความตั้งใจล้นเปี่ยมในอันที่จะกระทำในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเด็กที่ได้รับประโยชน์และความสำเร็จ ด้วยการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ สติปัญญา เวลาและทรัพยากร โดยไม่ย่อท้อ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักได้แสดงให้เห็นจากพฤติกรรมในการทำงานที่มีความทุ่มเทในการสอน ดูแลช่วยเหลือเด็กอย่างเต็มที่โดยไม่คำนึงถึงว่าสิ่งที่ทำนั้นจะเป็นความรับผิดชอบของตนเองหรือไม่ เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์

“ที่ครูคิดก็คือ เราก็ทำไปอย่างงั้นแหละ คือทำโดยที่ว่า เราไม่ต้องไปคิดว่าอันนั้นมันเป็นหน้าที่เราหรือไม่ อย่างจะพาเด็กไปสอบมันไม่ใช่หน้าที่ของครูนะ หน้าที่ของครูแล้ว มันเป็นหน้าที่ของผู้ปกครอง หรือเวลาที่เขาไปเรียนแล้วเขาไม่มีเงินค่ารถ ไม่มีเงินไปเรียนต่อเนี่ย มันก็เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองที่เขาจะต้องไปหาใช้ไหม ตานี้เราไม่ได้คิดอย่างงั้น เราคิดว่าไอ้สิ่งไหนที่เราจะช่วยเด็กได้ช่วยผู้ปกครองได้ เราจะให้โอกาสเขาได้ เราก็ช่วยไม่ว่าเด็กเราจะอยู่หรือว่าเด็กเราจะจบไปแล้ว ยิ่งจบไปแล้วเนี่ยยิ่งหนักอีกบางคนไม่พัน แบบเวลาไปสมัครงานหรือไปเรียน อ้าวคำประกัน กู้ยศ. ไปทำงานก็ไปคำประกัน นี่ถ้าโดนฟ้องคงล้มละลายแล้วปานนี้”(p3)

“มีแรงพลังในการทำงาน” เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของครูในการทำภารกิจต่าง ๆ แรงขับเคลื่อนนี้สามารถผลักดันให้การกระทำเป็นไปในทิศทางตามที่กำหนด ด้วยความกระตือรือร้น ขยันขันแข็ง เพียรพยายาม และเป็นการกระทำอย่างมีความสุข ซึ่งการ

มีพลังในการทำงานนี้ มีความเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการทำงาน หากบุคคลมีแรงจูงใจในการทำงานสูงก็จะมีพลังในการทำงานอย่างสูงที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จ

“ถ้าเป็นงานเราต้องเองงานที่มีความรู้สึกออกจากใจ มันเป็นงานที่เราต้องใช้ความรู้สึก มันทำให้เรารู้สึกว่าเราทนมันได้ไหม เราชอบมันได้ไหม ถ้าเราไม่ได้เราต้องเพิ่มกำลังใจ เพิ่มหาวิธีการเพิ่ม เพิ่มและสู้กับมันทำมันให้ได้ เราก้าวไปได้แค่ก้าวหนึ่งเนอะ มันก้าวไปอีกไม่ได้เพราะมันมีอะไรขวางอยู่ เราจะต้องทำให้ตรงนี้มันหายไปเพื่อเราจะก้าวได้อีก นิดหนึ่งก็ยังดียังเจ็ย มันเป็นพลังอย่างหนึ่งในการทำงาน ถ้าทำงานจนแล้วมันสำเร็จ มันเริ่มจุดประกายให้เราก้าวต่อไป ไม่ได้คิดว่าเราจะต้องได้ทั้งแล้วถึงจะพอใจไม่ใช่ นิดหนึ่งเราก็พอใจ” (p1)

“ทำงานด้วยความต้องการจากภายใน” คือ การที่บุคคลกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามความต้องการหรือความพึงพอใจของตนเองโดยไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งจูงใจจากภายนอก ซึ่ง จะมีลักษณะที่สอดคล้องกับแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง การทำบางสิ่งอย่างอย่างหนึ่งมาจากความสนใจหรือความพึงพอใจในการทำสิ่งนั้น จากการศึกษาพบว่า หลังจากที่ผู้ให้ข้อมูลเข้าสู่อาชีพครูแล้วเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเอง โดยเฉพาะการได้เรียนรู้ถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเด็กนักเรียนที่ยากลำบาก การเรียนรู้ดังกล่าวมีส่วนสร้างให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน และทำหน้าที่ผลักดันให้ผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือเด็กนักเรียนให้มีชีวิตที่ดีขึ้น

“ความต้องการที่ออกมาจากใจของตัวเอง คืออยากสั่งสอนศิษย์ มีความอยากโดยไม่ต้องมีอะไรมาเป็น condition มาล่อ ต้อง 2 ชั้น ไม่ใช่เป้าหมายอย่างนั้น เห็นศิษย์คนนี้เขาเรียนไม่เก่ง ทำยังไงให้เขาเรียนเก่งขึ้นมาได้ ครอบครัวเด็กคนนี้อาตมาจะทำยังไงให้พัฒนาคุณภาพชีวิตเขาดีขึ้น ไม่ให้เขาขาดแคลนเหมือนที่เขาเป็นอยู่ บางวันเด็กไม่มีเงินมาโรงเรียนเลยอย่างเจ็ย เราอยากไปพัฒนา อยากให้เขา ไปชี้ช่องให้เห็นว่าเรามีโอกาสนะลูก เรามีโอกาสขอแต่เราไม่ท้อไม่น้อยเนื้อต่ำใจว่าเราเป็นคนจน โดยมีความขยันการพัฒนาตัวเองเนี่ยตรงนี้มากกว่า”(p2)

“เชื่อในความสามารถและเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนา” หมายถึง การที่ครูยอมรับในความสามารถของแต่ละบุคคล และยอมรับว่าบุคคลมีความสามารถที่แตกต่างกัน รวมถึงหาช่องทางให้เด็กแสดงความสามารถ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขความสามารถของตนเองให้ดียิ่งขึ้น ความเชื่อในลักษณะนี้เป็นความเชื่อเกี่ยวกับคุณค่าของมนุษย์ที่บุคคลยึดถือ และนำมาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติงาน ถือเป็นส่วนหนึ่งของการตั้งเป้าหมาย สะท้อนให้เห็นจากที่ผู้ให้ข้อมูลหลักให้สัมภาษณ์ถึงความเชื่อในศักยภาพและความสามารถพิเศษที่ซ่อนอยู่ในตัวเด็ก ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนำไปสู่การปฏิบัติงานของผู้วิจัยที่พยายามที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถ โดยจะคอยให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะ ฝึกฝน และให้กำลังใจ เพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองได้

“ภาษาอีสานไม่มีใครเรียนปึก คือ โง่มากเลย ซื่ออย่างเงี้ย ไม่มีใครที่จะเป็นสมองระดับโง่ ก็สอนเด็กจนกระทั่งทุกวันเนี่ย ไม่ว่าจะไปสอนเด็กนักเรียนธรรมดาหรือสอนนักวอลเลย์บอล ครูไม่เชื่อจะลูกว่าจะมีคนโง่ แต่ที่เขาเรียนเก่งมากกว่าเธอเพราะเขามีความรับผิดชอบในหน้าที่ของเขา นักเรียนต้องขยันเรียน หมั่นส่งการบ้าน ส่งการบ้านเสร็จทำอะไรเสร็จไปตีเพื่อน ชวนเพื่อนมาอ่านหนังสือ ยังเงี้ย ถ้าทุกคนทำอย่างงั้น ค่ะแนที่ไต่จากการเรียนก็จะใกล้เคียงกัน” (p2)

นอกจากนี้การดำเนินสู่เป้าหมายยังแสดงให้เห็นผ่านส่วนย่อยด้าน “ให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึก คือ การที่ครูเห็นว่าการอบรมปลูกฝังความคิดและการกระทำเกี่ยวกับความดีกับเด็กเป็นสิ่งสำคัญ ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย มีความคล้ายคลึงในการทำงานที่เน้นการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็ก โดยจะนำเอาแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ามาสอดแทรกให้การอบรมเด็ก โดยคุณธรรมจริยธรรมที่เน้น เช่น การมีวินัยในตนเอง ความกตัญญูรู้คุณ ความรัก ความสามัคคี ความเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และจิตสำนึกรักชาติ เป็นต้น

“อย่างแรกเลยก็คือการมีวินัยในตัวเอง ความรับผิดชอบ ตอนเข้ามาถึงโรงเรียนปั๊บทุกคนจะต้องจับไม้กวาด ต้องทำงานในบริเวณที่ตัวเองรับผิดชอบ คือทุกคนจะต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตัวเอง ถ้าทุกคนรับผิดชอบในหน้าที่ได้ มีวินัยในตนเองแล้วอย่างอื่นมันสอนง่าย อะโรมันก็ดีไปหมด.. คือเราทำให้เด็กรุ่นใหม่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม”(p3)

ข้อค้นพบส่วนย่อย ด้านการมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก เมื่อเทียบกับแนวคิดเรื่อง การมีเป้าหมายในทางจิตวิทยา พบว่ามีความคล้ายกัน คือ เป้าหมายเป็นตัวแทนทางความคิดที่กล่าวถึงอนาคต (Cognitive Representation) ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ เนื้อหาของเป้าหมาย และความมุ่งมั่นต่อเป้าหมาย ซึ่งค้นพบจากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักต่างก็มีการกำหนดเนื้อหาของเป้าหมายในการทำงานไว้ชัดเจนแต่มีความเป็นนามธรรมคือ “ต้องการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” และผู้ให้ข้อมูลหลักต่างแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มุ่งสู่เป้าหมายด้วยการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูอย่างเต็มที่เพื่อช่วยให้เด็กมีชีวิตที่ดี ได้รับโอกาส และประสบความสำเร็จในชีวิต

สำหรับข้อค้นพบในประเด็นของ “การมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก” มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) เรื่อง กำหนดความหมาย และการสร้างดัชนี ร่างเครื่องมือวัดและประเมินจิตวิญญาณสำหรับบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งพบเรื่องแก่นของจิตวิญญาณในประเด็นด้านการมีอุดมการณ์และเป้าหมายในชีวิต และงานวิจัยของ นางเยาว์ มงคลอินธิเวช และคณะ (2552) ที่ทำการสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (จิตวิญญาณ) เรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ : พัฒนาการทางจิตวิญญาณและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ที่พบว่าหนึ่งในหกขององค์ประกอบของสุขภาวะทางปัญญา คือ มีเป้าหมาย/ความหมายของชีวิต แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของงานวิจัยที่ศึกษาพบว่า การมีเป้าหมายของงานวิจัยทั้ง 2

ขึ้นจะเป็นการกล่าวถึงการมีเป้าหมายในชีวิต แต่การมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็กนี้ จะมีลักษณะของการกำหนดเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจนและมีพฤติกรรมที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ค่อนข้างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

1.4 การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา

การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา เป็นการทำงานอย่างมีจิตวิญญาณ ความเป็นครูในมิติของพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย มีการแสดงพฤติกรรมส่วนย่อยที่ประกอบกัน คือ แสดงความรักและความเมตตาต่อเด็ก สังเกตและเอาใจใส่เด็ก ใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก ยึดหลักเสมอภาคและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม ตามการอธิบายดังนี้

“มีความรักและเมตตาต่อเด็ก” หมายถึง การกระทำของครูต่อเด็กด้วยความรักเสมือนเป็นลูกของตนเอง ดูแลอย่างใกล้ชิด มีความปรารถนาดีต่อเด็ก การช่วยเหลือให้เด็กได้รับโอกาสที่ดีขึ้น ให้โดยผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงให้เห็นจาก ความพยายามในการให้ความช่วยเหลือดูแลเด็กในทุกๆ เรื่อง เอาใจใส่ ให้ความสนทนสนม ไม่แสดงการรังเกียจเด็ก ให้ความสำคัญ ให้ความรักและความอบอุ่นกับเด็ก

“ครูเชื่ออย่างนั้นเพราะเราอยู่กับเขา คลุกคลีกับเขามาตลอด แล้วเราสิ่งที่เราให้คือสิ่งที่เราคิดว่าเราดีกับเขา แล้วไม่เคยเอาเปรียบเขา เราต้องทำให้เขาเห็นว่าเราทำงานมากกว่าเขา ทำงานหนักกว่า แล้วมีความปรารถนาดีต่อเขา สิ่งที่ต้องทำให้เขามองเห็นคือ เราชักเขา เรามองเขาในแง่ดี พี่พยายามสอนโค้ชเด็กๆ รุ่นน้อง เรามีความปรารถนาดีกับเขา เรามีความเมตตาต่อกับเขา รักเขา ปรารถนาดี แล้วเราคิดว่ายังไงเขาต้องกลับมา ไม่มีทางที่จะเขาจะมองเราไปทางด้านอื่น ถึงแม้ว่าสิ่งที่เราคุยกับเขา แนะนำเขาอาจจะขัดต่อความรู้สึกของเขา ในวัยรุ่นตอนนั้นก็ช่าง” (p2)

“การสังเกตและการเอาใจใส่เด็ก” หมายถึง การที่ครูให้การห่วงใย เอื้ออาทร ต่อเด็ก และใช้ความสามารถในการใช้ประสาทสัมผัสไปสัมผัสกับความรูสึกและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดกับเด็กเพื่อให้ได้ข้อมูลในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเด็ก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลแสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่และสังเกตเด็ก โดยใช้การสังเกต สีหน้า แววตา และอวัชกริยาของเด็ก พยายามให้ความใกล้ชิด และติดตามหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อหาทางช่วยเหลือเด็ก นอกจากนี้การสังเกตยังช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเห็นความสามารถที่ซ่อนอยู่ในตัวเด็กแต่ละคน และสามารถส่งเสริมเด็กได้อีกด้วย

“เราสอนเด็กคนหนึ่งเราก็ต้องเรียนรู้ไปถึงพ่อแม่เขา สภาพความเป็นอยู่ครอบครัวเขา มองหาไปในแววตาของเขา บางคนสดใส บางคนร้ายแรง บางคนเศร้า บางคนมีอะไร บางคนมีอาหารกิน บางคนไม่มีอาหารกิน ทำให้เรารู้ได้เด็กมีปัญหาอะไร มันก็เลยทำให้เราเข้าไปใกล้เขาเพื่อที่จะดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในแววตาเด็ก

นมันปิดไม่ได้ มันไม่มีมารยา ยิ่งเด็กเล็ก ๆ เราเห็น บางทีเขามายืนเกาะประตูดมอ ถ้าเราไปจับเขาสักนิดหนึ่งเนี่ย เขาจะยิ้ม ในความรู้สึกเราบอกว่า เด็กคนนี้อาจพูดกับเรา เราไปถามหาข้อมูล อ้อ เด็กคนนี้เป็นเด็กเขาเก็บมาเลี้ยง ไม่มีพ่อไม่มีแม่ เราก็รู้ว่าเขาขาดความอบอุ่นนะ มาโรงเรียนเราก็เต็มส่วนที่เขาขาดให้ได้บ้างถึงไม่มากก็โอเค โรงเรียนคือที่พึ่งของเขาอย่างน้อยเขายังมีที่พึ่งทางความรู้สึก” (p1)

“การใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก” หมายถึง การที่ครูรู้จักใช้การให้เหตุผลเพื่ออธิบาย ชี้แจงให้ถึงเหตุและผลของการกระทำที่เด็กทำผิดก่อนการกระทำการลงโทษ สำหรับประเด็นนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักมีมุมมองว่า การลงโทษเด็กยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้อยู่ เพราะการลงโทษจะทำให้เด็กจดจำและลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง และต้องชี้แจงเหตุผลในการการลงโทษ รวมทั้งแจ้งผู้ปกครองให้ทราบเพื่อขอความร่วมมือในการปรับพฤติกรรมเด็กด้วยโดยวิธีการลงโทษเด็กนั้นจะมีความมากน้อยตามระดับของพฤติกรรมของเด็ก

“ก็ครูให้ความรักความเมตตา คือช่วยเหลือดูแลเขา ดีก็ดีนะ นักเรียนนี้ไม่ใช่ไม่ดีนะ ไม่ดีไม่ได้หรอก เด็กเนี่ยเอาไม่อยู่หรอก กฎหมายยังต้องมีเลยนะ แต่ว่าเวลาเราดีแล้วเนี่ย เราก็อธิบายให้เขาเข้าใจ เขาผิดอะไรทำอะไร” (p3)

“ยึดหลักความเสมอภาคและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม” หมายถึง การที่ครูยอมรับในความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์ ซึ่งจากข้อค้นพบแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลยอมรับใน หลักการของความเสมอภาคกันของเด็ก และเห็นว่าเป็นหลักการที่ครูควรยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพการปฏิบัติงานภายใต้บริบทที่ความแตกต่างและหลากหลาย การปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมจะกลายเป็นแบบอย่างและสร้างความแตกแยกให้กับเด็กในอนาคต

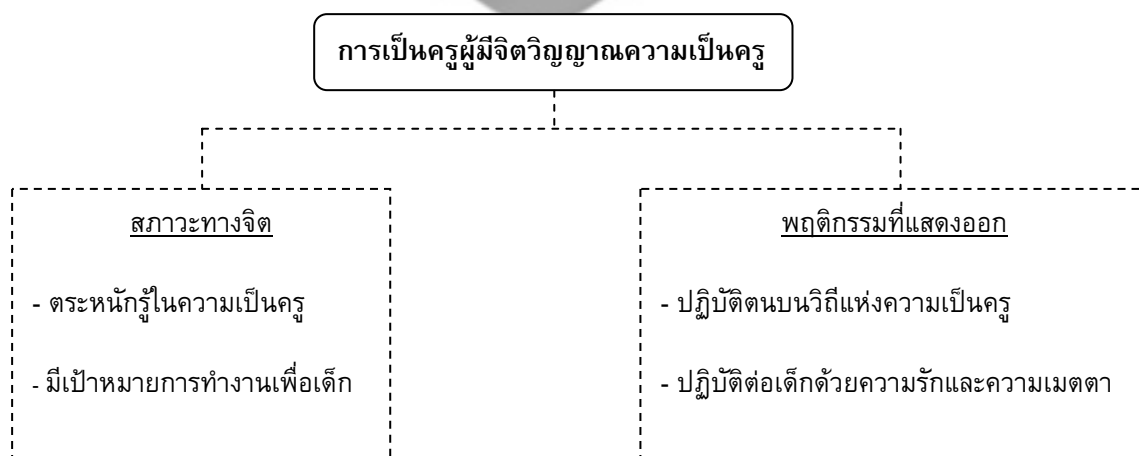
“แต่อดีต 4 นี้สำคัญ ก็คือความลำเอียง เป็นครูเนี่ยมันจะลำเอียงไม่ได้ มันมี 2 มาตรฐานไม่ได้ ลำเอียงเพราะรัก-ไม่รัก ลำเอียงเพราะโกรธ ลำเอียงเพราะหลง และก็ลำเอียงเพราะกลัว ทั้งหมด 4 อย่าง ถือว่ามันมีความสำคัญสำหรับครู แต่คนอื่นคิดยังไงไม่รู้นะ แต่ว่าถ้าเราจะตัดความลำเอียง ตาข้างยังต้องตรงเลย รักเด็กก็ต้องรักเสมอกัน จะให้เงินหรือจะให้ขนมเนี่ยมันต้องให้เสมอกัน..เวลาที่เราจะให้แจกของมันต้องเสมอกัน ก็คือถ้าได้ก็คือได้ ถ้าคือไม่ได้ก็คือไม่ได้ ต้องเฉลี่ยเท่ากัน ไม่ใช่ว่าคนนี้รวยแล้วเอาไปน้อยหน่อย ไอ้คนนี้นั้นจนเอาไปมากหน่อย แต่เด็กมันไม่คิดรวบคิดจนหรอก เด็กเนี่ยมันอยากทั้งนั้นแหละ ความรู้สึกของเขาเนี่ยทำไมเราถึงได้น้อย แต่ครูบอกว่าพ่อแม่เธอรวยแล้วเธอไม่ต้องเอา อันนั้นมันเรื่องของพ่อเรื่องของแม่ แต่ตัวเด็ก เขาคิดนะบางทีเขาก็อยากได้นะใช่ไหม แต่ถ้าเราให้เขาบอกว่า ครูครับผมไม่เอาหรอกครับ ที่บ้านผมมีแล้ว โอ้โห เด็กคนนี้ประเสริฐมากเลย ถ้าให้เขาแล้วเขา

บอกว่าเขาไม่เอา อันนั้นเป็นสิทธิ์ของเขา..เรื่องของความลำเอียง มันเป็นสิ่งสำคัญ
เลยละสำคัญสำหรับครูนะ”(p3)

สำหรับข้อค้นพบในเรื่อง การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา จากการ
ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครูโดยตรง พบว่า ประเด็นของการ
ปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตานั้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่มีผู้ศึกษามาก่อนหน้านี้
ในหลายส่วนย่อย ได้แก่ ประเด็นย่อยด้านยึดหลักเสมอภาคและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม
มีความในบางส่วนที่ใกล้เคียงกันกับองค์ประกอบการปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาค ในการศึกษาการ
พัฒนาแบบวัตจิตวิญญาณความเป็นครู ของ ฌ็องฌูรณท์ หลาวทองและปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ
(2553) และงานวิจัยของ เคอร์โนชาน, แมคคอร์มิก และไวท์ (Kernochan, McCormick; & White.
2007) พบว่า ข้อค้นพบในประเด็นย่อยด้านการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตาของ
การศึกษา มีความหมายที่ซ้อนทับกับ ความเมตตากรุณา (Compassion) และสติ (Mindfulness) ใน
แง่ของการสังเกตและเอาใจใส่เด็กนักเรียน และยังพบว่าประเด็นย่อยด้านมีคล้ายคลึงกับผลของจิต
วิญญาณ ในงานวิจัยของ ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ซึ่งอธิบายว่า ผลดังกล่าวมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจาก
แก่นของจิตวิญญาณในตัวบุคคล

สรุปช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อพิจารณาความเชื่อมโยงกันของประเด็นทั้ง
4 ประเด็น พบว่า สามารถจำแนกเป็น 2 มิติ ได้แก่ มิติที่เป็นสภาวะทางจิต และมิติที่เป็นพฤติกรรม
ที่แสดงออก โดยในแต่ละส่วนย่อยต่างส่งผลเชื่อมโยงถึงกัน ดังภาพ

ภาพประกอบ 1 ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

“ความตระหนักรู้ในความเป็นครู” เป็นผลมาจากการกระบวนการทางปัญญา เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักต้องสวมบทบาทในการเป็นครู และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในงาน เกิดการรับรู้เข้าใจในสิ่งเร้า (บทบาทความเป็นครู สภาพแวดล้อมของนักเรียน ฯลฯ) เกิดความคิดรวบยอดนำไปสู่การเรียนรู้ และเกิดความตระหนักรู้ในที่สุด ซึ่งผลของการตระหนักรู้ในความเป็นครู จะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมในลักษณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานครู ในที่นี้ได้แก่ มีเป้าหมายในการทำงาน ซึ่งเป็นพฤติกรรมภายในที่ครูเกิดการตระหนักรู้ว่าเป้าหมายในการทำงานคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กนักเรียนให้ดีขึ้น และทำงานของตนเองเพื่อผลประโยชน์ของเด็กนักเรียน นอกจากนี้การตระหนักรู้ในความเป็นครู ยังส่งผลไปถึงพฤติกรรมที่แสดงสามารถสังเกตได้ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การปฏิบัติอยู่บนวิถีของการเป็นครู และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา โดยผลจากการปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู เช่น ความเชื่อถือไว้วางใจ การได้รับการยกย่องและผลจากการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา นี้ได้แก่ ความสุขความสำเร็จของเด็ก จะย้อนกลับมาสู่กระบวนการเรียนรู้ทางปัญญาที่สร้างให้เกิดความตระหนักรู้ในความเป็นครู

ในขณะที่ประเด็น “มีเป้าหมายการทำงานเพื่อเด็ก” เป็นการที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีการกำหนดเนื้อหาของเป้าหมายการทำงานไว้ที่การพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อได้มีการกำหนดเป้าหมายของการทำงานไว้ที่การพัฒนาเด็ก จึงส่งผลให้ทำให้พฤติกรรมการทำงานของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมุ่งไปสู่เป้าหมาย (Goal-Directed Behavior) ของผู้ให้ข้อมูลหลักคือ การทำงานที่มุ่งพัฒนาไปที่ตัวเด็กเป็นหลักโดยแสดงออกผ่านส่วนย่อยในด้านการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา

ทั้งนี้เมื่อนำผลการศึกษาเทียบเคียงกับการศึกษาก่อนหน้านี้ พบว่า การตั้งชื่อประเด็นของข้อค้นพบที่เกี่ยวกับของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีความแตกต่างกันไปเนื่องจากการศึกษาในแง่มุมของแต่ละงานวิจัยนั้น ศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัย และบริบทในการศึกษาที่แตกต่างกัน แต่ข้อค้นพบที่มีความเด่นชัดสอดคล้องผลการศึกษาาก่อนหน้านี้ คือ การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา ซึ่งสอดคล้องกับผลของการศึกษาของ ของ ญัฐภรณ์ หลาวทองและปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) และงานวิจัยของ เคอร์โนชาน, แมคคอร์มิค และไวท์ (Kernochan, McCormick; & White. 2007) และคุชฎี โยเหลา และคณะ (2553) โดยผลการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักมีการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา มีรายละเอียดของการปฏิบัติต่อเด็กที่ซับซ้อนและลึกซึ้ง มิใช่เพียงแค่การปฏิบัติตามหน้าที่ แต่เป็นการปฏิบัติที่ออกมาจากภายในจิตใจ มีความทุ่มเทจริงจังต่อการช่วยเหลือดูแล สะท้อนให้เห็นถึงมิติของความรัก ความผูกพัน และการเป็นผู้ให้ของผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างแท้จริง รองลงมาคือ การมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติตนบนวิถีแห่งความเป็นครู สำหรับความตระหนักรู้ในความเป็นครูนั้น พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆ ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการตระหนักรู้ในความเป็นครูนั้นเป็นคุณลักษณะภายในหรือพฤติกรรมเชิงภาวะสันนิษฐาน (Hypothetical Construct) ที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรงต้องทำการวัดสังเกตผ่านการแสดงออกทางด้านอารมณ์และความคิด จึงทำให้ในงานวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาในเชิงปริมาณวัดองค์ประกอบความตระหนักรู้ความเป็นครูได้ยากกว่า

2. ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

สำหรับช่วงการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู จากการศึกษาพบ มีกลุ่มของข้อมูลที่เป็นมูลเหตุที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเรียกว่า “ส่วนที่เสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ของผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวแบบจิตวิญญาณความเป็นครู แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู มีประสบการณ์การได้เผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

2.1 การมีตัวแบบจิตวิญญาณความเป็นครู

การมีตัวแบบจิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง การที่ครูมีผู้ที่เป็นต้นแบบของในการทำงานครู จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย รายงานตรงกันว่า มีครูของตนเองเป็นต้นแบบของการทำงานเป็นครูที่ดี และยังได้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับครูต้นแบบของตนเองในลักษณะต่างๆ เช่น ได้พบเห็นการกระทำหรือการแสดงออกของครูต้นแบบที่ปฏิบัติต่อนักเรียน หรือมีโอกาสได้ใกล้ชิดและได้รับการดูแลช่วยเหลือจากครูต้นแบบ

“ต้นแบบจริงๆ ก็จะมีอยู่ท่านหนึ่งนะ ติดตามเลยคือท่านอาจารย์เป็นอาจารย์สอนอยู่สมัยเรียนมัธยม ท่านเป็นคนดีมีเมตตา คือ ท่านเป็นคนเฉย ใจเย็น และก็แกตั้งใจสอน แล้วก็ตั้งใจทำงาน แต่ว่าไม่ค่อยพูดนะ คือพูดน้อยแล้ว ก็เป็นกันเองกับเด็ก ๆ สมัยเรียนท่านใส่ใจในเรื่องของการดูแลเด็ก การเอาใจใส่ เราก็หยิบตรงนั้นของท่านเอามาใช้”(p3)

ทั้งนี้ภาพที่ผู้ให้ข้อมูลหลักสังเกตเห็นจากครูต้นแบบ คือ การปฏิบัติตัวของครูต้นแบบ การดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างใกล้ชิด การแสดงความรักและความเมตตาต่อศิษย์ เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหลักสังเกตเห็นได้นี้เป็นข้อมูลที่อยู่ในกระบวนการที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดเรียนรู้ถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูเมื่อเทียบเคียงกับแนวคิดการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social Cognitive Theory) ของ แบนดูรา (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2541) สามารถอธิบายได้ว่า การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากตัวแบบ การที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีตัวแบบเป็นบุคคล (ครูต้นแบบ) ถือว่าเป็นตัวแบบที่มีชีวิต (Life Model) และประสบการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้รับการสังเกตเห็นและการดูแลจากครูที่เป็นต้นแบบก็เป็นการเสนอตัวแบบในลักษณะที่ใกล้ชิด เข้มข้น และมีระยะเวลาที่ยาวนาน ประกอบกับบุคคลที่เป็นต้นแบบนั้นมีความสำคัญกับตัวผู้ให้ข้อมูลหลักทำให้เกิดความประทับใจและรู้สึกชื่นชมในสิ่งที่ครูต้นแบบได้กระทำ โดยพฤติกรรมการปฏิบัติตน

ของต้นแบบเป็นสิ่งเร้าที่สร้างให้เกิดความรู้สึกประทับใจ รู้สึกว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งดี และต้องการจะทำตาม เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 เกิดความประทับใจรู้สึกว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งดีและต้องการจะทำตาม เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบในขั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acquisition) โดยกระบวนการเริ่มจากการใส่ใจต่อการปฏิบัติของตัวแบบ (Selective Attention) การเข้ารหัส (Coding) แล้วเกิดการเก็บจำ (Retention) พฤติกรรมต่างๆ ที่ครูต้นแบบเคยปฏิบัติต่อตนเองเอาไว้ เมื่อต่อมาผู้ให้ข้อมูลหลักได้เข้าสู่อาชีพครูจึงทำให้มีการนำเอาพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ตัวแบบมาใช้ปฏิบัติกับเด็กนักเรียนของตนเอง ซึ่งเป็นขั้นการแสดงออก (Performance) ในกระบวนการเรียนรู้จากตัวแบบนั่นเอง ซึ่งข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจิตวิทยาหลายเรื่องพบผลที่ตรงกันว่า การมีตัวแบบด้านจิตวิทยาจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตวิทยาในตัวบุคคล เช่น ในงานวิจัยของดุซงกี โยเหลา และคณะ (2553) งานวิจัยของ นางเยาว์ มงคลอินธิเวช และคณะ (2552) รอฮานี เจอะอาแซ และคณะ (2552) จึงกล่าวได้ว่า การมีตัวแบบจิตวิทยาความเป็นครูเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิทยาความเป็นครู

2.2 แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู

แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู หมายถึง พลังผลักดันให้บุคคลมีเป้าหมายและเลือกทำงานในอาชีพครู จากการศึกษาพบว่า แรงจูงใจสำหรับการเข้าสู่อาชีพครูของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนนั้น แตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละคน สามารถจำแนกแรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครูออกได้เป็น 2 แบบ คือแรงจูงใจที่มาจากภายในตนเองซึ่งอยู่ในลักษณะของการตั้งเป้าหมาย (อุดมการณ์ที่จะเป็นครู) และแรงจูงใจที่มาจากภายนอก เช่น ทำเพื่อครอบครัวหรือบุคคลที่ตนเองศรัทธา

ถึงแม้ว่าผลการศึกษาจะพบว่า แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพของผู้ให้ข้อมูลจะมีแหล่งที่มาต่างกัน แต่ในแนวคิดเรื่องแรงจูงใจนั้นชี้ให้เห็นว่า แรงจูงใจจากทั้งภายในและภายนอกล้วนส่งผลต่อการเรียนรู้ของบุคคล โดยแรงจูงใจภายในนั้นจะส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคลได้ดีกว่าเพราะเกิดจากความสนใจหรือความพึงพอใจ และแรงจูงใจภายนอกก็มีส่วนสำคัญเนื่องจากในบางกรณีบุคคลไม่สามารถใช้แรงจูงใจภายในในการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา แรงจูงใจภายนอกก็สามารถช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน (วรกร ทรัพย์วิระปกรณ์ และทรงวุฒิ อยู่เอี่ยม. 2551) นอกจากนี้ยังพบว่า แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพนั้นมีความสำคัญต่อการถ่ายทอดทางวิชาชีพและการสร้างเอกลักษณ์วิชาชีพ เนื่องจากเป็นแรงผลักดันให้บุคคลตัดสินใจเข้าสู่พฤติกรรมที่สามารถตอบสนองความปรารถนาของตน (นันทนา น้าฝน. 2536) ซึ่งในที่นี้แรงจูงใจทั้งจากภายในและภายนอกที่เกิดกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คน ต่างเป็นแรงผลักดันให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกที่จะก้าวเข้าสู่อาชีพครู แล้วทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพครูในเวลาต่อมา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักให้ข้อมูลตรงกันว่า เมื่อตนเองเข้าสู่อาชีพครู ได้สวมบทบาทของการเป็นครูแล้วทำให้การมองเห็นคุณค่าในอาชีพครูเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งนี้เนื่องจากมีการ

ตอบสนองจากบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องซึ่งในที่นี้ก็คือ นักเรียน ทำให้เกิดภาพพจน์ของตนเองโดยมองจากสายตาของผู้อื่น (Looking-Glass Self) ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาให้มีเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพนั่นเอง นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลหลักยังบรรยายถึงความรู้สึกหลังจากที่ได้เข้าสวบบทบาทของความเป็นครูว่า ความรู้สึกมีความสุขในการทำงาน และได้รับประสบการณ์ในการทำงานที่แปลกใหม่ ซึ่งเป็นอีกส่วนที่กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดการปรับตัวและบทบาทในการทำงานของตนเอง ถึงแม้ว่าจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไม่พบประเด็นของแรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครูที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู แต่แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพก็มีผลในการผลักดันให้บุคคลเข้าสู่สภาพการณ์ในอาชีพและเกิดการเรียนรู้ในอาชีพ ซึ่งในงานวิจัยของ สานิต ศิริวิศิษฐ์กุล (2535) พบว่า แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพเป็นปัจจัยผลักดันให้บุคคลเข้าสู่สถาบันฝึกอบรม และมีผลโดยตรงต่อการสร้างตัวเอง (Self) อาจกล่าวได้ว่า แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพเป็นจุดเริ่มต้นที่ผลักดันให้ผู้ให้ข้อมูลเข้าสู่อาชีพและเป็นส่วนหนึ่งที่เสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

2.3 มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก

มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ในที่นี้หมายถึง การที่ครูได้สัมผัสอย่างใกล้ชิดและพบเห็นถึงสภาพการณ์ที่มีความทุกข์ยากของชีวิตของเด็กนักเรียนและผู้อื่น ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คน ต่างมีประสบการณ์ที่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในพื้นที่ปฏิบัติงาน และได้พบเห็นสภาพยากจนและด้อยโอกาสของเด็ก

“เริ่มรื้อน่าจะประมาณปี 2523 รู้ได้จากการเข้าไปสัมผัสเด็ก คืออยู่ในชนบทจริง ๆ ตอนเริ่มบรรจุ แต่ก่อนไม่เคย แต่ก่อนจะเป็นคนหยิ่งไม่ค่อยคุยกับใคร หลังจากไปเจอเด็กก็อยากรู้ว่าชีวิตของเขาเป็นยังไง พอเราเข้าไปสัมผัสจริงจังแล้ว โอ..เด็กเขายังขาดอีกเยอะเลย ผู้ปกครองยังขาดอีกเยอะ ขาดแนวความคิดอีกเยอะเลย เด็กยังต้องการครูที่จะมาอบรมสั่งสอนเขา มาชี้แนะ ให้คำแนะนำ ทั้งเด็กทั้งผู้ปกครองอีกเยอะเลย เรามีความรู้สึกสะท้อนใจนะ มีเด็กคนหนึ่งต้องไปขอรอข้าวจากวัดให้พระฉันท์ข้าวก่อน เพื่อให้ไปให้น้อง ๆ กินแล้วจะได้ไปเรียนหนังสือกัน เด็กบางคนก็ไปติดยาเสพติดอย่างเจี๊ย ถ้าเขามีคนให้คำปรึกษาที่ดีเขาคงไม่ไปทำกิจกรรมแบบนั้น พี่ไปช่วยเขาตีข้าว มัดข้าว เด็กม.1 ยังกินเหล้าอยู่เลยแล้วก็เมา เราก็ตกใจว่ามีด้วยเหรอเนี่ย ทำยังไงให้เขามองเห็นว่ากิจกรรมตรงนี้ยังไม่ถ้าวัยของเขา ทำไงให้ผู้ปกครองมองเห็นว่ากิจกรรมตรงนี้ไม่ใช่กิจกรรมของเด็ก”(p2)

“การที่เราได้มาเป็นครูสอนเด็กชาวเขา การเป็นครูสอนเด็กที่ด้อยโอกาสทุกทางการเป็นครูที่สอนเด็กที่ไม่รู้อะไรเลยให้รู้หนังสือ ทำให้เรารู้คุณค่าของความเป็น

ครูว่าความเป็นครูในทีวี เขาต้องการเราเนี่ยยิ่งใหญ่มาก การที่ๆ เราเป็นทุกๆ
สิ่งของเขา” (p1)

การที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีโอกาสได้สัมผัสกับชีวิตที่ยากลำบากของคนในชุมชนที่ตนเองทำงานอยู่ ต้องเผชิญกับสภาพบริบทการทำงานในท้องถิ่นทุรกันดาร ทำให้เกิดการรับรู้และเข้าใจต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ลำบากยากจนของเด็กนักเรียน ส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดความรู้สึกสะเทือนใจ ซึ่งการรับรู้ต่อสภาพการณ์ดังกล่าวถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง จึงเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับการเป็นครูไปจากเดิมที่ เปลี่ยนแปลงการคิดเกี่ยวกับคุณค่าของการทำงานของตนเอง เกิดการรับรู้ถึงคุณค่าของอาชีพครูที่สามารถช่วยเหลือเด็กได้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายในการทำงานโดยมุ่งเป้าการทำงานไปที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กให้ดีขึ้น จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองด้วยการพยายามช่วยเหลือเด็กให้มีโอกาสทางการศึกษาเพื่อมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ก็สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้จากสภาพความยากลำบากที่ได้เผชิญ ซึ่งข้อค้นที่ได้จากจากการศึกษามีสอดคล้องกับการศึกษาของ นางเยาว์ มงคลอินธิเวช และคณะ (2552) ที่ทำการสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (จิตวิญญาณ) เรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ : พัฒนาการทางจิตวิญญาณและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทางจิตปัญญา คือ ลักษณะการทำงานที่ยาก ทำท่าย งานที่อยู่ในภาวะวิกฤติของชีวิต งานที่ละเอียดซับซ้อน ต้องประสานความร่วมมือ ประสานความแตกต่าง ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้จากการทำงานที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์ของผู้คน เกิดความพยายามที่จะกระทำสิ่งที่ดีกว่าผลักดันให้เกิดการข้ามพ้นจากการกระทำเพื่อตัวเองกลายเป็นความกล้าหาญและเสียสละตนเองเพื่อผู้อื่น ซึ่งสภาวะของการข้ามพ้นจากการกระทำเพื่อตัวเองไปสู่การกระทำเพื่อผู้อื่น ในการศึกษาครั้งนี้ก็คือ การที่ผู้ให้ข้อมูลรายงาน ว่า ตนเองเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำที่มุ่งไปสู่ประโยชน์เพื่อเด็กนักเรียน ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการที่ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คน ต่างก็มีประสบการณ์ในการเผชิญความยากลำบากในการทำงานในถิ่นทุรกันดาร และพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบากของเด็กนักเรียนและผู้ปกครอง จึงถือได้ว่าประสบการณ์ของการเผชิญและพบเห็นสภาพความยากลำบากนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาไปสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้ให้ข้อมูลหลัก

2.4 ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์

ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ คือ ความรู้สึกของครูที่เชื่อมโยงระหว่างตนเองกับลูกศิษย์ เป็นความรู้สึกในด้านบวก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คน ได้ให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า การมีโอกาสได้ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด สร้างให้เกิดความผูกพันระหว่างตัวผู้ให้ข้อมูลหลักกับเด็ก แสดงให้เห็นว่าความผูกพันนี้เกิดจากเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเข้าไปมีส่วนร่วมในการ

ใช้ชีวิตและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเด็ก และทำให้ผู้วิจัยทุกคนเกิดความรู้สึกรัก เห็นอกเห็นใจ และร่วมรู้สึกไปกับสภาพชีวิตของเด็ก

“คืออยู่กับเด็กตลอด ..ไปไหนก็ไปกัน มีไรก็กินกับเขากินไม่เป็นก็กิน ครูมีความรู้สึกมันเป็นอะไรที่ต่างกับที่เราอยู่มากเป็นอะไรที่ผูกจิตผูกใจเราไปเรื่อย ๆ ความจริงใจ ความซื่อ อย่างเช่นครูถามรักครูไหม บ๊อกรูบไข่ป๋อไข่แม่เฮา ก็ถูกเขานะ คือเด็กเขาซื่อ..จันบ่ต้องกินและขนมนะ บ่รักเนีย เราก็กินกับเขา กินนอนกับเขาเล่นกับเขา”(p1)

สำหรับความผูกพันระหว่างผู้ให้ข้อมูลหลักกับลูกศิษย์ของผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น เป็นลักษณะของความผูกพันด้านอารมณ์ (Affective Commitment) ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักประเมินค่าทางอารมณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตนเองกับลูกศิษย์จากการแสดงออกที่มีต่อกันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกันมีความสำคัญสร้างให้เกิดความสุขในการอยู่ในบทบาทของครู เมื่อผู้วิจัยเกิดการรับรู้ต่อความผูกพันระหว่างตนและศิษย์ในลักษณะที่เป็นเชิงบวก เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่หนาแน่นและผลักดันให้ผู้ให้ข้อมูลหลักมีการแสดงพฤติกรรมในเชิงบวก เช่น การดูแลเอาใจใส่ต่อเด็กนักเรียนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การรับรู้ต่อความผูกพันในเชิงบวกยังส่งผลต่อการเรียนรู้ในบทบาทของการเป็นครูของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการคิดถึงคุณค่าของอาชีพครู เห็นความสำคัญและประโยชน์ในบทบาทครูที่ตนเองครอบครองอยู่ และเกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมปฏิบัติงานอย่างเต็มที่มากขึ้นเพื่อช่วยเหลือเด็ก ความผูกพันระหว่างครูกับลูกศิษย์ถือเป็นเงื่อนไขหนึ่งสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ โจนส์ (คุชฎี โยเหลา และคณะ.2553 อ้างอิงจาก Jones. 2005) ได้ อธิบายถึงการข้ามพ้น และความเมตตาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงกันของนักเรียน ครู และสาระวิชาที่เรียน เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดความรู้สึกในเป็นลักษณะความผูกพันด้านอารมณ์ ส่งผลต่อการเรียนรู้ในบทบาทของการเป็นครู ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเห็นคุณค่าของอาชีพครู และเกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมปฏิบัติงานอย่างเต็มที่มากขึ้นเพื่อช่วยเหลือเด็ก ความผูกพันระหว่างครูกับลูกศิษย์ถือเป็นเงื่อนไขหนึ่งสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจ และตระหนักถึงบทบาทความเป็นครูที่เปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจจากการมีความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์นี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่เสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

2.5 คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา

ข้อค้นพบจากการศึกษาประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูพบว่า มีคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยานี้ได้ตั้งเอาเฉพาะ

คุณลักษณะร่วมกันของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเสริมสร้างให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

2.5.1 ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

ในการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ต่างมีความศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน โดยผู้ให้ข้อมูลหลักต่างรายงานสอดคล้องกันว่า ความศรัทธาที่ตนเองมีต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่านั้นเป็นความศรัทธาและรู้สึกซาบซึ้งใจในการทำภารกิจของบุคคลนั้นกระทำอย่างทุ่มเททำเพื่อผู้อื่นและแผ่นดิน

“ในวันที่ครูท้อแท้ ครูมีในหลวง คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือแรงสร้างความศรัทธาขึ้นในใจของเราต่อสิ่งนี้คือสิ่งที่ยิ่งใหญ่มาสู่ที่ต่ำที่สูง ทำให้รู้สึกเราศรัทธาในตัวพระองค์ท่าน ครูถึงบอกว่าที่ครูยังทำงานยังไม่มี ความเก่ง มีแค่ความรักและความศรัทธาเท่านั้นที่ยังดำรงให้ตัวเองทำงานมา”(p1)

ความศรัทธา (Faith) เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีลักษณะที่หนักแน่นกว่าความเชื่ออื่น ๆ หรือเรียกว่าเป็นความเชื่อแบบศรัทธาปสาทะ (ความเชื่ออย่างสูงยิ่ง หรือความเชื่อเลื่อมใส) ในบางครั้งก็เป็นที่ไม่สามารถจะหาคำตอบได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลมาอ้างอิงได้ มีลักษณะที่เกิดจากที่เกิดจากอารมณ์มีความเป็นอัตวิสัย หรือสภาวะที่ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคล (Subjective) ความเชื่อที่เกิดจากการศรัทธาปสาทะถือได้ว่าเป็นสภาพจิตที่ไม่ต้องการเหตุผล (สุวัฒน์ จันทรจำนง. 2540: 29) โดยลักษณะของศรัทธาที่ปรากฏในข้อค้นพบของผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในผู้ทรงคุณวุฒิ (Beliefs about Authority) ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเรียนรู้ว่าตนเองสามารถวางใจบุคคลบางคนได้ ความเชื่อในตัวผู้ใหญ่หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นความเชื่อที่เราเชื่อมั่นค่อนข้างหนาแน่น ความเชื่อนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาแต่การเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้ยาก เป็นแบบที่เป็นความยึดมั่น (trust) พร้อมจะทำตาม กลายเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นลักษณะทางจิตของบุคคล (Scarlett, W., 2005) สะท้อนให้เห็นจากที่ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คน แสดงออกการมีศรัทธาต่อบุคคลที่เป็นผู้ประกอบกิจกรรมที่ทรงคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติ โดยมีการน้อมนำเอาแนวทางคำสอนต่างๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิตและเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักใช้ความศรัทธาในบุคคลที่ตนเองนับถือนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการปฏิบัติหน้าที่ครูอย่างเต็มที่อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า ศรัทธาที่ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คน มีต่อบุคคลอันทรงคุณค่าของแผ่นดินที่นี้เป็นส่วนหนึ่งที่น่าสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

2.5.2 การเข้าถึงเข้าใจตนเอง

การเข้าถึงเข้าใจตนเอง หมายถึง การที่บุคคลมีความเข้าใจในตนเองอย่างถูกต้อง มีประเมินตนเองและจัดการได้อย่างเหมาะสม จากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของการเข้าถึงเข้าใจ

ตนเองเป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาร่วมกันที่พบอยู่ในผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คน ได้แก่ การทบทวนตัวเอง และความพอเพียงในตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละคุณลักษณะย่อย ดังนี้

“การทบทวนตัวเอง” ที่แสดงผ่าน การที่ผู้ให้ข้อมูลหลักจะมีการทบทวนตนเองทุกครั้งเมื่อเกิดปัญหาขึ้น โดยการจะตั้งคำถามกับตนเอง คิดทบทวนถึงการกระทำของตนเอง มีการเปรียบเทียบความรู้สึกและการกระทำในอดีตกับปัจจุบัน เพื่อหาจุดบกพร่องที่เกิดขึ้น จากนั้นก็จะคิดหาทางแก้ไขปัญหา

“เพราะโค้ชเป็นกลไกที่จะทำให้ทีมขับเคลื่อนไปในทางทิศไหนซะ เด็กตีบอลไม่แม่น เราอย่าไปโทษเด็กว่าเด็กตีบอลไม่แม่นไม่ได้ เราเป็นโค้ช เราฝึกเขามาให้ตีบอลแม่นยำ เราได้ฝึกเขาริยังตรงนี้ ต้องโทษเราก่อน เราขอเวลานอกนอกถูกที่ถูกเวลาใหม่ เราได้ให้กำลังใจเด็กริยัง เราได้ใช้ความรู้ความสามารถการเป็นโค้ชในวันนี้ริยัง”(p2)

“ความพอเพียงในตนเอง” คือ การที่ครูรู้จักประมาณตนเอง ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ใช้เหตุผล รู้จักการบริโภคอย่างพอดี ไม่ทะเยอทะยาน อยากรได้ในวัตถุสิ่งของต่างๆ มีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินตนเองและการจัดการตนเองอย่างเหมาะสม

“มันพอแล้วไง คือทุกวันเนี่ยชีวิตพอแล้ว เงินเดือนก็สมควรกับพอ. 2 คนถ้ารวมกันก็แสนหนึ่งแล้ว ก็จะไม่เอาอะไรอีก ลูกเต๋าก็ไม่ต้องไปดูแล ลูกชายคนโตก็มีงานทำ เขาก็มีเงิน ลูกสาวคนเล็กที่กำลังจะจบแล้ว..ก็ไม่ได้ทำอะไรแล้ว บ้านรถเราก็มีแล้ว ถึงแม้ว่ามันจะไปกุสหกรณ์บ้าง แต่ก็มีเงินหมุนเราพอใช้ พอหักแล้วมันก็พอ ก็อยู่กับ 2 คน ตา-ยายนะ ก็ไม่ได้ทำอะไร”(p3)

คุณลักษณะพื้นฐานด้านจิตวิทยาด้านการเข้าถึงเข้าใจตัวเองนี้ ในทางจิตวิทยาเป็นการรับรู้ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือเรียกอีกอย่างคือ การเข้าใจตนเองเป็นแกนกลางของบุคลิกภาพเป็นสิ่งที่กำหนดคุณภาพของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อพิจารณาส่วนประกอบย่อยในข้อค้นพบด้านความเข้าใจตนเอง พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยาของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ในเรื่องของความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (self actualization) ซึ่งเป็นความต้องการระดับสูงสุด ต้องการจะเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาสูงสุดของตัวเอง ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาทักษะความสามารถให้ถึงขีดสุดยอด มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของบุคคลที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ ถ้าบุคคลเหล่านี้ได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ก็เชื่อได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นคนที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง (Maslow, 1970: 46) ซึ่งกล่าวได้ว่า การเข้าถึงเข้าใจตนเองนี้เป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่ช่วยเสริมสร้างให้ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คนสามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติงานครูนั้นคือ การทำงานเพื่อเด็ก

2.5.3 การเข้าใจผู้อื่น

การเข้าใจผู้อื่น หมายถึง การมีความตระหนักถึงความรู้สึก ความต้องการของคนอื่น จากการศึกษาพบ คุณลักษณะของการเข้าใจผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่พบอยู่ในผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ได้แก่ การรู้สึกสะท้อนใจต่อความยากลำบากของเด็ก การคำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วม และให้เกียรติ เปิดโอกาส และสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละคุณลักษณะย่อย ดังนี้

“การรู้สึกสะท้อนใจต่อความยากลำบากของเด็ก” ในที่นี้หมายถึง ความรู้สึกความสะเทือนใจจากการได้พบเห็นสภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวที่ยากจน ลำบากและขาดโอกาส จนเกิดความต้องการอยากช่วยเหลือให้พ้นจากสภาพความทุกข์ยากลำบาก

“รู้ชีวิตคือ ยังมีคนที่เขาขาดโอกาสมากกว่าเรา ยังมีคนที่อยู่ในสังคมที่ยังไม่พัฒนา จบป.6 ไม่เรียนต่อเยอะมาก ต้องทำอะไรทำนา รับจ้าง อายุไม่ถึงเกณฑ์ทำงาน เขาก็ต้องไปรับจ้าง มาเจอสภาพชาวบ้านเขา สภาพเด็กบางคนอ่านหนังสือไม่ออก เมื่อเปรียบเทียบกับตัวเรา ถ้าเด็กเหล่านี้เรียนหนังสือ มีความรู้ มีการศึกษาที่ดี ชีวิตเขาคงไม่ได้มาอยู่ในวงจรตรงนี้ จากที่คิดว่าจะทำงานแค่ 2 เดือน ก็กลายเป็น 11 ปี ทำทุกอย่างซะ แนะนำให้เด็กมาเรียนหนังสือต่อ ขอทุนเพื่อนมั่วไปหมด ตามเอาให้หมด มาทำทุนการศึกษากับเด็กใหม่ ให้เด็กได้เรียนใหม่ เดี่ยวนี้เขาเอาทุนมาเยอะแยะ 20-30 ทุนแต่ละปี เขาอยากให้เด็กเขาได้มีโอกาสได้เรียนหนังสือ”(p2)

การรู้สึกสะท้อนใจต่อความยากลำบากของเด็กและผู้อื่น ที่ปรากฏอยู่ในตัวผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายนี้ แสดงความเข้าใจต่อความรู้สึกยากลำบากของผู้อื่น และตามมาด้วยการแสดงทางพฤติกรรมที่เป็นความพยายามให้ความช่วยเหลืออย่างชัดเจน สามารถเทียบเคียงได้กับแนวของการมีความร่วมรู้สึก (empathy) ซึ่งผลจากการมีความร่วมรู้สึกจะทำให้แสดงพฤติกรรมช่วยเหลือ และความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างบุคคล (ดุชะฎี โยเหล่า และคณะ.2553 อ้างอิงจาก Davis, Mark H. ,2010) ถือเป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่สำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในตัวผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย

“คำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วม” ซึ่งเป็นคุณลักษณะร่วมที่ปรากฏอยู่ในผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายนี้ คือ การที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีจิตพิจารณาและเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไปมากกว่าจะนึกถึงความสุขหรือความพอใจของตนเอง ซึ่งแสดงออกผ่านการเสียสละผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะมีหรือเสียสละในสิ่งที่ตนเองมีเพื่อให้ผู้อื่นได้ประโยชน์ หรือการกระทำต่าง ๆ ที่หวังให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์โดยไม่ได้คิดถึงสิ่งที่ตนเองจะได้รับ

“มันก็มีเหมือนกันนะ แต่ว่าเราคิดถึงส่วนรวมเป็นหลักว่า ถ้าเราเสียสละสักคนหนึ่งเนี่ย เรื่องอื่นๆ มันจะจบ แล้วก็ทุกสิ่งทุกอย่างมันจะเดินหน้าไปได้ ถ้าเราไม่เสียสละตัวเราเอง ทุกอย่างมันไม่จบแล้วมันเดินหน้าต่อไปไม่ได้ อย่างเช่น ถ้าบอกว่าเราเป็นคนทำงานอย่างนั้นอย่างนี้ ปีนี้ครูขออะครูดองได้ 2 ชั้น แล้วน้องๆ ใครเขาอยากจะมาทำงาน ไซ้ใหม่ ใครเขาอยากจะช่วย แต่ถ้าเราเสียสละเนี่ยเราไม่ไปเสนอตัวเองเนอะ หรือว่าไปต้องการอยากได้ 2 ชั้น ทุกคนมันก็อยากทำงาน”(p3)

“การให้เกียรติ เปิดโอกาส และสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น” ซึ่งเป็นการแสดงออกจากการที่ครูให้ความยอมรับ เข้าใจ เปิดช่องทางให้บุคคลอื่นได้แสดงความสามารถหรือได้รับประโยชน์ต่างๆ และรู้จักวิธีการสร้างความเข้าใจอันดีต่อผู้อื่น เพื่อทำให้เกิดความช่วยเหลือร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจผู้อื่นของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย

“เอาหัวใจเข้าไปแลกกับเขาก็คือ เธอไม่เป็นพวกฉันไซ้ใหม่ ฉันเป็นพวกเธอก็ได้ ไม่ใช่เป็นพวกฉันไซ้ใหม่ เธอไม่เป็นไร ฉันเป็นพวกเธอก็ได้ มีอะไรก็ไปชื่นชมยินดีเขา ไปช่วยเขาหมดอะ”(p2)

สำหรับส่วนพื้นฐานทางจิตวิทยาด้านการเข้าใจผู้อื่นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ที่ได้เรียนรู้ในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลความต้องการและความจำเป็นของผู้อื่น และผลจากการเรียนรู้นี้ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดความเข้าใจและยอมรับในตัวบุคคลอื่นแล้ว เกิดการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดของตนเองและการให้คุณค่าต่อทำงานในอาชีพครู ดังนั้นการที่ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย ต่างมีส่วนพื้นฐานทางจิตวิทยาด้านการเข้าใจผู้อื่นนี้แฝงอยู่จึงเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลสู่การเป็นครูมีจิตวิญญาณความเป็นครู

2.5.4 การเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ

สำหรับการเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุนี้ เป็นคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาที่ปรากฏอยู่ในตัวผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 คนนี้ ซึ่งพบในประเด็นของ “การทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน” มีความซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า สิ่งที่ตนเองได้รับกลับคืนมาจากการกระทำสิ่งต่างๆ ที่เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น คือ ความสุขใจที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข หรือพ้นจากสภาพความทุกข์ยาก

“ไปช่วยสอนสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ ที่สถานพินิจเป็นศูนย์ที่คุมเด็กและเยาวชนของจังหวัด...ที่แรกเขามาติดต่อเป็นกรรมการก่อน ให้เป็นกรรมการตัดสินก็เลยบอกว่าถ้าเป็นกรรมการตัดสินผมไปตัดสินได้นะ...แต่บอกเขาว่า ถ้าอยากให้ผมช่วยมากกว่านั้นผมไม่เป็นกรรมการนะ แต่ผมจะไปช่วยพัฒนาเด็กตรงนี้ให้ จะ

ไปเป็นผู้ฝึกสอนให้...เขาดีใจมากเลยนะ เราไปสอนเขาในช่วงปิดเทอม ไปสอนเขาเกือบ 2 เดือน อยู่ห่างจากที่นี่ประมาณเกือบ 40 กว่ากิโล ผมไปสอนเขาทุกวัน วันละ 2 ชั่วโมงเขาให้ค่ารถก็ไม่เอา เติมน้ำมันให้ก็ไม่เอา เพราะเราอยากจะทำบุญ อยากจะช่วยเด็ก ๆ” (p3)

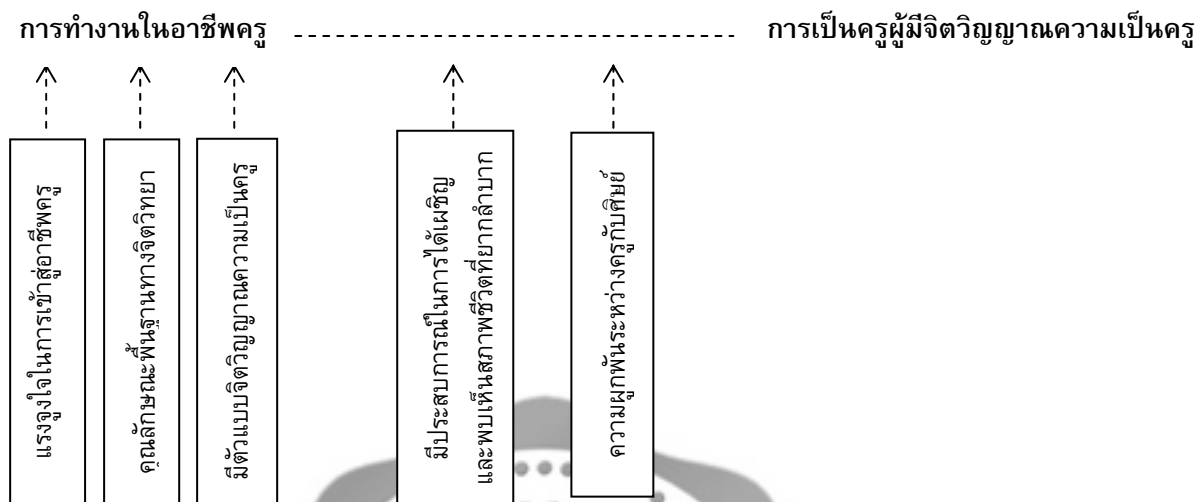
ซึ่งคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาด้านการเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุเป็นรูปแบบของการรับรู้ต่อการกระทำของตนเองในลักษณะของการมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่ตนเองกระทำว่ามีคุณค่าในตัวเองอยู่แล้วโดยที่คุณค่าภายใน (intrinsic value) มักจะเกี่ยวข้องกับ ความดี คุณธรรม ความสุขใจ เมื่อผลของการกระทำต่าง ๆ ที่ตอบแทนกลับมาสรางการรับรู้ถึงคุณค่าทางใจให้เกิดขึ้นทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดการเรียนรู้อาการกระทำนั้นมึคุณค่า สรางประโยชน์ และนำความสุขใจมากให้ ก็ยังเป็นส่วนที่ส่งเสริมให้เกิดการแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูเพิ่มมากขึ้น

สำหรับข้อค้นพบจากการศึกษาในเรื่อง คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาทั้ง 4 ด้านในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีส่วนคล้ายคลึงกับแก่นของจิตวิญญาณของบุคลากรทางการศึกษาไว้ 5 แก่น ในการศึกษา ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) ซึ่งพบประเด็นที่มีความคล้ายคลึง ได้แก่ ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน มีส่วนคล้ายกับศรัทธาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือความจริงที่เหนือธรรมชาติ แต่ความศรัทธาที่ค้นพบในงานวิจัยนี้จะมีลักษณะของศรัทธาในตัวบุคคลและมีความเป็นเหตุ-ผลมากกว่า ในประเด็นด้านความศรัทธาเ็นองค้ประกอบของสขภาวะทางปัญญาในงานของ นางเยาว์ มงคลอิทธิเวช และคณะ (2552) ส่วนคุณลักษณะทางจิตวิทยาด้าน การเข้าถึงเข้าใจตัวเอง ก็มีบางส่วนของข้อค้นพบที่ซ้อนทับส่วนย่อแก่นของจิตวิญญาณในแก่นด้านเข้าถึงเข้าใจตัวเอง ในเรื่องของการที่ครูมีการตระหนักรู้ตัวของตัวเอง การคิดทบทวนตนเอง แต่ไม่ปรากฏข้อค้นพบที่สอดคล้องกันในเรื่อง ความพอเพียงในตนเอง ในขณะที่คุณลักษณะทางจิตวิทยาด้านการเข้าใจผู้อื่น และการเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ มีความสอดคล้องกันกับของข้อค้นส่วนย่อแก่นของจิตวิญญาณในแก่นด้านเข้าถึงเข้าใจผู้อื่น และแก่นด้านการเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ

สรุปช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เกิดจากการที่ครูผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ต่างมีแรงจูงใจที่ผลักดันให้เข้าสู่อาชีพครู (เป้าหมายเดิม) โดยครูผู้ให้ข้อมูลมีคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา ได้แก่ ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน การเข้าถึงเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ การมีตัวแบบจิตวิญญาณ และการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับระหว่างครูกับศิษย์ ประกอบกับมีประสบการณ์ในการได้เผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบากเป็นเงื่อนไขกระตุ้นที่ทำให้ครูผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คนเกิดการรับรู้ต่อคุณค่าการทำงานในอาชีพครู (ตระหนักรู้ในความเป็นครู) และเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการทำงานจากเดิมที่ตนเองตั้งไว้ไปสู่เป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก ซึ่งนำการเรียนรู้คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายดังกล่าวมาสู่การเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมในการทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลักจากเดิมที่ทำงานในอาชีพครูพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังภาพ

ภาพประกอบ 2 ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

จากข้อค้นพบของการศึกษา พบว่า ส่วนของการเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 3 ประเด็น ได้แก่ แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู มีตัวแบบจิตวิญญาณความเป็นครู และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา เป็นส่วนที่มีมาก่อนและช่วยเสริมสร้างให้เกิดการเข้าสู่การทำงานในอาชีพครู และเมื่อผู้ให้ข้อมูลเข้าสู่การทำงานในอาชีพครูแล้วพบส่วนของการเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณอีก 2 ประเด็น คือ มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ ซึ่งส่วนประกอบทั้งหมดมีส่วนที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เมื่อนำข้อค้นพบจากการศึกษาไปเทียบเคียงกับการศึกษาก่อนหน้านี้ พบว่า กระบวนการการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายจากแรงจูงใจเดิมที่ผลักดันให้เข้าสู่อาชีพครูของผู้ให้ข้อมูลไปสู่การมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็กและการตระหนักรู้ในความเป็นครูนั้น คล้ายคลึงกับผลการศึกษาของ อาภา จันทรสกุล (2553) ที่พูดถึงลำดับการเปลี่ยนขั้นของการพัฒนาจิตวิญญาณขั้นต้น (การที่บุคคลมีเป้าหมายมีคุณค่าของชีวิต คือ ประโยชน์ตน) ไปสู่การพัฒนาจิตวิญญาณขั้นเชื่อมต่อ (การที่บุคคลมีความมั่นใจในคุณค่าของชีวิตว่ามีประโยชน์ต่อผู้อื่น) และข้อค้นพบเกี่ยวกับการเรียนรู้ต่อคุณค่าการทำงานในอาชีพครู (ตระหนักรู้ในความเป็นครู) การมีตัวแบบจิตวิญญาณความเป็นครู และความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ สอดคล้องกับการสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการในระบบสุขภาพ ในกรอบแนวคิดเรื่องสุขภาวะด้านจิตวิญญาณ ของ ปกรณ์ สิงห์สุริยา (2552) ซึ่งได้อธิบายในลักษณะของกรอบแนวความคิดที่ 2 จิตวิญญาณแบบอัตถิภาวะมีแก่นอยู่ที่การก้าวพ้นตัวตนอย่างต่อเนื่อง โดย

การก้าวพ้นตัวตนเป็นการแปลงสิ่งที่เคยมีเพียงความหมายกลายเป็นสิ่งที่มีความมีความหมายสำหรับบุคคล และการที่ความหมายจะเปลี่ยนเป็นความมีความหมายนั้นจะต้องมีความเหมาะสมระหว่างความคิดและความรู้สึก ก่อให้เกิดได้ด้วยการผันแปรทางจินตนาการ ทั้งนี้การผันแปรทางจินตนาการต้องอาศัยความคิดเกี่ยวกับคุณค่าหรือทิศทางกำกับ และสนับสนุนทั้งในส่วนของ การผันแปรทางจินตนาการและทิศทาง ตัวแบบที่ดี สัมพันธ์ภาพที่ดี

3. ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญานความเป็นครุ

สำหรับช่วงการคงอยู่ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญานความเป็นครุ คือ ระยะที่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญานความเป็นครุขึ้นคงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งจากผลของการศึกษาพบ ผลจากกลุ่มของข้อมูลที่เป็นมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญานความเป็นครุ เรียกว่า “ส่วนที่ช่วยค้ำจุนการเป็นครุผู้มีจิตวิญญานความเป็นครุ” ของผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

3.1 ความสุขใจ

ข้อค้นพบจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย พบข้อมูลที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับความสุขใจ ว่า การได้รับรู้ถึงความสุข ความสำเร็จ และทราบข่าวคราวของเด็กนักเรียนเป็นผลที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดความสุขใจ และมองเห็นว่าความสุขที่ได้จากการได้รับรู้ความสำเร็จของเด็กนี้เป็นเหมือนสิ่ง ที่ตอบแทนให้กับการทำงานของตนเอง

“คือการได้ให้ซะ ได้ให้มีความสุขมาก ไม่รู้สึกว่าจะต้องทำอะไรกลับมา ลูกศิษย์เขาจะมาทำดีกับเราไหมเจ๊ แต่ความสุขของเราก็คือ เราได้ถ่ายทอดอะไรให้เขา เราได้ให้บทเรียนอะไรกับเขาอย่างจริงจัง”(p2)

ความสุขนั้น เป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ประเภทหนึ่งมีหลายระดับ ตั้งแต่ความสบายใจหรือความพอใจจนถึงความเพลิดเพลินหรือเต็มไปด้วยความสนุก แต่สำหรับประสบการณ์ที่ได้รับความสุขใจของผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นเป็นความรู้สึกสุขใจที่ลึกซึ้งกว่าความสุขในความหมายโดยทั่วไป โดยผู้ให้ข้อมูลหลักอธิบายว่าเป็นความรู้สึกปีติสุข ซึ่งความสุขที่เกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลหลักนี้ หากเชื่อมโยงกับความสุขในแนวคิดทางพุทธศาสนาที่พระธรรมปิฎก (2552) ได้แบ่งความสุขไว้ 3 ประเภท ก็จะเป็นความสุขประเภทที่ 2 ความสุขด้านนามธรรม หมายถึงความสุขที่เลิศล้ำเกินกว่าตามองเห็น คือ ความดีงาม ความสุขจากคุณค่าของชีวิต การได้บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่น มีศรัทธาในสิ่งดีงาม มีปัญญาที่ทำให้รู้จักการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ได้ ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งการรับรู้ต่อผลของความสุขและความภาคภูมิใจใน ถือเป็นผลลัพธ์ทางบวก (Positive reinforcement) ที่ส่งกับมายังตัวผู้ให้ข้อมูลในลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในอาชีพ และการมีกำลังใจในการทำงาน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงพฤติกรรมการทำงานของตนเองนั้นมีประโยชน์ และจะส่งผลต่อการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูในตัวเองให้ข้อมูลหลัก และทำให้เกิดแสดงออกถึงการทำงานอย่างมีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างต่อเนื่อง

3.2 ความภาคภูมิใจ

สำหรับความภาคภูมิใจของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายที่มีลักษณะร่วมกัน ก็คือ ความภาคภูมิใจที่เกิดจากการที่รับรู้ได้ว่าเด็กนักเรียนของตนเองประสบความสำเร็จ มีความสุข และเป็นคนดีของสังคม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักต่างมองว่า ความภาคภูมิใจที่มาจากความสำเร็จของเด็กนั้นมีคุณค่าทำให้ตนเองรู้สึกปลื้มใจมากกว่าการที่ตนเองประสบความสำเร็จหรือได้รับรางวัลใดๆ เพราะผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 ราย เห็นว่าสิ่งสำคัญในการชีวิตความสำเร็จของครูนั้นไม่ใช่รางวัลที่ครูได้รับ แต่วัดจากความสำเร็จที่เกิดแก่ลูกศิษย์ของตนเอง

“ไม่ได้คิดว่าเราเก่งมาก เราทุ่มเทมากไม่ได้เคยคิดอะ เขาถามว่าภาคภูมิใจไหมที่ได้รางวัล เราก็บอกว่าความภาคภูมิใจคือส่วนหนึ่ง แต่เราภูมิใจว่าเด็กของเราประสบความสำเร็จ เราอยากให้เด็กของเราประสบความสำเร็จมากกว่าได้รางวัลดีใจไหมก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ไม่ใช่มันไม่ใช่ทั้งหมด เพราะว่ามันไม่ใช่สิ่งที่เราต้องการ มันไม่ใช่ในสิ่งที่เราต้องการ” (p2)

ความภาคภูมิใจนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นพื้นฐานของการมองชีวิตของมนุษย์ ซึ่งจะสามารถทำให้มนุษย์มีการพัฒนาหรือดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า (Walz. 1992:16; citing Branden. n.d.) ซึ่งผลสะท้อนของความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นกับบุคคล ก็คือ ทำให้สามารถเผชิญกับอุปสรรคในชีวิตสามารถยอมรับสถานการณ์ที่ทำให้รู้สึกผิดหวังและท้อแท้ใจ ด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ด้วยความหวังและความกล้าหาญ สามารถประสบความสำเร็จ มีความสุข และดำเนินชีวิตตามที่ตนปรารถนาได้อย่างดี (จันทร์ฉาย พัทธ์ศิธิกุล. 2532: 3; อ้างอิงจาก Qubein. 1983) การที่ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 รายมีประสบการณ์และรับรู้เกี่ยวกับความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นกับตนเองอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถเผชิญอุปสรรคต่างๆ ไปได้ และเกิดความสุขในชีวิต จึงกล่าวได้ว่าความภาคภูมิใจเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยคำจุนให้เกิดการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูในตัวเอง

3.3 ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์

สำหรับความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์นั้น นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขของการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว และในการศึกษายังพบว่า ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ ยังเป็นส่วนที่จำเป็นที่ก่อให้เกิดคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูอีกด้วย ทั้งนี้เพราะความผูกพันที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นพลวัตที่เคลื่อนไปพร้อมกับการปฏิบัติงานในฐานะครูที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับเด็กนักเรียนไปเรื่อย ยิ่งปริมาณของการติดต่อสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นก็จะยิ่งส่งผลถึงการประเมินค่าทางอารมณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดแรงสนับสนุนทางด้านจิตใจ (Psychological Sense of Support) ต่อการดำรงอยู่ในบทบาทของครู และส่งผลถึงการแสดงออกถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูอีกด้วย

“ตัวยึดที่ทำให้เราไม่ทิ้งไป ก็เด็กไง มันบอกไม่ได้นะ คือไอ้ความผูกพันที่มันมีกับเด็กเนี่ย บางทีเราก็มโหนะ แต่พอเวลาเดี่ยวเด็กเข้ามามีม เข้าเกาะแขน ครูขา ครูครับ มันก็อดไม่ได้ มันอยู่อย่างนี้มานาน นี่ยังไม่รู้ตัวเองเลยว่าถ้าเกษียณแล้วจะทำใจได้ไหม” (p3)

“ตอนนั้นเราก็อยากจะเขียนย้ายไปอยากไปจากที่นี่ ตอนนั้นคิดว่าคือการเปลี่ยนสถานที่คงทำให้เราดีขึ้น เด็กก็สังเกต โค้ชร้องไห้ แล้วเขาคงมองว่าโค้ชคงจะเลิกทำทีมแล้ว ได้ยินข่าวว่าอาจารย์จะย้าย ก็เข้ามาเลย รวมกลุ่มกันมา... เข้ามาขออาจารย์อย่าไปนะ อาจารย์อย่าทำอะไรที่ไม่ได้หวังตัวเองอะไรอย่างเงี้ย เขาจะคุยกับเรา ตอนนั้นคนนั้นเรียนจบปริญญาโทที่ เขาร้องไห้หน้าตาเต็มแข่งเราเลย ในช่วงนั้นถ้าเราจัดกระเป๋าที่ต้องมองแล้วเราจะไปไหน ก็เลยมีความผูกพันกับเขามากจนปัจจุบันเนี่ย เรา มองเรารู้เลยว่าเด็กเขามีความรู้สึกเหมือนกับเราเป็นพ่อเขาหลาย ๆ คน” (p2)

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทของสังคมไทยไม่พบผลการศึกษาที่กล่าวถึงความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครู เมื่อนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพ (นันทนา หน้าพ.2536) มาเทียบเคียงสามารถอธิบาย การที่ผู้ให้ข้อมูลสามารถจะดำรงไว้ซึ่งการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูได้นั้น เกิดขึ้นจากการที่ผู้ให้ข้อมูลมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดการประเมินตนเองและประเมินโดยบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องในที่นี้ได้แก่นักเรียน ซึ่งกระบวนการประเมินตนเองนี้จะสะท้อนกลับให้บุคคลรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองนี้เป็นความรู้สึกที่เป็นปมเด่น (identity salience) จะยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบที่จะแสดงพฤติกรรมตามบทบาทของตนเองต่อไป

3.4 ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

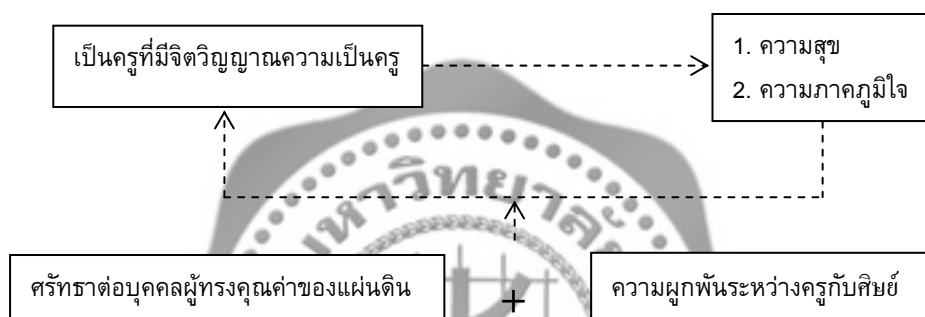
สำหรับศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน (คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา) นอกจากจะเป็นประเด็นหนึ่งที่อยู่ในส่วนนำสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูแล้ว ยังพบว่า ความศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดินยังเป็นส่วนหนึ่งในประเด็นของส่วนที่คำจูงให้เกิดการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากความศรัทธาดังกล่าวได้ถูกแปลเปลี่ยนเป็นแรงบันดาลใจในการทำงาน และการได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของบุคคลที่ตนเองศรัทธาอย่างต่อเนื่องยังเป็นการตอกย้ำให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดการยอมรับ และเชื่อถือต่อบุคคลที่ตนเองศรัทธา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ยึดถือและปฏิบัติตามบุคคลที่ตนเองมีความศรัทธาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติงาน รวมทั้งทำให้เกิดแรงสนับสนุนทางด้านจิตใจ (Psychological Sense of Support) ต่อการดำรงอยู่ในบทบาทของครู และส่งผลถึงการแสดงออกถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูอีกด้วย

“ครั้งหนึ่งที่คุณครูรับเสด็จในหลวง แล้วคุณครูได้สัญญากับตัวเองว่าคุณครูคิดว่าทำงานอยู่ตรงนี้ จะต้องให้เด็กเขารู้จักที่จะอนุรักษ์รักเหง้าที่แท้จริงของเขาในหลวงฯ ท่านบอกว่าปิดทองหลังพระเราก็ต้องอดทน” (p1)

ทั้งนี้ในการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทของสังคมไทย ยังไม่พบผลการศึกษาที่กล่าวถึงความศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดินหรือความศรัทธาในรูปแบบอื่นที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู แต่จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อพบว่า โรเจอร์ส (ปจิตรา ฐิริภักดี. 2553 อ้างอิงจาก Rogers. 1988: 357) กล่าวว่า ความเชื่อของบุคคลจะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไรขึ้นอยู่กับว่า ความเชื่อ นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรและบุคคลได้ใช้ความเชื่อ นั้นไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงใด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลจะพบว่า ความศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดินซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีลักษณะที่หนักแน่นรวมทั้งผู้ให้ข้อมูลยังได้การน้อมนำเอาแนวทางคำสอนต่าง ๆ ของบุคคลที่ตนเองศรัทธามาใช้ในการดำเนินชีวิตและเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน จึงทำให้ศรัทธาเปลี่ยนแปลงไปได้ยาก และก่อให้เกิดยึดมั่นผูกพันต่อความเชื่อและทำตามความเชื่อของตนเอง มีความเชื่อและศรัทธาที่จะทำหน้าที่ของตนเอง ซึ่งการยึดมั่นผูกพันแสดงออกให้เห็นด้วยอารมณ์ ความเอาใจจริงเอาใจ และมีความอดทนยาวนานในการดำรงอยู่ในอาชีพครู จึงกล่าวได้ว่า ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดินเป็นส่วนหนึ่งที่คำจูงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

สรุปช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เกิดจากการที่ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีทำงานโดยการแสดงออกถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา แล้วได้รับการกระตุ้นจากผลของการกระทำดังกล่าว ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ และความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ ประกอบกับการที่ผู้ให้ข้อมูลมีศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดินเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดแรงสนับสนุนทางด้านจิตใจ (Psychological Sense of Support) ต่อการดำรงอยู่ในบทบาทของครู และการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังภาพ

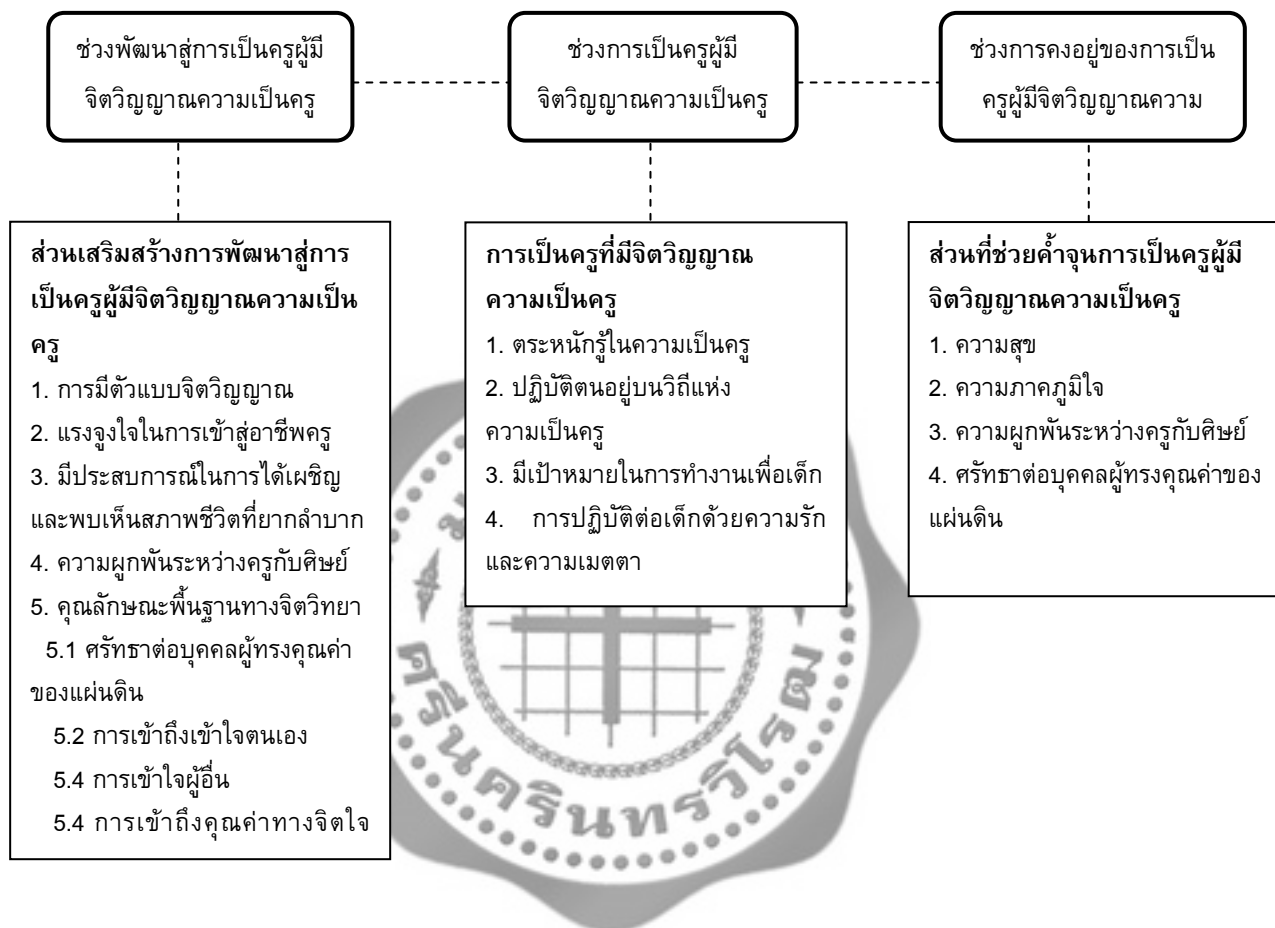

ภาพประกอบ 3 การดำรงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครู

สำหรับข้อค้นพบจากการศึกษาพบว่า ซึ่งเป็นผลมาจากการมีจิตวิญญาณความเป็นครูของผู้ให้ข้อมูลหลัก สร้างให้เกิดการรับรู้ต่อผลของความสุขและความภาคภูมิใจใน ถือเป็นผลลัพธ์ทางบวก (Positive reinforcement) ที่ส่งกับมายังตัวผู้วิจัยในลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในอาชีพ และการมีกำลังใจในการทำงาน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงพฤติกรรมกรรมการทำทางของตนเองนั้นมีประโยชน์ ประกอบกับความยึดมั่นศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน ส่งผลต่อเกิดแสดงออกถึงการทำงานแบบมีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างต่อเนื่อง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การดำรงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครูในตัวผู้ให้ข้อมูลหลักนั่นเอง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาในงานของ นางเยาว์ มงคลอิทธิเวช และคณะ (2552) ได้กล่าวถึง ประเด็นของความรู้สึกเชิงบวกจากการได้รับรางวัลหรือการตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยสร้างให้เกิดแรงบันดาลใจอย่างไม่สิ้นในปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข จึงกล่าวได้ว่าจากการได้รับความสุขใจและความภาคภูมิใจส่งผลสะท้อนกลับในรูปของกำลังใจในการทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก

สรุปผลจากการศึกษา

จากผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น สามารถจัดโครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ออกได้เป็น 3 ส่วน ดังภาพ

ภาพประกอบ 4 สรุปโครงสร้างของประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

จากภาพแสดงให้เห็นถึง โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ที่ของครู ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ช่วง โดยในแต่ละช่วงจะมีประเด็นประกอบ ดังนี้

1. ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู จะต้องมีความสภาวะทางจิตและพฤติกรรม ที่ประกอบไปด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ ตระหนักรู้ถึงความ เป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก ปฏิบัติตนเป็นอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู และปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา

2.ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย “ส่วนเสริมสร้าง การพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวแบบจิตวิญญาณ แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความ ผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา

3.ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย “ส่วนที่ช่วย คำจุนการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ ความ ผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา และได้ประยุกต์แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์ตามแนวของ Amedeo Giorgi ในการวิเคราะห์ประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู กระบวนการพัฒนาและมูลเหตุที่ทำให้เกิดการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์ เพื่อให้เข้าใจขั้นตอนการวิเคราะห์ จากนั้นเริ่มเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ด้วยการสำรวจตนเองของผู้วิจัยเพื่อพิกมุลบท (Bracketing) อันเป็นความรู้ ความเชื่อเดิมของผู้วิจัย เพื่อที่จะละวางอคติหรือหลีกเลี่ยงการตั้งสมมติฐานการวิจัยล่วงหน้า จากนั้นเริ่มการทำความเข้าใจการอ่านข้อมูลดิบทั้งหมด เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของปรากฏการณ์ที่ศึกษา จากนั้นอ่านข้อมูลซ้ำอย่างช้าๆ มุ่งค้นพบหน่วยของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ จิต สังคมหรือพฤติกรรม และเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ แปลงหน่วยข้อมูลที่มีความหมายให้เป็นโครงสร้างของประสบการณ์ทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ ผ่านการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง (frame reflection) และการใช้จินตนาการ (imaginative variation) คิดทบทวนจากการใช้มุมมองที่หลากหลายเพื่อเข้าใจความหมายที่เป็นคำอธิบายโครงสร้างของประสบการณ์ แล้วกลับกรองให้เหลือเฉพาะที่เป็นส่วนของโครงสร้าง ตรวจสอบความสอดคล้องในการแปลงหน่วยความหมายกับผู้วิจัยท่านอื่นที่มีประสบการณ์วิจัยด้านจิตวิญญาณ 1 ท่านแล้วทำการสังเคราะห์ผลการศึกษษของทุกกรณีศึกษาเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบที่เป็นโครงสร้างประสบการณ์

ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามการวิจัย คือ ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูคืออะไร และการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีกระบวนการพัฒนามาอย่างไร จากคำถามการวิจัยได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย

1. เพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

2. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

ส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งในที่นี้เรียกว่า “ผู้ให้ข้อมูลหลัก” คือ ข้าราชการครูในสายสอนที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัล ในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน และวิธีการเก็บข้อมูลในการศึกษามี 2 ชั้น คือ 1) การเขียนบรรยายข้อมูล ด้วยแบบสอบถามปลายเปิดมีข้อความนำร่อง

จำนวน 3 ข้อ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งข้อคำถามในการสัมภาษณ์สร้างคำตอบของจากข้อเขียนที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยเป็นการเจาะลึกในรายละเอียด ใช้การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยเดินทางลงพื้นที่เก็บข้อมูลยังพื้นที่ของผู้ให้หลักทุกคนใน 3 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง และทำการสัมภาษณ์บุคคลแวดล้อมของผู้ร่วม เช่น นักเรียน เพื่อนร่วมงาน บังคับบัญชา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ จำนวน 15 คน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล และพร้อมทั้งสังเกตและบันทึกสภาพบริบท ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้ได้ข้อมูลซึ่งเป็นประเด็นสำคัญ รวมถึงสังเกตการทำกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำความเข้าใจประเด็นที่ต้องการศึกษาได้ครอบคลุมและลึกซึ้ง

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู พบว่า โครงสร้างของประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย 3 ช่วง คือ ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยข้อค้นพบจากการศึกษาตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาพบว่า “การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” หมายถึง การที่บุคคลมีความตระหนักรู้ในความเป็นครู ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา อธิบายในแต่ละประเด็น ดังนี้

- ตระหนักรู้ในความเป็นครู คือ สภาวะที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาที่ครูมีต่ออาชีพครูของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึก การรับรู้ การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่ออาชีพครู เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของตัวเองเกี่ยวกับการเป็นครู ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ มองเห็นคุณค่าในอาชีพครู มีความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพครู และเป็นครูตลอดเวลา
- ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู คือ การกระทำหรือการแสดงออกที่อยู่ในแนวทางที่ดีที่ครูควรปฏิบัติ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ถ่ายทอดความรู้ที่มีโดยไม่ปิดบัง และพัฒนาตนเอง
- มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก คือ การตระหนักรู้ว่าเป้าหมายในการทำงานของตนเอง และใช้เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินให้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 6 ประเด็น ได้แก่ หัวใจในการทำงานอยู่ที่ลูกศิษย์ ความมุ่งมั่นทำงานเพื่อเด็ก ทำงานด้วยความต้องการจากภายใน มีพลังในการทำงาน เชื่อในความสามารถและเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนา และการให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกที่ดี

- การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา คือ ในมิติของพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วยประเด็นย่อย 5 ก้น คือ แสดงความรักและความเมตตาต่อเด็ก สังเกตและเอาใจใส่เด็ก ใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก ยึดหลักเสมอภาคและปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม

2. ผลจากการศึกษาพบว่า โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูทั้ง 3 ช่วง สะท้อนกระบวนการพัฒนาการเป็นครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนี้

- ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจากผลของการศึกษาพบ มूलเหตุที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่า ส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวแบบจิตวิญญาณ แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา
- ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเกิดสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูขึ้นภายในตัวบุคคล โดยเป็นผลที่เชื่อมโยงมาจากช่วงของการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู และช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู
- ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะที่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูขึ้นคงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งจากผลของการศึกษาพบ มूलเหตุที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่า ส่วนที่ช่วยค้ำจุนการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษา "จิตวิญญาณความเป็นครู" ในงานวิจัยนี้ ดำเนินไปในกรอบปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งมุ่งแสวงหาโครงสร้างอันเป็นสาระดีของประสบการณ์ ดังนั้น "จิตวิญญาณความเป็นครู" ในที่นี้ จึงมีความหมายเชิงรูปธรรมในฐานะประสบการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณ

ข้อเสนอแนะ

ปริญญาโทฉบับนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการให้ความหมายของจิตวิญญาณ ความเป็นครู และการค้นหาแก่นสาระของประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการศึกษาครั้งนี้ได้ โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งเกิดจากการตีความความคิด ความรู้สึก พฤติกรรมของครูที่เป็นครูต้นแบบ (ครูที่ได้รับรางวัล ในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู) ดังนั้นข้อค้นพบที่ได้สามารถถอดรูปแบบของ พฤติกรรมการทำงานที่แสดงถึงการมีจิตวิญญาณความเป็นครู (รูปแบบของการปฏิบัติงานสำหรับครู มืออาชีพ) ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานที่เริ่มเข้ามาปฏิบัติงาน เพื่อที่จะได้เรียนรู้แนวทางการทำงานที่ดี และอาจนำไปใช้ในการทำงานจริง

2. จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ทำให้อธิบายจิตวิญญาณความเป็นครูในลักษณะที่เป็นรูปธรรมได้มากขึ้น จึงสามารถจะนำข้อค้นพบดังกล่าวไปใช้ในปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนของจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อให้สามารถการระบุคุณสมบัติของการคัดเลือกให้ชัดเจน

3. จากการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครูนั้น มีส่วนสำคัญที่จะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูได้ ดังนั้นสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรทางการศึกษา ควรทำการพัฒนาทางวิชาการควบคู่ไปกับการสร้างแรงจูงใจให้กับนิสิต-นักศึกษาที่อยู่ในสายการศึกษาให้เกิดแรงจูงใจที่อยากจะเข้าสู่อาชีพครู

4. จากผลการวิจัย ที่พบว่า คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา ได้แก่ ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน การเข้าถึงเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น การเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ ทุกด้านเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้นในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาควรมีการคำนึงถึงการพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาทั้ง 4 ด้านควบคู่ไปกับการพัฒนาทางวิชาการ

5. จากผลการวิจัย ที่พบว่า การรับรู้ต่อที่มีต่อตัวแบบของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีส่วนสำคัญในการสร้างการเรียนรู้พฤติกรรมการทำงานเป็นครูที่ดีและสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบุคลากรทางการศึกษา ควรให้ความสำคัญกับครูต้นแบบสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูให้ออกสู่สังคม เช่น การประชาสัมพันธ์ผลงาน การเชิดชูเกียรติ ซึ่งต่อทำการประชาสัมพันธ์ในวงกว้างและต่อเนื่องเพื่อเป็นการกระตุ้นให้สังคมเห็นคุณค่าของอาชีพครู ให้นิสิต-นักศึกษาที่อยู่ในสายการศึกษาได้มีโอกาสรับการถ่ายทอดและเรียนรู้ประสบการณ์จากครูต้นแบบอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการ

ปฏิบัติงาน เร่งสร้างและพัฒนาต้นแบบของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา
ทุกระดับชั้นเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและใกล้ชิดกับตัวเด็ก

6. จากการศึกษา พบว่า การมีประสบการณ์การเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก
มีส่วนช่วยให้การเปลี่ยนแปลงให้เกิดการตระหนักรู้ในความเป็นครูได้ สถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่
ผลิตบุคลากรทางการศึกษาจึงควรมีการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้มีโอกาสได้เรียนรู้และสัมผัส
กับสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ได้แก่ กิจกรรมค่ายจิตอาสา กิจกรรมการฝึกสอนในพื้นที่ทุรกันดาร ซึ่ง
ควรจะมีการทำมากกว่า 1 ครั้ง โดยเน้นให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ที่ตนเองมีไปใช้ประโยชน์ในการให้
ความช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจ เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เกิดการเรียนรู้ถึง
คุณค่าของอาชีพครูที่ยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักรู้ในความเป็นครู ให้กับ
นิสิต-นักศึกษาที่จะเป็นบุคลากรทางการศึกษาในอนาคต

7. จากการศึกษาพบว่า การตระหนักรู้ในความเป็นครูเป็นองค์ประกอบสำคัญของ
จิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งอยู่ภายในเป็นคุณลักษณะเป็นต้นทางที่เกิดก่อนและมีผลกับการปฏิบัติ
ตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรัก
และความเมตตา ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรเร่งการพัฒนาความตระหนักรู้ในความเป็นครูให้กับผู้
ครูผู้สอน ด้วยการพยายามสร้างให้บุคลากรครูสามารถมองเห็นคุณค่าในอาชีพครู ปลูกฝังความคิด
และความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพครูในเชิงบวก เป็นต้น

8. จากการศึกษาพบว่า การตั้งเป้าหมายการทำงานในการทำงานของครูอย่างชัดเจนจะ
ส่งผลไปสู่การปฏิบัติงานที่มุ่งมั่นต่อเป้าหมาย และปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา ช่วย
ให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ดังนั้นการที่จะพัฒนาให้ครูผู้สอนมีการวางเป้าหมายใน
การทำงานที่เด็กนั้น มิใช่เป็นเพียงแต่การทำหลักสูตรฝึกอบรมครูเท่านั้น แต่การยังต้องคำนึงถึง
บริบทที่แวดล้อมตัวครูอีกด้วย จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักต่างให้ความเห็นว่า พัฒนาระบบ
สวัสดิการให้เพียงพอนั้นก็มีความสำคัญกับการลดความวิตกกังวลต่อสถานะทางเศรษฐกิจของตัวครู
จะทำให้ครูสามารถจะกำหนดเป้าหมายการทำงานจากตนเองมาสู่เด็ก และทำให้สามารถทุ่มเทกับ
การทำงานในหน้าที่ได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษากับเฉพาะกับกลุ่มครูที่ได้รับการเสนอชื่อในรางวัลใน
โครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณครูในครั้งต่อไป
ควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และมีลักษณะ รวมทั้งบริบท
ของการปฏิบัติงานที่แตกต่างเพิ่มเติม เช่น กลุ่มครูการศึกษาพิเศษ กลุ่มครูในพื้นที่ 3 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ กลุ่มครูอาสาที่ไม่ได้สังกัดในหน่วยงานของรัฐบาล หรือผู้ที่เป็นอาจารย์ใน
ระดับอุดมศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษาในสายบริหาร เป็นต้นเพื่อยืนยันหรือปฏิเสธข้อค้นพบที่
ได้จากการศึกษาให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณความเป็นครูเพิ่มมากขึ้น

2. ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ปรากฏการณ์วิทยาเชิงประจักษ์ และใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนว Amedeo Giorgi และ Thematic Analysis โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามบรรยายประสบการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลักในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นในการศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูต่อไปควรทำการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิทยาที่แตกต่างออกไปซึ่งอาจจะได้ข้อค้นพบในมุมมองที่แตกต่าง หรืออาจจะทำการศึกษาแนวทางของวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อการวิเคราะห์สาเหตุและผลเพื่อยืนยันผลจากการศึกษาในครั้งนี้

3. การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งบรรยายและพรรณาประสบการณ์ ในการศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูครั้งต่อไปควรทำการศึกษาในเชิงของกรวัดและพัฒนาเครื่องมือประเมิน รวมถึงการศึกษาในเชิงการสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในกลุ่มบุคลากรสายการศึกษา

4. การศึกษาครั้งนี้มุ่งที่บรรยายและพรรณาประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ในการศึกษาครั้งต่อไปจึงความทำการศึกษาในลักษณะของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นข้อค้นพบต่างๆ ซึ่งจะสามารถขยายองค์ความรู้ของจิตวิญญาณไปในเชิงการพัฒนา และควรมีการศึกษาในลักษณะของการย้อนทิศทางหรือการถดถอยของจิตวิญญาณความเป็นครู

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2545). มิติสุขภาพ : กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ. นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- (2549). ทบทวนวิธีคิดเรื่องจิตวิญญาณ: การวิเคราะห์เชิงปรัชญาและแนวคิด. มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- โกศล ช่อผกา. (2542). พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวโลก. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จันทร์ฉาย พิทักษ์ศิริกุล. (2532). ผลของการจัดโปรแกรมการฝึกความกล้าแสดงออกต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จุมพล พุณท์กรชีวิน. (2546). สู่ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตวิญญาณ. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ : 32 ฉบับที่ : 1 เลขหน้า : 131-144 ปี พ.ศ. 2546.
- ชาย โพรธิสตา. (2549). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้ง.
- ณัฐวรรณ หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ. (2553). การพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู. รายงานฉบับสมบูรณ์, มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ณัฐวรรณ คำแสน. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างความผาสุกทางจิตวิญญาณกับพฤติกรรมการดูแลทางการแพทย์ ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์. อุบลราชธานี: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์.
- ดุขฎิ โยเหลา และคณะ. (2553). การสร้างเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดระดับการพัฒนาจิตวิญญาณสำหรับบุคลากรด้านสาธารณสุข. รายงานฉบับสมบูรณ์, มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- (2553). การกำหนดความหมาย และการสร้างดัชนี ร่างเครื่องมือวัดและประเมินจิตวิญญาณสำหรับบุคลากรทางการศึกษา. รายงานฉบับสมบูรณ์, มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. (อยู่ระหว่างดำเนินการจัดพิมพ์)
- ทัศนีย์ ทองประทีป. (2548). จิตวิญญาณ : มิติหนึ่งของการพยาบาล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ สำนักงานแพทย์ กรุงเทพมหานคร.
- ธวัชชัย เฟ็งพินิจ. (2550, ธันวาคม). ศาสตร์ว่าด้วย "จิตวิญญาณครู". สืบค้นเมื่อ 11 มกราคม 2553, จาก <http://gotoknow.org/blog/spirituality/153240>
- ธวัชชัย วงศ์กัณหา. (2546). การแพทย์ในฝันกับเสมสิกขาลัย. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2553, จาก: http://www.thaingo.org/stay 2 /news_health_231244.html

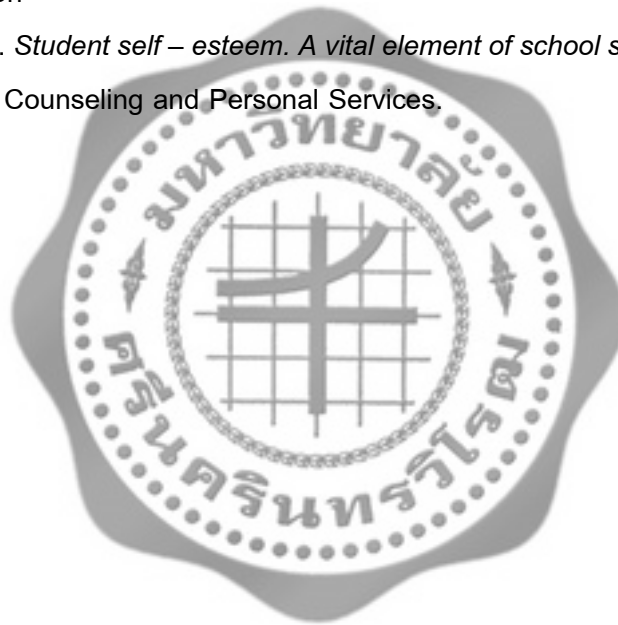
- นงเยาว์ มงคลอิทธิเวช, คณิงนิจ ไชยลังการณ, ลินจง โปธิบาลและจิตราวดี จิตจันทร์. (2552).
 การสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของ
 ผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ: พัฒนาการทางจิตวิญญาณและปัจจัยที่
 เกี่ยวข้อง. รายงานฉบับสมบูรณ์, โรงพยาบาลมหาธาตนครเชียงใหม่และแผนงานพัฒนาจิต
 เพื่อสุขภาพ มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- นันทนา น้ำฝน. (2536). องค์ประกอบบางประการที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพของ
 นักศึกษาพยาบาล. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติง และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ:
 การจัดการข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบันวิจัยประชากร
 และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- ปรกรณ์ สิงห์สุริยา. (2552). การสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา(วิญญาณ) จากการเล่า
 เรื่องความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ : กรอบแนวคิดเรื่องสุขภาวะ
 ด้านจิตวิญญาณ. รายงานฉบับสมบูรณ์, มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ปวิตรา ภูริภักดี. (2553). ปัจจัยที่มีผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมกรรมการตัดสินใจใช้บริการสปาเพื่อสุขภาพ
 และความงามในเขตอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ของผู้บริหาร. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
 หลักสูตร ศศ.ม. (วิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- ประเวศ วะสี (2547). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง : การเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- (2552). ปาฐกถา เรื่อง ภาพรวมความเคลื่อนไหว Spiritual Health in Thailand. *สรุป
 การประชุม สานจิตรสมนา : มหกรรมความรู้การพัฒนาจิต*. 11 – 12 กันยายน 2552 ศูนย์
 การประชุมไบเทค บางนา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์.
- ประสาน ต่างใจ (2542). *วิทยาศาสตร์จิตวิญญาณ*. กรุงเทพฯ : โครงการวิถิทธรรณ, สำนักงาน
 กองทุนสนับสนุนการวิจัย และมูลนิธิภูมิปัญญา.
- ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์.(2552). *19 ปุจฉา พัฒนาจิตวิญญาณ*. เลย: รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์.
- ปิยะมาศ ยินดีสุข. (2548). *การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียน
 วิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เปรม ดิณสุสานนท์. (2543). *ทางเลือกของคุณ*. เอกสารอัดสำเนา
- พนม พงษ์ไพบูลย์ (2543) . *ครูอาชีพ : บันทึกปลัดกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สอง*. สืบค้นเมื่อ
 20 มิถุนายน 2553, จาก <http://www.moe.go.th/web-panom/article-panom/book-panom02.htm>

- พรจันทร์ สุวรรณชาติ (2534). “แนวคิดเกี่ยวกับการพยาบาลในมิติจิตวิญญาณ” ใน การพยาบาลในมิติจิตวิญญาณ. อรพินท์ วีระจัต. บรรณาธิการ. หน้า 1-2 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- พระนอม แก้วกำเนิด. 2552. จิตวิญญาณของความเป็นครู. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2553, จาก <http://gotoknow.org/blog/b-teachermind/259446>
- พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ).(2529). *ธรรมสำหรับครู*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, หน้า 92-94
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2538). *วิญญาณของความเป็นครู. ใน คำของครู วิญญาณของความเป็นครู*. หน้า 37-66. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม : Dictionary of Buddhism*. กรุงเทพฯ: เอ.ที. ฟรินดิง.
- พระไพศาล วิสาโล (มปป.). *ไปพ้นจากปัญหาตัวตน*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2553, จาก <http://budpage.com/ba140.shtml>
- พระมหาอดิสร ธิโรโล. (2542). *คุณธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พีระศักดิ์ เลิศตระการนนท์. (2545). *การประเมินสุขภาพทางจิตวิญญาณและการดูแล*. สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2553 จาก: <http://www.med.cmu.ac.th/dept/family/LECTURE/2545/spiritual%20assessment%20and%20care.doc>.
- พาริตา อิบราฮิม. (2534). “เรื่องของจิตวิญญาณ” ใน การพยาบาลในมิติจิตวิญญาณ. อรพินท์ วีระจัต. บรรณาธิการ. หน้า 17 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.
- ยนต์ ชุ่มจิต (2524). *ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา
- (2550). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- รอฮานี เจอะอาแซ, วันดี สุทรรังษี, กิตติกร นิลมานันต์, รัศมี สังข์ทอง. (2552ก). *การบริหารด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ท่ามกลางสถานการณ์วิกฤติ*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์. รัตติกรณ์ จงวิศาล และคณะ. (2553). *การศึกษาและพัฒนาเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดสุขภาพทางจิตวิญญาณเพื่อการพัฒนา*. รายงานฉบับสมบูรณ์, มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ (มสส.)
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรม*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. หน้า 168
- วรากร ทรัพย์วิระปกรณ์ และทรงวุฒิ อยู่เอี่ยม. (2551). *แรงจูงใจในงานที่มีผลต่อความผูกพันในงานของอาสาสมัครสาธารณสุข.วารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 เดือน กุมภาพันธ์ 2551- พฤษภาคม 2551*
- สกล สิงหะ. (2550). *จิตตปัญญาเวชศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สฤษฎ ภู่ง. (2548). *เอกสารประกอบคำสอน: การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ*. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สอ เสถบุตร. (2541). *พจนานุกรมอังกฤษ : ไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2541). *ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- सानิต ศิริวิศิษฐ์กุล. (2535). *หมอดู : กระบวนการสร้างตัวตนและความสัมพันธ์ทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุวัฒน์ จันทรวงศ์.(2540). *ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับศาสนาและปรัชญา*. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2535). *สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- (2552). *จิตวิญญาณของความเป็นครู*. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2553, จาก <http://gotoknow.org/blog/b-teachermind/259446>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *โครงการ “ตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู”*. เอกสารถ่ายสำเนา
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.(2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: เซเว่นพรินติ้ง, หน้า 4
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. (2544). *สู่สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ*. นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี่. หน้า 155
- อาภา จันทรสกุล. (2551). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้การปรึกษา (หน่วยที่ 11)*. นนทบุรี: บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อาภา จันทรสกุล และคณะ. (2553). *การพัฒนาจิตวิญญาณเกิดในครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์*. รายงานฉบับสมบูรณ์, มุลนิธิสตรี้-สฤชดีวรงค์.
- อารยา พรายแย้ม และคณะ. (2552). *การสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ*. รายงานฉบับสมบูรณ์, มุลนิธิสตรี้-สฤชดีวรงค์.
- อำนาจ อยู่คำ. (2550-2551). *จิตวิญญาณของผู้บริหารในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษา*. วารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 เดือนตุลาคม 2550-มกราคม 2551.
- Benner, P. (1994). *Interpretive Phenomenology*. California: Sage Publication.
- Burke, M.T. (1998, Winter). *From the chair. The CACREP Connection Summit results in information of spirituality competencies*. (1995, December). *Counseling Today*, 2, p.30
- Clark, M. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks: Sage.

- Clark, Graeme T. (2002). Personal meaning of grief and bereavement. *Unpublished Dissertation Colorado*. Retrieved September 30, 2007, from [http://www. Phenomenologyonline.com/](http://www.Phenomenologyonline.com/)
- Dictionary of Education*. (3 rd ed.) New York: McGraw – Hill Book Company.
- Dombeck, M., & Karl J. (1987). *Spiritual issues in mental health care*. *Journal of Religion & Health*, 26, p 183 – 197
- Giorgi, A. (1985). *Phenomenology and Psychological Research*. Duquesne University Press.
- Good, C (1973) *Dictionary of Education*. (3 rd ed.) New York: McGraw – Hill Book Company.
- Holloway, I.; & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science.
- Kernochan, R. A., McCormick, D.W., and White, J. A. 2007. *Spirituality and the management teacher: Reflections of three Buddhists on compassion, mindfulness, and selflessness in the classroom*. *Journal of Management Inquiry*, 16 (1): 61-75.
- Krippner & Wellch. (1992). *Spiritual dimensions of healing*. New York : Irvington.
- Lane, B.N. (2005). *Understanding Anticipatory Grief: Relationship to Coping Style, Attachment Style, Caregiver Strain, Gender Role Identification, and Spirituality*. Doctor of Philosophy Thesis in Counseling Psychology, Texas A&M University.
- Laverty, Susan M. (2003). Hermeneutic Phenomenology and Phenomenology: A Comparison of Historical and Methodological Consideration. *International Journal of Qualitative Methods* , 2(3). Article 3. Retrieved February 13, 2007, from [http://www.ualberta.ca/2_3final/pdf/ laverty.pdf](http://www.ualberta.ca/2_3final/pdf/laverty.pdf)
- Marques, J., Dhiman, S. and King, R. (2007). *Spirituality in the Workplace: What It Is, Why It Matters, How to Make It Work for You*. Personhood Press.
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and Personality*. (second Edition). New York : W.P.Laughlin foundation
- Moran, Dermot. (2000). *Introduction to Phenomenology*. London: Routledge
- Omery, A. (1983). Phenomenology: A method for nursing research. *Advance in Nursing Science* 5. pp. 49-63.
- Pajak, E. & Blaise, J. (1989). *The impact of teacher's personal lives on professional role enactment: A qualitative analysis*. *American Educational Research Journal*. (26) 2, 283 – 310

- Palmer, C. (2003). *'The physical and economic accounts for UK fisheries.'* Report prepared For the UK Office for National Statistics (ONS), London. Web only:
www.nationalstatistics.gov.uk/downloads/theme_environment/UKfisheries_accounts.pdf
- Scarlett, W. George. "Faith." Encyclopedia of Religious and Spiritual Development. 2005. SAGE Publications. 5 May. 2010. <http://www.sage-reference.com/religion/Article_n89.html>.
- Streubert, Helen J.; & Carpenter, Dona Rinaldi. (2007). *Qualitative Research in Nursing*. Philadelphia PA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Valle, R.(1998). *Phenomenological Inquiry in Psychology : Existential and Transpersonal Dimension*. Plenum Press, New York: A Division of Plenum Publishing Corporation
- Walz, R. G. (1992). *Student self – esteem. A vital element of school success*. Vol.1. Michigan: Counseling and Personal Services.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
คำอธิบายการดำเนินงานวิจัย

คำอธิบายการดำเนินงานวิจัย
เรื่อง
“โครงสร้างประสบการณ์ของจิตวิญญาณความเป็นครู : การเชิง
ปรากฏการณ์วิทยา”

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู โดยใช้แนวคิดการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์การมีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

2. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของจิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

ในการศึกษาครั้งนี้ใคร่ขอเชิญท่านมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัย โดยจะขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลประสบการณ์ชีวิตจากท่าน โดยแบ่งขั้นตอนในการดำเนินการเก็บข้อมูลไว้ดังนี้

2.1 ขอความร่วมมือให้ท่านเขียนบรรยายเพื่อตอบคำถามปลายเปิด (ตามแบบสอบถามที่แนบมา) โดยบรรยายตามความคิดและความรู้สึกจริงๆ ของท่านอย่างอิสระ ซึ่งคำตอบจากข้อเขียนของท่านจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่ใช้ประกอบในการสัมภาษณ์ ดังนั้นจึงขอรบกวนให้ท่านตอบคำถามปลายเปิดไว้ก่อน

2.2 ขออนุญาตเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของท่าน ตามวันเวลาที่ได้ประสานนัดกับท่าน ซึ่งจะเป็นการสัมภาษณ์พูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ และจะขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพถ่ายเพื่อนำไปใช้ประกอบในการวิจัย โดยการพบปะเพื่อสัมภาษณ์จะทำอย่างน้อย 1 ครั้งขึ้นไป ทั้งนี้ไม่เป็นรบกวนการทำงานหรือการใช้ชีวิตประจำวันของท่านมากนัก และจะมีการแจ้งให้ท่านทราบล่วงหน้า

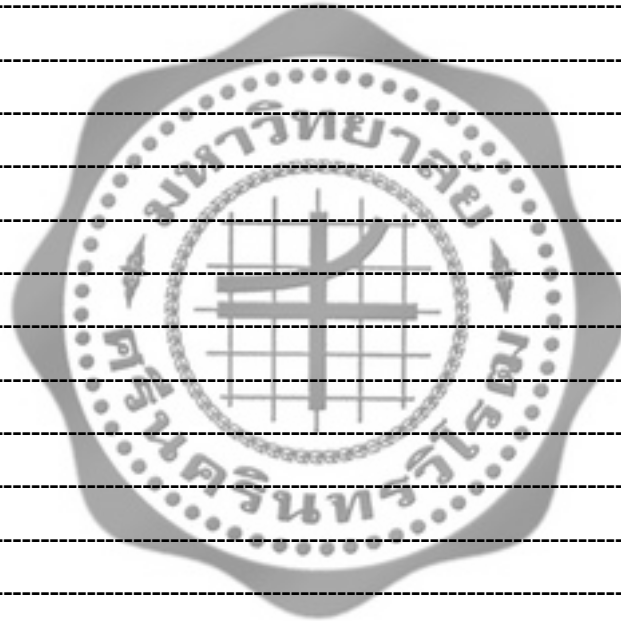
2.3 ขออนุญาตติดตามไปสัมภาษณ์พูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลที่แวดล้อมเกี่ยวข้องกับท่านในบางครั้ง และขอติดตามไปเยี่ยมชมการทำงานของท่าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกและดุลยพินิจของท่าน

2.4 ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการพิทักษ์สิทธิ์ของท่านอย่างเต็มที่ ในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยจะท่านสามารถที่จะขอยกเว้นการให้ข้อมูลในบางประเด็นที่ท่านไม่ต้องการเปิดเผยรวมทั้งสามารถซักถามข้อข้องใจเพิ่มเติมจนกระจ่าง และมีเวลาในการคิดทบทวนก่อนตัดสินใจให้คำตอบด้วยความสมัครใจ

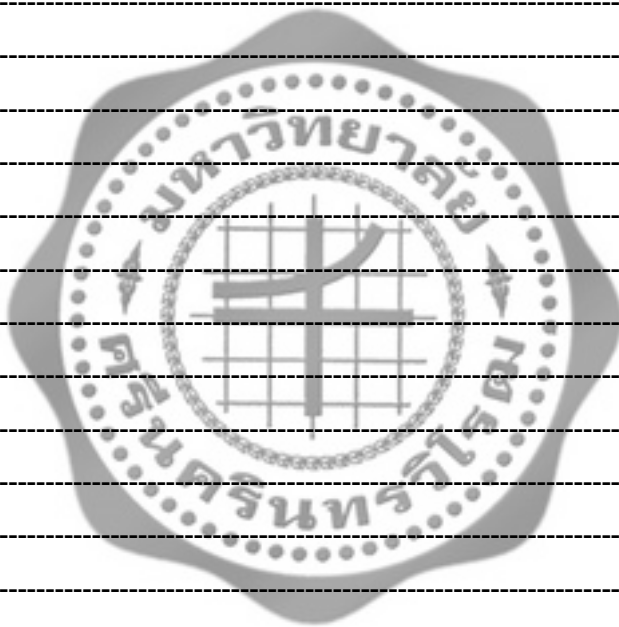
คำถามปลายเปิด

คำชี้แจง : คำถามมีทั้งหมด 3 ข้อ กรุณาตอบแสดงความคิดเห็นในคำถามต่อไป ในลักษณะของการเขียนบรรยายเพื่อตอบตามความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างเป็นอิสระ คำตอบที่ได้ไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้องเป็นการแสดงความคิดเห็น หากข้อความที่เขียนมีมากกว่าสามารถเพิ่มกระดาษได้

1. การที่ผู้อื่นมองว่าท่านเป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูท่านรู้สึกอย่างไร

3. กรุณาเล่าประสบการณ์ของท่านที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู
(ยกตัวอย่าง)

ภาคผนวก ข
แนวคำถามที่ใช้ในสัมมนาเชิงลึก

แนวคำถามในการวิจัย
ชื่อเรื่อง
โครงสร้างประสบการณ์ของจิตวิญญาณความเป็นครู : การศึกษาเชิง
ปรากฏการณ์วิทยา

คำถามการวิจัย ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ต้องการศึกษา โดยจะใช้ในการค้นหาคำตอบที่ เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา ได้ตั้งคำถามการวิจัยในเบื้องต้นไว้ดังนี้

1. จิตวิญญาณความเป็นครูคืออะไร
2. การเป็นครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีกระบวนการพัฒนาอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ของครูต้นแบบ โดยใช้แนวคิด การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์การมีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับ รางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู
2. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของจิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

คำถามส่วนที่ 2 ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ที่มาของการเข้าสู่อาชีพครูเป็นมาอย่างไร (ก่อนเข้าสู่อาชีพครู)
 - ความเป็นมาในการเข้าสู่อาชีพครู
 - มีใคร/อะไร เป็นแรงบันดาลใจ
 - เงื่อนไขอะไรเป็นแรงสนับสนุน
 - กระบวนการพัฒนาเข้าสู่อาชีพครู/การพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพครู
 - มีความรู้สึกต่อกระบวนการพัฒนา ทัศนคติ และความรู้สึกต่ออาชีพครู
 - เป้าหมายในชีวิตก่อนเข้ามาทำงานครูคืออะไร
2. การเข้าสู่อาชีพครูเป็นอย่างไร (เมื่อเข้าสู่อาชีพครู)
 - จุดเริ่มต้นของการทำงาน
 - ความรู้สึกต่อการเริ่มทำงานครู
 - การทำงานในปัจจุบันเป็นอย่างไร
 - ปัญหาอุปสรรคในการทำงานมีอะไรบ้าง/ช่วงวิกฤตในการทำงานเป็นอย่างไร
 - วิธีการแก้ไขและข้ามพ้นปัญหานั้นทำอย่างไร
 - ผู้ให้ข้อมูลมีการตั้งเป้าหมายในการทำงานอย่างไร

3. ประสบการณ์ชีวิตในการเป็นครู

- ความรู้สึก/การให้คุณค่าต่ออาชีพครูของผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างไร
- ต้นแบบในการทำงานอาชีพครูคือใคร/อธิบายขยายความ
- ความเชื่อเกี่ยวกับการทำงานครู (ความเชื่อเรื่องอาชีพครู)
- ความรู้สึกต่อนักเรียน เพื่อนร่วมงาน และการทำงานที่โรงเรียนเป็นอย่างไร
- ความคาดหวังในการทำงานคืออะไร
- สิ่งที่ท่านยึดมั่นหรือมีความศรัทธาในชีวิตคืออะไร
- มีเหตุการณ์อะไรที่ทำให้ท่านศรัทธาต่อสิ่งนั้น

4. ประสบการณ์ชีวิตในการได้รับรางวัล

- เหตุผลหรือเงื่อนไขที่ทำให้ตัวผู้ให้ข้อมูลได้รับรางวัล
- ท่านมีความรู้สึกอย่างไรต่อรางวัลที่ได้
- หลังจากได้รับรางวัลแล้วมีการเปลี่ยนแปลงต่อตัวผู้ให้ข้อมูลเองอย่างไร
- หลังจากได้รับรางวัลแล้วมีการเปลี่ยนแปลงต่อการทำงานอย่างไร

ภาคผนวก ค

หลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกผู้ให้ได้รับรางวัล

หลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกผู้ให้ได้รับรางวัล ในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

ในกระบวนการคัดเลือกผู้ที่จะได้รับรางวัลเริ่มต้นจากจะต้องได้รับการเสนอชื่อจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จากนั้นในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาจะทำการตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิระดับจังหวัดเพื่อพิจารณาคัดเลือกผู้ได้รับคัดเลือกในระดับจังหวัด ส่งรายชื่อมายังของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะมีการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิในระดับประเทศทำการคัดเลือกให้เหลือผู้ที่มีความเหมาะสมปีละไม่เกิน 4 คน ซึ่งได้มีการดำเนินการคัดเลือกและแจกรางวัลมา ตั้งแต่ พ.ศ.2550 ถึง พ.ศ.2553 ทั้งหมด 4 ครั้ง มีบุคลากรที่ได้รับรางวัลทั้งสิ้น 13 คน เป็นข้าราชการครูในสายการสอน 5 คน (เสียชีวิตไปแล้ว 1 คน) และเป็นข้าราชการครูในสายงานบริหารสถานศึกษาทั้งหมด 8 คน โดยมีหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการคัดเลือกข้าราชการครูเพื่อได้รับรางวัลดังกล่าว ดังนี้

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก

1. เป็นข้าราชการครูสายงานการสอนหรือข้าราชการครูสายงานบริหารสถานศึกษา ทั้งในภาคราชการและภาคเอกชน
2. ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ ที่มีชุมชนและสังคมที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม มีปัญหาภัยทางสังคมหรือความมั่นคงของประเทศ มีความเสี่ยงต่อการปฏิบัติงาน
3. มีเวลาปฏิบัติราชการไม่น้อยกว่า 3 ปีต่อเนื่อง โดยไม่จำกัดว่าเป็นโรงเรียนเดียวกันหรือไม่ แต่ทั้งนี้ต้องปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนปัจจุบันไม่น้อยกว่า 1 ปีการศึกษา
4. เป็นบุคคลผู้เป็นที่ศรัทธา ยกย่อง ยอมรับ ของนักเรียน เพื่อนครูและสังคมว่า เป็นต้นแบบของผู้มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู และสร้างค่านิยมให้สังคมยอมรับ
5. เป็นผู้ทุ่มเทเสียสละ ช่วยเหลือดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนเกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ โดยนักเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบส่วนใหญ่มีผลการประเมินมาตรฐานในเกณฑ์ดีหรือมีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ
6. เป็นผู้ไม่เคยถูกลงโทษทางวินัย หรืออยู่ในระหว่างการดำเนินการทางวินัย ใช้หลักธรรมาภิบาลในการทำงาน ร่วมกิจกรรมอื่นที่ส่งผลและเกิดประโยชน์ต่อนักเรียน โดยประเมินผลสัมฤทธิ์ได้

ขั้นตอนการสรรหาและคัดเลือก

1. ระดับเขตพื้นที่การศึกษา หากโรงเรียนมีคุณสมบัติที่จะส่งผลงาน ให้คณะกรรมการดำเนินการสรรหาของโรงเรียนคัดเลือก ผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนด ไม่เกินโรงเรียนละ 1 คน และนำเสนอแบบประวัติและผลงานผู้ที่ได้รับการคัดเลือกต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการคัดเลือก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการสรรหา เขตพื้นที่การศึกษาระดับ 1 คน ทั้งนี้หากไม่มีคุณสมบัติและผลงานยังไม่เป็นที่ปรากฏต่อส่วนรวมในระดับประเทศ ให้งดเสนอผลงาน

2. ระดับจังหวัด ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 ทุกเขต และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีเขตเดียว จัดตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดพิจารณาคัดเลือกจากระดับเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ลงนามในคำสั่ง ประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน ผู้แทนภาครัฐ เช่น ฝ่ายปกครอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ ผู้แทนภาคเอกชน เช่น สโมสรมวลชน สมาคม ชมรม NGO ประชาสัมพันธ์จังหวัด ผู้แทนประชาชน เช่น สมาคมผู้ปกครองนักเรียน กรรมการเขตพื้นที่การศึกษา กรรมการสถานศึกษา และผลงานยังไม่เป็นที่ปรากฏต่อส่วนรวมในระดับประเทศ ให้งดเสนอผลงาน

3. ระดับกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการสรรหาและคัดเลือกผู้เข้ารับรางวัล จากผู้ได้รับการเสนอชื่อระดับจังหวัดให้รับรางวัล “ตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู” ภาคละ 1 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นประธาน เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นรองประธาน ผู้บริหารในองค์กรหลักกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการคุรุสภา เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา หัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิด้านส่งเสริมช่วยเหลือสังคม สโมสรมวลชน รองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หัวหน้ากลุ่มสนับสนุนพัฒนาวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ ทั้งนี้ คณะกรรมการระดับกระทรวงศึกษาธิการ สามารถเสนอชื่อผู้ที่เหมาะสมเข้ารับการพิจารณาได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. 2550)

ภาคผนวก ง
สรุปคำตอบของผู้ร่วมวิจัยจากแบบสอบถาม

สรุปข้อเขียนของผู้ร่วมวิจัยที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม

1. การที่ผู้อื่นมองว่าท่านเป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูท่านรู้สึกอย่างไร

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1

ในการได้รับรางวัลด้านจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นสิ่งที่ครูได้มาโดยพิจารณาจากผลการทำงานในหน้าที่ของความเป็นครูที่สอนอยู่บนดอยในการบุกเบิกเริ่มต้นทำให้มีโรงเรียน..มีนักเรียนที่เรียนจบไปแล้วทำประโยชน์ให้กับชุมชนของตนเอง

ครูมีความรู้สึกว่ามีใช่ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูเท่านั้น แต่ยังมีครูในสถานที่อื่นๆ อีกมากที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู ครูจะบอกกับตนเองและคนอื่นเสมอว่า ครูก็คือครูผู้หนึ่งคนหนึ่งที่เท่านั้น ไม่ได้มีอะไรแตกต่างไปมีเพียงความมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่ในความเป็นครูด้วยความรักและศรัทธาต่อไป ถึงจะมีอุปสรรคบ้างแต่ก็คิดว่าปัญหาคืองานที่เราต้องแก้ไขและปฏิบัติหน้าที่ มีคนบอกว่าการได้รับรางวัลทำให้ทำตัวยากต้องระวังการกระทำ แต่ครูคิดว่าก่อนรับรางวัลเป็นอย่างไร ปัจจุบันก็จะเป็นเช่นนั้น เพียงแต่นึกว่า เรามีค่าพอกับคำว่าผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูมากพอสมควรหรือไม่ เราต้องพัฒนาตนเองทำหน้าที่ให้มีความเหมาะสมไม่ทอดยอดต่อสิ่งต่างๆ ที่บั่นทอนความรู้สึกก้าวให้ถึงจุดมุ่งหมายของความเป็นครูชายขอบ

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2

มุมมองต่อคำว่า เป็นครูผู้มีจิตวิญญาณของความเป็นครูของข้าพเจ้านั้น จะมี 2 ด้าน คือ 1. เกิดความภาคภูมิใจที่ได้ค่ายกย่องนี้ ภูมิใจในกิจกรรมตัวเองที่ได้รับการตอบสนอง ได้รับการเผยแพร่ให้แก่ครูรุ่นต่อไป ที่ทำกิจกรรมอยู่แล้วเกิดความท้อแท้ จะได้มีกำลังใจต่อไป 2. จะว่าไม่ได้ภูมิใจคำชมเหล่านี้ เกรงว่าจะเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นต่อคำชมเหล่านี้ เนื่องจากไม่ได้เป็นเป้าประสงค์ว่าทำงานตรงนี้เพื่อจะเอารางวัลตรงนั้น แต่เป็นความรู้สึกว่าเรายังอยากจะทำงานให้มากกว่านี้ ยังมีเป้าหมายในการทำงานอีกหลายประการที่ยังไม่ได้ทำ โดยเฉพาะอยากตั้งโรงเรียนทางเลือกเฉพาะที่พาวอลเลย์บอกเพื่อพัฒนาไปสู่กีฬาอาชีพ โดยเป็นโรงเรียนในสังกัด สพฐ. สิ่งสำคัญการทำงานโดยไม่ได้หวังรางวัลอะไรเลย ทำงานเพราะอยากจะทำงานเท่านั้นเอง

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3

มีความภาคภูมิใจในตัวเองที่ยังมีผู้อื่นมองเห็น คิดว่าคงจะมีแต่เทวดาเท่านั้นที่มองเห็นเรา ตลอดเวลากว่า 30 ปี ปิดทองหลังพระมาตลอดคิดว่าสักวันหนึ่งฟ้าคงมีตา ถามว่าทำอะไร ลึกลงในใจ บางครั้งก็บอกว่าทำ ยิงถ้ามีปัญหากับผู้บังคับบัญชาด้วยแล้วยิ่งทำมากเลย แต่พอนึกถึงเด็กนักเรียนแล้วทำอะไรไม่ได้ใจคอยเตือนว่า พวกหนูยังคอยครูนะ ถ้าครูทำแล้วพวกหนูจะอย่างไร บางครั้งกลับมาหนึ่งสัปดาห์แล้วเริ่มต้นทำงานใหม่ ทั้งปัญหาให้หมดไปลืมนึกไปซะ การทำงานต้องมีอุปสรรคมีปัญหาลูกเรานำปัญหามาเป็นยาชูกำลัง เอาชนะปัญหาให้ได้นั่นแหละ คือเรา คิดอย่างนี้ ทำอย่างนี้ จึงทำให้มีความสุขกับการทำงาน เพราะเป้าหมายของเราคือ ความสำเร็จของลูกศิษย์ ลูกศิษย์มีความสำเร็จนั้นหมายความว่าเราสำเร็จด้วย

ต้องขอบคุณที่ยังมองเห็นขณะที่เรายังมีชีวิตอยู่ การยกย่องกันต้องทำกันในขณะที่มีชีวิต ไม่ใช่ต้องมีธงชาติคลุมร่างหรือให้พิธีกรอ่านคำไว้อาลัยในวาระสุดท้ายของชีวิต

2. “จิตวิญญาณความเป็นครู” ในความคิดของท่านคืออะไร และเป็นอย่างไร

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1

1. การเป็นครูต้องมีความรักและศรัทธาในอาชีพของตนเอง
2. การเป็นครูต้องมีอุดมการณ์ตั้งไว้แต่ต้องอยู่ในสายกลางไม่รุนแรงเกินไป
3. การเป็นครูที่ดีต้องจักตนเอง รู้จักหน้าที่ของงานที่ได้รับมอบหมายไม่ก้าวกายผู้อื่น
4. มีความซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน และผู้ร่วมงาน
5. ไม่ถ้อยคห่มผู้อื่น วางตนเองเข้ากับผู้ปกครองนักเรียน และบุคคลในชุมชนได้อย่างเหมาะสม
6. ไม่ทอดยถ้อยคำที่แสดงความคิดเห็นในการปฏิบัติงานของเรา แต่พร้อมที่จะนำไปปรับปรุง
7. ยึดหลักการให้ภัยซึ่งกันและกัน มีความเมตตาต่อนักเรียนและผู้อื่น
8. ไม่อดคิดคิดแค้นเมื่อถูกกระทำ แต่หาหนทางอธิบายและแก้ไข ปรึกษาผู้บังคับบัญชา

“จิตวิญญานความเป็นครู” คือ รู้ตนเอง รู้หน้าที่ รู้วางตัว มีกาลละเทศะ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติชนเผ่า ยึดความเสมอภาคในการเกิดมาเป็นคน คนเป็นครูพร้อมที่สอนโดยไม่ปิดบังความรู้ที่ตนมีอยู่ และชื่นชมยินดีกับนักเรียนที่เราสอนจบไปแล้วเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ดีงาม”

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2

คำว่าจิตวิญญานความเป็นครู คือความต้องการที่ออกมาจากภายในจิตใจของตนเอง ไม่ได้ทำงานเพราะเป็นหน้าที่ แต่เป็นความต้องการที่อยากจะพัฒนาผู้เรียนหรือนักเรียนให้เป็นคนดี คนดีในความหมายนี้ คือ เป็นผู้ที่จะอุทิศความรู้ความสามารถต่อผู้อื่นหรือคนรอบ ๆ ข้างให้มีความสุข ความสุข หมายถึง มีหน้าที่การงานที่ดีที่สุดสุจริตโดยสามารถนำความรู้ไปช่วยคนอื่น ๆ ได้อีกอย่างเต็มใจ

ดังนั้นจิตวิญญานความเป็นครู จึงเป็นสิ่งสูงสุดในหน้าที่การงาน ในทัศนคติต่ออาชีพที่คอยเฝ้าดูความเจริญงอกงามของศิษย์ ให้โอกาสให้อุทิศศิษย์ที่อยากจะทำความดี อยากจะพัฒนาตนเอง ครูต้องเป็นผู้ให้กำลังใจ คอยชี้ทางที่เหมาะสมกับวัยวุฒิและคุณวุฒิ

ข้าพเจ้าจึงอยากให้กำลังใจครูทุกท่านที่กำลังอุทิศตัวเพื่อเด็ก ๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงรางวัลเกียรติยศที่จะได้รับ เพราะรางวัลที่แท้จริงไม่ได้หมายถึงใบประกาศ ไม่ได้หมายถึงเงินทอง การนำชื่อเสียงไปเผยแพร่ แต่อยู่ที่ลูกศิษย์เหล่านั้นกลับมาเยี่ยมครูแล้วแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน บอกเล่าถึงการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข บอกเล่าถึงการได้ช่วยเหลือผู้คน การได้เป็นคนดีต่อถิ่นฐานที่อยู่นั่นเอง

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3

การทุ่มเทเสียสละในการทำงาน อุทิศตัวทั้งร่างกายและจิตใจ มีจุดหมายที่แน่นอนว่าจุดหมายของเรา คือ ความสำเร็จของลูกศิษย์ต้องส่งเขาให้ถึงจุดหมายปลายทางของชีวิตให้ได้ ไม่ใช่เพียงแต่จบจากเราไป (ป.6) ก็ปล่อยเขา ต้องดูแลเขาตลอดไป ทั้งการเรียนต่อ ทุนการเรียน การหาอาชีพ รวมถึงการแนะนำในการครองเรือนด้วย

การเป็นครูต้องเป็นครูด้วยจิตวิญญาณ ไม่ใช่ผู้รับจ้างสอน เพียงแค่สอนเด็กให้อ่านออกเขียนได้ นั่นไม่ใช่คำว่า ครู ครูต้องเป็นทั้งผู้สอนและผู้อบรม และต้องเป็นพ่อ+แม่ของเด็กด้วย นั่นจึงจะชื่อว่าครู

การเป็นครูนอกจากจรรยาบรรณของครูแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดที่ครูต้องมีคือ พรหมวิหารธรรม 4 และอคติ 4 2 สิ่งนี้ต้องอยู่ในตัวครูให้ได้ จึงจะชื่อว่าเป็นครูอย่างแท้จริง

3. กรุณาเล่าประสบการณ์ของท่านที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู (ยกตัวอย่าง)

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1

ในการเป็นครูของครู ตั้งแต่เริ่มเป็นครูมีความภาคภูมิใจมากที่มีโอกาสแสดงความสามารถของครู ตอนที่ตามนักเรียนชาวเขาเผ่าต่างๆ มาเรียนหนังสือ ในตอนนั้นไม่มีนักเรียนมาเรียนสืบเนื่องมาจากยังไม่มีครู ครูเป็นครูที่มาสอนเป็นครูของโครงการหลวงที่มาทำการสอน แต่ไม่มีนักเรียนจึงต้องไปตามมาเรียน ต้องเดินขึ้นเขายอดสูงมาก เพราะเด็กไปไล่คนที่นาบ้างไล่ที่ปลูกบนดอย ครูเลยตามไปสอน ในเดือน พ.ย. ของ พ.ศ.2527 เหนื่อยมากๆ แต่ประทับใจสุดๆ ได้นักเรียนมาเข้าห้องเรียนประมาณ 10 กว่าคน แม้จะเหนื่อยแต่สำหรับครูกับความยากลำบากที่นำเด็กชนเผ่ามาเรียนได้ ยิ่งใหญ่มากเลย

ในครั้งที่ 2 ไปตามนักเรียนบ้าน..เป็นชนเผ่าติดขอบชายแดน ตอนเป็นเด็กไม่ยอมเรียนหนังสือหนีข้ามฝั่งไป เราเลยตามเขามาเรียนเพื่อเป็นตัวอย่างของเพื่อนๆ ผลปรากฏว่า เราล้าเข้าไปอีกฝั่งเกือบเอาชีวิตไม่รอดทั้งครูและนักเรียน แต่เขาก็เรียนมาจนจบ ป.6 เขาบอกกับคนอื่นๆ ว่า เขาเกลียดครูมากที่สุดหนีไปข้ามชายแดนยังไปตามมาเรียนอีก แต่ถ้าวันนั้นครูไม่ตามเขามาเรียนวันนี้เขาคงไม่มีความรู้ ปัจจุบันเด็กคนนี้มีความสามารถมากเป็นเกษตรกรของโครงการหลวง..ครูภูมิใจในความเป็นครูที่ทำหน้าที่ในวันนั้นโดยไม่รู้ในวันนี้จะมีผู้ชื่นชมหรือมีรางวัลรออยู่ แต่ครูรู้เพียงว่าอยากทำหน้าที่ครูจนลมหายใจสุดท้าย

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2

ข้าพเจ้าไม่แน่ใจว่าเป็นการทำงานหรือไม่ แต่สิ่งที่ทำให้เป็นกิจวัตรประจำวันไป การทำงานทุกวันเป็นวิถีชีวิต ทุกอย่างที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นปัญหา ความสุขที่เกิดขึ้นคือ การได้นักกีฬาฝึกซ้อม วอลเลย์บอล ฟานักกีฬาไปแข่งขัน เด็กๆ ได้เล่นกีฬาอย่างมีความสุข แพ้หรือชนะในเกมส้นนั้นเป็นกำลังใจ เป็นกำไรทั้งสิ้น

การได้ช่วยนักเรียนคนหนึ่งได้มีกิจกรรม แล้วนำกิจกรรมเหล่านั้นไปสร้างแนวทางในการพัฒนาวิสัยทัศน์ของตนเอง จนมีสถานศึกษารองรับในระดับอุดมศึกษา มีหน้าที่การงานที่มีคุณภาพ และความมั่นคงในชีวิต มีนักกีฬาคนหนึ่งกำลังจะเรียนจบ ป.6 มีรูปร่างสูง ข้าพเจ้าเลยไปชวนมาเล่น กีฬาวอลเลย์บอล จากเด็กที่อยู่บ้านแบบชนบท ทำการเกษตร ปัจจุบันทำงานบริษัทฯ เรียนจบปริญญาโท สร้างบ้านใหม่ ซื้รถให้พ่อแม่ ตัวเองมีรถประจำตัวใช้ ส่งน้องเรียนจนจบปริญญาโท เช่นกัน นี่คือนิยามความสุขของโค้ช

การเฝ้าดูแล้วย่อยให้คำแนะนำแก่นักเรียนกีฬาที่เริ่มเข้ามาเรียนตั้งแต่ ม.1 จนกระทั่งเรียนชั้นสูงๆ ขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อสังคม (กลุ่มนักกีฬาวอลเลย์บอลในโรงเรียนเดียวกัน) อากาศดีใจที่ได้ช่วยเพื่อนๆ ในหอพัก การมีสัมมาคารวะต่อผู้ที่มีอายุและคุณวุฒิที่สูงกว่า การได้สร้างชื่อเสียงให้แก่สถาบัน สร้างความสุขให้แก่พ่อแม่โดยการตั้งใจเรียน ใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสมกับวัยและฐานะของตนเอง การสร้างความภาคภูมิใจให้แก่พ่อแม่โดยมีสถาบันรองรับที่ดีแก่ตนเอง หรือการพัฒนาตนเองเป็นนักกีฬาที่มีความสามารถ

ข้าพเจ้ามีความสุขมากๆ ที่ได้ชักนำนักเรียนมาเล่นกีฬาโดยเฉพาะกับนักเรียนที่ด้อยโอกาส ครอบครัวขาดพ่อหรือแม่ นักกีฬาบางคนขาดทั้งพ่อและแม่ เพื่อเด็กๆ เหล่านี้ได้มีการศึกษาและมีความทำงานในอนาคต

บางครั้งก็ได้เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่พ่อ+แม่เด็กๆ บางครั้งเป็นปัญหาครอบครัว บางครั้งลืมนับประชากรและบัตรข้าราชการเดินทางไปชักชวนนักกีฬาตามสถานที่ต่างๆ พ่อแม่เด็กก็เกรงว่าเราจะเป็นพวกหลอกลวงชาวบ้านเราก็เป็นฝ่ายโดนสอบสวนซะเอง บางครั้งพ่อหรือแม่เด็กเสียชีวิต ไม่มีเงินจัดการงานศพเราก็ไปจ่ายค่าทำศพซะเองก็มี นี่คือนิยามความสุข นี่คือนิยามความต้องการ ไม่ได้อยู่ที่ไปประกาศหรือการยกย่องใดๆ จากสังคมเลย อยากให้ครูทุกคนได้ท่องในใจว่า “เด็กๆ ยังคอยเราอยู่” คอยครูที่มีจิตวิญญาณของครูที่จะตั้งใจสั่งสอนอบรมศิษย์ ด้วยใจรักลูก+ศิษย์ ไม่ใช่เพราะแค่เราเป็นข้าราชการครูเท่านั้น

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3

การให้โอกาสแก่เด็กไม่ว่าจะเป็นโอกาสทางการศึกษาหรือการพัฒนาตัวนักเรียนเอง เด็กทุกคนมีความสามารถพิเศษที่อยู่ในตัว เราต้องนำความสามารถหรือพลังที่มีอยู่ในตัวเด็กให้เขาได้แสดงความสามารถออกมา แล้วเราจะเป็นคนคอยสนับสนุน ส่งเสริมให้เขาก้าวหน้าต่อไป หาโอกาสจังหวะและเวลาส่งให้เขาได้ประสบความสำเร็จ

สมัยอยู่ ดชด. ได้ฝึกสอนนักเรียนเป็นเด็กชาวเขาจนได้เป็นนักกีฬาทีมชาติไทย (ฟุตบอล) รุ่นอายุ 13 ปี และปัจจุบันก็กลับมาช่วยครูสร้างโรงเรียน

อยู่ รร.บ้าน.. สร้างนักเรียนจนได้รับรางวัลนักเรียนรางวัลพระราชทาน 1 คน และรางวัลชนะเลิศสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ ระดับประเทศ 2 ปี ติดต่อกัน รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพฯ ถึง 3 คน

มาอยู่ รร.ที่โรงเรียนปัจจุบัน ให้โอกาสเด็กจนได้รับรางวัลนักเรียนรางวัลพระราชทาน 3 คน (ปี 2548, 2550, 2552) นักเรียนได้รับรางวัลพระราชทานโล่รางวัลสวดมนต์ฯ ระดับประเทศ (ปี 2552, 2553) อีก 2 คนได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพฯ และนักเรียนจำนวนกว่า 20 คน ทั้ง 2 โรงเรียนได้มีโอกาสเข้าเรียนต่อในโรงเรียนประจำจังหวัดราชบุรีที่มีชื่อเสียงทุกคน เพราะกว่า 30 ปีที่ผ่านมายังไม่มีนักเรียนคนใดเคยสอบเข้าเรียนต่อชั้น ม.1 ในโรงเรียนประจำจังหวัดมาก่อน

ภาคผนวก จ
ตัวอย่างการสร้างคำถามจากคำตอบของผู้ร่วมวิจัย

ตัวอย่างการสร้างประเด็นคำถามจากข้อเขียนของผู้ร่วมวิจัย

1. การที่ผู้อื่นมองว่าท่านเป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูท่านรู้สึกอย่างไร

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1

ในการได้รับรางวัลด้านจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นสิ่งที่ครูได้มาโดยพิจารณาจากผลการทำงานในหน้าที่ของความเป็นครูที่สอนอยู่บนดอยในการบุกเบิกเริ่มต้นทำให้มีโรงเรียนมีนักเรียนที่เรียนจบไปแล้วทำประโยชน์ให้กับชุมชนของตนเอง

ครูมีความรู้สึกว่ามีใช้ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูเท่านั้น แต่ยังมีครูในสถานที่อื่นๆ อีกมากที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู ครูจะบอกกับตนเองและคนอื่นเสมอว่า ครูก็คือ ครูผู้หญิงคนหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้มีอะไรแตกต่างไปมีเพียงความมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่ในความเป็นครูด้วยความรักและศรัทธาต่อไป ถึงจะมีอุปสรรคบ้างแต่ก็คิดว่าปัญหาคืองานที่เราต้องแก้ไขและปฏิบัติหน้าที่ มีคนบอกว่าการได้รับรางวัลทำให้ทำตัวยากต้องระวังการกระทำ แต่ครูคิดว่าก่อนรับรางวัลเป็นอย่างไร ปัจจุบันก็จะเป็นเช่นนั้น เพียงแต่นี้กว่า เรามีค่าพอกับคำว่าผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูมากพอสมควรหรือไม่ เราต้องพัฒนาตนเองทำหน้าที่ให้มีความเหมาะสมไม่ทอดทิ้งต่อสิ่งต่างๆ ที่บนทอนความรู้สึกก้าวให้ถึงจุดมุ่งหมายของความเป็นครูชายขอบ

ประเด็นคำถามที่สร้างขึ้นจากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ในข้อคำถามที่ 1 มีดังนี้

1.อยากให้ครูช่วยขยายความคำว่า “เรามีค่าพอกับคำว่าผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูมากพอหรือไม่” ว่าคืออะไร แล้วต้องทำอะไรถึงจะเรียกว่า “มีค่าพอ”

2.การทำหน้าที่ด้วยความรักคืออะไร รักในอะไร และทำต้องอย่างไรถึงจะเรียกว่าทำหน้าที่ด้วยความรัก

3.คำว่า “ความศรัทธา” คืออะไร เป็นการศรัทธาในอะไร

4.คำว่า “พัฒนาตนเองของหน้าที่” หมายถึงอะไร ต้องพัฒนาอะไรบ้าง และต้องพัฒนาอย่างไรแค่ไหนจึงเรียกว่าเหมาะสม

5.คำว่า “จุดมุ่งหมายของความเป็นครูชายขอบ” คืออะไร มีความแตกต่างจากจุดมุ่งหมายของครูทั่วไปอย่างไร

6. ทำอย่างไรถึงจะไปถึงจุดมุ่งหมายนั้นได้

2. “จิตวิญญาณความเป็นครู” ในความคิดของท่านคืออะไร และเป็นอย่างไร

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1

1. การเป็นครูต้องมีความรักและศรัทธาในอาชีพของตนเอง
2. การเป็นครูต้องมีอุดมการณ์ตั้งไว้แต่ต้องอยู่ในสายกลางไม่รุนแรงเกินไป
3. การเป็นครูที่ดีต้องจักตนเอง รู้จักหน้าที่ของงานที่ได้รับมอบหมายไม่ก้าวกายผู้อื่น
4. มีความซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน และผู้ร่วมงาน
5. ไม่ถ้อยศข่มผู้อื่น วางตนเองเข้ากับผู้ปกครองนักเรียน และบุคคลในชุมชนได้อย่างเหมาะสม
6. ไม่ทอดยถ้อยคำที่แสดงความคิดเห็นในการปฏิบัติงานของเรา แต่พร้อมที่จะนำไปปรับปรุง
7. ยึดหลักการให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความเมตตาต่อนักเรียนและผู้อื่น
8. ไม่อคติคิดแค้นเมื่อถูกกระทำ แต่หาหนทางอธิบายและแก้ไข ปรึกษาผู้บังคับบัญชา

“จิตวิญญาณความเป็นครู” คือ รู้ตนเอง รู้หน้าที่ รู้วางตัว มีกาลละเทศะ ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติชนเผ่า ยึดความเสมอภาคในการเกิดมาเป็นคน คนเป็นครูพร้อมที่สอนโดยไม่ปิดบังความรู้ที่ตนมีอยู่ และชื่นชมยินดีกับนักเรียนที่เราสอนจบไปแล้วเจริญก้าวหน้าไปในทางที่ดีงาม”

ประเด็นคำถามที่สร้างขึ้นจากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ในข้อคำถามที่ 2 มีดังนี้

1. ความรักและศรัทธาในอาชีพของตนเองคืออะไร ทำอย่างไรจึงเรียกว่ามีความรักและศรัทธาในอาชีพของตนเอง
2. อุดมการณ์ที่ตั้งไว้คืออะไร สำหรับตัวครูตั้งอุดมการณ์อะไรไว้และเริ่มตั้งตั้งแต่ตอนไหน/อุดมการณ์ที่อยู่ในทางสายกลางเป็นอย่างไร เหตุใดจึงต้องอยู่ในสายกลาง
3. อย่างไรจึงเรียกว่ารู้จักตนเอง / หน้าที่ของงานในความเข้าใจของครูคืออะไร / เหตุใดจึงต้องไม่ก้าวกายงานของผู้อื่น

4.อย่างไรจึงเรียกว่าเชื่อตรงต่อตนเอง / แล้วความเชื่อตรงต่อตนเองเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับการมีจิตวิญญาณความเป็นครู

5.การวางตนเองเข้ากับผู้ปกครองและคนในชุมชนต้องทำอะไร / อะไรถึงเรียกว่าเหมาะสม / การวางตนเองอย่างเหมาะสมเกี่ยวข้องกับการมีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างไร

6.อยากให้ครูช่วยเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่คุณไม่ทอดยต่อถ้อยคำแสดงความเห็นแต่พร้อมปรับปรุง

7.อะไรคือการยึดหลักการให้ภัย / อยากให้ครูเล่าประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการให้ภัย / ทำอย่างไรจึงเรียกว่ามีเมตตาต่อนักเรียนและผู้อื่น / อยากให้ครูเล่าประสบการณ์ที่คุณได้แสดงความเมตตาต่อนักเรียน

8.การไม่มีอคติคิดแค่นคืออะไร ต้องทำอะไร / อยากให้ครูพอจะเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการไม่มีอคติคิดแค่นให้ฟังว่าครูทำอะไร

9.อยากให้ครูช่วยขยายคำว่า “ยึดความเสมอภาคในการเกิดมาเป็นคน” คืออะไร และต้องทำอย่างไรจึงจะเรียกว่ายึดความเสมอภาค

10.การสอนโดยไม่ปิดบังความรู้คืออะไร และต้องทำอะไร

11.การชื่นชมยินดีกับเด็กหมายถึงอะไร และต้องทำอะไร

12.สรุปแล้วจิตวิญญาณตามความเข้าใจของคุณหมายความว่าอย่างไร

3. กรุณาเล่าประสบการณ์ของท่านที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู (ยกตัวอย่าง)

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1

ในการเป็นครูของคุณ ตั้งแต่เริ่มเป็นครูมีความภาคภูมิใจมากที่มีโอกาสแสดงความสามารถของครู ตอนที่ตามนักเรียนชาวเขาเผ่าต่างๆ มาเรียนหนังสือ ในตอนนั้นไม่มีนักเรียนมาเรียนสืบเนื่องมาจากยังไม่มีครู ครูเป็นครูที่มาสอนเป็นครูของโครงการหลวงที่มาทำการสอน แต่ไม่มีนักเรียนจึงต้องไปตามมาเรียน ต้องเดินขึ้นยอดสูงมาก เพราะเด็กไปเล่นที่นาบ้างไร่ที่ปลูกบน

ดอย ครูเลยตามไปสอน ในเดือน พ.ย.ของ พ.ศ.2527 เหนื่อยมากๆ แต่ประทับใจสุดๆ ใต้นักเรียน มาเข้าห้องเรียนประมาณ 10 กว่าคน แม้จะน้อยแต่สำหรับครูกับความยากลำบากที่นำเด็กชนเผ่ามา เรียนได้ ยิ่งใหญ่มากเลย

ในครั้งที่ 2 ไปตามนักเรียนบ้าน..เป็นชนเผ่าติดขอบชายแดน ตอนเป็นเด็กไม่ยอมเรียน หนังสือหนีข้ามฝั่งไป เราเลยตามเขามาเรียนเพื่อเป็นตัวอย่างของเพื่อนๆ ผลปรากฏว่า เราล้าเข้าไป อีกฝั่งเกือบเอาชีวิตไม่รอดทั้งครูและนักเรียน แต่เขาก็เรียนมาจนจบ ป.6 เขาบอกกับคนอื่นๆ ว่า เขาเกลียดครูมากที่สุดหนีไปข้ามชายแดนยังไปตามมาเรียนอีก แต่ถ้าวันนั้นครูไม่ตามเขามาเรียนวันนี้ เขาคงไม่มีความรู้ ปัจจุบันเด็กคนนี้มีความสามารถมากเป็นเกษตรกรของโครงการหลวง..ครูภูมิใจใน ความเป็นครูที่ทำหน้าที่ในวันนั้นโดยไม่รู้ในวันนี้จะมีส่วนชื่นชมหรือมีรางวัลรออยู่ แต่ครูรู้เพียงว่าอยาก ทำหน้าที่ครูจนลมหายใจสุดท้าย

ประเด็นคำถามที่สร้างขึ้นจากคำตอบของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ในข้อคำถามที่ 3 มีดังนี้

- 1.ครูช่วยเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ครูไปตามเด็กนักเรียนมาเข้าชั้นเรียนว่า เป็นอย่างไร
- 2.ครูช่วยอธิบายความรู้สึก “ยิ่งใหญ่มาก” ว่าเป็นอย่างไร
- 3.ครูเล่ารายละเอียดเรื่องของนายอันว่าเป็นอย่างไร
- 4.ครูคิดอย่างไรจึงต้องไปตามเด็กคนนี้กลับมาเรียนหนังสือ
- 5.ตอนที่ครูฟังว่า “เขาเกลียดครู” ครูมีความรู้สึกอย่างไร
6. “ความอยากทำหน้าที่ครู” คืออะไร / อะไรที่ครูคิดว่าเป็นหน้าที่ครู / อะไรทำให้ครูอยากที่จะทำไปจนลมหายใจสุดท้าย

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างแบบบันทึกการสังเกต

ตัวอย่างแบบบันทึกการสังเกต

ข้อมูลจากการสังเกต		ข้อมูลจากการสัมภาษณ์/สังเกต	Reflective ข้อมูล	Reflective ตัวผู้วิจัย
ข้อมูลทั่วไป	ข้อมูลความสัมพันธ์			
<p>ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2 31 ต.ค.53</p> <p>-โรงเรียนเป็นโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่พิเศษมีอาคารเรียนเป็นตึกความสูงประมาณ 5 ชั้นอยู่จำนวนประมาณ 6 หลัง จำนวนนักเรียนประมาณ 2000 กว่าคน การเรียนเป็นลักษณะการเดินทาง ห้องทำงานของผู้ให้ข้อมูลอยู่ติดกับห้องสมุดมีประตูทางข้างที่เชื่อมถึงกันได้</p> <p>- มีสนามฟุตบอลขนาดใหญ่ 1 สนาม มีโรงยิม 1 โรงและสนามวอลเลย์บอลนอกอาคาร 1 สนาม มีบ้านพักนักกีฬา วอลเลย์บอลอยู่ส่วนด้านในของบริเวณโรงเรียนเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ติดกันจะมีบ้านพักครู</p>	<p>-ครูทุกคนในโรงเรียนรู้จักผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด</p> <p>-ครูบรรณารักษ์ห้องสมุดมีความสนิทสนมกับผู้ให้ข้อมูลหลัก</p>	<p>Q : อยากให้คุณครูเล่าให้ฟัง โครงการที่ครูทำคะ</p> <p>A : ของวอลเลย์บอล</p> <p>Q : มันเริ่มต้นมาอย่างไรคะ</p> <p>A : มันเริ่มมาอย่างไร ถ้าทำ เกี่ยวกับวอลเลย์บอลนี่ของที่ทำตั้งแต่โรงเรียนเก่า</p> <p>Q : ตั้งแต่โรงเรียนเก่า</p> <p>A : ปกติแล้วควบคุมฟุตบอล แล้วปรากฏว่า ครูที่เป็นโค้ชวอลเลย์บอลไม่มีอา พ่อเค้าเรียกอาจารย์ไปดูวอลเลย์บอลหน่อย ผมก็บอกว่า...บอกพี่ผมดูไม่ได้ ผมซ้อมไม่เป็น เค้าจะให้ผมซ้อมไหมละ...เธอซ้อมยังดี เธอซ้อมไปเลย เธอขยันซ้อมอยู่ (น้ำเสียงเล่าให้ฟัง) บอกครับ ๆ เราเลยมาซ้อมวอลเลย์โดยใช้พื้นฐานของกีฬาของฟุตบอลมาทำแบบตาสุ่ม มั่วไปอะไรอย่างเนี่ยอะ (เว้นช่วงนี้) พอไปซ้อมกับโรงเรียนอื่น มันแพ้เค้าตลอดแหละ ไม่รู้ทำไม...เลยโทรหาเพื่อน โทรหาเพื่อนที่เค้าเป็น...ที่เล่นวอลเลย์บอลแล้วเค้าเป็นครูพละ เพราะเราไม่ใช่เป็นครูพละนี่</p>	<p>- ตลอดระยะเวลาให้สัมภาษณ์ จะพูดคุยด้วยสีหน้าท่าทางสดชื่น อารมณ์ดีสนุกสนาน พูดไปยิ้มไปตลอดเวลา</p> <p>- ในขณะที่เพื่อนครูเดินเข้ามาคุยและฝากงานให้ผู้ให้ข้อมูลทำ ผู้ให้ข้อมูลจะตอบรับด้วยความเต็มใจมีสีหน้ายิ้มแย้ม แสดงท่าทางนอบน้อมและรับปากอย่างเป็นมั่นเป็นเหมาะว่าจะช่วยให้</p> <p>-ในห้องทำงานของผู้ร่วมวิจัยมีถ้วยรางวัลและเหรียญรางวัลอยู่จำนวนมาก เฉพาะถ้วยรางวัลน่าจะมีไม่ต่ำกว่า 50 ถ้วย เยอะมากจนใส่ไว้ในตู้โชว์ไม่พอ มีวางไว้บนโต๊ะส่วนหนึ่ง และวางเรียงอยู่หลังที่นั่งของครูอีกจำนวนหนึ่ง ในห้องมีป้ายรูปนักกีฬาทีมชาติที่เป็นลูกศิษย์ของครูอยู่ข้างฝาที่ครูนั่ง</p> <p>-เวลาที่ครูพูดถึงศิษย์เก่า ครูจะชี้และอธิบายเรื่องราวของลูกศิษย์ด้วยสีหน้าและท่าทางภาคภูมิใจ ความเป็นประกายมีรอยยิ้มตลอดเวลา</p>	<p>-เข้ามาพบครูตั้งแต่เช้าเป็นรู้สึกดีมากกับท่าทางของครู ที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นมิตรมาก ยินดีให้ความร่วมมือทุกอย่าง ตอบทุกคำถามที่ต้องการอยากรู้</p> <p>-มีเพื่อนครูบอกว่า โชคดีที่สามารถติดต่อครูได้ เพราะปกติครูจะยุ่งมากมีกิจกรรมที่ต้องพาเด็กไปแข่งกีฬาอยู่บ่อยและจะติดต่อครูได้ยาก</p> <p>- วันหนึ่งสัมภาษณ์ที่ห้องทำงานของครู เสียงค่อนข้างเจ็บบ่อย แต่ว่ามีคนเดินเข้าเดินออกบ่อยมาก ส่วนใหญ่แล้วก็อยากจะมาคุยกับครูทั้งนั้นท่าทางวันนี้จะคุยกับครูได้ไม่นาน</p>

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวธรรมนันทิกา แจ้งสว่าง
วันเดือนปีเกิด	20 เมษายน 2517
สถานที่เกิด	จังหวัดสงขลา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	211 บ.ฮ่องอ้อ ซอย 8 ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (บริหารงานบุคคล) จาก มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พ.ศ. 2547	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2554	วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

